

TÜRKİYE NE ZAMAN KENDİNE GELECEK?

Sürüp Giden Dünya Savaşları, Tuhaf Hadiseler ve Sekülerleşme

Devam eden Gazze Savaşı, öte yandan sırasıyla 7,7 ve 7,6 şiddetinde iki depremin meydana geldiği 6 Şubat sarsıntılarınun seneidevriyesi, şehirlerimizin kimin tarafından ve nasıl yönetileceği üzerine karar vereceğimiz mahalli seçim sürecine rastladı. Yaşadıklarımız, bizi var eden temel sorularla küresel ve yerel ölçekte sınırdığımız olayların gölgesinde cereyan ediyor.

Gazze savaşı, dünya çapında Filistin'e ilgiyi canlandırdı. Bilhassa Batı'da, İsrail'in Filistinlilere yönelik süregelen suçlarına ve ABD ve Avrupa'nın, sömürgeci zihniyetiyle bağlantılı mutlak desteğine karşı büyük halk hareketlerine yol açtı. Bu destek, İsrail'i soykırım suçlamalarıyla Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) getiren benzersiz bir savaşa yol açtı. Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM), 7 Ekim 2023'ten beri İsrail devlet yetkilileri aleyhinde, Gazze'de işlenen çok ağır ve ciddi uluslararası suçlar hakkında delilleriyle birlikte sunulan birçok suç duyurusunda ve başvuruda bulunuldu. Bunlarda anılan suçlar Roma Sözleşmesi'nde suç olarak düzenlenen *soykırım suçu*, *insanlığa karşı suçlar*, *savaş suçları* ve *saldırı suçları*dır. Mahkemede belirtilen suçlardan ötürü İsrail devlet yetkilileri aleyhine UCM savcılığı tarafından henüz bir dava açılmadı. Ancak savcılık tarafından sürdürülen soruşturmalar var.

Güney Afrika'nın İsrail'e karşı açtığı davada UAD 26 Ocak 2024'te konunun acil durumuna uygun bir biçimde ara kararını açıkladı. Kararda *İsrail'in soykırımı engellemek zorunda olduğuna* hükmedildi. Güney Afrika'nın başvurusunun reddedilmemesi ve belirtilen tedbirlere hükmedilmesi soykırım tehlikesi ve mevcudiyetinin UAD tarafından reddedilmediği anlamına geliyor. Alınan ara karar, UCM'de İsrail devlet yetkilileri aleyhine açılması gereken davanın gerekliliğini *kuvvetlen-direcek* şekilde etkiledi.

Türkiye 6 Şubat 2023 günü hem şiddet hem de büyüklük bağlamında son yüzyılın en büyük beşinci depremine maruz kaldı. Karadeniz'den Orta Anadolu'ya geniş alanda hissedilen deprem sonrasında farklı alanlarda hayat kurtarma ve depremzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması başta olmak üzere farklı sahalarda *kriz yönetimi* uygulandı. Hayat kurtarma ve depremzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması sorununa yönelik, depremin ilk anlarında alarm düzeyi dördüncü seviyede ilan edildi ve uluslararası yardım çağrısında bulunuldu. Ardından yaraların hızla sarılması için olağanüstü bir seferberlik başlatıldı.

Şüphesiz Türkiye'de çok sayıda deprem kuşağı var. Yerleşim alanlarının çoğu bu kuşaklar üzerinde. Şehirler, ilçeler, kasabalar ve köyler, maalesef deprem riski açısından güvenli değil. Küçük depremlerde bile büyük kayıplar veriliyor. Büyük depremler ülke çapında bir afete dönüşüyor. Gidenleri geri getirmek mümkün değil fakat depremin yol açtığı maddi zararları telafi etmek, yıkılanın yerine sağlamını inşa etmek, gerekli tedbirleri almak bizlerin elindedir. Artık bu işe bir çözüm bulmanın zamanı çoktan gelmiş durumda. Kriz kelimesinin aynı zamanda *dönüm noktası* ve *karar* gibi anlamlarının olduğu hatırlanırsa herkesin elini taşın altına koyarak gerekeni yapması lazım. Bu ise, büyük ölçüde afet yönetiminden ziyade *risk yönetimine* ağırlık vermesi gereken hükümetin ve belediyelerin sorumluluğunda. Kurallara uygun davranmayanlara gerekli cezaları uygulamakta gene aynı şekilde beldelerin doğru ve dayanıklı inarından sorumlu olanlarda...

Dünyanın her bir tarafında sıkıntılar ve sorunlar var. Bu önemli ölçüde, modern kültür ortamında siyasetin yalnızca güce

dayanmasıyla bağlantılı... Değerlerin üzerinde ikamet etmekte olduğu ahlakın siyasetten uzaklaştırılmasının üzerinden en az yüzyıl geçmiş bulunuyor. Değer gibi gözükken ilkeleri belirleyen etken, arkalarındaki güçlerdir. ABD, Ortadoğu ile İslâm dünyasını kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır. Batı'nın bu tarihi misyonu gününüzde daha bir güncellenmiş, istikbal sorunu hâline gelmiştir. Sallanan Batı için bu bir zorunluluktur. İsrail desteği de buradan doğmaktadır.

Öte yandan Türkiye'de 28 Mayıs 2023'teki genel seçimlerden bugüne kadar başta futbol maçları olmak üzere birçok alanda ilginç olaylar vuku bulmaktadır. Meydana gelen bu olayların bir kısmı 28 Şubat, bir kısmı da Taksim kadife darbe sürecindekilere benzemektedir. Yaklaşan yerel seçimler için Abdülhamid merkezli eski tartışmaları yeniden gündeme getiren bir 'sanatçının' "Ya gerici ordular, avcı taburları ya da hareket ordusu kazanacak!" diye kamusal alana müdahaleyi de imleyecek şekilde belli bir çevreyi hedef göstermesi tevekkeli değildir. Farklı bir sol tahayyülünde bulunan cenahlarda bile İslâm'ın/İslâmcıların 'despotik' olduğuna dair homurtular analiz olarak sunulabiliyor. İşte tam da burası, *yeniden kurucu nostaljiyi* harlayan tarihsel blokçularla neredeyse bir ömür *düşünsel nostalji* peşinde koşanlar arasındaki mesafenin hızla kapandığının göstergelerinden biri. Şüphesiz bu durum hedef gösterilenler başta olmak üzere toplumdaki *ahlaki, kültürel* ve *fikri* sorunları yok saymak veya görmezden gelmek anlamına gelmez. Anlaşılan o ki Türkiye'de *Kemalizm'in, otokolonizasyon* projesi olarak gördüğü işlevi tüm yönleriyle teşrih masasına yatırmadan kimlik sahibi bir toplum olma vasfı kazanamayacağı. Zıvanadan çıkan futbol taraftarlığı, mülteci karşıtlığı, İslâm düşmanlığı üzerinden "sokak Kemalizm'ine" alan açmaya çalışan Şer İttifakı'nın pis oyunu, stratejisi ancak uzun vadeli, uzun soluklu ve kuşatıcı bir stratejinin uygulamaya sokulması ile çok rahat bir şekilde bozulabilir. Şer İttifakı'na karşı suurlu geniş bir cephe kurmak gerekmektedir.

Aradan geçen yılların ardından dönüp 28 Şubat sürecine yakından bakıldığında ortaya anlaşılması güç görüntüler çıkmaktadır. Burada üzerinde durulup muhasebe edilmesi gereken durum, uzunca bir süredir iktidarda olan muhafazakâr karakterli bir partiye rağmen *gündelik hayatın sekülerleşmesi* ve bunun *dinin aleyhine* olacak şekilde dönüşmesidir.

Günün birinde dünya hayatından sonra başlayıp hesaba çekileceğimiz bir ahiret inancımız var. Bundan dolayı Allah'a imanla ahiret gününe iman Kur'an'da sık sık ve birlikte zikredilmek suretiyle bunun ne kadar önemli olduğuna dikkat çekilmiştir. Ölüm, kıyamet, diriliş, hesap, mizan, cennet, cehennem, haşır gibi kavramlarla irtibatlı olan ahiret inancı, bizim davranışlarımıza, diğer insanlarla, tabiatla, çevremizle ilişkilerimize yansıyor. Bütün bunlar bizim içinde bulunduğumuz mekânları da etkiliyor. Allah'ın bizleri yalnız bırakmadığını ve başka insanlara karşı bir mesuliyetimiz olduğunu hatırlamalıyız. Başkalarının varlığıyla, başkalarına karşı sorumluluğumuzla çeşitli şekillerde sınıyoruz. Bugün hem Gazze ile hem depremzedelerle hem göçmenler başta olmak üzere çeşitli şekillerde yoğun bir sınavdan geçiyoruz. Bu konularda yapıp ettiklerimiz *muttakilere* yaraşır biçimde olması gerekiyor. Uzak yakın komşularımız açken tok yatıyorsak, öte dünya inancımız yok demektir. Zira ahiret, sadece basit bir görüş belirtmekten ibaret değildir. Yaptığımız her şeyden, hatta yapabileceğimiz hâlde mazeretler üretip, bahanelere sığınıp yapmadığımız her şeyden hesaba çekileceğimize dair etkili bir teyakkuz hâlidir ahiret inancı. Bu sebeple başkasına karşı sorumluluğumuzun ertelenmesine yer bırakmaz.

Yeni sayımızda buluşmak temennisiyle.

Umran

İÇİNDEKİLER

DOSYA



04

Yeni Bir Kadife Darbe Süreci:
Futbol Kadife Darbe Süreci
Burhanettin CAN

21

Batı'nın Ahlaksız Siyasetinin
Sonu ve Türkiye'nin
Tarihsel Misyonu
Mustafa AYDIN

27

Kemalizm İkinci Asra
İlk Adımını Atarken
Metin Önal MENGÜŞOĞLU

35

28 Yıl Sonra 28 Şubat
Mehmet Furkan ÖREN

39

Otokolonizasyon
Projesi Olarak
Kemalizm
Kâmil ERGENÇ



GÜNDEM

43

Gazze ve Avrupa Felsefesinin
Ahlaki İflası
Hamid DABASHI

46

İsrail Gazze Savaşında Neden
Bağlamı ve Tarihi Silmek
İstiyor?
İlan PAPPÉ

49

Filistin, Endülüs Olmayacak,
Olmamalıdır!
Kamil YEŞİL

52

ORTADOĞU'DAN

Umran

Sahibi

Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş. Adına
Şemseddin Özdemir

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Metin Çıgırkıcı

İdare Merkezi

Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok.
Defne Han No: 27/15
Cağaloğlu Fatih-İST.
Tel: (0212) 293 90 41
(0543) 281 58 85
www.umrandergisi.com.tr
editorumrandergisi@yandex.com
aboneumrandergisi@yandex.com

Temsilcilikler

Ankara: (0312) 418 12 77
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44

Görsel Yönetmen

Tekin Öztürk

Baskı: Çınar Basım Matbaacılık ve Yay.
Yüzyıl Mh. Matbacılar Cd. Ata Han No: 34 K: 5
Bağcılar - İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00

Şubat 2024 Sayı: 354

(İlk yayın tarihi: 1991 Bülten,
1993 Umran adıyla)
Yaygın, süreli, ayda bir yayımlanır.
Yazıların ve ilanların sorumluluğu
sahiplerine aittir. Bu dergi basın
meslek ilkelerine uymayı taahhüt
eder. Umran dergisi TÜRDEB ve
DERGİBİR üyesidir, Kültür ve Turizm
Bak. Kurumsal Abonesidir.

KRİTİK

57

Sezai Karakoç ve
Ekonomik Strüktürü Anlamak
Temel HAZIROĞLU

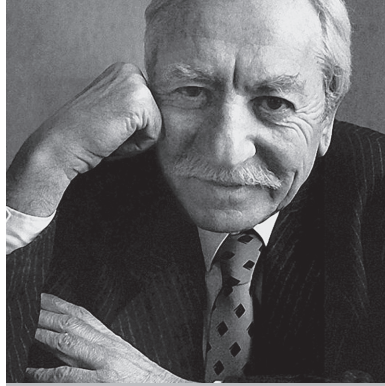
62

Şeriatı Marksist mi?
Kürşad ATALAR

YAŞAYAN İSLÂM

69

Tevhidi Görüş, Düzen ve Aksa
Ali AKGÜN



KÜLTÜR SANAT

72

Ayşe Şasa ve
Yeşilçam Günlüğü
Aşkın YILDIZ

76

Tarık Buğra'yı
Düzyazılarıyla Hatırlamak
Halim SEZER

81

Kurşun Geçirmez Düşler ya da
Kurşunlardan Uzak Düşler
Gülşen ÖZER

83

Kamil Yeşil'in Düşünce ve
Edebiyat Yolculuğu
Ömer KANTARCI

86

Vefatının 100. Yılında
Ali Emîrî Efendi
Mevlûde ACARTÜRK



Nasıl Abone Olabilirsiniz?

- Umran Dergisi'ne abone olmak veya aboneliğinizi yenilemek için 0212 293 90 41, 0543 281 58 85 abone hattımızı arayabilirsiniz.
 - www.umrandergisi.com.tr sitemizden Abone Formu'nu doldurarak abone olabilirsiniz.
- Abone Ücretleri (Yıllık/12 Sayı)
Yurt içi: 900 TL (Öğrenci: 800 TL), Yurt dışı: 120 Euro
Birim Fiyatı: 85 TL

Abone Ücretini Nasıl Ödeyebilirsiniz?

- Posta Çeki hesabımıza abone ücretini yatırarak.
- Posta Çeki Hesap No: 654482 Alıcı Adı: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.
- Banka Hesap numaramıza havale edebilirsiniz.
- Banka Hesap No: 8515535-2
- IBAN: TR460020500000851553500002 Kuveyt Türk
- Hesap: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.

YENİ BİR KADİFE DARBE SÜRECİ: FUTBOL KADİFE DARBE SÜRECİ

— BURHANETTİN CAN —

“Göz o ki dağın arkasını göre,
Akıl o ki başına geleceği bile.”

Kadife darbeler, seçim endeksli, dış destekli, gayrimemnunların ittifakına ve gerilime dayalı, seçim öncesi, esnası ve sonrasında sokak hâkimiyeti kurarak ve genellikle “yumuşak güç” (*soft power*) kullanarak (zaman zaman özel amaçla sert güç kullanılmaktadır), STK’lar aracılığıyla siyasi iktidarları düşürmeyi hedefleyen yeni bir darbe türüdür.¹ Kadife darbeler, o ülkenin yerli görünümlü sivil toplum örgütlerinin önderliğinde, kitle hareketi ile yönetimleri devirme sanatı şeklinde tanımlanabilir.

Şer İttifakı (ABD-İngiltere-İsrail /Siyonizm-AB) tarafından kadife darbelerin ilk denendiği ve başarılı olduğu ülke Sırbistan’dır. Sırbistan kobay olarak kullanılmış, elde edilen tecrübe Moldavya, Belarus, Ukrayna, Gürcistan, Kırgızistan, Kıbrıs ve Lübnan’da kullanılarak kadife darbeler başarı ile sonlandırılmıştır. Bu darbelerin ortak özelliğinden dolayı bunları *birinci nesil kadife darbeler* diye nitelendirebiliriz.

“Arap Baharı” diye nitelendirilen ve *Tunus, Libya, Mısır ve Suriye’de* başlatılan ve başlangıçta Tunus ve Mısır’da başarılı olan, Libya ve Suriye’de iç savaşa sebebiyet veren Kadife darbeler ise birincisinden farklı özellikler taşıdığından dolayı buna da *ikinci nesil kadife darbeler* adını vermekteyiz. Arap Baharı kadife darbe zincirindeki yönetim kadrolarının hemen he-

men tümü, Sırbistan’da Kadife darbenin taşeron örgütü Otpor tarafından eğitilmişlerdir.²

Türkiye’de Oslo görüşmelerinin deşifre edilmesi ile başlayan 7 Haziran 2015 seçimleri ile AK Parti’nin tek başına iktidar olmasına mâni olan kadife darbeyi de *üçüncü nesil kadife darbe* olarak; 2021 ABD seçimlerinde eyaletler bazında uygulanan kadife darbe zincirini de *dördüncü nesil kadife darbe* diye isimlendirmektediriz.

Korona salgını süreci ile başlatılan biyolojik savaşın dünya ülkelerine ilk yansıması kadife darbeler zinciri ile olmuştur. Biyolojik savaş döneminde Türkiye’de Boğaziçi Üniversitesi’ne dışarıdan bir rektör atanması ile öğrenci ve akademisyenler tarafından görünür kılınan kadife darbe sürecini de *beşinci nesil kadife darbe süreci* şeklinde adlandırmıştık.

Taksim kadife darbe süreci 7 Haziran 2015 seçimlerinde AK Parti’nin tek başına iktidar olmasını engellemiştir. MHP Genel Başkanı Bahçeli, bir erken seçim isteyerek yapılan bu seçimde AK Parti’yi desteklemiş ve onun tek başına iktidar olmasını sağlamıştır. O tarihten bugüne AK Parti-MHP ittifakı devam etmektedir. Boğaziçi kadife darbe süreci ise 14 Mayıs 2023 seçimlerinde başarılı olmuş, Erdoğan’ın Cumhurbaşkanı olmasını ilk turda engellemiş, %8 civarında

1 G. Sharp, *Diktatörlükten Demokrasiye Kurtuluş İçin Teorik Bir Çerçeve*, ABD, The Albert Einstein Enstitüsü, Dördüncü Baskı, Mayıs 2010, s. 10-16.

2 Srdja Popovic, Matthew Miller, *Devrim Planı, Diktatörleri Devirmek*, Paloma, 1. Baskı, İstanbul, 2015, s. 11-31; 70-84; 98-100; 138-139; 147-148; 153-154; 169-170; 180-182.



Suudi Arabistan'ın Riyad Şehrinde İptal Edilen Fenerbahçe-Galatasaray Süper Kupa Maçı Öncesi Stad

oy kaybına ve 30 civarında milletvekili kaybına sebep olmuştur. 25 Mayıs'taki ikinci tur seçimlerinde Sinan Ogan Erdoğan'ı destekleyerek Cumhurbaşkanı seçilmesini sağlamıştır.

31 Mart'ta Türkiye'de Mahalli seçimler yapılacaktır. Genel seçimlerden bugüne kadar başta futbol maçları olmak üzere birçok alanda ilginç, ters, anormal olaylar olmaktadır. Vuku bulan olayların bir kısmı 28 Şubat postmodern darbe sürecinde, bir kısmı da Taksim ve Boğaziçi kadife darbeler sürecinde meydana gelen olaylara benzemektedir. En dikkat çekici ve çarpıcı olanı, Suudi Arabistan'ın Riyad şehrinde Fenerbahçe-Galatasaray süper kupa maçının oynanamaması ile Türkiye'de futbol üzerinde büyük bir psikolojik harekâtın bir merkez tarafından başlatılarak kitlelerin sokağa davet edilmiş olmasıdır.

Türkiye'de vuku bulan diğer olayları da göz önüne alarak bu yeni süreci, *altıncı nesil kadife darbe süreci* olarak değerlendirmekte ve Riyad'daki olaylardan dolayı bu süreci, *futbol kadife darbe süreci* şeklinde isimlendirmekteyiz. Bu yazı serisinde altıncı nesil kadife darbe süreci bağlamında futbol kadife darbe süreci ele alınıp değerlendirilecektir.

KADİFE DARBE STRATEJİSİNİN DAYANDIĞI ANALİZ

Kadife Darbe Stratejisi, sürece etki edebilecek tüm parametreler göz önüne alınarak belir-

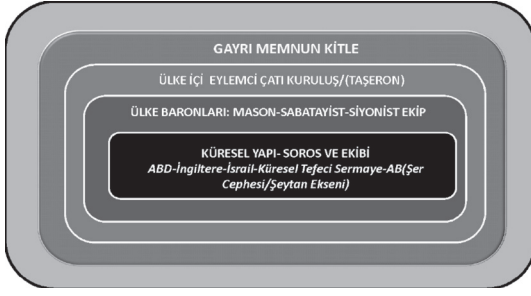
lenmektedir. Analizlerde, *iç ve dış dinamikler* kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır:

Kadife darbe sürecine etki eden, onu kolaylaştıran veya zorlaştıran *iç parametreleri*, aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz: Toplumsal yapı, iktidarın durumu, muhalefetin durumu, kitle iletişim araçlarının durumu, yargı ve güvenlik güçlerinin tutumu, ekonomik yapının durumu.

Kadife darbelerde göz önüne alınan *dış parametreleri* de aşağıdaki gibi özetleyebiliriz: Ülkenin jeostratejik, jeopolitik, jeoekonomik ve jeokültürel durumu, dış güçlerin (bölgesel ve küresel güçlerin) tutumu, ekonomik manipülasyon, seçim gözleyicilerinin davranışları, kitle iletişim araçlarının tutumu, yabancı vakıfların hedef ülke içerisinde yıpratma faaliyeti yürütme imkânları.³

Kadife darbeler, buna benzer yapılan bir analiz ile iktidarın karşısında olanlarla *ortak bir payda* oluşturduktan sonra uygulamaya sokulmaktadır. Harekete geçme anı gerekli hazırlıkların yapıp tamamlandığı, stratejinin uygulamaya sokulduğu andır. Süreç, stratejinin adım adım uygulanması biçiminde yönlendirilmektedir. Kadife darbe savunucuları olayları, doğal, masum, rast gele olmuş, kendiliğinden vuku bulan olaylar olarak sunarak karşı cephe oluşmasını ve uygulanan stratejinin farkına *varılmasını*

3 G. Sharp, *age.*, s.10-36; 77-85. Burhanettin Can, "Yeni Bir Kadife Darbe Süreci-1: Arka Plan", *Umran*, Mayıs 2017.



Şekil-1; Kadife Darbelerin Yönetim Mekanizması

engellemeye çalışırlar. Bu husus, dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biridir.

Kadife darbeler, sosyolojik bir savaşın kısa vadeli uygulaması olup amaç, kısa vadede, ülkedeki siyasi iktidarı devirmek, uzun vadede de toplumsal yapının içinde fay hatları meydana getirip çatıştırmak için uygun bir alt yapı hazırlamaktır. O sebeple ilk hamlelerin savuşturulması, sürecin bittiği anlamına gelmemelidir. Taraflardan biri tasfiye oluncaya veya taraflar arasında uzlaşma sağlanıncaya kadar mücadelenin şiddeti artarak devam edecektir.

KADİFE DARBELERİN YÖNETİM MEKANİZMASI

Dünyada bugüne kadar gerçekleştirilmiş olan Kadife Darbelerin ana stratejisini çizen beyin takımı Soros merkezli Siyonist-Mason bir kadrodur (Dış Beyin-Birinci Halka) (Şekil-1). Bu, hedef ülkelerin dışında bir merkezdir. Hedef ülkelerde, ana stratejiye uygun bir şekilde kadife darbelerin yönetilebilmesi için o ülke içerisinde var olan, o ülkenin vatandaşı konumundaki Mason-Sabetayist-Siyonist-iş birlikçilerden oluşan ikinci derecede bir beyin takımı (iç beyin- ikinci halka) daha vardır. Bu iki merkez, mevcut siyasi iktidara, sisteme/devlete karşı olan “gayrimemnun örgütleri”, bir “çatı kuruluş” etrafında (taşeron yapı) birleştirilerek (yönetimin üçüncü halkası), ana stratejiyi ve ana stratejinin öngördüğü tüm taktikleri, bunlar aracılığıyla hayata geçirmeye çalışmaktadır. “Çatı kuruluş”ta yer alan kadroların/yöneticilerin, yapıların tümü bu iş birliğinden haberdar olmayabilir ya da ortak düşmana/rakibe karşı ortak çıkar birliği olarak meseleye bakabilir. “Çatı kuruluş”, ülkedeki tüm gayrimemnunları ya da önemli bir kısmını kuşatacak tarzda, öngörülen strateji ve taktikleri devreye sokmakta ve ona göre davranmaktadır.

KADİFE DARBELERİN STRATEJİSİNDE MERKEZİ NOKTA: DİKTATÖR VE DİKTATÖRLÜĞÜN YIKILMASI VE ÜLKENİN KANTONLARA AYRILMASI

Gene Sharp’a göre kadife darbeler *büyük strateji, strateji, taktikler, planlama ve icra* unsurlarına sahiptir, sahip olmalıdır.⁴ Kadife darbeler, rastgele eylemler zinciri olmayıp “Büyük Strateji” diye adlandırılan uzun vadeli bir stratejinin ürünü olup dolaylı harp stratejisini esas almaktadır. “Sağ gösterip sol vurmak” diyebileceğimiz çok değişik görünürde tezat içeren taktiklerle dolu, ‘diktatörü yıkmak’ eksenli bir strateji uygulanmaktadır.

İnsanlar, genelde diktatörlerden nefret ederler ve korkarlar. Kadife darbeci teoriye göre bütün mesele, bu “korkuyu yıkmak” ve “halka güven vermektir.”⁵ Bu korku ve güvensizliğin sonucu oluşan acizlik psikolojisinden dolayı halk, diktatörlüklerin yıkılmasının ‘ancak yabancı güçlerin yardım ve destekleri ile mümkün olabileceğine inanır’/inandırılır: “Acımasız bir diktatörlükten mustarip veya bu diktatörlüğün pençesinden kurtulmak için sürgüne gitmiş çoğu insan, baskı gören kesimin kendilerini özgür kılabilceği düşüncesine inanmamaktadır. Kendi halklarının, sadece başkalarının eylemleri yoluyla kurtarılabilceğini düşünürler. Bu insanlar, dış güçlere umut bağlarlar. Sadece uluslararası yardımın diktatörleri alaşağı etmek için yeterince güçlü olabileceğine inanırlar.”⁶

Şiddete dayanmayan mücadele anlayışına göre *dış destek* önemlidir. Dış desteğin istenen sonucu verebilmesi için diktatörün karşısına dikilebilecek bir iç kitleye, güce ve güçlü bir direnişe ihtiyaç vardır: “Güçlü bir iç direniş hareketini desteklediklerinde ise uluslararası baskılar çok faydalı olabilir. Örneğin, o zaman uluslararası ekonomik boykotlar, ambargolar, diplomatik ilişkilerin askıya alınması, uluslararası kuruluşlardan dışlanma, Birleşmiş Milletler organları tarafından kınama ve benzeri eylemler büyük ölçüde yardımcı olabilir. Ancak, güçlü bir iç direniş hareketinin yokluğunda, başkaları tarafından bu tür eylemlerin gerçekleştirilmesi ihtimali de zayıftır.”⁷

4 G. Sharp, *age.*, s. 10-36. Srdja Popovic, Matthew Miller, *age.*, s. 160-162.

5 G. Sharp, *age.*, s. 10-36.

6 G. Sharp, *age.*, s. 10-36.

7 G. Sharp, *age.*, s. 10-36.

Patronların Taksim Gezi Parkı olaylarını açık desteklemesi, “Korkmayın, biz sizin arkanızdayız, biz bütün servetimizi riske ederek buraya geldiğimize göre iktidarın işi bitmiş demektir.” mesajını vermeye dönüktü. Cem Boyner’in Taksim Meydanı’na çıkarak Başbakan Erdoğan’a cevap verirken “Ne sağcıyız ne solcu, çapulcuyuz çapulcu!” pankartını önüne asmasının amacı, kadife darbe eylemine katılanlara cesaret vermek ve dünya kamuoyuna mesaj göndermekti. Ardından gelen dış güçlerin destekleri, bu duyguyu pekiştirmek, eylemlere katılan güçlere moral vererek stratejik planın diğer safhalarına geçmelerini sağlamak içindi.

Sharp’a göre diktatörlükler genellikle ilgili ülkenin *ç güç dağılımından* dolayı meydana gelmektedir. Bir tarafta azınlık olan zenginler, diğer tarafta çoğunluk olan fakirler vardır: “Nüfus ve toplum diktatörlük için ciddi problemler yaratmak için fazlasıyla zayıftır; zenginlik ve güç çok az kişi arasında dağılmıştır. Diktatörlükler uluslararası eylemlerden yararlanırsa ya da bir miktar zayıflasa bile, devam etmeleri öncelikle iç etkenlere bağlıdır.”⁸

Ne garip bir tecellidir ki, AK Parti zamanında servetlerini, 5 ile 10 kat artırmış olan küresel sermayenin iç temsilcileri, “İstanbul dukağı”, Boğazın baronları” Taksim’de, Boğaziçi’nde ve Riyad’da boy göstermişler, yabancı istihbaratçılara otellerini açmışlar ve Erdoğan’ı ‘diktatör’ ilan etmişlerdir.

Şiddet içermeyen mücadele yaklaşımının en dikkat çekici noktalarından biri, diktatörü inşa etmek, inşa ettikten sonra da en zayıf noktasını tespit edip tüm silahları o noktaya yönelterek kesintisiz saldırı düzenlemektir.⁹ Bunun kadar önemli diğer bir konu da diktatörün dayandığı “güç kaynaklarını”/“payandalarını” dağıtacak bir stratejik saldırının ve stratejik planlamanın yapılmış olmasıdır: “Her tiran kendisini taşıyacak ekonomik payandalara dayanır ve bu payandalar askeri üslerden ve başkanlık sayarlarından çok daha kolay hedeflerdir. Onları sallarsanız eninde sonunda tiran da düşer... Her rejimi birkaç temel payanda ayakta tutar. Bu payandaların birine ya da birden fazlasına yeterli

8 G. Sharp, *age.*, s. 10-36.

9 Nevzat Çiçek, “PKK’nın Yeni Stratejisi: ‘Şehir Gerillacılığı’”, *Timetürk*, 8 Eylül 2015. M. Güven Önenli, “PKK: 31.07-10.08.2015 Dönemi Eylem Analizi”, 21.yüzyıl Enstitüsü 12 Ağustos 2015.

Genel seçimlerden bugüne kadar başta futbol maçları olmak üzere birçok alanda ilginç, ters, anormal olaylar olmaktadır. Vuku bulan olayların bir kısmı 28 Şubat postmodern darbe sürecinde, bir kısmı da Taksim ve Boğaziçi kadife darbeler sürecinde meydana gelen olaylara benzemektedir.

baskı uygulandığında tüm sistem kısa zamanda çöker... Bir diktatörün otoritesinin kaynağı, ona itaat eden insanların gönüllü rızasıdır. ... Diktatörler insanlara bağımlıdır. Bir diktatörün, sıradan vatandaşların her sabah kalkıp işe gitmelerine ve havaalanlarının, televizyon stüdyolarının ve askerlerin emeklilik planlarının sorunsuz işlenmesini garantiye almaya gerçekten ihtiyacı vardır. Ayrıca anlamak gerekir ki itaat eden o ortalama vatandaşların da tüm istediği, işlerini yapıp evlerine dönmektir. ...Dolayısıyla eylemcinin ilk görevi normal işleyişin gacırdarak durmasını, yani payandaların sarsılmasını sağlamaktır... Hangi payandaları tekmeleyeceğinizi iyi bilmeniz gerekir.”¹⁰

Şiddet içermeyen mücadelenin dayanak kitlesi, mevcut siyasi iktidara karşı olan tüm gayrimemnunların koalisyonudur. Diktatör ilan edilen kişi ve yönetim yıkıldığında, yeni diktatörlüklerin oluşmaması için ‘mikro ulusçuluğa imkân sağlayan federal bir yapı’, kadife darbe stratejisinin önemli nirengi noktalarından biridir: “Demokratik sistemi korumak ve muhtemel diktatörlük akımlarını önlemek amacıyla anayasada bölgesel, merkezi ve yerel düzeyde kayda değer imtiyazlar sağlayan bir *federal sistem* oluşturulmalıdır. Diğerlerine göre küçük bölgelerin büyük ayrıcalıklara sahip olup aynı zamanda ülkenin bir parçası olmaya devam ettiği *İsviçre’deki kanton sistemi* kimi durumlarda örnek teşkil edebilir.”¹¹

Görülebileceği gibi kadife darbelerin nihai gizli amacı ülkeleri bölerek “şehir devletler” inşa etmektir. Bu gerçeğin bu ülkeyi seven herkes

10 Srdja Popovic, *age.*, s. 83-84.

11 *KCK Örgütlenme Modeli ve Amacı*, SDE Raporu, Ankara, Temmuz 2011.

tarafından görülmesinde fayda vardır. Özetle; kadife darbelerin en temel özellikleri, yoksa diktatör inşa edip tüm gayrimemnunları diktatöre karşı eylem birliğine sokmak, asker ve polis gücünü tarafsız hâle getirmek ya da üstü kapalı desteklerini almak ve yargının, siyasi iktidarın elini kolunu bağlayıcı kararlar almasını sağlamaktır. Diktatöre karşı mücadelede özgürlükler ve özellikle medyanın özgürlüğü çok önemli bir husustur.

YEREL SEÇİMLERE GİDERKEN MEYDANA GELEN OLAYLAR SİLSİLESİ

Yukarıda kısaca özetlenen kadife darbelerin yapısı ve ana stratejisi göz önüne alınarak 31 Mart 2024 yerel seçimlerine giderken kadife darbeci kadronun izleyebileceği stratejinin daha iyi anlaşılabilmesi için Türkiye’de meydana gelen ve aşağıda özetlenen bazı olayların göz önüne alınmasında fayda vardır:

- “Diyanet’in Cuma hutbesinde Atatürk yok!” tartışmaları
- “Değişik yerlerde Mustafa Kemal’e hakaret edilmesi, heykellerine saldırılması”
- “Anıtkabir’de ‘Şeriat Gelecek!’ eylemi”
- “Hilâfet tartışmaları-halifelik-hilâfet-laiklik çatışması” tartışmaları”
- “MEB’in STK’larla yaptığı eğitim protokolleri üzerinden başlatılan şeriat-tarikat tartışmaları”
- “TÜSİAD’ın çağdaş eğitim isteği”
- “Kürt halkını merkeze alan değişik söylemler ve eylemler”
- “Televizyon dizilerinde değişik kesimleri isyan ettiren sahneler”
- “Baroların eylem çağrıları”
- “Genç Teğmenler olayı”-“Tuzla Piyade Okulu”-“Cübbeli sarıklı teğmen”, “Atatürkçü/Kemalist teğmenler”, “İntihar eden çavuşlar”, “Ordu rahatsız”-“Genç subaylar rahatsız”, “Şimdi sırada ‘Teğmen cuntası’”
- “Laiklik merkezli mücadele şart-gericilik”
- “31 Mart mahalli seçimleri için ‘31 Mart ve Hareket Ordusu’ benzetmesi”
- “Cuma hutbesinde şehitler kısmını okumayan imama hakaret eden kaymakam” olayı; kaymakam ve valilerin kaymakama sahip çıkma beyanları”
- “Kuzey Irak ve Suriye operasyonlarında meydana gelen şehitler olayı”
- “Toplumsal gerilimin sürekli artma eğiliminde olması”
- “Geçmiş olaylara sürekli atıflar yapılarak gerilimin yükseltilmesi”
- “Şeyh Said ismi üzerinden tartışmalar ile Türk-Kürt fay hattı inşası”
- “Mitinglerde kullanılan tevhid bayrağı üzerinden Arap düşmanlığının pompalanması ile Arap-Türk Fay hattı inşası”, “Diyarbakır’da yeşil bayrak asma olayı”
- Futbol maçlarında vuku bulan olaylar: 1. Amed Spor olayı, 2. Hakemin yumruklanması, 3. Maç bitmeden maçtan takım çekme olayı, 4. Riyad’da oynanacak FB-GS süper kupa maçının iptal edilmesi ile Türkiye’de vuku bulan tartışma ve olaylar zinciri. Arap düşmanlığının pompalanması, 5. Antalya-Trabzonspor maçında gol atan İsraili futbolcunun gol sevincinde bileğindeki bandaja Aksa Tufanı’nın 100. günü ve İsrail bayrağı sembolünü seyirciye göstermesi ve meydana gelen gerilim; aynı futbolcunun birkaç hafta önce Türkiye genelindeki tüm maçlarda maç öncesi Gazze’deki şehitler için saygı gösterisine katılmamak için maça çıkmaması, 6. Başakşehir’in İsraili futbolcusu Eden Karzev’in de İsrail’e destek vermesi üzerine yaşanan gerilim”
- Özerklik tartışmaları ile oluşan gerilim
- Mahalli seçimlerden önce CHP kongresinin yapılması ve de Kılıçdaroğlu’nun başkanlıktan düşürülmesi, “hançerlendim!” demesi ile vermek istediği mesaj
- Can Atalay merkezli Yargıtay-Anayasa Mahkemesi kavgası, Can Atalay’ın milletvekilliğinin Meclis’te düşürülmesi ile ilgili Yargıtay’ın verdiği karar ve kararın AYM tarafından bozulması, buna rağmen TBMM’de milletvekilliğinin düşürülmesi, buna bağlı olarak Meclis’te meydana gelen olaylar ve bunun Türkiye’ye yansımaları
- Fay hatları inşası ve fay hatlarına sürekli enerji yüklenmesi
 - Türk-Kürt fay hattı
 - Türk-Arap fay hattı
 - Laik-antilaik-hilafet-şeriat fay hattı
 - Demokrasi-diktatörlük fay hattı
 - Anayasa Mahkemesi-Yargıtay fay hattı

- Sarıyer'deki Santa Maria İtalyan Kilisesi'ne pazar ayini sırasında maskeli iki kişi tarafından yapılan silahlı saldırıda bir kişinin öldürülmesi vb.

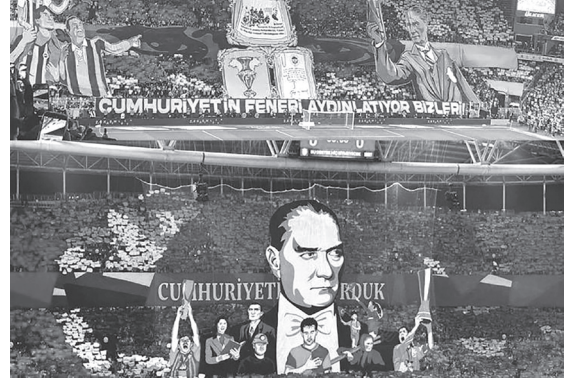
Yukarıda sıralanan olayların meydana gelmesi belli bir süreci takip ediyor değildir. Bazıları aynı anda, bazıları da farklı zamanlarda ve fakat öncekilerin etkilerini besleyip kuvvetlendirecek, güçlendirecek bir tarzda meydana gelmekte ve sunulmaktadır. Olaylarda en dikkat çekici olan sürekli gerilimi artırma ve gayrimemnun inşa etme stratejisinin uygulanmasıdır. Bütün taktikler bu stratejiye uygundur.

Yukarıda listelenen olayların tümünde Türkiye saatinde birbirini besleyen ve destekleyen sürekli bir gerilim inşa edilmektedir. Eylem boyutu itibarıyla iki olay çok öne çıkmış ve süreklilik arz edecek olan şimdilik iki ana eksen meydana getirilmiştir: 1. Can Atalay merkezli Yargıtay-Anayasa Mahkemesi kavgası, 2. Futbol maçları, özellikle Riyad'da oynanması öngörülen fakat iptal edilen FB-GS süper kupa maçı.

Mahalli seçimlere doğru giderken bu gerilim süreci, siyasette iki ana ittifak zinciri meydana getirmiştir: 1. AK Parti-MHP İttifakı, 2. CHP-DEM-TİP İttifakı. İlginç olan, bu iki ana eksenin birbirini darbe yapmakla suçlamalarıdır. Konuşmalarındaki genel hava tehdittir. Önümüzdeki seçimi göz önüne aldığımızda yaptıkları konuşmaları, vuku bulan olaylarla ilişkilendirdiğimizde, yargı ve futbol üzerinden seçim endeksli yeni bir sürecin başlatıldığını görmekteyiz. Her iki kesim bu düzlemde değerlendirme yapmaktadır.

YENİ BİR KADİFE DARBE SÜRECİ: "DİRENİŞ YILI 2024"- "DİRENİŞ, HAFIZA VE GELECEK MÜCADELELERİN İMKÂNLARI"

Kadife darbelerin ana stratejisi, genel seçimler merkezli tasarlanır ve taktik eylemler buna uygun olarak hayata geçirilmeye çalışılır. Taksim ve Boğaziçi kadife darbe süreçlerinde ana strateji buna uygundu. Önümüzde mahalli seçimler olmasına rağmen kullanılan dil, milletvekili ve cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıyor muş gibi bir hava/ortam oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu sebeple yeni kadife darbe sürecinin ana hedefi, önümüzdeki mahalli seçimler olmayabilir. Mahalli seçimlerle istenen bir ortam yakalanmaya, inşa edilmeye çalışılıyor olabilir. Mahalli



seçimlere, genel seçim havası verilmek istenmesinin sebebi de muhtemelen budur. Öngörülen eylemlerin mahalli seçimler sonrasında da devam etmesi istenmektedir. Burada da amaç bir erken genel seçim yapılması hedefi olabilir.

Gelinen noktada dikkat çeken önemli bir husus, her iki kesim tarafından da Gezi Parkı merkezli bir tartışmanın yapılıyor olmasıdır. Gezi Parkı olayları ile birlikte başlatılan kadife darbe sürecini destekleyenler, şimdi Gezi Parkı olaylarının meydana getirdiği muhalefet gücüne atıfta bulunarak 2024 yılının benzer bir direniş yılı olacağını söylemekte ve gayrimemnunları eylem için hazırlamaktadırlar: "2024 sürekli direniş yılı: ...Ekonomik, toplumsal, siyasal oluşumlar, değişimler, evrimler, devrimler, bir anda, birdenbire, tek bir eylem veya söylemle meydana gelmezler.. Bütün evrimler ve devrimler, fiziksel, coğrafi, teknolojik, bilimsel keşifler ve icatlar sonunda ortaya çıkar. Bütün siyasal dönüşümlerin, devrimlerin temelinde, insanların beslenme, barınma, üretim ve yaşam biçimlerini etkileyen birikimler yatar. Böyle birikimlerin ortaya çıkması, insanlığı ve siyasal rejimleri etkilemesi ise yıllar, on yıllar, yüz yıllar boyunca süren süreçlere bağlıdır.

(...)

2024 yılında, Cumhuriyetimizi, demokratik ve laik yaşam kültürümüzü, hukuk devletini, özgürlüğümüzü, kimliğimizi, kişiliğimizi korumak için *uzun vadeli bir direniş sürecini* başlatacağız!"¹² "Uzun vadeli bir direniş sürecini başlatmak" demek, hedefin 31 Mart 2024 mahalli seçimlerin ötesinde başka bir hedefe doğru gidilmek istendiği anlamına gelmektedir.

12 Emre Kongar, "2024 Sürekli Direniş Yılı", *Cumhuriyet*, 02 Ocak 2024.

Şer İttifakı'nın pis oyunu, stratejisi uzun vadeli, uzun soluklu, daha kapsamlı, kuşatıcı bir stratejinin uygulamaya sokulması ile çok rahat bir şekilde bozulabilir. Şer İttifakı'na karşı şuurlu geniş bir cephe kurmak gerekmektedir.

Gezi olayları diye anılan Taksim kadife darbe süreci, Arap Baharı'ndan sonra Türkiye'de hayata geçirilmiş ve 7 Haziran 2015 seçim sonuçları itibarıyla başarılı olmuş bir süreçtir. Taksim kadife darbe sürecini icra eden mekanizma/güç İblis'in yaptığı yemine uygun olarak, bu zaman zarfında yaşananları, başarılı başarısız yönlerini, değişik projeler yaptırarak incelemekte ve yeni bir yol haritası ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Lund Üniversitesi bünyesinde Mart 2020'den beri yürütülmekte olan ve 2024 yılında da devam edecek olan "Turkey Beyond Borders: Critical Voices, New Perspectives (Sınırların Ötesinde Türkiye: Eleştirel Sesler, Yeni Perspektifler) 2.0 Projesi" dikkat çekicidir. "Proje İsveç Enstitüsü Creative Force fonu ve IPS İletişim Vakfı/Bianet iş birliği ile gerçekleştirilmektedir." Yürütücülüğünü Lund Üniversitesi ve İsveç Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nden Pınar Dinç üstlenmiştir."

Proje kapsamında "akademisyenlerin, sivil-asker ilişkileri, cinsiyet politikaları, çevresel bozulma, Kürt sorunu, Alevi sorunu gibi konular üzerindeki bilgilerini ve uzmanlıklarını özgürce paylaşabilecekleri bir platform" oluşturulmak amaçlanmaktadır.¹³

Bu projenin kapsam alanını ve amacını daha iyi anlayabilmek için proje kapsamında "On Yıl Sonra Gezi'yi Hatırlamak: Direniş, Hafıza ve Gelecek Mücadelelerin İmkânı" başlıklı bir seminer veren Çiğdem Çıdam'ın söyledikleri önemlidir. Başlıkta en dikkat çekici olan, "gelecek mücadelelerin imkânı" ifadesidir. Kadife darbecilerin Taksim olaylarında elde ettikleri kazanımlar, Emre Kongar'ın tabiri ile "2024 yılı direniş yılında" değerlendirilecek ve bu direniş yılına uygun bir strateji hayata geçirilecek demektir.

Bu seminerle ilgili Çiğdem Çıdam ile yapılan röportajda bu olgu çok rahat görülebilmekte-

13 Çiğdem Çıdam, "AKP, Gezi'yi Halâ Büyük Bir Tehdit Olarak Görüyor" <https://bianet.org/haber/dr-cigdem-cidam-akp-geziyi-hala-buyuk-bir-tehdit-olarak-goruyor-290587>

dir. Röportajda verilen mesajları, öne çekilen konuları ve gelecekte yapılmak istenenleri ana hatları ile aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

Projeye göre Gezi Parkı olayları dokunulamaz denilen AK Parti iktidarına dokunmuş, itibarını zedelemiş, karşı çıkılabilir olduğunu göstermiş büyük bir kırılma noktasıdır: "Gezi, AKP hegemonyasının asla yara almayacak kadar sağlam olduğu inancını temelinden sarsmıştır." "Gittikçe otoriterleşen AKP rejimi olayların üstünden geçen 10 yılı aşkın bir süreye rağmen, hâlâ Gezi'yi kendisine büyük bir tehdit olarak görüyor." "Gezi eylemleri büyük bir kırılma noktasıdır." "O zamana kadar rejim, kendisini devlet içinde kemikleşmiş elitlerin erki karşısında gücünü ve meşruiyetini halktan alan demokratik bir hareket olarak tanımlıyordu."

"Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en geniş katılımı, en uzun süreli sokak eylemleri olarak tanımlayabileceğimiz Gezi protestoları ve hükümetin bu demokratik hak arama çabasına verdiği sert ve baskıcı tepki rejimin kendi çizdiği halkçı/demokratik imajı zedelemekle kalmadı, aynı zamanda AKP hegemonyasının asla yara almayacak kadar sağlam olduğu inancını da temelinden sarsmıştır."¹⁴

Projeye göre Gezi Parkı olayları siyasi iktidara karşı, siyasi iktidarın uygulamalarına karşı kendiliğinden oluşan bir gayrimemnunlar ittifakıdır. Bir halk hareketidir, dış güçlerle alakası yoktur: "Bu noktada Gezi'nin kendiliğinden gelişen, demokratik talepleri dile getiren, binlerce insanın sokaklara çıkıp anayasal protesto haklarını kullandıkları bir halk hareketi olduğunu tekrar tekrar vurgulamamız ve yaşadıklarımızı hatırlamamız, hatırladıklarımızı her fırsatta dile getirmemiz hem önemli bir siyasi duruş hem de demokratik bir toplum arzusu olan herkes için bir görevdir."

Gezi protestolarının pek çoğumuz için ansızın ortaya çıkmış gibi görüldüğüne kuşku yoksa da yaygın kalıbın öne sürdüğünün aksine protesto-

14 Çiğdem Çıdam, *ags.*

lar gökten zembille inmedi.” Yeni direniş biçimlerinin varlık koşullarını değiştiren ve Gezi’de binlerce insanın kendiliğinden hareketini mümkün kılan şey önceki siyasi mücadelelerin bir dizi yeni siyasi alışkanlıklar yaratmış olmasıydı. “Kendiliğinden demek anlık, birdenbire vuku bulan demek değildir, kendi iradesiyle hareket etmek demektir.”

“Gezi’nin gelecek demokratik mücadeleler için çok önemli bir esin kaynağı olarak ortak hafızamızda varlığını sürdürdüğünü düşünüyorum.” “AKP rejimi elindeki her türlü inkânı kullanarak her fırsatta Gezi’yi bir halk hareketinden çıkarıp dış güçler tarafından tasarlanmış, bir avuç insan tarafından organize edilmiş, anayasal rejime karşı ve hükümeti devirmeye yönelik yasadışı bir “darbe” girişimi olarak göstermeye çalışıyor.”

“Asıl şaşırtıcı olan rejimin elindeki tüm propaganda aygıtlarını harekete geçirmesine rağmen şu zamana kadar Gezi’nin bir demokratik halk hareketi olduğunu hâlâ kolektif hafızamızdan silememiş olması. Bu da yine ancak toplumsal muhalefetin inatçı mücadelesiyle açıklanabilecek bir durum.” “Gezi, rejimin tüm çabasına karşın, hâlâ bir esin kaynağı olmanın da ötesinde toplumsal muhalefet için de bir ortak referans noktası hâline gelmiş durumda.”

Projeye göre Yargıtay’ın, Anayasa Mahkemesi kararına rağmen Osman Kavala hakkında takındığı tutum ve tavır yeni bir direnişin odağı olacaktır: “Gezi’nin çıkış noktası da yürütme organının var olan mahkeme kararlarını hiçe sayarak hareket etmesine, yani hukuksuzluğa karşı verilen bir tepkiydi. Eylemciler mahkemenin durdurma kararına rağmen Parkın yıkılmaya çalışılmasına dur demişlerdi.” “O günden bu yana rejimin hukuku hiçe sayan uygulamaları artarak devam etse de bu uygulamalara karşı ayakta durmaya ve eşit vatandaşlık haklarını savunmaya çalışan çok önemli bir toplumsal muhalefet hâlâ var.”

Projeye göre siyasi iktidara karşı verilecek mücadelede, bugüne kadar mevcut siyasi iktidara karşı olan farklı toplumsal kesimlerle ittifak kurulacaktır. Renklerine, inançlarına bakılmayacaktır. Bu yeni dönemde LGBTQ hareketi önemli, merkezi bir rol alacaktır: “Hem kadın hakları hareketi hem de LGBTQ örgütleri özellikle 2010’ların başından bu yana

artan baskılara karşı hem katılımcı ve destekçi sayılarını artırmış hem de muhalif faaliyetlerini yoğunlaştırarak daha da görünür hâle gelmişlerdi. Bu, hâli hazırda var olan siyasal birikim ve alışkanlıklar sayesinde 31 Mayıs 2013’ün erken saatlerinde bir avuç aktivistin parktan şiddet kullanılarak çıkarılmasına cevaben binlerce insan kendi iradeleriyle ve beklenmedik bir hız ve dayanışma ile eyleme geçebildi.” “Gezi bize süregelen eylemliliğin önemini, farklı ve normalde ortak paydası yok gibi görünen grupların arasında dayanışmanın mümkün olabileceğini ve bir araya geldiğimizde olmaz dediğimiz şeyleri gerçekleştirebileceğimizi gösterdi.”

“Tüm baskılara rağmen hâlâ sokakları dolduran kadın hareketini, anayasal protesto haklarını kullandıkları hâlde her fırsatta polis şiddeti ile eylemleri durdurulan LGBTQ örgütlerinin kararlı duruşlarını, Akbelen halkının yıllar süren mücadelesini, Anayasa Mahkemesi kararı yok sayılarak Galatasaray Meydanı’na çıkmalarına izin verilmeyen Cumartesi Annelerinin ısrarlı ve sonuç veren eylemlerini ya da üç seneyi aşkın bir süredir devam eden Boğaziçi Üniversitesi direnişini anlamlandırmamız mümkün değil.”

“Can Atalay’ın Anayasa Mahkemesi kararlarına rağmen hâlâ tutuklu olması dava sürecinde yaşanan onlarca hukuksuzluğun olduğu son nokta.” “Anayasal güvencelerimizin tamamen hiçe sayıldığı bir rejimin inşasının artık tamamlandığını ilan eden bir durum.”

Projeye göre bugün Gezi dönemine göre çok daha baskıcı bir yapı ve daha yaygın bir gayrimemnun kesim vardır. Muhalefet partilerinin sadece seçimlere göre hareket etmesi değil, sokaklara çıkması ve de eylemleri öne çekmesi gerekmektedir. Geçmiş dönemde yapılan en büyük hata meselenin, sadece seçim düzleminde değerlendirilmiş olmasıdır: “Bugün Gezi döneminden çok daha baskıcı bir dönemde yaşadığımız gerçeği yadsınamaz.” “Rejim yasal protesto hakkının kullanımını son derece kısıtlamakla kalmadı, sokakta eylem yapmanın meşruiyetini de sorgular hâle getirdi.” “Bu meşruiyetsizleştirme denemesinde özellikle ana muhalefet partisinin demokrasiyi sadece seçime indirgeyen hatalı siyasetinin de oynadığı rolü göz ardı edemeyiz.” “Hem Osman Kavala’nın hem de Selahattin Demirtaş’ın davalarında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını uygulamayı reddeden yasama ve yürütme

erlerine doğru dürüst tepki veremeyen -DEM Parti ve öncülerini bir kenara koyarsak- muhalefet partilerinin bugün gelinen bu noktada rolü büyük." "Muhalefet partileri ya rejimin Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik bir anayasal hukuk devleti olma iddiasından tamamen vazgeçmesine izin verecekler ya da hâli hazırda var olan, Gezi'den bu yana tüm baskılara rağmen vazgeçmeyen toplumsal muhalefetten ders alıp onlarla birlikte hukuksuzluğa ve anayasal düzenin yok edilmesine dur diyecekler." "Ümit ediyorum ki başta ana muhalefet partisi olmak üzere tüm muhalefet partileri üzerlerine düşen bu büyük görevi hakkıyla yerine getirirler."

Çiğdem Çıdam'ın proje kapsamında yaptığı açıklamaları göz önüne aldığımızda CHP'de Kılıçdaroğlu'nun genel başkanlıktan düşürülmesini ve yerine Özgür Özel'in gelmesini daha rahat anlamlandırabiliriz. Özel'in görevi devralmaz halkı sokağa, eylemlere davet etmesi yukarıda ifade edilen proje kapsamında değerlendirilmelidir. Önümüzdeki günlerde Türkiye sokakları çok hareketli olacak demektir.

FUTBOL KADİFE DARBE SÜRECİ

Türkiye'de futbol maçları genellikle gerilimli bir havada oynanır. Taraftarların takım tutmadaki taassup genelde düşünme mekanizmasını dumura uğratar. Taraftarlar saha içinde sloganlarla, saha dışında fiziksel olarak birbirleri ile kavga edebilirler. Bazen de kavga hem saha içinde hem de saha dışında geniş bir alana yayılabilir. Bazen de Türkiye'de sorun hâline gelebilir. Kadife darbeci beyin takımı futbol maçlarının bu özelliğinden yararlanmak ister. Taksim kadife darbe sürecinde Fenerbahçe takımını taşıyan otobüse silahlı saldırı yapılmış ve Türkiye ciddi bir şekilde gerilmiştir.

Yerel seçimler öncesinde futbol maçları üzerinden ciddi bir gerilim oluşturulmak istenmektedir. Son aylarda futbol maçlarında 4 ciddi olay meydana gelmiştir: 1) Bursa'da oynanan Amedspor-Bursa Spor maçında Amedspor oyuncularına saldırılar yapılması; 2) 11 Aralık 2023'te Ankara'da oynanan MKE Ankaragücü-Çaykur Rizespor maçı sonrasında, MKE Ankaragücü Başkanı Faruk Koca'nın hakem Halil Umut Meler'e saldırmaması, yumruklaması ve lig maçlarının 1 hafta ertelenmesi; 3) 19 Aralık 2023'de İstanbul'da oynanan Trabzonspor-İstanbulspor maçında İstanbulspor, 2-1 yenik durumda iken

maçın 73. dakikasında İstanbulspor kulüp başkanı Ecmel Faik Sarıalioğlu takımını sahadan çekmesi, "hükmen yenik sayılmaları" ve "3 puan silme cezası almaları"; 4) 29 Aralık 2023 tarihinde Suudi Arabistan Riyad'da oynanacak olan Galatasaray-Fenerbahçe süper kupa maçının ertelenmesi ile Türkiye'de laiklik, Atatürkçülük, kavmiyetçilik eksenli bir kampanyanın açılması, halkın Suudi Arabistan Büyükelçiliği'ne ve havaalanlarına futbolcuları karşılamak üzere çağrılması.¹⁵

Riyad'da vuku bulan olaydan sonra TFF Başkanı Mehmet Büyükekşi'nin Türkiye'ye dönüşte kendisine, "Son 20 gün içinde bir kulüp başkanı FIFA hakemini dövdü, bir başkan Süper Lig takımını sahadan çekti ve Süper Kupa oynanmadı ne düşünüyorsunuz?" sorusuna verdiği cevap dikkat çekicidir: "Denk mi geldi, denk mi getirildi, bilemedim."¹⁶

Bize göre denk gelmedi denk getirildi. Futbol maçlarında meydana gelen bu 4 büyük olay, doğal olarak meydana gelmeyip bir stratejinin ürünü şeklinde birbiri ile bağlantılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Rastlantı yoktur. En etkili olan ise, Riyad'da oynanması gereken FB-GS süper kupa maçının, hâlâ mahiyeti tatmin edici bir şekilde açıklanmamış sebeplerle iptal edilmesidir.

Riyad'da iptal edilen süper kupa maçı, Türkiye açısından hem iç dinamikleri hem de dış dinamikleri etkilemiş; hem Türkiye içinde hem de dünyada gündem olmuş bir olaydır. Maç öncesi Riyad'da maçın yapıp yapılmaması ile ilgili yapılan görüşmelere bağlı olarak Türkiye'de laiklik, Atatürkçülük ve Arap düşmanlığı merkezli başlatılıp sürdürülen *psikolojik savaş* çok etkili olmuş; Türkiye'nin değişik bölgelerinde eylemler yapılmış, Türkiye ve Suudi Arabistan yönetimleri suçlanmış, hakaretler yapılmıştır. TFF Başkanı dâhil olmak üzere büyük bir suskunluk meydana gelmiş FB Başkanı Ali Koç'a alan terk edilmiş gibidir. Taksim kadife darbe sürecinin başlangıcı olan Gezi Parkı'ndaki havaya ve Boğaziçi Üniversitesi'nde başlatılan eylemlerdeki

15 <https://spor.haber7.com/futbol/haber/3379089-turk-futbolunda-20-gunde-uc-olay-mehmet-buyukeksiden-flas-gondermehttps://www.yenisafak.com/gundem/ali-koc-hep-provokasyon-pesinde-biktik-senin-krizlerinden-4591354>

16 <https://spor.haber7.com/futbol/haber/3379089-turk-futbolunda-20-gunde-uc-olay-mehmet-buyukeksiden-flas-gonderme>

havaya benzer bir durum meydana gelmiştir. Bu sebeple Riyad'da vuku bulan olayı, yürürlüğe sokulmak istenen kadife darbenin başlangıcı görüyor ve bu darbe sürecini *futbol kadife darbe süreci* diye isimlendiriyoruz. Futbol kadife darbe sürecinin başlangıç aşamasındaki lideri Ali Koç gözükmetedir. Yol boyu kimler öne çıkacak onu zaman gösterecektir.

Futbol kadife darbe sürecinin farklı boyutlarını görebilmek için süper kupa maçının oynanması sürecini değişik açılardan ele alıp değerlendirmek gerekir: Cumhuriyet'in kuruluşunun 100. yılında FB-GS süper kupa maçı niçin yurt dışında, Suudi Arabistan'da oynanmak istenmiştir? Suudi Arabistan'da maçın oynanmasında TFF ve futbol takımlarının kazançları nelerdir? Türkiye'de ve yurt dışında oynanacak maçlarda geçerli kuralları kim ve nasıl belirlemektedir? TFF ve FIFA'nın belirlediği kurallar var mı? Varsa Suud'da bunlar uygulandı mı? Uygulanması gerekmez miydi? FB ve GS Suudi Arabistan'da oynanacak maç için yetkililerle görüşmeler yapıldığı dönemde daha özel şartlar teklif ettiler mi? Ettilerse bunlar nelerdir ve bu konuda Türkiye ve Suud arasında herhangi bir mutabakat sağlandı mı? Sağlanmadıysa takımlar niçin Suud'a gittiler? Sağlandıysa maçı niçin oynamadılar? TFF ile Suud Futbol Federasyonu arasında yapılan protokol, ne zaman FB ve GS yönetimine bildirildi? Bildirildiyse takımlar neden tepki verdiler? Bildirilmediyse niçin bildirilmedi? TFF'nin bildirmeme gerekçesi nedir? FB, Protokolde yer almayan özel tişört ve pankartı niçin hazırlamış ve bunları TFF'nin ve GS'nin haberi olmadan niçin alıp Suud'a götürmüştür? Hazırladığı tişört ve pankartlarla ilgili GS yönetimine niçin haber vermemiştir? GS yönetimi bu hazırlıklara Suud'a vâkıf olmuş ise niçin tepki vermemiştir, FB yönetimini sorgulamamıştır? TFF'ye sormadan, izin almadan Riyad'da söz konusu tişört ve pankartları niçin yaptırmıştır?

Maçın yapılması ile ilgili görüşmeler devam ederken, kim, hangi mekanizma, Türkiye'de, yapılan protokolde bulunmasına rağmen Suud yönetiminin; "Türk bayrakları ile sahaya çıkılmasını ve sahada İstiklal Marşı'nın okunmasını yasaklamıştır." haberini yaymıştır? Bu yalan haber üzerine Türkiye'de kim ve hangi mekanizma büyük bir psikolojik harekât başlatmıştır? Maçın yapılıp yapılmama görüşmeleri devam ederken Atatürk'ü ve laikliği merkeze oturtarak

Türkiye'de, bir Arap ve İslâm düşmanlığına endeksli propaganda yapan mekanizma ve beyin takımı kimdir?

TFF ve iktidar niçin zamanında gerekli, tatmin edici açıklamaları yapmamıştır? Türkiye- Suudi Arabistan yaklaşması hangi bölgesel ve küresel güçleri rahatsız etmiştir? Maçın yapılmasını engellemede bu güçlerin etkisi var mıdır? Varsa bu güçler kimdir? Atatürk'ü merkeze koyarak psikolojik harekât yürüten mekanizma mahalli idareler seçimlerini mi yoksa 2028 milletvekili ve cumhurbaşkanlığı seçimlerini mi hedeflemektedir? Süper kupa maçının ertelenmesinin yerel seçimler ile bir ilişkisi var mıdır, varsa ne olabilir? Yoksa 2028 seçimleri için 4 yıllık bir kadife darbe sürecini mi başlatmak istemişlerdir? Bu soruları daha da artırmak mümkündür. Bunların cevabını bulabildiğimizde 2024-2028 döneminde olabilecek olayları tahmin etme imkânına sahip olacağız. Bunun için yapılan tüm açıklamaları, adil bir şekilde değerlendirmek zorundayız.

MAÇIN SUUDİ ARABİSTAN'DA OYNANMASI KARARINI KİM VERDİ?

Süper kupa maçının yurt dışında Türklerin yoğun olarak yaşadıkları ülkelerden Almanya, İngiltere, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Suudi Arabistan'dan birinde oynanması TFF tarafından öngörülmüştür. Almanya ve İngiltere iki Türk takımının maçı olması nedeniyle kabul etmemiş, Birleşik Arap Emirlikleri ilgi göstermemiştir. Fenerbahçe Başkanı Ali Koç, "Katar'da oynanmasına itiraz etmiş ve Suud'da oynanmasının daha uygun olacağı" görüşünü savunmuştur. Maçın Suudi Arabistan'da oynanması konusunda TFF, FB ve GS yönetimleri arasında bir mutabakat meydana gelmiştir. Büyükeksi şunu demiştir: "Ama bu Türkiye Futbol Federasyonu'nun kendi başına yaptığı bir çalışma değil. Fenerbahçe ve Galatasaray kulüplerinin başkanlarından olur aldığımız bir çalışma. Anlaşırsak bu iki kulübümüzün rızasıyla yapılacak anlaşmayı kamuoyuna açıklayacağız."¹⁷

Federasyon başkanı, FB ve GS başkanları ile varılan sözlü mutabakattan sonra 20 Ekim 2023'te TFF, süper kupanın Suudi Arabistan'da oyna-

17 <https://www.diken.com.tr/fenerbahce-ve-galatasaraydan-super-kupa-cagrisi-turkiyede-oynansin/>



GS Kulübü Başkanı Dursun Özbek

TFF Başkanı Mehmet Büyükekşi

FB Kulübü Başkanı Ali Koç

nacağını resmen duyurmuştur. Bu duyurudan sonra FB ve GS yönetimlerinde işler karışıyor. 5 Kasım 2023'te FB yüksek divan kurulu toplantısında süper kupanın Suudi Arabistan'da değil Türkiye'de oynanması için bir önerge verilmiş ve muhtevası aşağıda verilen önerge kabul edilmiştir: "Cumhuriyet'in 100'üncü yılında Süper Kupa Finali'nin, Atatürk ilke ve devrimlerine karşı bir ülkede oynanması, Atatürk ilke ve devrimlerinin yılmaz savunucusu Fenerbahçe'nin tarihine, şan ve şerefine bağdaşmayacağından, finalin Atatürk Olimpiyat Stadı'nda ya da Sam-sun 19 Mayıs Stadı'nda oynanmasının kabulünün Yüksek Divan Kurulunun oylarına sunulmasını teklif ederiz."¹⁸

GS'de de yapılan divan kurulu toplantısında süper kupanın Türkiye'de oynanması istenmiştir ve benzer bir karar alınmıştır: "Ülkemizi sporda ileri götürmek üzere yola çıkan Ali Sami Yen ve arkadaşlarının takipçileri olarak, 100'üncü yılın kupasının, 100'üncü yıl 'Cumhuriyet Kupası' olarak, ecdadımızın kanıyla, canıyla, fikri ve irfanıyla kazandığı ve koruduğu Türk vatanında oynanmasını istiyoruz. Atatürk'ün evlatları olan Türk gençliğinin, karşılaşmayı sahip oldukları topraklarda izlemesi ve bu hissiyatı hangi takım taraftarı olursa olsun millet bilinciyle Cumhuri-

18 <https://www.diken.com.tr/fenerbahce-ve-galatasaraydan-super-kupa-cagrisi-turkiyede-oynansin/>

yet'imizin 100'üncü yılında Türkiye Cumhuriyeti sınırları dâhilinde yaşaması arzumuzdur..."¹⁹

Her iki divan kurulunun kararının merkezinde Cumhuriyet'in 100'üncü yılı dolayısıyla süper kupa maçının Türkiye'de oynanması yer almaktadır. FB divan kurulu kararında maçın Suud'da oynanmaması için gösterilen gerekçe çok daha serttir. "Atatürk ilke ve devrimlerine karşı bir ülkede oynanması, Atatürk ilke ve devrimlerinin yılmaz savunucusu Fenerbahçe'nin tarihine, şan ve şerefine bağdaşmaz." denmektedir. Bu ifadeleri okuyan, gören TFF ve ilgili kurumlar, maçın Suud'da oynanmasına nasıl karar verebilmişlerdir? Bir provokasyon olacağını, olabileceğini nasıl görememişlerdir? Suud ile yapılan protokole rağmen FB yönetiminin yaptırdığı tişört ve pankartlardan haberleri olmamış mıdır?

Kulüplerinin divan kurullarının aldığı kararlar üzerine TFF Başkanı Mehmet Büyükekşi Ali Koç ve Dursun Özbek'i aramış bir sorun olup olmadığını sormuştur: "Bir sorun var mı? Eğer bir sorun varsa paralarını iade eder, maçı Suudi Arabistan'da oynamayız." İki başkan da hiçbir sorun olmadığını söylemişlerdir.

GS ve FB divan kurullarının aldığı kararlara rağmen TFF tarafından yapılan öneri, FB

19 <https://www.diken.com.tr/fenerbahce-ve-galatasaraydan-super-kupa-cagrisi-turkiyede-oynansin/>

Kulübü Başkanı Ali Koç, GS Kulübü Başkanı Dursun Özbek tarafından kabul edilmiş; süper kupa maçının Riyad'da oynanmasına karar verilmiştir. Ali Koç "Almanya olmayacaksa Suudi Arabistan'ın uygun olacağını düşündük. Bize böyle söylendi, biz de 'doğru olur' dedik. 100'üncü yıl özelinde hatalı düşünce olduğunu gördük. Özellikle bunu isteme sebeplerimizden biri, Fenerbahçe olarak özellikle iki sebeple ısrar ettik Suudi Arabistan'da oynanması. Biri, maç takviminin cilvesi diyelim, 5 gün önce Fenerbahçe-Galatasaray derbisi olacaktı. Yıllardır biz taraftar götürmüyoruz. İstanbul'da maçta ne ce-reyan edecek o da belli değil. Gergin tansiyonu düşünerek Olimpiyat Stadı'nda 40 bin Fenerli, 40 bin Galatasaraylı olarak sıkıntı olabileceğini düşündük. Hatta Federasyon Başkanı 'Atatürk Olimpiyat Stadı'nda oynayamayız' dedi."

"20 Ekim'de Federasyon açıkladı. Büyük tepkiler oluştu. Siyasi seviyede, taraftar seviyesinde tepkiler oluştu. 100'üncü yılımızda oraya gidiliyor olması... Ülkemizde olsun düşüncesi hâkimdi. Demin söylediğimiz sebeplerden dolayı zikzak çizmedik, sağlam durduk. Yüksek Divan Kurulu'nda orada oynanmasın diye tavsiye kararı çıktı; zira Galatasaray'da da benzer karar çıktı. Tahmin edersiniz ki, büyük baskı oluştu. Federasyon bizimle istişare etti. Kesinlikle federasyonun kendi başına aldığı karar değil. Galatasaray ve Fenerbahçe baskı olmasına rağmen projeye devam ettik. Hatta Galatasaray Kulübü, federasyona bir yazı yolluyor. Oynanmasın, diye. Federasyon Başkanı bizleri çağırdı 'Ne düşünüyorsunuz?' diye. Biz aynı noktada durduk. 'Biz oynamayız demiyoruz ama amir olarak senin karar vermen lazım' dendi. Federasyon bu maçın Riyad'da oynanacağını açıkladı. 30 Aralık'tı, kulüplerin ricasıyla 29 Aralık'a alındı. Futbolcularımız aileleriyle yılbaşını geçirsin, diye."²⁰

Her iki kulübün başkanları divan kurullarına rağmen bu kararda nasıl ısrar edebiliyorlar? Bu, cevaplandırılması gereken önemli sorulardan biridir. Arka planda Riyad'da uygulamaya sokulan taktik mi geliştirilmiştir. Bunun için mi divanlar, başkanların kararlarını ciddi bir şekilde eleştirmemiş ve tartışmamıştır?

20 <https://www.haberturk.com/son-dakika-haberi-fenerbahce-baskani-ali-koc-aciklamalarda-bulunuyor-canli-3651301-spor?page=11>

TFF'nin takımlarla yaptığı ön mutabakat Cumhurbaşkanı Erdoğan'a aktarılarak bilgilendirilmiş ve onayı alınmıştır.²¹ Federasyon ile FB ve GS yönetimleri arasında oluşan mutabakattan sonra TFF ile Suudi Arabistan Futbol Federasyonu arasında 10 Ekim'de bir protokol imzalanmış; maçtan 10 gün önce de Futbol Federasyonu'ndan yetkililer Suudi Arabistan'a giderek federasyon yetkilileri ile görüşmeler yapmışlardır.

MAÇIN SUUD'DA OYNANMASINDAKİ ANA AMAÇ: KULÜPLERE MADDİ DESTEK

TFF'nin maçın Suud'da oynanmasını istemesindeki ana amacı kulüplere para kazandırmak, gelir sağlamak, ekonomik durumlarını düzeltmektir: "TFF olarak Türk futbolunun ekonomisini güçlendirmek ve kulüplerimize alternatif gelir kaynakları oluşturmak amacıyla çok önemli projeler üzerinde çalıştığımızı daha önce de ifade etmiştik. Bu vizyonla tekrar altını çizerek hatırlatmak isteriz ki kulüplerimize gelir getirmesi amacıyla Turkcell Süper Kupa'nın yurt dışında oynanması projesi ve yetkisi Türkiye Futbol Federasyonu'na aittir."²²

TFF, Suudi Arabistan ile 4 buçuk milyon dolarlık bir anlaşma yapmıştır. Anlaşmaya göre paranın yüzde 20'si Futbol Federasyonu'na geri kalanın yüzde 60'ı süper kupayı kazanan takıma ve yüzde 40'ı kaybeden takıma verilecektir. Maçtan önce Suudi Arabistan, takımlara 1 milyon 300 bin dolar aktarmıştır. Geri kalan kısım maçın sonucuna göre takımlara verilecektir.

FUTBOL MAÇLARINDA GEÇERLİ OLAN KURALLAR

Hem ülke içinde hem de ülke dışında oynanacak maçlarda TFF ve FIFA'nın belirlediği kurallar geçerlidir. Konumuz açısından ilgili FIFA ve TFF maddeleri şunlardır: "Kural 1 Oyun Alanı, 13. Logolar ve Amblemeler; Kural 4: Oyuncuların Ekipmanları, 2. Zorunlu Ekipmanlar; 5. Sloganlar, İfadeler, Görseller ve Reklamlar; Prensipier; Kuralın Yorumlanması." Madde 2 Amaç: 1-TFF'nin amaçları (1c-1f, 1k-1m); Madde 4- Dostane ilişkilerin teşvik edilmesi (4.2);

21 <https://www.yenisafak.com/spor/super-kupa-skandalinin-bilinmeyenleri-tff-suudi-arabistan-ve-kulupler-ucgeninde-neler-oldu-4591160>

22 <https://www.diken.com.tr/futbol-federasyonu-fatih-altayliyi-yalanladi/>

Madde 6 Futbol Oyun Kuralları; Madde 7 TFF organlarında ve kurullarında görev alanların ve yetkililerin davranışı; Madde 11 Üyelğe Kabul (3a); Madde 13: Üyelerin yükümlülükleri (1a,1d,1e,1k); Madde 15: Üyelikten ihraç(1b); Madde 58 Disiplin Cezaları (1); Madde 63 Hukuk Kurullarının Yetki Alanı 2,3); Madde 72 Müsabakalar (2); Madde 80 Beklenmeyen olaylar ve mücbir sebepler (2).”²³

Yurt dışında yapılacak maçlar için maçtan birkaç hafta önce FIFA ve oynanacak ülkenin federasyonu ile iletişime geçilip genel kurallara ek yukarıdaki kurullarla çatışmayacak özel kurallar isteniyorsa bir mutabakata varılmaktadır. Öngörülen kurullarda bir mutabakat sağlanmış ise maçın yapılması için anlaşma yapılmaktadır. Daha sonra, son dakikada yeni bir kural, şart koşmak, koymaya kalkmak TFF ve FIFA yönetmeliklerine aykırıdır.

Genelde yapılan görüşmelerde varılan mutabakat kapsamında şu hususlar yer almaktadır: “Maçın oynanacağı stadyum, saati, hakemi, giyecek formalar, formlarda yer alacak semboller, resimler, yazılar, ...maç öncesi seremonisi, maç oynanmadan önce konser yapılacaksa, konserin nasıl ve hangi saatte yapılacağı, ... bunların hepsinin planlanması, kameramanların nerede duracağı, top toplayıcıların kaç kişi olacağı vb.”

Riyad’da oynanacak süper kupa maçında TFF-GS-FB-Suud Futbol Federasyonu-FIFA arasında nasıl bir mutabakata varılmıştır? Varılan mutabakat metninde ne vardır? O mutabakat metninde “Atatürk resimli formalar”, “Ne mutlu Türk’üm diyene!” ve “Yurtta sulh cihanda sulh” yazılı pankartlar kabul edilmiş miydi? Bunlar mutabakat metninde var mıydı? Bunlar mutabakat metninde yok idiyse son dakikada bunları gündeme getirmenin manası ne idi? Bunlar olmazsa olmaz, diyenlerin aklı daha önce nerede idi? Yoksa niyetleri baştan farklı bir senaryoyu hayata geçirmek mi idi?

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi’nin yaptığı açıklamada bu konuya özel olarak yer verilmekte; *maçtan bir iki hafta önce ilgili birimler arasında*

23 IFAB, Oyun Kuralları 23/24; www.theifab.com

gerekli mutabakat sağlandığı ifade edilmektedir: “TFF süper kupa finali için Fenerbahçe ve Galatasaray kulüplerine ek gelir sağlama önerisinde bulunmuş ve bir teklif hazırlamıştır. İki kulüp başkanı, Ağustos 2023’te Süper Kupa finali için TFF’ye vekâlet vermiştir. 2023 Turkcell Süper Kupa müsabakasının, en iyi teklifi veren Suudi Arabistan’ın başkenti Riyad’da oynanması, tamamen kulüpler ve TFF tarafından ortak bir kararla belirlenmiş ve organize edilmiştir. Ortak kararın ardından maçın 29 Aralık 2023 tarihinde, TSİ 20.45’te oynanması planlanmıştır.

Maç organizasyonunun öncesinde TFF ile Suudi Arabistanlı yetkililer arasında sahada ve tribünlerde uyulacak kurallara ve esaslara ilişkin 20 Ekim 2023’te bir protokol üzerinde mutabakata varılmıştır. Sözleşmede FIFA, AFC, UEFA ve diğer uluslararası futbol düzenleyici ve yönetici kuruluşların kurallarının geçerli olacağı belirtilmiştir.

TFF ve Suudi Arabistan yetkilileri, söz konusu müsabakanın bir millî maç olmamasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti’nin 100’üncü yılı olması dolayısıyla İstiklal Marşı okunması ve Türk bayraklarının kullanılmasına yönelik uzlaşmaya varmışlardır.

Kulüpler, maçın hemen öncesinde takımların sahaya ısınmak için Mustafa Kemal Atatürk tişörtleriyle çıkma ve üzerlerinde Mustafa Kemal Atatürk’ün sözlerinin yazılı olduğu pankartlarla çıkma taleplerinin TFF ile Suudi yetkililer arasında daha önceden yapılan protokole eklenmesini talep etmişlerdir.

Suudi Arabistanlı yetkililer, daha önce TFF ile yaptıkları anlaşmayla uluslararası yönetmelikler ve düzenlemeleri gerekçe göstererek maçın hemen öncesinde bu talepleri mevcut protokole eklemeyi kabul etmemişlerdir.”²⁴

“Suudi Arabistan’la yapılan protokole göre Türk bayrağı açılacak. 60 metre uzunluğundaki Türk bayrağı altına 60 kişi girerek sahaya çıkacak, İstiklal Marşı okunacak. Sahada Süper Kupa ile Fenerbahçe ve Galatasaray bayrakları da açılacaktır.”

24 <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/super-kupa-final-macina-iliskin-yasanan-gelismeler-hakkinda-bilgilendirme>

26 ARALIK'TA ALI KOÇ'UN YENİ PANKART VE FORMA İLE SAHAYA ÇIKMA İSTEĞİ

Ali Koç, 26 Aralık 2023'te Riyad maçına "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" pankartı ve üzerinde Atatürk resmi olan ve arkasında pankartta yazan sözün bulunduğu forma ile çıkacaklarını TFF'ye bildiriyor ve fakat GS yönetimine bildirmiyor. Bu forma ve pankartları Türkiye'de hazırlayarak Suud'a götürüyorlar. Ali Koç ayrıca Fenerbahçe'nin U-19 Futbol Takımı'nı da Riyada götürmüş ve aynı formlarla onların da sahaya çıkacaklarını öngörmüştür.

GS yönetimi FB yönetiminin yaptığı bu değişiklikleri, Suud'da öğrenmiştir. Ali Koç'un yaptığı çıkış üzerine GS Başkanı Dursun Özbek "bizi Atatürk'e karşı gösterecek bu" diyerek Riyad'da pankart ve forma temin etmiştir.²⁵ GS yönetimi de maçın FB'nin teklifine uygun olarak oynanmasını istemiştir. GS'nin sahaya çıkacağı pankart ise "Ne mutlu Türküm diyene" pankartıdır.²⁶

Bunun üzerine TFF Başkanı Mehmet Büyükekşi; Galatasaray Başkanı Dursun Özbek ve Fenerbahçe Başkanı Ali Koç, Gençlik ve Spor Bakanı Osman Aşkın Bak'ın da katıldığı bir kriz masası kurmuş ve Suudi Federasyonu ile temasa geçilmiştir.²⁷ Suudi Federasyon yönetimi, son dakikada yapılan bu tekliflerin, FIFA kurallarına aykırı olduğunu belirterek reddetmiştir. "Ali Koç daha sonra "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" pankartı ile çıkmamayı kabul etmiş ama Atatürk resminin olduğu formayla çıkma konusunda ısrar etmiştir." Bu aşamada GS Başkanının tavrının ne olduğu konusunda hiçbir açıklama söz konusu değildir. Riyad'daki eylemin tek kahramanı Ali Koç olmuştur.

Bu gelişmeler üzerine Suudi Arabistan'daki süper kupa maçının organizatörlerinden Riyadh Season yaptığı açıklamada, maçın kapsamı dışında slogan kullanılmasının uluslararası futbol yönetmeliklerine aykırı olduğuna vurgu yapmıştır: "Maçın kapsamı dışında herhangi bir slogan olmaksızın yapılmasını gerektiren uluslararası futbol yönetmelikleri ve düzenlemele-

rine uygun olarak zamanında yapılmasını dört gözle bekliyorduk. Türkiye Cumhuriyeti'nin millî marşının çalınması ile stadyum içinde ve tribünlerde Türk bayraklarının sergilenmesi konusunda anlaşmaya vardık. Bu anlaşmaya rağmen, iki takımın anlaşmaya uymaması üzücü oldu ve bu da maçın yapılamamasına yol açtı."²⁸

Neticede son gün operasyonu ile, oynanabilecek bir oyun iptal edilmiş ve Ali Koç, Türkiye'de Atatürk'ü ve laikliği savunan bir kahraman olarak hava alanında karşılanıp övülmüştür. Gerek Ali Koç ve gerekse FB Kulübünün yaptığı açıklamalar, Atatürk ve laiklik üzerinden yeni bir 'kahraman' üretmek amaçlıdır. Çok tecrübeli olan futbol kulüpleri Suud'la yapılan protokolü vaktinde istememesi, muhtevasının ne olduğunu öğrenmemesi yanlış değil midir, anormal değil midir? Ne yazık ki Ali Koç'un ve FB yönetiminin aklına gelmemiştir: "Ülkemiz, Cumhuriyetimiz, ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk ve milletimiz, ülkemizin tüm spor kulüpleri gibi Fenerbahçe'mizin de üstün değerleridir. Biz bu değerleri kupaların, sportif rekabetin, maddi beklentilerin, siyasetin, kısaca her şeyin üstünde tutarız. Süper Kupa finali öncesinde yaşanan aksaklıklar tartışmaya açık olmayan değerlerimizle ilgili hassasiyetimiz nedeniyle yaşanmıştır, bunun ötesinde herhangi başka bir sebebi ve amacı yoktur."²⁹

Ali Koç ise "Protokol bilgisi bize verilmedi. Planlama yanlış yapılmış" diyerek şunları söyledi: "Atatürksüz 100'üncü yıl olmaz. İstiklal Marşı krizi yaşanmadı. Protokol bizde yok. Federasyon'a hafta içinde bir mektup yazarak protokolü rica ettik. Sadece protokolü değil maç gününe kadar olan kriz sürecinde yazışmaları istedik. Bizimle federasyon arasında yapılmış hiçbir anlaşma yok. Sürecin çok amatörce yürütüldüğü konulardan bir tanesi bu. Bizim de talep aklımıza gelmedi, doğruya doğru konuşalım. Federasyon ile bir firma arasında sözleşme var. Bu sözleşmeyi biz görmedik. Bizim gördüğümüz hiçbir sözleşme yok."

Kulüplerimize yönelik "şöyle protokol var, bunlara izin veriyor, vermiyor." diye bir şey

25 İsmail Zelvi, "Gizli El", *Milat*, 1 Ocak 2024, "Süper Kupa", *Milat*, 29 Ocak 2024.

26 <https://www.yeniakit.com.tr/haber/amacin-ne-ali-koc-ingiliz-oyunuyla-suudilerle-turkiyenin-arasini-acmakmi-1817419.html>

27 <https://www.takvim.com.tr/spor/2023/12/30/galatasaray-fenerbahce-super-kupa-maci-neden-ertelendi-iste-riyadda-yasananlarin-perde-arkasi/13>

28 <https://www.sondakika.com/spor/haber-surec-nasil-bu-noktaya-geldi-iste-10-soruda-16680468/>

29 <https://spor.haber7.com/fenerbahce/haber/3379408-fenerbahceden-aciklama-tartismaya-acik-olmayan-degerlerimiz>

söz konusu değil. ...Ama kulüplere gelen hiçbir bilgilendirme yok... TFF'de bir protokol var ama biz bilmiyoruz. İstedik, 'gizlidir veremeyiz, gelin gösterelim.'

Tişörtle çıkmak istediğimizi söyledik, onayı aldık. Biz çarşamba günü sabah yazı yazdık. Dedik ki 'ısınmaya bu tişörtle ve bu pankartla çıkacağız', cevap alamadık. Ertesi gün uçağa binerken bir daha sorduk.

27 Aralık'ta gönderiyoruz yazımızı, cevap gelmedi. Üstüne gittik. Federasyon 'Dışışleri'nden cevap bekliyor' dedi. Uçağa bindik, bir daha sorduk. Sözleşme nasıl kim neye karar vermiş, bilmiyoruz. "Bizim son dakika dayatmamız söz konusu değil. Her şey normal seyrinde devam ediyor, diye biliyoruz. Bize bir kere deseler şu, şu, Suudi tarafından kabul edilmiyor. Ona göre organize oluruz veya orada maçı oynamayız, gitmeyiz. Biz bunu maça saatler kala öğrendik. Veya sıkıntının farkında oraya gider çözeriz, maçı oynarız düşüncesi bende olası. Cuma günü pankart bastırdılar. Her şey önceden planlanmışsa niye ihtiyaç var. Yine bize yazıyla gelen çocuklarımızın çıkacağı tişörtün programdan kaldırıldığını öğrendik.

Atamızın sözünü gündeme getiriyorum; 'Yurtta sulh cihanda sulh'. Hatta o pankartı İngilizce çıkmak istiyoruz. Bizim için o pankart olmazsa olmaz da değil, işin ekstrası. Türkiye Cumhuriyeti'nin 100'üncü yılı TFF'nin 100. yılı Atatürksüz, Cumhuriyetsiz kutlama aklımızın ucundan geçmedi. Meğerse Suudi yetkililer talepleri reddetmiş. Federasyondan bahsediyorum."³⁰

Kulüp başkanı ve iş adamı Ali Koç'un ve kulübün diğer yöneticilerinin, avukatlarının, zamanında belgeleri, sözleşmeleri istemek akıllarına gelmeyecek, son dakikada akıllarına gelip soracaklar ve isteyecekler. Bunda bir terslik yok mu? TFF'nin ve FIFA'nın oyun kurallarını bilmeyecek kadar bilgisiz olmaları mümkün mü? Pek çok avukatı olanlar, bu kuralları nasıl bilemezler? Kaldı ki Ali Koç'un yaptığı açıklamalarda ciddi *tezatlar* vardır.

30 <https://www.haberturk.com/son-dakika-haberi-fenerbahce-baskani-ali-koc-aciklamalarda-bulunuyor-canli-3651301-spor?page=11>

TÜRKİYE'DE YÜRÜTÜLEN PSİKOLOJİK HAREKÂT

Gençlik ve Spor Bakanı, TFF Başkanı, FB ve GS Başkanlarının saatler süren toplantı sonucunda Riyad'daki süper kupa maçının Riyad'da yapılması iptal edilmiştir. Dikkat çekici olan Riyad'da sorunu çözmek için toplantı yapılırken, "Suudlar Türk bayrağının açılmasına", "İstiklal Marşı'nın okunmasına izin vermiyorlar" merkezli yüksek yoğunluklu bir psikolojik harekâtın Türkiye'de başlatılmış olmasıdır.

Kadife darbelerin ruhuna uygun şekilde başlatılan bu psikolojik harekâtın sonucunda kitlelere sokağa davet edilmiş, başta Suudi Arabistan olmak üzere tüm Araplara hakaret edilmiştir. Böyle bir harekâtın sonucunda Türkiye vatan-daşı olan Araplara, dolaylı bir şekilde hakaret edilmiş ve aşağılanmışlardır. Suriye göçmenleri dolayısıyla inşa edilmeye başlanılan Arap-Türk fay hattına yeni bir enerji yüklenmiştir. Bununla da kalmamış merkeze laiklik, Atatürkçülük konarak psikolojik harekât daha da derinleştirilip yaygınlaştırılmıştır. Anlaşılan o ki çıkarılan kriz, maçtan haftalar öncesi Türkiye'nin karanlık mahfillerinde yapılan gizli toplantılarda alınan kararlar ve Suudi Arabistan yönetimine ve FIFA'ya zamanında bildirilmeyen değişiklikler, kadife darbe sürecinin başlatılması için ustaca oynanan bir oyunun sonucudur.

SİYASİ PARTİ LİDERLERİNİN SÖYLEMLERİ

Süper kupa maçının Riyad'da yapılamayıp ertelenmesi sonrasında gerek Erdoğan'ın gerekse Bahçeli'nin konuşmalarında FB Başkanı Ali Koç'a hiç yer verilmemiş ve fakat CHP eleştirilmiştir. Erdoğan şöyle demiştir: "Biz futbol başta olmak üzere Türk sporunun tartışmalarla değil, başarılarla gündeme gelmesini arzu ediyoruz. Hangi sebeple olursa olsun sporun günlük siyasi rekabetin mezesi hâline getirilmesi yanlış, hatalıdır, sporumuza hiçbir faydası yoktur. Dün gecedden itibaren muhalefet partilerinin yaptığı açıklamaları istismar siyasetinin yeni örnekleri olarak görüyoruz. Türkiye'nin ve Türk milletinin onurunu, haysiyetini, şerefini bizim nasıl savunduğumuzu CHP bilmese de tüm dünya çok iyi biliyor. CHP ve şürekâsı ders vermeyi bıraksınlar, şayet samimiyseler gitsinler önce bölücü örgütün uzantısı ittifak noktalarından hesap sorsunlar. Bu konuda yapılması gereken ne varsa, hangi adım atılması gerekiyorsa onu

yapmaktan çekinmedik, çekinmeyiz.”³¹ MHP lideri Bahçeli ise şöyle konuşmuştur: “Hayatın her alanına provokasyon yatırımı yapan, millî ve manevi hassasiyetlerimizi kanatmak pahasına kaşıyan, billhassa Türk sporunu kirli amaç ve arzularına alet etmek için sürekli faal hâlde bulunan kim ya da kimler varsa bu kapsamda hangi çevreler hamle üstüne hamle peşinde koşuyorsa bilinmesini özellikle isterim ki alayının karşısında sapaşğlam durmaya 2024 yılında da azimle devam edeceğiz.”³²

CHP, İyi Parti liderleri ise Suudi Arabistan maçın oynanmamasını sağlayan FB ve GS yöneticilerine teşekkür etmişlerdir.³³ Özgür Özel “Fenerbahçe ve Galatasaray, Suudi yönetimiyle Mustafa Kemal Atatürk üzerinden pazarlık yapanlara karşı Türkiye’nin onurunu korumuştur.” “Tüm halkımızı, İstanbul’a dönüşlerinde Atatürk fotoğrafları ve Türk bayraklarıyla takımlarımızı karşılamaya davet ediyorum.” demiştir. Meral Akşener ise şöyle konuşmuştur: “Türk milletinin Atatürk sevgisini ölçmeye çalışana karşı Cumhuriyetimizin muhafızlığını yapan Galatasaray ve Fenerbahçe’yi yürekten kutluyorum. Her Türk’e yakışanı yaptınız, hepimizi gururlandırdınız!”

CHP Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Suudi Arabistan’ın Ankara Büyükelçiliği önüne Türk bayrağı ve Atatürk posterini astırdı. Sosyal medyadan “Suudi Arabistan Büyükelçiliğinin bulunduğu sokağı bayrağımız ve Atatürk posterleriyle donatıyoruz. Ne mutlu Türküm diyene.” açıklamasını yapmıştır. Aynı şekilde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı da Beşiktaş’ta bir eylem çağrısı yapmıştır. Böyle bir maçın Suudi Arabistan’da oynanmasına zamanında karşı çıkanlar, olaylar sonrasında, hiçbir sorgulama yapmadan bu açıklamaları yapmaları gerçekten adil midir? Maçın Suudi Arabistan’da oynanması tartışmaları yapılırken sürece müdahale edip maç şartları ile ilgili görüş bildirseler, yeni şartlar ortaya koysalardı daha iyi olmaz mıydı?

31 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/150661/-turkiyenin-kultur-sanat-iklimi-mutlaka-hak-ettigi-seviyelere-ulasacaktır>

32 <https://www.yenisafak.com/gundem/mhp-lideri-devlet-bahceliden-super-kupa-cikisi-provokasyon-yatirimi-yapiyorlar-4591351>

33 <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/siyasilerden-super-kupa-tepkisi-ataturk-ulkemizin-ortak-ve-1011967>

Rakiplerini yıpratmak için her türlü malzemeyi kullanma hastalığından kurtulmadıkça, bu ülke bedel ödemeye devam edecektir. Erdoğan ve Bahçeli’nin açıklamalarında dikkat çeken en önemli konu Ali Koç’un hiçbir yerde isminin geçmemesidir. Daha ziyade CHP hedefe konmuştur. Oysa provokasyonun en önemli aktörü Ali Koç’tu. Gerek Erdoğan gerekse Bahçeli yaptıkları konuşmalarda 28 Şubat’ı andıran hareketlerden ve Gezi Parkı’na benzer eylemlerden bahsetmişlerdir. Acaba Ali Koç’u muhatap almamalarındaki ana neden, onu yeni kadife darbe sürecinin lideri konumuna yerleştirmemek olabilir mi? Muhatap alsalardı muhtemelen yeni dönemin önemli muhalefet unsurlarından biri olabilirdi. Nitekim Ali Koç Riyad’da olanları anlatmak üzere Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan randevu istemiş, Erdoğan kendisine randevu vermemiştir.

KADİFE DARBELERDE ULUSLARARASI KAMUOYU FAKTÖRÜ

Kadife darbelerin en önemli unsurlarından biri dış dinamikler, bunların içinde de dünya kamuoyunda yer alabilmek, gündemde kalabilmektir. FB ve GS başkanlarının, divan kurullarının muhalefetine rağmen maçın Riyad’da oynanmasını sağlamaları, yapılacak provokasyonun dünya kamuoyunun gündeminde çok rahat bir şekilde yer alabileceği olgusundan dolayı olabilir. Nitekim Süper Kupa maçı kriz çıkarılıp maç ertelenince dünya mediasında olay, yerini almıştır: “Türkiye derbisinde büyük tartışma...” (Almanya, *Bild*), “Türk futbolunda yeni karışıklık: Galatasaray ve Fenerbahçe, Riyad’daki Süper Kupa karşılaşmasının başlamasına dakikalar kala oynamayı reddetti.” (*Mundo Deportivo*, İspanya); “Fenerbahçe ve Galatasaray, Suudi hükûmetiyle yaşanan anlaşmazlık nedeniyle Süper Kupa maçı çıkmayı reddetti.” (*Record*, Polonya); “Galatasaray-Fenerbahçe arasındaki Süper Kupa maçı iptal edildi.” (*Lequipe*, Fransa); “Riyad’da Fenerbahçe ile Galatasaray arasındaki İstanbul derbisi iptal edildi” (*La Gazetta Dello Sport*, İtalya); “Türk kulüpleri Süper Kupa finali için sahaya çıkmayı reddetti.” (*Voetbal International*, Hollanda).³⁴

34 <https://www.takvim.com.tr/spor/2023/12/30/galatasaray-fenerbahce-super-kupa-maci-neden-ertelendi-iste-riyadda-yasananlarin-perde-arkasi/13>

SONUÇ: FUTBOL KADİFE DARBE SÜRECİNİN ANA HEDEFİ 2028 SEÇİMLERİDİR

Kadife darbeler seçim endeksli 4-5 yıllık bir dönemi kapsayan strateji üzerine oturtulmuşlardır. O sebeple futbol kadife darbe sürecinin ana hedefi 31 Mart 2024 seçimleri değildir. Bu seçimler yeni taktiklerin deneneceği bir deney tahtası, satranç tahtası olabilir. Yeni kadife darbenin hedefi Erdoğan sonrasının şekillendirilmesine dönüktür. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Gezi Parkı olaylarına zaman zaman atıfta bulunmasının sebebi de bu olabilir. Erdoğan'ın yerel seçimler sonrası için yaptığı değerlendirme bize göre yeni kadife darbe olgusu ile alakalıdır: "Gezi olaylarındaki sokak terörü bunun örneklerinden biriydi. Şimdi de aynı oyunun bir tarafıyla yabancı düşmanlığı, diğer tarafıyla ülkemizin sembollerine ve milletimizin mukaddes değerlerine yönelik saldırılar üzerinden yeniden sahnelenmeye çalışıldığını görüyoruz."³⁵ "Son günlerde sık sık karşımıza çıkmaya başlayan 28 Şubatvari müsamerelerin gerisindeki güçleri de niyeti de hevesi de gayet iyi biliyoruz." "... Maalesef ülkemizde bu senaryolarda figüranlık yapmaya hevesli kesimler de hiç eksik olmuyor."³⁶ "Her seçim dönemi gibi 31 Mart'ta da milletin alamadıkları desteğin acısını, kargaşa ve kaos çıkartarak gizlemek isteyenler olabilecektir. Seçim sürecinde diğer vakitlere göre biraz daha sertleşen rekabeti, ülkeyi karıştırmak için kullanmak isteyenler de olacaktır."³⁷

Ali Koç'un Riyad'da futbol üzerinden başlattığı süreci, Taksim kadife darbe sürecinde yaptıklarını da göz önüne alıp değerlendirmek gerekmektedir. Koç'un daha uzun vadeli bazı hedefleri olabilir. Nitekim CHP Genel Başkanlığına, hatta 2028 yılında Cumhurbaşkanlığına oynadığına ilişkin bazı bilgiler medyada yer almaya başlamıştır: "Ali Koç, spordan ziyade bir politikacı gibi hareket ediyor. Suudi Arabistan'da oynanacak süper kupa finali sürecinde tam bir politikacı gibi hareket etti. Planlı, programlı, oldukça Makyavelist ve provokatif bir operasyon yaptı. Ali Koç, Fenerbahçe'yi şampiyon yaptığı anda, CHP Genel Başkanlığına adaylığını açıklayacak. Akabinde de 2028 Cum-

hurbaşkanlığı adaylığı süreci başlayacak... Ali Koç'u 2028 başkanlık seçimlerine hazırlıyorlar. Ali Koç'u, Erdoğan sonrasına hazırlıyorlar. Her şey Fenerbahçe'nin şampiyon olmasına bağlı."³⁸

Medyada çıkan bu haberlerle ilgili -takip edebildiğimiz kadarıyla- bugüne kadar kendisi tarafından herhangi bir tekzip yapılmamıştır. Bu iddianın doğru olup olmadığı önümüzdeki günlerde, kadife darbe sürecinin değişik aşama ve evrelerinde ortaya çıkacaktır. Konu ile ilgili Ali Koç Cumhurbaşkanından randevu talep etmiş ve fakat kendisine randevu verilmemiştir. Koç bu girişimi ile önümüzdeki dönemin liderliğini üstlenmeyi arzulamış olabilir. Randevu verilmemesinin temelinde bu ihtimalin bulunması yüksektir. Birinci nesil kadife darbelerde iktidara getirilecek liderin önderliğinde kadife darbe süreci yürütülmüş ve şekillendirilmiştir. Arap Baharı ile Taksim ve Boğaziçi kadife darbe süreçlerinde iktidar yapılacak bir lider ortaya çıkmamış ya da çıkarılmamıştır. Sürecin değişik evrelerinde farklı şahıslar etkin olmuş, önde gözükümüştür. Yukarıda son zamanlarda Türkiye'de vuku bulan olaylar zincirini göz önüne aldığımızda, Ali Koç ya da başka bir isim 2028 yılına kadar bütün süreçlerde etkin bir şekilde rol almaya başlarsa muhtemelen lider yapılmak istenen şahıs o olacaktır. 2028'e yönelik kadife darbe sürecinin başlangıç aşamasındayız.

Şer İttifakı'nın bu pis oyunu, stratejisi uzun vadeli, uzun soluklu, daha kapsamlı, kuşatıcı bir stratejinin uygulamaya sokulması ile çok rahat bir şekilde bozulabilir. Şer İttifakı'na karşı şuurlu geniş bir cephe kurmak gerekmektedir. Bunun için öncelikle ülke içinde, sonra da bölgede birlik ve beraberliği sağlayacak, derleyici, toparlayıcı, gerilim düşürücü politikalar üretip uygulamaya sokulmalıdır. O sebeple tüm gönüllü kuruluşlarımızın hep birlikte güneş sistemi modelini gerçekleştirmesi, ayrı gezegenler olarak hareket etmemesi gerekmektedir. O takdirde Allah'ın yardımı gelecek tüm tuzaklar paramparça olacaktır. "Gerçek şu ki, onlar hileli-düzenler kurdular. Oysa onların düzenleri, dağları yerinden oynatacak da olsa, Allah katında onlara hazırlanmış düzen vardır." (14 İbrahim 46) Bunun için de Allah'ın yardımını hak edecek bir mümin, bir millet ve bir ümmet olmalıyız.

35 <https://t24.com.tr/haber/milletimizi-bolmek-ve-kiskirtmak-icin-sayisiz-denemeye-sahit-olduk-diyan-erdogan-gezi-olaylarindaki-sokak-teroru-bunun-orneklerinden,1146168>

36 <https://www.odatv4.com/guncel/erdogan-sert-cikti-8-subatvari-musamereler-120020769>

37 <https://www.tcgb.gov.tr/haberler/410/150719-turkiye-yuzyili-ni-bizden-sonraki-nesillere-birakacagimiz-en-buyuk-miras-olarak-goruyorum>

38 Galip İlhaner, "Ali Koç CHP Genel Başkanlığına oynuyor", *Milat*, 2 Ocak 2024.

BATI'NIN AHLAKSIZ SİYASETİNİN SONU VE TÜRKİYE'NİN TARİHSEL MİSYONU

— MUSTAFA AYDIN —

Dünyanın her tarafında sıkıntı var, Ukrayna-Rus savaşı, kaosa bir kapı aralamasıydı. Ama Gazze'deki gelişmeler bunu unutturdu. Bugün dünyadaki gelişmeler, sürece yeni boyutlar kazandırdı. Yapılan icraatlar, söylenen sözler, dünyanın nereye doğru gittiğini gösterdi. "Dünyanın gözü önünde" söyleminin, "İsrail savaş suçu işliyor!" nakaratının ve hatta "Uluslararası mahkemede yargılanıyor!" demenin bir karşılığı yok. Bütün bir dünyanın gözü önünde veya arkasında olmasının bir önemi olmadığı gibi, savaş suçu kavramının ve bunu yargılayacak mahkemenin de özellikle İsrail bağlamında ciddi bir anlamı yok. Bu ilkelerin ve kurumsal yapıların sahiplerinin bunlarla gönüllerince 'oynama hakları' vardır. Mahkeme muhtemelen İsrail'i kınayarak tabir caizse dünyanın gazını alacak. BM'nin, 1975'ten beri İsrail'in aleyhine aldığı iki düzine kadar kararı uygulayamadığı gibi bu mahkemenin aldığı kararın hiçbir geçerliliği olmayacak. Buraya hâlâ silah yığın ve asıl suçlu olan ABD bu oyunu alayla seyrediyor olmalı.

SÜRÜP GİDEN DÜNYA SAVAŞLARI

Batı üssü İsrail, ABD'nin yağdırdığı silahlarla Gazze'nin dışında Lübnan, Suriye, Ürdün, gibi komşu ülkelere de roketler fırlatarak Ortadoğu'daki çatışma ortamını artırmaya çalışıyor. Kızıldeniz'de, İsrail'e tepki gösteren Yemenli bir grup gerillanın hesabı bütün bir Yemen'den soruluyor, fiilen çatışmaların içinde yer alan yine Avrupa destekli ABD bir ülkeyi bombalı-



ABD ve İngiltere'nin Yemen'i bombalaması

yor, İsrail'in ulaşamadığı yerleri tamamlamaya çalışıyor. Bütün bir din olarak İslâm'dan çok bir mezhep olan Şiiliği, Sünnilik olarak tanımladığı İslâm'ın yerine egemen kılma stratejisi uygulayabilen İran (Filistin yanlısı söyleminin yanında) bir biçimde bu olumsuz küresel gelişmeye omuz veriyor.

Geleneksel kültür ortamına sahip olan ama ülkeyi modern kültürün çöplüğüne dönüştürmesine karşı hiçbir şey yapamayan Hindistan, uzun bir süredir Kabalist Yahudilikle tabir caizse bir akrabalık bağı kurarak Hint-İsrail dostluğu türetmeye çalışıyor. Gazze'de Müslüman avcılığı yapan Hintli militan katiller Müslüman öldürmekten duydukları hazı anlatıyorlar. Esasen Hindistan'da resmen kurulmuş timlerle yürütülen Müslüman katliamı yıllardır sürmektedir. İsrail dostu yapılar (tıpkı İsraililer gibi) tam anlamıyla Hitler yöntemleriyle çalışıyor-



lar. Hindistan Müslümanları bazı durumlarda Gazze'den daha kötü bir durumdadırlar. Hindistan'da Müslüman sivil toplum örgütü temsilcilerinin verdikleri bilgilere göre mevcut hükümet desteğinde kurulmuş 30 katliam timi görev başındadır ve hedefleri yakın vadede 2 milyon Müslümanı katletmektedir. Anlatıldığına göre bu timlerin görevleri İsrail yerleşimcileri gibi yalnızca Müslümanların evlerini tepelerine yıkmak değil, içindekileri öldürüp işi kökünden çözmektir.

Çin zulmü Doğu Türkistan'ı kasıp kavuruyor. Burada Avrupa'nın o, dillere pelesenk ettiği ne "insan" ve ne de "hakları" vardır. İslâm ülkelerinin, iktidarını, güçlü bulunduğu ABD'ye endekslemiş aşiret yöneticileri halklarını sindirip uyutmakla meşguldürler. Buralarda tam anlamıyla bir devlet hiç var olmadı, Batı'da ise devletleşme noktasında olanlar bu dosyayı devlet olamadan kapatıyorlar.

Bu olup bitenlere bakarak bazı yorumcular Ortadoğu'nun bir büyük bölgesel savaşın eşiğinde olduğunu düşünüyor. Bazılarına göre ise insanlık bir üçüncü dünya savaşının eşiğindedir. İşin gerçeği ikisi de anlamsız bekleyişlerdir. Çünkü şöyle ya da böyle Ortadoğu ABD işgali, terör faaliyetleri vb. devamlı bir çatışmanın içindedir. Şekil değiştirmiş bir üçüncü dünya savaşı ise sürüp gitmektedir. Söz konusu savaş 1990'lı yılların başında ilan edilen "tek kutuplu dünya" kandırmacasından beri Atlantik/Batı ve Pasifik Doğu blokları arasında devam etmektedir. Yani yeni bir savaş beklemenin anlamı yok. Tabir caizse bu savaşın özgür ağırlığı gerçek aktörle-

rin kendilerinin de yaşama ortamını ortadan kaldıracak nükleer bir savaş değil, diyetini egemenlikleri altında yaşayan halkların ödemekte olduğu çatışmalardır. Yani sonuç olarak üçüncü, dördüncü... dünya savaşları sürüp gitmektedir.

Gıda, güvenlik vb. gibi sorunlarıyla dünyanın büyük bir kısmını etkileyen Rusya-Ukrayna/Batı savaşı insanların tasarımlarında yer bulan gerçek bir dünya savaşı değilse de az-çok herkesi etkileyen bir olay olmuştur. Yalnızca olayla hiçbir ilişkisi görünmeyen sırf Afrika değil, olayın aktörlerinden olan Avrupa bile buğdaysız kalmış, gıda sorunu yaşamıştır. Ama yukarıda da belirttiğimiz gibi bu işlerin sıkıntısını daha çok çatışma bloklarının uç noktalarında yaşayan topluluklar çekmektedir. Çoğu kere rakipler yok edilmezler, işlev dışı hale getirilirler. Tabir caizse komaya sokulup kanları emilir. İbn Haldun'u andıracak şekilde söylemek gerekirse bu bir tabiat kanunudur.

ESKİNİN ÇÖKTÜĞÜ YENİNİN DOĞAMADIĞI FETRET DEVRİ

Günümüzde bu yaşlı dünya belki olağanlığın ötesinde bir kaos yaşıyor. Tabi daha kötüsü buna çare olacak ne tarihsel misyona sahip kadim bir devlet ne bu sorunları çözecek kuruluşlar ve ne de bunların arkalarında yüksek değerler vardır. O insani bir olgu olan gerçek devletlerin yerini, halkı bile temsil etmeyen "çıkarıcı seçkinler" yapısı, tabi kendini devlet olarak lanse eden siyasal organizasyonlar almış bulunuyor. İnsanın özlük alanıyla bağlarını koparmışlardır ve güçlerinden başka bir değere sahip bulunmamaktadırlar. Bir düşünürün gayet yerinde söylediği gibi, ellerinde çivi çakmaya yarayan bir çekiçleri vardır ve her şeyi çakılacak bir çivi olarak görmektedirler.

Gazze olayı, uzun zamandır bize gelişmişliği, tüm insanlığın ihtiyacı olan "çağdaş değerler" ürettiği hikâyesini anlatagelen Batı'nın gerçek yüzünü ortaya koymuştur. Batı'nın değer olarak nitelediği demokrasi, insan hakları, özgürlük, eşitlik vb. tüm görkemli görünümüne rağmen, teorik olarak tanımlamalarının aksine aşkın kökenli, herkes için geçerli yüksek değerler değildirler, üreticilerinin işine geldiği şekilde kullandıkları birer araç değerdirler. Gerçi bu gerçek yeni ortaya çıkmadı, ama şimdi daha bir

görünür ve anlaşılır hâle geldi. Bunların yeri yalan ve haksızlık gibi değersizlikler ile dolduruldu. Eğer olumsuz olgular “değer” kavramıyla nitelenebilirse “haksızlık, yüzüzlük, utanmazlık” Batı’nın en önemli değerleridir. Normal şartlarda ABD’nin (ki burada tabi yetkilileri kastediyoruz) utancından insanlığın yüzüne bakamaması gerekir. Ama bu onun için hiçbir sorun teşkil etmeyecek ve hiçbir şey yokmuş gibi davranacaktır. Ebedî ilkelerimize göre “utanmak imandandır”, seküler bir inançtan farklı olarak iman da fiziksel dünya üstü bir yüksek değerdir. İlkeyi tersinden aldığımızda da ancak inanan insan utanır.

Günümüzde söz konusu ettiğimiz askerî çatışmaların ötesinde insanlık pek çok sorunla karşı karşıyadır. Her zaman ve her yerde deklare edilgelelen bir listeye göre: *Savaşlar, eşitsizlik, hayat pahalılığı, gıda güvenliği, yoksulluk, şiddet ve terör, genel güvenlik*, bunlardan bazılarıdır. Tabi bunlara (Müslüman ülkeler dâhil) toplumların tepesinde Demokles’in kılıcı gibi sallanan ama çağdaş Batı değerleriyle meşrulaştırılan devlet adlı organizasyon sorunu eklenmelidir.

Burada özel olarak dikkat çekmeliyiz ki bu sorunların içinde Batı (kültürü) kökenli olmayana yok gibidir. Hemen hemen tamamı Batı üretimidir. Küresel boyutta bir sorun olmaları da etkin Batı kültür hegemonisinin bir ‘başarısı’dır. Savaş gibi pek azı genel bir insanlık sorunudur. Ancak bu tür sorunlar bile bir versiyon olarak yeniden üretilmiştir. Mesela mevcut şiddet ve terör geçmişin bir harami olayı değildir. En güçlü bir harami teşkilatının küresel boyutu olmadığı gibi ülke (hele dünya) düzenini değiştirmek gibi bir amacı yoktu. Herkes kendi topraklarında ürettiği ile yaşadığından açlıktan ölen yoktu. Kitlesele açlık ölümleri Batı’nın dünyayı yağmalamasından sonra ortaya çıktı. Fakirlik vardı, ama sosyal bilimlerin tanımladığı yoksulluk yoktu. Dünyayı gönlünce sömürenler ortaya çıkmadan önce ne hayat pahalılığı ve ne de gıda güvenliği diye bir sorun vardı.

Yine işin ilginç tarafı insanlığın bunlar ve benzeri sorunlarını çözmek için oluşturulan kurumların hemen tamamına yakını Batı patentlidir. ABD, Avrupa Birliği ve bunların örgütsel yapısı transatlantik ittifakı, BM Güvenlik Konseyi, NATO, Uluslararası Adalet Divanı vb.

hiçbir sorunu sağlıklı bir biçimde insanîyet adına çözecek durumda değildirlere ve hızla işlev dışı hâle gelmektedirler. Dünya toplumlarının ihtiyacına cevap vermeyen bu kuruluşlar hızla çökmektedirler. Mesela 1975 yılında Siyonizm’i ırkçılık olarak tanımlayıp mücadele edilmesi gerekli akımlar listesine alan BM Güvenlik Kurulu bugüne kadar İsrail’in Siyonist uygulamalarıyla ilgili iki düzineyi aşkın karar almış ama hiçbirini uygulanamamıştır. Çünkü Siyonist sırf İsrail değildir aynı zamanda ABD’dir. Devlet etiketli Avrupa ülkeleridir. Şimdilerde BM Güvenlik Kurulu’nun böylesi bir karar alması mümkün değildir. Tabi hiç kimsenin şüphesi olmasın ki Uluslararası Mahkeme süreci de (İsrail haksız dese bile, ki muhtemelen dünyadaki gerilimi azaltmak için diyecek) sonuçsuzlukla bitecektir.

Bu kurumlar sosyal insanî olmaktan çok salt siyasal kurumlardır. Onun için de arkalarında sonuna kadar izlenebilecek yüksek değerler bulunmamaktadır. Modern kültür ortamında siyaset yalnızca güce dayanır. Değerlerin üzerinde ikamet etmekte olduğu ahlakın siyasetten uzaklaştırılmasının üzerinden en az yüz yıl geçmiş bulunuyor. Değer gibi gözükene ilkeleri belirleyen etken, arkalarındaki güçlerdir. Mesela “savaş suçu” görünürde anlamlı bir ilkedir. Doğası itibarıyla tatsız olan savaşın suçu olmaz, bunu belirleyecek birileri de yoktur. Eğer bir güç belirler ve karar verirse bu bir çıkar ilkesi olur. Değerlerin güce değil, aşkın temellere dayanması gerekir. Savaşa savunma sorunu nedeniyle girilir ve bu konuda uyulması gerekli ilkeler tartışmaya fırsat vermeyecek kadar açıktır. Bu ilkelere göre sırf elinde silah bulunmayan kadın ve çocuklar değil, erkekler bile öldürülemez. Bunlar bana ilerde düşman olur, düşüncesiyle insan öldürmek sadece insanlığa değil, sorumsuz olan hayvanlığa bile yakışmaz. Bu aşağılık hareket hangi savaş suçu ile açıklanabilir. Değerler insanlar içindir.

Failler (sebepler değil) işbaşında iken buna tavır koyacak bir düzen, icraatta bulunacak kurumlar oluşturulmadan bu sorunlar çözülemez. Şimdilik maalesef Batı’ya dur diyecek bir Doğu yok. Batı’nın çöküşü karşısında Uzakdoğu’nun kadim kültürlerinden kopmuş Hint, Çin gibi ülkeleri maalesef Batı’dan beş beter hâldedirler. Adalet, hakkaniyet gibi bir misyonu üstlenecek durumda değildirlere

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Son günlerde bazı yorumcular bu kadar fütursuzluk yaşayan ve yaşatan Batı'nın işin sonuna geldiği üzerinde durmaktadırlar. Mesela bunların başını çeken siyaset bilimci Fuat Keyman gibi yorumcular Batı'nın sona geldiğini dillendirmekle kalmamakta, "Batı-sonrası" bir dönem için tahminler yürütmektedirler. Bu örüşlerin ilginç bir tarafı bundan sadece yıkılan Batı'nın değil, Türkiye'nin de büyük zarar göreceği kaygısıdır. Türkiye ABD'nin çöküşünden kayıplar yaşar mı şüphesiz tartışılabilir, ancak bu olay en iyimser düşünen manda aydınlarının hâleti ruhîyesini göstermesi açısından fevkalade manidardır. Bu psikolojiye göre dünya yanıp yıkılsa da biz kendimize göre bir şey yapamayız. Onun için de hep birilerine tutunmak zorundayız. Milli Mücadele vermek için yola çıkanlar, Sivas Kongresi'nde Türkiye'nin Amerikan mandası olmasına karar vermişlerdi, yani bizim geniş bir aydın kesimimizin mandacı düşüncesi yeni değil, tarihsel bir arka plana sahiptir.

Gerçekten Batı'nın bir bitişe doğru gittiğini söylemek için yeterince gerekçe var. İnsan hakları, demokrasi, özgürlük, eşitlik gibi zamanında Batı'yı ayrıcalıklı hâle getiren değerler dökülüp inmekte, artık söyleyecekleri bir şey kalmamaktadır. 1990'lı yılların başında rakipsiz nihai sistem olarak ilan ettikleri liberalizm 30 yılda miadını doldurmuştur. Bu gidişle yalnızca Batılı iktidarların ihtiyacına göre anlamlandırılan, pıtrak gibi ırkçı partilerin türediği bir dünyada demokrasinin bir yeri olmayacaktır. Demokrasi adına dinci iktidarlara izin vermeyenler ırkçı partilerin iktidarı için ciddi bir şey söyleyemeyeceklerdir. Batı yeni değerler üretme şansına da sahip görünmüyor. İleri sürdüklerine artık eskisi kadar kolay inandıramayacaklardır, çünkü dünya bu konuda bir tecrübe kazanmış oldu. Bugüne kadar güvene geldikleri teknoloji hiçbir topluma kendine özgü sosyal politik yolları üretme imkânı vermediği gibi Batı'ya da vermeyecektir. Dolayısıyla sosyal politik imkânların tükenişi Batı'nın tükenişi anlamına gelmektedir. Esasen ABD eksenli Batı'nın sosyal politik fütursuzluğu bu tükenişin bir ifadesi olarak yorumlanabilir.

Buraya kadar söylediklerimiz açısından dünyada olup bitenleri üç noktada toplayabiliriz.

Bunlardan birincisi, Batı'nın çöküşüdür. Tabii ki bu günübürlük bir iş değil, çok uzun olmasa belli bir zaman ister. Bağımlıları pek göremese de ABD mezarlıkta ıslık çalıyor. Ama küçüm-senemeyecek bir kesimin inanç ve umutlarıyla varlığını daha bir süre devam ettirecek.

İkincisi, Müslüman dünyası üzerine oynanan oyunlardır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere çatışmaların büyük bir kısmı burada yaşanmaktadır. Özel olarak üretilmiş olan terör bu alanı terbiye etmenin en önemli araçsal yapısı olarak kullanılıyor. Batı icadı olduğu kadar onun güdümünde yürüyen terörün belasını daha çok İslâm dünyası çekmektedir. El-Kaide'den DEAŞ'a, PKK dan DHKP-C'ye kadar farklı eğilimlerdeki terör örgütlerinin hemen tamamı ABD tarafından kurulmuştur. Gerçeği mahallenin delisi söyler kuralınca, Donald Trump başkanlığa geldiği zaman "DEAŞ bir ABD üretimidir, şimdiye kadar bu yolda 7 trilyon dolar harcayan ABD'nin bu işten bir kazanımı olmamıştır. Onun için ABD Ortadoğu'dan çekilebilir." demişti. Bu itiraf siyasetin üstündeki iktidarın hoşuna gitmedi. Yeniden başkanlığa gelebilir korkusuyla eski başkandan hâlâ hesap sorulmaktadır.

ABD, Ortadoğu ile İslâm dünyasını kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır. Batı'nın bu tarihî misyonu günümüzde daha bir güncellenmiş, istikbal sorunu hâline gelmiştir. Sallanan Batı için bu bir zorunluluktur. İsrail desteği de buradan doğmaktadır. Mahallenin bir başka delisi olan Başkan Joe Biden, Batı'nın bir istikbal konusu olan İsrail için "İsrail olmasaydı bir İsrail üretmek zorundaydık!" dediği unutkan kamuoyunun hafızasında bile canlılığını korumaktadır ki bizim anlatmak istediğimiz de budur.

İsrail, Batı'nın İslâm dünyasının kalbine saplanmış bir fesat hançeri, bu alana giriş kapısıdır. Batı'nın geleceğine kafa yoran (tarihçi Bernard Lewis gibi) stratejistlere göre şimdilik müstakil bir varlık olmayan İslâm dünyasının kendine gelmesi Batı'nın sonu demektir. Onun için mutlaka bir şeyler yapılmalı, devamlı sorun yaratılmalı, daha rahat kontrol için ülkeler, Türkiye başta olmak üzere daha bir ufulanmalıdır. Lewis'e göre İslâm dünyasında ayrı bir yeri olan Türkiye geç olmayan bir zamanda en azından üçe bölünmelidir.



ABD, Ortadoğu ile İslâm dünyasını kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır. Batı'nın bu tarihî misyonu günümüzde daha bir güncellenmiş, istikbal sorunu hâline gelmiştir. Sallanan Batı için bu bir zorunluluktur. İsrail desteği de buradan doğmaktadır.

Üçüncüsü, bir öncekinin devamı olarak Türkiye ile ilgilidir. Gerçekten Türkiye kararlı bir biçimde ablukaya alınmak istenmektedir. İsrail'in, komşularına saldırılarının yanında ABD'nin Irak-Suriye operasyonları, Yunanistan'daki üsler, son zamanlardaki askerî amaçlı Karadeniz'e sokulma girişimleri bu kuşatmanın sıradan görünümleridir. Tabi Gazze olayı Türkiye kuşatmasına yeni boyutlar getirmiştir. Bu ülkenin bir ihsanı olduğu hâlde bu gerçeği görmezlikten gelmek bu milletten olmamak demektir.

Batı bütün bunlara rağmen ciddi bir sıkıntı içindedir ve belirttiğimiz gibi fütursuzluğunun asıl gerekçesi de olmalıdır. Elindeki gücünü, konumunu harcama pahasına hiçbir ilkeye bağlı olmaksızın kullanmaktadır. ABD'nin koruması dışında kendisine ait bir askerî gücü bulunmayan ve dolayısıyla da dünya siyasetinde efendisinin buyurduklarından başka bir söyleyeceği olmayan AB, hiçbir şey yokmuş gibi davranmasına rağmen içi hızla boşalmaktadır.

AHLAK YOKSUNLUĞU

Geldiğimiz bu noktada birkaç gerçeğin altını özel olarak çizmemiz gerekiyor. Dünyanın asıl sorunu veya insanlığın talihsizliği, ahlak üzere kurulu tarihsel misyona sahip bir devletin

olmayışdır. Modern kültürün alayla karşıladığı, geleneksel, *patrimonyal* (aile teşkilatı) gibi niteliklemlerle karalamaya çalıştığı çoğu akarsu boylarında oluşmuş kadim devletler genel olarak Tanrı'nın emaneten verdiği inandıkları gücü adalet ve hakkaniyeti sağlamak için kullanıyorlardı.

Tarihte bunun pek çok örneğine rastlarız. Modern kültür döneminde de şahit olduğumuz ve bir güç gösterisi olarak algıladığımız akınlar bile o zamanlar amaçsaldı. Keldaniler bazı bozguncu toplulukları cezalandırmuşlardı. Filistin'de fesat çıkararak İsraililer Babilliler devletine şikâyet edilmiş, ünlü devlet adamı Buhtunnasır, kendi çıkarına bir şey olmamasına rağmen gelip Ortadoğu halklarını bir fesat şebekesinden kurtarmıştı. İsraililer her zaman yaptıkları gibi, hükümdarın haksız yere 70 bin Yahudi'nin kanına girdiğini anlatagelmışlerdir. Bugün zorbalığın yanında yer alan Avrupa kendi aralarında uğradıkları haksızlığın giderilmesi için Osmanlı Devleti'ne başvuruyorlar ve hakları insanlık adına ikame ediliyordu. Bu hakemliğin hiçbir ücreti de yoktu.

Günümüzde Batı'nın en somut görünümü olan ABD, 11 bin mil öteden zulme omuz vermek, kendi dünyasında yaşaya gelen Ortadoğu halk-

larını kan ve gözyaşına boğmak için gelmektedir. Eylemlerinin en önemli özelliği de ahlak dışı olmasıdır. Ahlak yoksunluğu bir siyasal kuruluşu güç üstüne kurulu bir organizasyon hâline getirir. Değer yoksunu, güce dayalı bir organizasyon ise hep bir zorbalık aracı olarak işler. Batı'da siyaset önce dinden sonra ahlaktan yalıtıldı ve bütün bir dünyaya için böyle olması gerektiği düşüncesini dikte etti. Bu modern paradigmaya göre siyasette ahlak olmaz, çıkar olur. Hâlbuki ahlakın asıl olması gereken yer siyasettir; onun olmadığı bir yerde siyaset yoktur. Bugün dünyanın yaşadığı utanç verici tablo bunun en iyi göstergesidir. Utanma diye bir değeriniz yoksa orada insanlığın lehine bir siyaset de olamaz. Bunun içindir ki çağdaş haramiler dağ başlarında değil, insanlığın tepesinde dolaşmaktadırlar.

Artık toplumlar bu haramileri kontrol edemez hâle gelmiştir. Toplumlar istediklerini seçemedikleri gibi, seçtikleri de seçmenlerin taleplerini yerine getiremez olmuşlardır. Demokrasinin yurdu kabul edilen ülkelerden birisi olan ABD'de, hiçbir anlamı kalmadığı için ülkenin yarısı seçime katılmıyor ve seçime katılanların yüzde 26'sını alarak başkanlık koltuğuna oturan adam güya ABD'yi yönetiyor. Onun için de sokaklardaki kitlelerin insaniyet adına İsrail haydutluğunu lanetlemesinin onlara göre hiçbir anlamı yok. Tarih boyunca insanlık otoriter iktidarlar gördü ama böylesi gözü açıklığa dayalı bir çapul idare yaşamadı denebilir.

Yüz yılı aşkın bir zamandır, siyaset önce dinden, sonra da ahlaktan soyutlandı. Seçkin ulus devlet yapılanmaları akıllarınca kendilerini böylece garantiye aldılar. Siyaset bilimi üzerine yazılmış kitaplardakinden farklı bir gerçek olarak demokrasi gibi araçsal yapılarla halklara kendi kendilerini yönettiklerine ilişkin söylemle bir meşruiyet yolu sağladılar ve kendilerini garantiye aldılar. Ne var ki bunun asgari kurallarına bile uymadılar. Kur'ân'da Allah, ruhbanlar için, *"Ruhbanlığı (dünyadan el-etek çekmeyi) biz emretmedik, bunu kendileri ortaya koydular, ama gereğine de uymadılar."* buyurur. Bunun gibi demokrasiyi ortaya koyanlar, onun gereğini yerine getirmedikleri gibi hep istismar ede geldiler. Unutulma-

malıdır ki insanlar tarafından (keşfedilen değil) icat edilen değerler hiçbir zaman yüksek değer işlevi yerine getiremezler. Sonuçta icat edenlerin işine yarayan bir araç değer olarak kalırlar.

Genel olarak (parasızlığın para yokluğu anlamına geldiği gibi) ahlaksızlık veya ahlak ihlali, ahlakın olmaması hâlini ifade eder. Ama işin daha kötüsü, bu ahlaki boşluğun yerinin son zamanlardaki yaygın kullanımıyla düzmece ahlak ilkesi anlamına bir etik ilkesiyle doldurulması ve ahlaksızlığın rahatlıkla göz ardı edilebilir hâle getirilmesidir. Ama zulüm baki olmayacak, bu düzen ahlaki ilkesizliği içinde çökecektir.

Tabii hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Bu düzenin çökmesinden sonra nasıl bir sonucun ortaya çıkacağını ise zaman gösterecektir. Uzun bir bağımlılık süreci yaşayan aydınlarımızın kafasının buna yatmaması tabiidir. Onların gözünde mevcut büyük güçler iktidar kaybetmeyen hep büyük güçlerdir. Bu hâletiruhiyenin en bariz özelliği efendilerin yıkılmayacağına, toplumlarının hiçbir şey yapamayacağına inanmış olmalarıdır. "Türkiye hiçbir şey yapamaz!" diyenler yapıldıktan sonra bile direndiler, araba ortaya çıktıktan sonra ülkede fabrikasının olmadığını, inşa edilen geminin Fransa'dan satın alındığını, uçakların sadece montaj olduğunu iddia etmeleri bu mantığın en somut delilleridir.

Bu mandacı mantığın hilafına Türkiye dünyanın geleceğinde önemli bir rol oynayacaktır. Çünkü insanlığın ihtiyaç duyduğu tarihsel misyonlu devlet anlayışına, nevezuhur ABD'nin ve onun alt kuruluşları olarak işleyen Avrupa'nın devlet etiketli siyasal organizasyonları değil, Türkiye sahiptir. Bu, gelişigüzel icat edilemeyen bir kültür kodudur. Türkiye'nin ablukaya alınıp üzerine çullanmalarının önemli sebeplerinden birisi bu işlevi üstlenmesinin önüne geçebilmektir. Son zamanlarda bu daha bir artış göstermiştir. Ama bütün bunlara rağmen bu toplum, Cumhuriyet'in başlangıçlarında reddedilmekle kalmayıp geri dönüşüne izin verilmeyeceği taahhüt edilen tarihsel misyonuna sahip çıkacaktır. Bu yalnızca Türkiye'nin kendisi için değil, bütün insanlık için bir şanstır. Velhasıl *Türkiye kendine gelmek zorundadır.*

KEMALİZM İKİNCİ ASRA İLK ADIMINI ATARKEN

— METİN ÖNAL MENGÜŞOĞLU —



“En ummadığın keşfeder esrar-ı derunun
Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın?”

Ziya Paşa

Söz başında tespitimizi, her çeşit okuyucuya yazının zübdesi, özeti, amacı mahiyetinde zikrederim. Mustafa Kemal Atatürk’ün Türkiyeli kimi art niyetli insanlar tarafından bazen maske, bazen kılıç gibi kullanılarak, kullanıcıların hasımlarını dövmeye yarayan hem de çok iyi yarayan bir malzeme hâline dönüştürülmesinden en çok Müslüman olarak ben rahatsızlık duymaktayım. Ancak Atatürk taraftarlığını hiç kimseye kaptırmayan birileri çıkıp aynı tutumu İslâm, Kur’ân, Allah, din, peygamber kavramlarını kullanarak gösterenler yok mu, diyebilirler. Tepeden tırnağa haklıdır. O zaman derim ki kırkıncı eseri matbaada olan beni izlemeye de-

vam etsinler. Ömrüm böylesi şeytanlıklara karşı fikrî bir mücadele ile geçmiştir. Son aylardaki hadiseler üzerine, söz hangi makamdan gelmiş olursa olsun, bir kişiyi Türkiye toplumunun müşterek değeri konumuna yerleştiren yuvarlayıcı yargılar bilmem belki politikacıların işine gelmektedir. Lakin hakikat değeri taşımamaktadır. Şimdi asıl konuya girelim.

DAİMA TARİHTE KALMAYA MAHKÛM MUYUZ?

1970 yılıydı sanırım, İtalyan müsteşrik Anna Masala’yı İstanbul Park Otel’de ziyarete gitmiştik. Türkiye/Türk âşığı bir kadın olarak biliniyor, tanınıyordu. Mevlana, Yunus şiiirlerini İtalyancaya tercüme etmiş, onlar üzerinden bizim topluma bir sempati geliştirmişti kalbinde. İyi niyetini aşikâr etme gayretindeydi.

Cumhuriyet Türkiye'sinin 100. yılına varıldığında toplumu hâlâ Atatürk ismi etrafında kümelenmeye yahut tartışmaya açarak onsunun olunamayacağı gibi bir zehabı zihinlere yerleştirmeye yönelik söylem ve eylemler ciddi bir probleme işaret eder.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde kimi derslere giriyordu yılda birkaç ay. Bu sebeple İstanbul'a her gelişinde yine bir Türk dostu olan babasını da getiriyormuş. Öyle ki bir arkadaşımıza telefon ederek ölüm döşeğindeki babasının Müslüman olduğunu bile duyurmuştu. Bizim tarihimizi, tarihî edebiyatımızı öve öve bitiremiyordu. Bize benzemek için saçlarını ortadan ikiye ayırarak arkadan iki bölük hâlinde ördüğünü bile biz erkek öğrencilere toplumumuzu ne kadar sevdiğinin örneği olarak gösteriyordu. Etrafta Yaşar Kemal dolanıyor, bu kadınla bir biçimde temas kurmaya çalışıyordu. O ise hiç oralı değildi. Çünkü ideolojik anlamda Yaşar Kemal ile barışık görünmüyordu. Bir ara, "Bu Yaşar Bey etrafında niçin dolanıyor biliyor musunuz" demişti: "Onu Nobel'e aday gösteriyim istiyorum."

İsmarladığı limonataları içerken İstanbul'un kanlı, çatışmalı sokaklarından korkarak ulaştığımız bu mekânda bizim tarihimizi övüp duran kadına sorduk, ilk derdimiz buydu, neden yaşayan yazarlarımızdan İtalyancaya tercüme yapıyorlardı; Necip Fazıl ve Sezai Karakoç mesela? Ayrıca hemen yakınlarda okuduğumuz Malik Bin Nebi'nin eserinden bir anekdotu hatırlıyorduk. Üstat diyordu ki: "Batılılar çoğunlukla bizim tarihimizi, tarihteki kahramanlarımızı ve eserlerimizi övüp duruyorlar. Bunu bugüne hiç gelmeyelim diye yapıyorlar, daima tarihte kalalım istiyorlar." Şimdi soru şuydu. Onunla konuştuğumuz yetmişli yıllarda şehirlerin sokaklarında biz Türkiye'dekiler birbirimizi öldürüyoruz, kimi yabancı ve karanlık ideolojiler uğruna hem de. Bize bugünden söz edilmeli ve günümüzün sorunları üzerine konuşulmalı değil miydi? Öğrenmiştik artık, İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencileri olarak: "Türk vatandaşı, İsviçre medeni kanununa göre evlenen, İtalyan

ceza yasasına göre cezalandırılan, Alman ceza muhakemelerine göre yargılanan, Fransız idare hukukuna göre yönetilen, İslâm hukukuna göre defnedilen kişidir."

Anna Masala zeki bir kadındı, derdimizi anlamıştı. Biz Müslüman gençler olarak memleketimizin bu gününden ve geleceğinden şiddetli endişeliydik. İslâm ve ilkelerinin ayaklar altına alınmaya çalışıldığı nice darbelerle muhataptık. Kemalizm adı altında neredeyse putperest bir toplum oluşturulmaya çalışılıyordu memleketimizde. O, neredeyse kalbimizi okudu ve bu endişemize karşı bizi ferahlatan bir söz söyledi: "Çocuklar, derdinizi anlıyorum, resmi uygulamalardan rahatsızsınız. Batıcı, laik, Kemalist yönetimlerin geçmişi henüz yarım yüz yılı bile doldurmadı. Tarihin dilimleri yüzlü yıllarla/asırlarla anılır. Durun bakalım bu tür uygulamalara, yüz yıla varmadan ömür biçmek doğru olmaz. Mevcut rejim bir asrı doldurmadan dönemini tamamlayabilir." Nitekim Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 1991'de dağıldığında Rus iktidarının ancak 74 yıl yaşayabildiğini görerek açıkçası epeyce de sevinmiş ve ferahlamıştı; Anna Masala'nın uyarısı ve beklentisi gerçekleşecek diye. Olmadı.

1960'LARDAN 2024'E DEĞİŞMEYENLER

Tarihini yanlış hatırlamıyorsam Necip Fazıl'a 1963-64 yıllarındaki bir Erzurum konferansında provokatörün biri konuşma esnasında bir soru sorar: "Atatürk'ü seviyor musun?" İsmi anılarak hakkında koruma kanunu çıkarılmış bir kişiyi hem de kimileri tarafından çoktan putlaştırılmış bir idolü kasteden bir soru bu. Hem Necip Fazıl'ı hem de onu dinleyenleri hükümet ile doğrudan devletin resmî ve despot çehresiyle karşı karşıya bırakacaktı. Mazlum, mağdur, ezilmiş, çoğu sindirilmiş olan bu dinleyici kitlesi, o cesur yürek üstadın ne cevap vereceği hususundaki korkunç endişelerini nasıl gidereceklerdi acaba? Üstat bu, söz eri, medeni cesaretin o günlerdeki en yüksek volümlü sesiydi. "Dinleyin!" der, "Bu suale cevap veriyorum." Bir an durur, kitlenin nabzını yoklar, provokatörü de neredeyse kalbinden tam on ikiden vuran sözünü söyler: "Bu suale cevap vermiyorum!" Konferansına kaldığı yerden devam eder.

Necip Fazıl'ın benim şahitlik ettiğim bir Malatya konferansından ötürü de benzer bir sebeple yargılandığı mahkeme safahatını hatırlıyorum. “*Sahte Kahramanlar*” adlı hitabını dinleyen şehrin savcısı şöyle bir mütalaa ile hakkında dava açmıştı üstadın: “Necip Fazıl her ne kadar sahte kahraman olarak Atatürk'ten söz etmemişse de ismini andığı sahte kahramanlarla Atatürk arasında organik bir bağ var.” Mahkemeye aynı savcı gelmemişti, yardımcısını göndermişti. Hâkim nezaketle Necip Fazıl'a savunma yapması gerektiğini, ortada bir suç bulmadığını söyleyerek berat kararı vereceğini ima etmişti. Ancak Necip Fazıl kabul etmedi ve hazırladığı uzun müdafaa'yı okuyacağını ısrarla tekrarladı. Ve savcının burada bulunmayışını da kaçaklık olarak niteleyip şöyle özetledi. “Ben sahte kahraman olarak hiç söz etmediğim hâlde bir organik bağ kurarak savcı demek istiyor ki Mustafa Kemal, Mithat Paşa'nın kalbini, Mustafa Reşit Paşa'nın da böbreğini mi taşıyor? Böyle mi anlıyor savcı bey?”

Bizim memleketimizde bu husustaki şahitliklerimiz arda arkası kesilmez. Necmettin Erbakan 1969 yılında siyasi partisini kurduğunda referansları daima Osmanlı sultanları olmuştu. Yatıp kalkıp Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman deyip duruyordu. Medyayı ellerinde hatta tekellerinde bulunduran Batıcı, Kemalist laik tip gazeteciler daima soruyorlardı ona: “Sen neden hiç Atatürk'ten bahsetmiyorsun?” diyerek. Onun cevabı ise hazırdu: “Onun yeri başka!”¹ Rahmetli şair arkadaşım Mehmet Ragıp Karcı askerî liseden bu sebeple kovulmuştu. Elbet hâkim karşısına çıkarmışlar. Sorgusunda “Atatürk'ü seviyor musun?” diyorlar. Cevap üç kelimeliktir ve onu mahkûmiyetten kurtarmıştır: “Onun Allah'ına gurban!”

Türkiye'de cumhurbaşkanlığı da yapmış Malatyalı Turgut Özal şakadan değil sahiden bir liberal, özgürlükçüydü. Sivil gazetecilerle beraber panellere konuşmacı olarak katılıyor ve özgürce hem kendi konuşuyor hem de konuşulanları ciddiyetle dinliyordu. Bir seferinde rahatlıkla

ve samimiyetle “Atatürk de tartışılabilir!” diyebilmişti. Daha ileri gidelim, aynı tarihlerde memlekette solculuk, ateistlik, komünistlikle suçlanmış veya maruf olmuş kimi aydınlar “İkinci Cumhuriyet” diye bir fikri ortaya atmış, tartışmaya açmışlardı. Onlar da Atatürkçülüğün karşısında konumlanmışlardı. Bunlardan önce ise tarihçi Mete Tunçay, Cumhuriyet'in ilk yıllarına dönerek tek parti devrinde biriken problemleri konuşarak, ifşa ederek, bilinç düzeyine çıkararak bu dönemle “hesaplaşmak” gerektiğini belirtmişti.² Sonraki yıllarda kendilerine “post-Kemalist” adı verilen pek çok yazar, akademisyen ve entelektüel Atatürk'e aşırı bağlılığın sorgulanması gerektiğini söylüyordu. Geriye doğru çok uzağa hatta İslâmcı çevrelere de değil CHP İstanbul İl Başkanlığı'na giderek Canan Kaftancıoğlu'nu dinleyenler onun Mustafa Kemal'le ilgili eleştirilerini işitmiş olmaları.

Bir acı örnek de büyükşehir belediye başkanlarından birinin 28 Şubat 1997'deki darbe sürecinde yaşadığı trajedide yatmaktadır. 10 Kasım resmî yas programına katıldıktan sonra başkan, bu törenlerin bir türlü içine sinmediğini ancak katılmak mecburiyetinde kaldığını söylemişti. Bunun üzerine karşı cephedeki medya onu diline dolamıştı. Başkan bir kere söylemiş bulunduğu sözü açıklamak yerine galiba bir Cumhuriyet balosunda sanırım eşi olmayan bir hanımla dans ederken fotoğraf vererek kendisinin de modern mi, Batılı mı yoksa sosyete mi her ne ise o olduğunu kanıtlamaya çalışmıştı. Koca bir şehrin seçilmiş belediye başkanına böylesine incitici, acı, hatta maskaralığa kadar varan ikiyüzlülüğü yaşatan neyin nesiydi?

İşte bütün bu hadiseler olup dururken “Atatürk seksen beş milyonun değeridir!” gibi bir savunma psikolojisine sığınmak yerine açıktan daha hürriyetçi bir duruş ve söylemle, kim kimi severse sevsin denilebilirdi. Kimse kimseyi sevmek zorunda değildir zaten. Yeter ki insanlar birbiriyle medeni münasebetler kursun, böyle muamelelerde bulunsunlar denilmeli değil miydi? Böylece meseleyi pekâlâ kökünden çözmek ve benzer maskaralıkları ortadan kaldırmak muhafazakâr iktidarın bütün işlerinin önünde,

1 Refah Partisi'nin eski genel başkanı ve Millî Görüş hareketinin kurucu lideri Necmettin Erbakan, 1990'larda sık sık, yaşasaydı Atatürk'ün de Millî Görüş yolunu takip edeceğini ve Refah Partili olacağını söylüyordu.

2 Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, Yurt Yayınları, İstanbul, 1981.

insanları riyakârlıktan kurtaran önemli bir ahlaki ödev olacaktı. Onları birileri karşısında zor durumda kalmaktan da kurtaracaktı.

Örnekleri geriye dönük belgelere bakarak verebilecek bir kabiliyet ve yeterlik sahibi değilim. Yalnızca hafızama müracaat ederek bulduklarımı saydım döktüm. Demem o ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılı kutlanırken memleketi yöneten en yüksek iradenin ve onun iradesi üzerinden yetkili kimilerinin dile getirdikleri ortak görüş ne anlama geliyor? "Atatürk seksen beş milyonun ortak değeridir!" Öyle midir sahiden okuyucu karar versin. Bunun, bu durumun gerçekte böyle olmadığını sözü söyleyenin bile bildiği ortamlar ne yazık ki söyleyeni riyakârlığa sürükleyebilecek bir tehlike taşımaktadır. "Riya gizli şirktir!" ihtarıyla uyarılmış bulunan müminlerin böylesi tuzaklara düşmemesi beklenir. Mustafa Kemal bir Osmanlı askeriydi. Onun ahiretteki konumunu, durumunu zorlaştıracak olan en kötü bakış, onu tanrılaştırmak değil midir?

"KEMALİZM'İN RÜŞTÜNÜ İSPAT YILI"

D. Mehmet Doğan benim kadim bir dostum, memleketin son kırk yedililerinden biri. Türkiye'de ender rastlanan münevverlerden biri sıfatıyla daha yirmili yaşlarında kaleme aldığı tesirli eseri *Batılılaşma İhaneti* (1975) ile o günden bu yana ciddi bir mücadele vermektedir; memleketteki yabancılaşma, yabancılaştırma çabaları karşısında. Hem de dimdik durarak, asla inandığı davadan en küçük bir taviz vermeden. "Post-post-Kemalist dönemde"³ Kemalizm'le tanımlanan tek parti devrini sorgulayarak aşmaya çalışan yönelimlerin neredeyse tümüyle geri çekildiğini, itibarsız kılındığını hatta "sokak Atatürkçülüğüne" yol veren pop-Kemalizm'in her yeri istila edişini hatırlarsak yazdıklarının değeri çok daha iyi anlaşılır. Ben

3 Derleyenler: İlker Aytürk-Berk Esen, *Post-Post-Kemalizm*, İletişim Yayınları, 2022.

onu daha önceleri yazdığım bir yazıda Türkiye Kültür Bakanı olsun diye hükûmete şakadan tavsiye etmiştim. Kendinin kabul etmeyeceğini iyi biliyordum, hükûmetin onu bakan yapmaya çağını ise daha iyi biliyordum. Ancak meramım okuyucularım tarafından iyi anlaşılсын diye bu ironiyi başvurmuşum.

D. Mehmet Doğan dostumun bu yazı münasebetiyle müracaat etmemiz gereken en yeni eseri *1932 Dinî İnkılap Yılı*⁴ adını taşıyor. 2023'ten 2024'e ulaşan yeni zamanları "Türkiye Yüzyılı" ama aynı zamanda üzülecek ifade etmeliyim ki 'Kemalizm'in rüştünü ispat yılı' ilan eden hükûmete belki kısmi bir rehberlik olur düşüncesindeyim. Bu çalışmanın uyarıları bir ümit işe yarar diye kimi alıntılarla sürdüreceğim yazımı. Alıntılar bilgi verecektir lakin kısaca genç okuyucu bilmelidir ki bu memlekette 1932 tarihinden 1950 tarihine kadar ezanı asli diliyle okumak yasaklanmış ve minarelerden resmen "Tanrı uludur!" şekline dönmüştü.

Kur'ân okumak, öğrenmek, Arapça okuryazarlık yasaklanmıştı. Zaten çoktan Latin harfleri benimsenmiş, daha önceki Osmanlı Türkçesiyle okuryazar olanların hafızası sıfırlanmış ve cahil sınıfına dâhil edilmişlerdi. Dahası devletin tek medya organı radyoda Anadolu türkülleri yerine Batı müziği çalınmaya başlamıştı.

D. Mehmet Doğan, *1932 Dinî İnkılap Yılı* kitabının sunuşunda neredeyse eserin ana fikrini kısaca özetlemiştir: "İnkılapların asıl hedefi *dindir, İslâm'dır*."⁵ Tahribatı eserin en başında sunuş yazısıyla gözler önüne çıkarmayı hedeflediğinden olacak, şu cümleler de epeyce yürek yakıcı gelmişti okuyunca bana: "Türkiye'de bu kültürel devrimlerin başarısı başarısızlığında aranmalıdır! Yıkılmış fakat yapamamış, devirmiş fakat ayağa kaldıramamıştır. Belki de asıl mürad edilen buydu: Yıkılması gerekeni yıkmak!

4 D. Mehmet Doğan, *1932 Dinî İnkılap Yılı*, Yazar Yayınları, Ankara, 2023.

5 D. Mehmet Doğan, *1932 Dinî İnkılap Yılı*, s. 9.

Yerine konulacak o kadar da mühim değil! [...] Bugünkü Türkiye, yıktığı medeniyetin enkazında debelenmektedir.”⁶ Memlekette yaşayan seksen beş milyon insana ortak bir değer ararken yönetici konumundaki insanlar keşke evvela bu eserin sadece sunuş bölümünü okusalardı.

Elbette bu yazı münasebetiyle dostumun eserinden alıntıları çoğaltarak okuyucuyu kitaptan uzaklaştırmak istemem. Müellifin bu çalışmasının bihakkın anlaşılabilmesi için daha evvel kaleme aldığı *Bir Savaş Sonrası İdeolojisi: Kemalizm* (1994), *Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu* (2007), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş* (2013), *Türkçenin Cenaze Töreni: 1. Türk Dil Kurultayı* (2020) gibi eserleri okunmalıdır. Şunu itiraf etmeliyim ki ben hayatım boyunca iki dilli, belki de riyakâr bir insan olarak yaşadığıma dair şüphelerimi yüreğimden bir türlü atamamışım. Doğduğum baba evinde Müslüman kimliğini seçebilecek bir ortam vardı. Gittiğim mekteplerin neredeyse tamamında ise telkin edilen yol (din) Batıcı ve Kemalist meşrepli idi. Onların karşısında inancımın gereğini yerine getirmenin, en basitinden namazları eda edebilmenin bile imkânı olmadığı gibi açıktan yasaklanışına şahitlik etmişimdir. Rahmetli oğlum askerde iken tek başına çimlerin üstünde namaz kılarak yakalanmış ve katıksız hapse mahkûm edilmişti. Konuşmalarımızın, yazdıklarımızın, eserlerimizin hülasa İslâm’a dair herhangi faaliyetlerimizin daima devletin resmî kanallarını rahatsız ettiği, kovuşturulduğu, sorgulandığı yıllar benim ömrümle yaşıttır. Evinde Müslüman, sokakta, sahada kamu hayatında laik, Batıcı veya Kemalist olmam arzulanıyordu.

Üniformalı demiryolcu babamın Demokrat Partiliği değil, sırf devlet üniformasıyla namaz kıldığı için 1960 Darbesi’nde günlerce sorgulandığını bilirim. Ardından Süleyman Demirel’e olan sempatisine de şahitlik etmişimdir. Kendisiyle bu hususta tartışacak yaşa geldiğimde aramızda ailenin tümünü rahatsız edecek münakaşalarımız olmuştu. Çünkü Kemalizm asıl kökleşmesini ne yazık ki babamın kısmen sempati duyduğu Demokrat Parti ve devamı döneminde yaşamıştı. 5816 sayılı Atatürk’ü Koruma Kanunu 1951 yılında yürürlüğe konulmuştu. Entere-sandır aynı yılın Mayıs ayında Ankara trenine

6 D. Mehmet Doğan, *1932 Dini İnkılap Yılı*, s. 8-11.

binmeye hazırlanan Halide Edip, bu kanun çıkmadan, söz konusu kanun teklifinin aleyhinde bir konuşma yapmayı planlar ve bunu başarır. Bu konuda kendisine karşı çıkan kocası Adnan Adıvar’a söyledikleri üzerinde durulmayı hak ediyor: “Tamam bir kanun çıksın ama Atatürk büyük bir askerî dehadır, yalnız ilahlaştırmak lazım diyeceğim. İlahlaştırırsak her yaptığı kayıtsız şartsız doğrulara dönüşür bu defa...” Adnan Adıvar ise “Kurbanın olayım, Halide sen bu tip konuşmalar yapma, yanlış anlaşılır, çok kötü olur” der. Halide Edip ise ısrarcıdır: “Hayır ben yapacağım, fikrim böyle.” Hakikaten de yapacağını yapar. Meclis kürsüsünde Atatürk’e ilişkin görüşlerini şöyle açıklar: “[...] bu milleti Atatürk yoktan var etmiş değildir. Atatürk bu milletin evladıdır.[...] Atatürk’e dil uzatmak gibi bir saygısızlığın önüne geçmek için yeni bir kanun yapmayı bir Şark zihniyetinin mahsulü diye telakki ederim [...] kablettarih put hâline gelen ve bugün yerlerinde yellere esen eski saltanatlar devrinde şahsı ilahileştirmek ve onlara adeta bir put gibi tapmak zihniyetinin tekrar hortlaması gibi geliyor. Muteriz olan arkadaşları komisyonda ve burada dinledikten sonra, sanıyorum ki, Atatürk’e bütün varlıklarıyla bağlı olan insanlar da buna aleyhtar görünüyor.”⁷ Kanun tasarısına karşı çıkanlar da az değildi. Halide Edip’in Meclis konuşmasında, böyle bir kanunun tenkit hürriyetine mâni teşkil edeceğini ifade eden pasajlar vardı. Neticede kanun 50 üyenin ret, altı üyenin çekimser oyuyla kabul edilmiş, akabinde de Halide Edip partisinden ayrılmıştı.⁸

CUMHURİYET’İN İDEOLOJİK TERCİHLERİ VE KURUCUSUNUN DÜNYASI

Demokrat Parti’nin cumhurbaşkanı Celal Bayar, Lozan Konferansı sonrasında milletvekilleriyle yaptığı bir konuşmada, Türkiye Cumhuriyeti’ndeki dinin yerinin bundan sonra şöyle tayin edildiğini söylüyordu: “Gençler bakın dinleyin. Laikliğin esas hedefi dini toplumumuza tamamen unutturmaktır. Biz Lozan’da batılılara bu konuda söz verdik. Benden önceki devlet başkanlarımız bu sözün takipçisi oldukları gibi benden sonrakiler de takipçisi olacaklar-

7 İpek Çalışlar, *Halide*, Everest Yayınları, İstanbul, 2010, s. 456-457.

8 İpek Çalışlar, *Halide*, s. 457-459.

dır. Siz ilerici gençler olarak bunu böyle bilip böyle uygulayınız.”⁹ Alıntının belgesi Mehmet Doğan’ın eserinde mevcuttur. Dileyenler Celal Bayar’dan öncekiler bellidir; sonraki devlet başkanları kimlerdi, diye araştırarak en sonuncusuna kadar küçük bir yoklama yapabilirler.

Osmanlı Devleti bütün ihtişamıyla ne yazık ki yıkılmıştı. Yerine kurulan Cumhuriyet’in ikinci dönemindeki yönetici kadroları içerisinde artık açıktan şöyle konuşmalara sıkça rastlanıyordu, Dâhiliye Vekili Fethi Okyar konuşuyor: “Türkler İslâmîliği kabul ettiklerinden böyle geri kaldılar ve İslâm kaldıkça da bu hâlde kalmaya mahkûmdurlar.”¹⁰ Mustafa Kemal’in konuşmaları arasında da Allah Resûlü hakkında “Arap oğlanı” yakıştırmaları ve “Biz, ilhamımızı, gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz.”¹¹ şeklindeki ifadeler vardır.

Murat Bardakçı yıllar önce Habertürk kanalında yayımlanan *Tarihin Arka Odası* programında Atatürk’ün bu sözlerine atıfla şöyle söylemişti: “Atatürk’ün gökten indiği düşünülen kitaplar” ifadesiyle kastettiği kitaplar Kur’an-ı Kerim, din ve diğer kitaplardır belki de. Bunu niye saklıyoruz Allah aşkına? 70 sene geçmiş neyi saklıyoruz? Bunlar dine reddiyedir.”

Bardakçı sonra Atatürk’ün şu sözlerini naklediyordu: “İkra bismi rabbi safsatasını esas tutmuş olan Araplar, uygar dünyada, bilhassa Türk zengin uygar bölgelerinde bu ilkel ve cahiliyet devrinin simgesi olan ilkeye dayanarak yapmadıkları tahrifat kalmamıştır. Bu zihniyetle hareket edenler İslâm’dan önce evrensel Türk uygarlığının bütün belgelerini imha etmekte engel görmediler [...] Yazacağınız İslâm tarihinin de bu doğrultuda toplayabileceğiniz belgelere dayanarak açıklanmasını önemli görürüm.” Bardakçı sözlerini şöyle tamamlıyordu: “Atatürk ‘Bejni sultanmış hafızların dini’ diyor; bunu neden saklıyoruz? Meclis’teki o meşhur açılış konuşmasıyla, *Medeni Bilgiler* kitabındaki el yazısıyla Afet Hanım’ın yayımladığı örnekler ateist örneklerdir.”

D. Mehmet Doğan’ın Cumhuriyet tarihinin en hareketli devirlerinden birini merkeze aldığı

eserinde okuyucu belgelere de ulaşacaktır. *1932 Dinî İnkılap Yılı*, “Son İnkılap: 1932” başlığıyla ezanın Türkçe okutulmasından Kur’an okumak, Arapça öğrenmek ve musiki inkılabı gibi uygulamaların gerekçelerini, belgelerini de taşımaktadır.¹² O tarihlerde yoğunlaşan resmî ağızlardaki Türkçe Kur’an nutuk ve telkinlerinin aslında insanların dinlerini kendi dilleriyle sahiden öğrenmeleri maksadına matuf olmadığını öğreniyoruz. Maksat belli bir periyotta insanları dinden soğutmak ve Müslüman öteki dünyadan ve elbette İslâmî geçmişten kopartmaktı besbelli.

D. Mehmet Doğan’ın eserinden bir alıntıyla ve bir hatırlatmayla vurgulamaya çalışalım. 1933’te Ankara’da ABD büyükelçisi olarak bulunan Charles Sherril’in kaleme aldığı *Gazi Mustafa Kemal Hz. Nezdinde Bir Yıl Elçilik* (1934) kitabında ilginç tespitler vardır. Mustafa Kemal’i Martin Luther’in Hıristiyanlık’ta yaptığı gibi dinde reform taraftarı olarak zikreder. Ancak o bir din adamı değildir. Yalova’da Mustafa Kemal ile yaptığı mülakattaki tespitlerinin özeti şöyledir: “Türk halkının uzun zamandan beri ezberden okuduğu bazı Arapça duaların gerçek manasını anladığı zaman *tiksineceğini* söylüyor. Bu fikrini geliştirdikçe ben de gitgide Kur’an’ın Türkçe okunmasını teşvik etmesinin sebebinin Kur’an’ın Türkler arasında gözden düşmesi olduğu neticesine varıyorum.”¹³

Batılı hem de Amerikalı bir gözlemcinin yalnızca bu kanaatlerinden hareketle bir yargıya varılamaz elbette. Kimsenin kalbini yarıp okuma imkânı yoktur. Kaldı ki Osmanlı tarihi boyunca Cuma hutbelerinin büyük oranda sadece Arapça okunmasındaki garipliği biz de asla tasvip etmiyoruz. Kur’an’ın elbette Türkçeye tercüme ve tefsirinin yapılması bizim açımızdan da önemli bir kültürel ve hatta itikadi zarurettir. Mesele bu değildir. Mesele yeni rejimin, o günlerde dinî hayatta da bazı düzenlemelere giderek, Türkiye Cumhuriyeti’ne mahsus yepyeni bir dini uygulamaya koymaya hazırlanmakta oluşudur. Nitekim D. Mehmet Doğan’ın bahsettiği *Medenî Bilgiler* kitabında şu ifadeler geçmektedir:

9 D. Mehmet Doğan, *1932 Dinî İnkılap Yılı*, s. 16.

10 D. Mehmet Doğan, *1932 Dinî İnkılap Yılı*, s. 31.

11 D. Mehmet Doğan, *1932 Dinî İnkılap Yılı*, s. 34.

12 D. Mehmet Doğan, *1932 Dinî İnkılap Yılı*, s. 91 ve sonrası.

13 D. Mehmet Doğan, *1932 Dinî İnkılap Yılı*, s. 141.

“[...] Din birliğinin de bir millet teşkilinde müessir olduğunu söyleyenler vardır. Fakat biz, bizim gözümüzün önündeki Türk Milleti tablosunda bunun aksini görmekteyiz.

Türkler Arapların dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi. Arap dinini kabul ettikten sonra, bu din ne Arapların ne aynı dinde bulunan Acemlerin ve ne de Mısırlıların vesairesinin Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine hiçbir tesir etmedi. Bilâkis Türk Milleti'nin millî rabitalarını gevşetti, millî hislerini, millî heyecanını uyuşturdu. Bu pek tabii idi. Çünkü Muhammed'in kurduğu dinin gayesi, bütün milliyetlerin fevkinde [...] bir Arap milliyeti siyasetine müncer oluyordu. Muhammed'in dinini kabul edenler kendilerini unutmaya, hayatlarını Allah kelimesinin her yerde yükseltilmesine hasretmeye mecburdular. Bununla beraber Allah'a kendi lisanında değil, Allah'ın Arap kavmine gönderdiği Arapça kitapla ibadet ve münacatta bulunacaktı. Arapça öğrenmedikçe Allah'a ne dediğini bilmeyecekti. Bu vaziyet karşısında Türk milleti birçok asırlar ne yaptığını, ne yapacağını bilmeksizin âdeta bir kelimesinin manasını bilmediği hâlde Kur'an'ı ezberlemekten beyni sulanmış hafızlara döndüler...”¹⁴

Cumhuriyet Türkiye'sinin 100. yılına varıldığında toplumu hâlâ Atatürk etrafında kümelene çalışmak yahut onsuz olunamayacağı gibi bir zehabı zihinlere yerleştirmeye yönelik söylem ve eylemler ciddi bir probleme işaret eder. Bunun, kendi isimlendirmeleriyle muhafazakâr, kimilerince de İslâmcı sayılan bir iktidar tarafından kökleştirilmesi dehşetli bir hatadır. Günün birinde tarihe not düşenler şöyle yazabilirler: “5816 sayılı Atatürk'ü Koruma Kanunu'nu muhafazakâr sanılan bir iktidar çıkartmıştı. 2023 Türkiye Yüzyılı'nda ise sahiden muhafazakâr bir iktidar Kemalizm'in rüştünü ispat etmesini sağlamıştı.”

14 Murat Bardakçı, İYİ Parti'nin bu kitabı ders kitabı yapacağını vadetmesi üzerine kaleme aldığı yazısında bu ifadelerin tamamını merak edenler için *Medenî Bilgiler*'in herhangi bir baskısını, mesela 1988'de Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından yapılmış yayını okumalarını önerir. Bk. “Meral Hanım “İktidara gelince ders kitabı yapacağız” dediği “Medenî Bilgiler”i acaba hiç okudu mu?”, *Habertürk*, 14 Nisan 2022.

İdeoloji olarak Atatürkçülük 21. yüzyıla ulaşamamıştır... Atatürkçülük fikir olarak bitince ‘Atatürk kültçülüğü’ güçlü bir inanç olarak yükselmiş, şahsı ve dönemi ile ilgili hurafevî malumat yaygınlaştırılmıştır.

Hâlbuki bu konuda Atatürk'ün ayrıntılara inen entelektüel biyografisini ortaya koymayı hedefleyen Şükrü Hanioglu gibi ilim ehlinin çalışmalarının yaygınlaştırılması daha nesnel bir bakışın ortaya çıkmasına yol açacaktır. Zira Hanioglu, Atatürk'ün başta kendisinin not defterleri, okuduğu eserlere koyduğu işaretler ve düştüğü notlar, konuşmaları, mülakatları ve kaleme aldığı kitaplar olmak üzere değişik yerli ve yabancı arşiv belgeleri ile dönem yayınlarına yaslanarak Cumhuriyet kurucusunun entelektüel altyapısı ve ideolojik tercihlerini irdeleyordu. Böylece modern Türkiye'nin sıklıkla atıfta bulunulan ancak içi doldurulamayan “kurucu ideolojisi”nin ana hatlarını belirlemeye, onu analiz etmeye de çabalıyordu. Kaleme aldığı biyografi Atatürk'ü basmakalıp klişelerle değerlendirme külliyatından ayrılarak, okuyan, düşünen, tartışan ve dünya görüşü çerçevesinde millet inşa etmeye ve devlet kurmaya çalışan bir 20. yüzyıl lideri olarak tahlil ediyordu.¹⁵

TENKİT, ADALET VE İNSAF

D. Mehmet Doğan'ın eserinde şöyle bir yargı var: “İdeoloji olarak Atatürkçülük 21. yüzyıla ulaşamamıştır... Atatürkçülük fikir olarak bitince ‘Atatürk kültçülüğü’ güçlü bir inanç olarak yükselmiş, şahsı ve dönemi ile ilgili hurafevî malumat yaygınlaştırılmıştır.”¹⁶ Hurafeler tarih boyunca hakikatin karşısında daima bir rol üstlenmiş ve insan kalabalıklarını hakikatten daha ziyade cezbetmiştir. Onunla baş etmek de öyle pek kolay gözükmemektedir. Gelgelelim vaktiyle hakikatle beraber hurafe övgüsü yapan ve şimdilerde kendisinden başka filozof, mütefekkir tanımayan birisi ne *Başörtü Risalesi* (1995) ne *Türkçe Kur'an ve*

15 M. Şükrü Hanioglu, *Atatürk: Entelektüel Biyografi*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2023.

16 D. Mehmet Doğan, *1932 Dini İnkılap Yılı*, s. 116.

Cumhuriyet İdeolojisi (1998) ne de *Bir Siyasi Proje Olarak Türkçe İbadet 1* (1999) kitaplarının yeni baskılarını yapamıyor. Son hadiseler ve iktidar söylemlerini tartıştığımız bu mesele karşısında D. Mehmet Doğan mı yoksa iktidar mı yahut ona muhalif görünüp ama esasında bu bahiste daha Kemalist bir tahkiye sunanlar mı haklıdır; okuyucu karar versin. Ama en azından ayrıntılara inmeksiz, “efrâdını câmi, ağyârını mani” olabilmek için şu soru üzerinde tefekkür edelim: 21. yüzyıl, Türkiye Yüzyılı ilan edilirken ideolojisi hangi mihver üzerine oturtulacaktır; yine ve hâlâ Atatürkçülük mü yoksa yepyeni bir dünya görüşü mü? Belki de geleneğe tekrar dönülerek Osmanlı muhipleri tarafından Fransa veya bambaşka bir Avrupa ülkesinin herhangi bir kasabasında münzevi yaşayan bir Osmanlı çocuğuna devlet yeniden bırakılacak mıdır? Zira böyle özlemleri olan muhafazakârları da hatırlar bizim hafızamız.

Bir de şu meşhur *Karar* adıyla yayın yapan *Sözcü* ahfadını sevindirmesi için bazı tespitleri dile getirmenin zarureti sebebiyle birkaç uyarıyı yapmalıdır. Eleştirilerimizin muhatabı iktidar, özellikle dış politikadaki post-Kemalist dili ve uygulamalarıyla Türkiye’de inkılap çapında işler yapmıştır. İç politikada ise kimi vesayet çevreleriyle mücadelesi gelecek zamanlarda işe yarayacaktır. Hülasa ömrü politika ve onun bütün araçlarına mesafeli geçen biri sıfatıyla hiçbir zaman yüksek beklenti sahibi olmamama rağmen bu iktidarın beni şaşkırtan iyi işlerini de her vakit takdir ettiğimi eklemeliyim ki kimi çevrelerin tercümanı sayılmayayım. *Tenkî*, *adalet* ve *insaf* benim en sevdiğim kelimelerdir. En sevdiğim eylemlere dönüşmesi için de ömrümü harcadım neredeyse. Böyle biline.

Politikacıların sığınacakları bahaneleri çoktur. Hatta bir bölümünde haksız da sayılmazlar. Benzer uyarıları erken, gereksiz, vizyonsuz, az düşünülmüş bulabilirler. Etraflarında bunca kuşatılmışlıklar varken hiç sırası değilken yapılmış dokundurmalar şeklinde görebilir ve de can sıkıntısı yaşayabilirler. Suudi Arabistan’da gerçekleşecek bir futbol maçı münasebetiyle yine ve her zaman olduğu gibi Atatürk üzerinden çıkartılan yaygaramın hükûmete küçük çaplı bir gözdağı olduğunu düşünelim. Daha iyi ya, fırsat bu fırsat, kutsallaştırılmış kişiliğine sığınarak korumaya almak yerine onun da neticede bir

insan olduğunu, kimsenin onu sevmeye mecbur bulunmadığını ancak yine kimsenin ona hakaret etmesine de izin verilmeyeceğini söylemek çok mu zordu? Hatırlatmak isteriz ki Horasanlı Ebu Müslim’e atfedilen bir söz vardır; Endülüslü yöneticiler hakkında der ki: “Endülüslü yöneticiler düşmanlarını kazanmak için dostlarını küstürdüler. Düşmanlarını kazanamadıkları gibi dostlarını da kaybettiler.” İşte tam da bu duruma düşmemeleri için yapılmıştır bu uyarılar. Böyle de biline.

“Piyasa Kemalizmi”ne su taşıyan şu Atatürk filmi etrafında yaşanan, yaşatılan tartışmalara bakıldığında da iyi bir sınav verilemediği şuradan belliydi; bırakınız Türkiyeli insanları, yabancıların da Atatürk’ü sevmek gibi bir ödevi varmışçasına söylemleri nasıl açıklayacağız? Hele samimi bir Müslüman çocuğu olduğu her hâlden belli astronot/pilot Alper Gezeravcı uzaya gönderilen ilk Türk sıfatını taşıyordu. Kemalizm ikinci asrına ilk adımını atarken bu toplumun çocuğu Alper de Uluslararası Uzay İstasyonu Dragon’a ilk adımını atıyordu. Türklü tehlike ve heyecanları göze alıp çıktığı uzayda adeta Tanrı’ya sığınarcasına ve onun besmelesiymiş gibi ilk mesajını Atatürk adıyla mı vermeliydi? Yoksa Allah’ı mı hatırlamalıydı evvela? En azından bir kere Tanrı diyerek telaffuz etmesi aykırı mıydı laikliğe, Kemalizm’e? Dinlemedim ama yanındaki Avrupalıların bile Tanrı adını andıklarını işitir gibi oluyorum. Ona resmî bir sufle verildiği şüphesi bu hususta da iktidarı zan altında bırakacaktır. Her vesileyle hem de çok güzel Kur’ân okuduğu bilinen cumhurbaşkanı bence yazımızı okuyabilseydi düşününce üzülecektir.

Ziya Paşa’nın “Terkîb-i Bent” şiirindeki beyti bize yardımcı olsun için epigraf sadedinde seçerek, en azından üzerimize düşeni yapmak ve birilerinin ellerindeki kozları gördüğümüzü açık etmek istiyoruz. Bu ironik yaklaşımımızın, iktidarla beraber onların muhitinden muhalefete düşmüş o meşhur sabite yoksunu *Karar* cenahına yönelik de okunması muradımızdır. Her iki kesimin mevcut üsluptan dönmedikleri takdirde, onları uyarmasaydık biz de Allah nazarında sorumlu olacaktık, düşüncesiyle en azından elimizden geldiği, dilimizin döndüğünce yazmak istedik. Her şeyin en doğrusunu elbette ancak Allah bilir.

28 YIL SONRA 28 ŞUBAT

— MEHMET FURKAN ÖREN —



Dönemin Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller

Dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan

2024 yılı Şubat ayı itibarıyla literatüre postmodern darbe olarak giren 28 Şubat süreci üzerinden yaklaşık 28 yıl geçmiş olacak. İnsanoğlu her şeye hükmetme isteğinin bir yansıması olarak bütün süreçleri kontrol etmeye çalışsa da aslında zaman, toplum, kültür kendi bağlamlarında ve mecrasında yürümekte, kendi dinamikleriyle işlemektedir. Modernleşme bir çeşit hükmetme, kontrol altına alma, yönlendirme ve yönetme sürecidir ve modern kurumlar bürokrasi marifetiyle kamusal alanı kontrol altına alma hevesiyle gündeme geldi. Nitekim modernleşme sürecinin siyasal organizasyonları olan ulus devletlerin karakteristik özelliği kontroldür. Bu özelliklerine rağmen gündelik hayat ve sosyal yapının öznel ve özerk yapısı çoğu zaman mega teoriler ortaya atan düşünürleri bile yanıltmıştır. Lefebvre, modernitenin hükmedici özelliği, devletlerin sıkı kontrolleri ve kamusal alanı denetleme kapasitesine rağmen gündelik hayatın kendi öznelliğini işlemediğini olağanüstü bulmaktaydı.¹ Yıllar önce Fransız düşünür Lefebvre'yi hayrete düşüren

1 Henri Lefebvre, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, çev. Işın Gürbüz, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.

durum hayret verici özelliğini sürdürmektedir. Tahakküm kurucu ve bastırıcı etmenlere karşın gündelik hayat bir direniş alanı, tepki sahası ve kendiliğindenlik mekânıdır. Bu açıdan, beklenmedik etkiler karşısında insan ilişkilerinin önemli bir zemini olan gündelik hayatın nerele-re evirileceğini kestirmek zordur.

28 Şubat süreci bu durumun örnek olaylarından birisidir. Yakın dönem Türk siyasi yapısını etkileyen, toplumsal fay hatlarını derinleştiren, iktisadi ilerleyişini sekteye uğratan 28 Şubat süreci, özünde devletin elit kurumlarını (özellikle de ordu ve yargı ayağını) elinde bulunduran bir grubun kamusal alanı kontrol etme, yönlendirme ve toplumu istenilen mecraya kanalize etme girişimidir. Bu süreç, devletin, hukuk kuralları içerisinde kalarak kullanmak zorunda olduğu şiddet araçlarının, hukuk teamüllerinin manipüle edilerek, tehdit olarak kodlanan bir kesime karşı kullanılmasıdır. 28 Şubat sürecinin aktörleri, meşru şiddet araçlarını elde etmek için damgalama faaliyetlerine önem vermiş, irtica kavramı bu damgalamanın merkezini oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden başlamak üzere özellikle dinsel kodlara göndermede bulunan irtica söyleminin belki de en fazla popülerlik kazandığı dönem 28 Şubat sürecidir. Aslında irtica kavramının daha çok tedavüle girmeye başladığı olay 31 Mart Vakası'dır. Bu olay Türk siyaset tarihinde özellikle bir kesimi küçümsemek için uzunca süreler kullanılacak olan irtica kavramının gündemleşmesini de beraberinde getirmiştir. Bu açıdan yaklaşan yerel seçimler için "Ya gerici ordular, avcı taburları ya da hareket ordusu kazanacak!" diyen Zülfü Livaneli'nin kamusal alana müdahaleyi de imleyecek şekilde muhafazakârları hedef göstermesi tevekkeli değildir. Livaneli'nin kendi içerisinde darbe ve müdahaleye göndermede bulunduğu devlet organizasyonunun, günümüz şartlarında klasik anlamıyla kamusal alana müdahale etme imkânları esaslı analizleri hak etmekle birlikte törpülenmiş gözükmektedir. 28 Şubat sürecinde yaşananlar ve mevcut durum devlet eliyle gündelik hayata müdahalenin kısmen başarılı olduğunu göstermektedir. Öyle ki 28 Şubat sürecinin kamusal alana dönük tasavvurlarının tersi yönde işlev gördüğünü söylemek bile mümkündür.

DİN GERİ Mİ DÖNÜYOR/DU?

28 Şubat sürecinde Cumhuriyet dönemleri boyunca özellikle muhafazakâr kesimi tahkir etmek için kullanılan ve halen de güncelliği olduğu anlaşılan irtica yaklaşımı, darbeyi tasarlayan aklın, kendi gündemini meşrulaştırmanın da bir aracı olarak dikkat çekmektedir. İrtica söylemi dinî canlılıkla paralel olarak gündeme getirilmekteydi. Buna göre Türk sosyal yapısı dindarlaşıyor, dini söylem geri dönüyor ve bu söylem devletin kurumlarını etkileyerek rejim değiştirmeye çalışıyordu. Özellikle Sincan Belediyesi'nin düzenlediği Kudüs gecesi, dönemin iktidar ortağı olan Erbakan'ın parlayan yıldızı ve sahip olduğu söylemler, dönemle birlikte popüleritesi artan Reha Muhtar'ın çoğu yönüyle şaibeli olan tarikat haberleri, Fadime Şahin ve Müslüm Gündüz olayları, bütün bunların yanı sıra medya manipülasyonları, şeriat geliyor söylemini inandırıcı hale getirmekteydi. Bununla beraber manipülatif süreçlerden bağımsız olarak dinin geri geldiğiyle ilgili akademik ve düşünsel bir kabul de söz konusuydu.

Aslında modernleşme süreçlerinin düşünürleri olan başta Auguste Comte olmak üzere Weber gibi düşünürler dinin süreç olarak "yok olacağından" söz etmekteydi ve bu fikir 19. yüzyıl şartlarında satın alınmış gibiydi. Ne var ki İkinci Dünya Savaşı sonrası ve Soğuk Savaşın bitimi, dinsel alanın yeniden canlanışına da tanık olmuştu. Özellikle İslâm düşüncesinin merkezi olan Ortadoğu'da dinsel anlamda bariz kıpırdamalar göze çarpıyordu. 1979'da yanı başımızdaki İran'da devrim yapılmış, Mısır ve Pakistan kaynaklı pek çok eserin Türkçeye tercümesi sürmüş, dinî yayın ve içeriklerde belirgin artışlar olmuştur. 90'lı yıllarda bu süreç çok daha belirginlik kazanmıştır. Üstelik bu dönüşüm sadece Ortadoğu ile de sınırlı değildir. Dinî canlılık başta sekülerliğin merkezi kabul edilen Avrupa başta olmak üzere pek çok yerde göze çarpmakta, bu durum sekülerliği savunan kimi düşünürlerin tezlerini gözden geçirmesine neden olmaktadır. Örneğin Peter Berger, önceleri sekülerliği savunurken, ortaya çıkan dinî canlanma onun tezlerinden vazgeçmesiyle ve dinin güçlü bir aktör olarak dönüşünü kabul etmesiyle sonuçlanmıştı.

Bu süreç Türkiye'deki akademik yayınlara da yansımaktaydı. Yakın zamanda dinle ilgili parlak bir gelecek görmeyen bir çalışmaya imza atan Ali Köse'nin 2002 yıllarında derlediği çalışmalardan birisi *Kutsalın Dönüşü: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*² adını taşımaktaydı. 28 Şubat sonrasında kaleme alınsa da bu çalışma ve *Laik ama Kutsal*³ çalışmaları dinin sanılanın aksine dönüşünü vurgulamaktaydı. Özellikle Türkiye gibi kamusal alanı da içerecek şekilde dinsel alanın uzunca bir süre baskılandığı bir ülkede, kültür sanat faaliyetlerinde, siyasi ve ekonomik mecralarda dinin görünür olması, gündelik hayatın güçlülüğü ve devlet müdahalesine dirençli yapısıyla ilgili fikir vericidir.

90'lı yıllarda gerçekten de kamusal alanda dinsel olanın görünürlüğü artmıştı ve bu durum, 28 Şubat süreci aktörlerinin manipülatif yaklaşımlarından bağımsız olarak araştırmacıların da dikkatini çekmekteydi. Oysa Tanzimat süreciyle birlikte rotayı Batı'ya çeviren Osmanlı Devleti ve onun bir devamı olan Türkiye Cumhuriyeti, modernleşme sürecinin aynı zaman-

- 2 Ali Köse-Mustafa Armağan (ed.), *Kutsalın Dönüşü: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.
- 3 Ali Köse, *Laik ama Kutsal*, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006.

da devlet eliyle gerçekleştirilmesi yönünde politikalar izlemiş ve bu politikalar zaman zaman sertleşerek kamusal alana müdahaleye dönüşmüştü. Ne var ki bu müdahale süreçlerine rağmen din bir aktör olarak varlık göstermeye devam ediyor gibiydi ve 28 Şubat süreci bir daha başını kaldırmayacak şekilde dinsel alana son darbeyi vurma motivasyonu ile işler kılınmıştı.

TARİHİN CİLVESİ

Bugünden 28 Şubat sürecine bakıldığında ortaya ironik görüntüler ortaya çıkmaktadır. Burada ironik olan durum, uzunca bir süredir iktidarda olan muhafazakâr karakterli bir partiye rağmen gündelik hayatın sekülerleşmesi ve dinin aleyhine olacak şekilde dönüşmesidir. Bugün sekülerleşme tezleri hiç olmadığı kadar haklı argümanlara sahiptirler ve bu gerçek, Türk sosyal yapısı için de geçerli bir durumdur. Zaman zaman şeriat söylemleri ve dindarlaşma vurguları özellikle irtica söylemini müdahale aracına dönüştürmek isteyen kişilerce gündeme getirilse de bu durumun sosyal bir karşılığı bulunmamaktadır. Öte yandan kimileri mevcut durumu din yorgunluğu olarak tanımlasa da sosyal yapı ve gündelik işleyişteki sekülerliğin yabana atılmayacak boyutta olduğu vurgulanan bir gerçektir. Nihayetinde din yorgunluğu da sekülerliğin başka bir kavramla izahıdır.

Bu ironinin bir göstergesi, 28 Şubat sıcağında gelecekte dine büyük bir paye biçen yazarların, yazılarının üzerinden daha 20 yıl geçmeden tersi bir duruma evrilmesidir. Yakın dönemde kaleme aldığı *Dinin Geleceği* çalışmasıyla Ali Köse, bu durumun örneklerinden birisidir. 28 Şubat süreci döneminde ‘din geri dönüyor’ diyen bir yazarın, 20 yıl sonra üstelik muhalefet tarafından dindar nesil yetiştirmekle suçlanan muhafazakâr bir parti döneminde ‘din hayattan çekiliyor’ şeklinde tezleri sürmesi gündelik hayatın gerçekleriyle ilgilidir. 90’lı yıllardaki gündelik pratikler, dinsel dönüşüne yorulabilirken, günümüzdeki gündelik hayatın işleyişi sekülerliğin dönüşüne yorulabilmektedir. Nihayetinde dine ilginin azaldığını destekleyecek veriler de bulunmaktadır.

Bugün devletin elit kurumları muhafazakâr karakterli kişilerce yönetilmektedir, imam hatip okullarının önündeki puan düşürülme sorunu kaldırılmış bulunmaktadır. Hatta değerler

ve kültür eğitimi ile ilgili çeşitli mecralarda vurgular yapılmakta ve özellikle Millî Eğitim Bakanlığı çeşitli faaliyetlerle millî ve manevi değerleri benimsetecek politikalar izlemektedir. Oysa gündelik hayatın muhafazakârlaştığını gösteren verilerden ziyade, deizm ve sekülerliğin arttığına yönelik vurgular dikkat çekmektedir. Türkiye’de ampirik verilerle desteklenmiş kapsamlı çalışmalardan birisi olan “Sayılarla Türkiye’de İnanç ve Dindarlık” raporunda Zübeyir Nişancı, biraz ihtiyat payı da bırakarak şu tespitte bulunmaktadır: “Pek çok inanç ve dindarlık pratiklerinin yaş grupları arasındaki dağılımına bakıldığında, gençler ve yaşlılar arasında çok belirgin farklar göze çarpmaktadır. Bu bağlamda, gençler arasında namaz kılma, oruç tutma gibi dini pratiklerin yapılma sıklıkları daha azdır. Aynı zamanda bu grup Müslümanlık, İslamcılık, muhafazakârlık ve Sünnilik gibi kimlik kategorilerine kendilerini çok daha uzak konumlandırmaktadır.”⁴ Nişancı, bu sürecin eskiden de olabilecek bir durum olan kuşak farklılığına yorulabileceğinin mümkün olduğunu da ifade etmektedir. Oysa başka araştırmalarda da sekülerlik tezleri yabana atılmayacak verilere sahiptir.⁵ Burada dikkat çeken durum, bu manzaranın 28 Şubat sürecinden bağımsız olarak gelişen ve toplumsal işleyişin içsel dinamikleriyle gerçekleşen bir durum olmasıdır. Diğer bir ifadeyle 28 Şubat sürecinin seküler karakterli politikaları gündelik hayatı sekülerleştiremiyor, bugün de iddia edildiği gibi muhafazakâr karakterli bir yönetimin politikaları gündelik hayatı muhafazakârlaştırmıyor.

Elbette ki 28 Şubat süreci ile mevcut yönetimin kıyaslanması kimi açılardan abesle iştigaldir. Nihayetinde 28 Şubat süreci bir darbe, mevcut yönetim ise demokratik bir teamülün sonucudur. Ne var ki Türkiye’de ister darbeyle gelsin ister demokratik teamüllerle, yönetimi elinde bulunduranın toplumsal işleyişi belirlediğiyle ilgi kanular mevcuttur. Oysa seküler bir iktidarda dindarlık, muhafazakâr bir iktidarda ise sekülerlik genişleyebiliyor.

4 Nişancı Zübeyir, *Sayılarla Türkiye’de İnanç ve Dindarlık*, Mahya Yayınları, İstanbul, 2023, s. 201.

5 Volkan Ertit, *Sekülerleşme Teorisi*, Liberte Yayınları, Ankara, 2019.

DEVLETİN ETKİ GÜCÜ

Devlet ve yönetim tartışmaları aynı zamanda bürokrasi ve bürokratlar tartışmasıdır. Gündelik hayattaki pratikleri belirleme konusunda sınırlı bir müdahale alanına sahip olan devlet, özellikle bürokrasi ve kendi içsel mekanizmaları bağlamında etkili bir caydırıcıdır. Ancak bu caydırıcılık daha çok memuriyet gibi devletle organik bağı olan kişiler için söz konusudur. Bu yönüyle Türkiye’de her yönetim değişikliği aynı zamanda bürokratik bir tasfiyedir. Oysa devlet gündelik hayata, kamusal alana müdahil olsa da belli bir mühendislik tasarımıyla toplumu şekillendiremez. Türkiye Cumhuriyeti toplum mühendisliği marifetiyle kamusal alanın dönüştürülemediğinin başka bir örneğidir.

Türkiye’deki sekülerleşme tezlerine dikkat çekerek farklı bir bakış açısı getiren Demirezen’in kaleme aldığı *Türkiye’de Kimlik Politikaları: Modernleşme ve Sekülerleşme* adlı çalışma, sekülerleşme sürecini devlet ve gündelik hayat bağlamında ele almakta, Türk sekülerleşmesinde devletin rolüne odaklanmaktadır.⁶ Demirezen’e göre Türkiye’de sekülerleşme gündelik hayatın içsel süreçleriyle birlikte devletin reflekslerine de bağlı olmuştur. Kuşkusuz ki devlet yönetimine talip olmayla ilgili motivasyon kaynaklarına ilişkin analizler, devlet imkanlarının yönetici erkin ideolojisi ve bakış açısını benimsetmekte olağan üstü imkânlarla sahip olmasına dikkat çekmektedirler. Demirezen de bu analizleri dikkate alarak Türkiye’deki sekülerlik eğrisinin iniş ve çıkışlarında devletin duruşuna dikkat çekmektedir. Buna göre devleti yöneten elitlerin ideolojik perspektifleri kamusal alanın karakteristik yapısını da belirlemektedir. Seküler karakterli politikalar sekülerliğin eğrisinde yükselmeye neden olurken, muhafazakâr karakterli politikalar ise muhafazakârlık eğrisinin yükselişine neden olmaktadır. Ne var ki devletin kimlik oluşturmadaki rolünün altını çizen Demirezen de küreselleşme süreciyle birlikte devletin müdahale alanının örselendiğini vurgulamaktadır.⁷

6 İsmail Demirezen, *Türkiye’de Kimlik Politikaları, Modernleşme ve Sekülerleşme*, Emin Yayınları, Bursa, 2020.

7 Demirezen, *Türkiye’de Kimlik Politikaları, Modernleşme ve Sekülerleşme*, s. 131.

Klasik boyutuyla ulus devletlerin yükselişe geçtiği dönemlerde bu organizasyonun elinde önemli tekeller bulunmaktaydı. Bunlar şiddet, sınır ve bilgiydi. Sınırlara hâkim olma, yargı yoluyla meşru şiddeti kullanma ve eğitim imkânlarıyla bilgiyi düzenleme tam anlamıyla devletin elindeydi. Burada bilgi özellikle dünya görüşü oluşturmada, perspektif kazandırmada stratejik önemdeydi. Oysa küreselleşmeyle birlikte devletlerin bilgi üzerindeki tekelleri büyük ölçüde darbe aldı. Özellikle liberal ekonomi ve bilgi için sınırlar anlamlarını yitirmiş bulunmaktadır. Şiddet tekeli ise güçlü sınırlandırmalarla işleyebilmektedir.

Bu gerçekler göz önüne alındığında ulus devletlerin gündelik hayat üzerindeki etkileri ve kamusal alanı dönüştürme güçleri zayıflamış bulunmaktadır. Dijitalleşme, kitle iletişim araçlarının genişlemesi, farklı bilgi kaynaklarına rahat bir şekilde ulaşılabilme imkânlarının artması, alternatif düşüncelerin farklı kitlelere ulaşmasında önemli fırsatlar ortaya koymaktadır. Bu durum toplumun bizzat kendi dinamikleriyle dönüşümünü hızlandırmakta, birey üzerindeki kontrol noktalarını törpülemektedir. Bu anlamda bırakalım devletin kontrol alanlarını, mahalle baskısı, hatta öteden beri bireylerin şekillenmesinde tasarruf sahibi olan ailelerin yönlendirici güçleri bile azalmıştır. Bugün anneler kendi çocukları üzerindeki imtiyazlarını kaybetmiş bulunmaktadır.

Sonuçta günümüz Türkiye’si, yaklaşık çeyrek asırdır muhafazakâr karakterli bir siyasal oluşum tarafından yönetilmesine rağmen ne sandığı gibi irtica hortladı ne de muhafazakârlık sanıldığı gibi artışa geçti. Cumhuriyet tarihi boyunca kullanışlı bir damgalama yöntemi olan irtica söylemi ise günümüz Türkiye’sinde geçerliliğini yitirmiş bir söylemdir. İrtica kavramı hâlen şeriat söylemiyle birlikte kullanılsa da sahiciliğini yitirmiş bulunmaktadır. Türkiye’de toplumsal yapılar, değer yargıları, millî ve manevi öğeler ve kültürel alışkanlıklar değişiyor. Bu değişimin yönünü de daha çok tüketim belirliyor gibidir. Tüketim alışkanlıklarının meydana getirdiği dönüşümün boyutları ise, ideolojik bagajı ne olursa olsun Türkiye’deki tüm kesimlerin üzerinde kafa yorması gereken bir husustur.

OTOKOLONİZASYON PROJESİ OLARAK KEMALİZM

— KÂMİL ERGENÇ —

Cumhuriyet'in yüzüncü yıl kutlamaları büyük bir heyecan ve debdebe ile icra edilirken (hatta bu kutlamalar "Türkiye Yüzyılı" gibi oldukça görkemli-gösterişli bir mottounun eşliğinde bir tür kendinden geçme/kendisiyle büyülenme hâline evirilmişken) Türkiye'nin hâlâ yön/istikamet sorunu yaşıyor olması (bu sorunun ne kadar farkında olduğu başka bir yazının konusudur) ciddi bir kafa karışıklığının belirtisi olarak okunabilir. Tanzimat Fermanı'nda tercihini açıkça Batı'dan yana yapmasına ve Cumhuriyet'le bu tercihindeki kararlılığını kanıtlanmasına rağmen Türkiye kim olduğu ve nereye ait olduğu hususunda berrak bir zihne sahip değildir. Yaklaşık iki asırlık modernleşme tecrübesinden elinde kalan, Batı'nın kötü bir kopyası olmaktan başka bir şey değil. Sömürgeci-ırkçı beyaz adamın bugününü kendi yarını yapmak için uğraşan ve buna da "muasır medeniyet seviyesine erişmek" diyen aydınlar-bürokratlar-politikacılar öncülüğünde buraya kadar... Sınai-teknik-endüstriyel inkişafı ilerlemenin yegâne şartı olarak kodlayan zihniyetin bu ülkeye kazandırabileceği tek şey makine/ler olabilir... Ve elbette makineleşmiş insanlar ve şehirler...

KİMLİKSİZ KÖPRÜLER

Kimlik/kişilik yoksulu(l/n)luğunun en belirgin hâli "Doğu ile Batı arasında köprü" olduğumuz klişesinde tebarüz eder. Erbabının malumudur ki, köprülerin kimliği olmaz. Onlar sadece iki tarafı birbirine bağlamakla görevlidir. Sente-

tiktir/yapaydır. Üzerinden gelip geçen çok olur. Köprü olmanın dayattığı kimliksiz/kişisiz durumu telafi edeceği yanılsamasıyla Türkiye'nin "medeniyetler/uygarlıklar beşiği" olduğuna dair (görece daha az istiskal edici ve fakat daha çok muhafazakâr imge barındıran) farklı bir tanım öne çıkarıldı. Oysa burada da çok ciddi bir sorun vardı. Medeniyetler beşiği olmak hem "müze" olmayı (ki müzeler ölü kültürlerin/medeniyetlerin sergilendiği yerlerdir) ve böylece turizm aracılığıyla sömürgeleştirilmeyi kabul etmek hem de İslâm'ın bu coğrafyada "sonradanlığı" (hatta daha şaz yorumlarda) "sömürgeci" olduğunu tescillemek için hayli kullanışlı bir argümandı.

Burada bir parantez açarak Türkiye'de ve Suriye'de faaliyet gösteren seküler Kürt siyasi hareketlerinin kendilerini tanımlarken sıklıkla İslâm öncesi Mezopotamya kültürüne atıf yaptıklarına, İslâm'ı ise Arap-Fars-Türk kimlikleri aracılığıyla kendilerini sömürgeleştiren bir din olarak konumlandıklarına dikkat çekmek isterim. Bu yaklaşımın mot-a-mot aynısını dağılmaya yüz tutan Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türk kimliğine dayalı bir ulus inşa etmeye çalışan Jöntürk-İttihatçı aydın ve bürokratlarında görmek mümkündür.

Arkeolojinin Avrupamerkezci tarih anlatısına malzeme temin eden oldukça operasyonel bir alan olduğunun farkına varamayan Türkiye aydını "medeniyetler beşiği" klişesindeki hinliği fark edemedi. Ülke sathına yayılan yoğun

arkeolojik çalışmaların nihai kertede hedefi, Anadolu'nun İslâm tarafından işgal edildiği önermesine meşruiyet kazandırmak ve akabinde buraların Romalı-Pers pagan köklerine ve politeist (çok tanrılı) sosyal gerçekliğine işaret ederek "çok renkli (aslında renksiz)", "çok kültürlü (aslında kültürsüz)", "çok tanrılı (aslında tanrısız)" bir geçmiş algısı oluşturarak zihin dünyamızdan "dârü'l-İslâm"ı çıkarmaktır. Mekânla itikat eksenli bağ kurmanın adı olan dârü'l-İslâm'a yabancılaşan Müslüman zihnin varıp demirleyeceği liman, Evanjelik-Protestan-neoliberal zihniyetin serlevhası olan "dünya vatandaşlığı"dır. Öte yandan çok kültürlülük-çok renklilik-kozmopolitlik gibi cazibesi yüksek kelimeler aracılığıyla üzerimize giydirilmeye çalışılan gömlelerde postmodern paradigmanın hakikatsiz-öznesiz-merkezsiz-metotsuz-çarpık-amorf doğasının payı olduğu gerçeği görmezden gelinemez. Sözü ettiğimiz bu paradigma kimlik-kişilik sahibi insanlardan/toplumlardan hoşlanmıyor.

ZİHİNSEL SÖMÜRGELEŞME

Gazze'ye reva görülen hunharlığa/barbarlığa/vahşiliğe karşı küresel sistemin gönüllü kayıtsızlığına bir de bu zaviyeden bakmakta fayda var. Direniş, insanı-tabiatı-toplumu makine gibi tasavvur/telakki eden modern/postmodern paradigmanın kavramsal ve kurumsal otoritesini sarsarak insanlık ailesine "insan kalma" ve "insanca yaşama" dersi veriyor. Bu ders küresel kötülük düzeninin tekerine çomak sokuyor. Çünkü bu düzen onurlu yaşamayı tercih edenleri kendisi için tehdit olarak algılıyor. Akışkan-sıvı karakterli (her kalıba kolayca dökülebilen-omurgasız) insan ve toplumlardan hoşlanıyor. Adına küreselleşme/globalizasyon denilen süreç bu gerçekliğin inşasına çabalıyor. Tek kültür-tek toplum-tek değer sistemi-tek cinsiyet vb. inşasına odaklı oldukça sistematik bir kuşatmayla karşı karşıya bırakıyor insanlığı...

Modern/postmodern paradigmayla karşılaştıktan sonra, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu, halkı Müslüman beldeler dârü'l-İslâm'dan vatana, ümmetten ulusa, itikattan kültüre, bütünden parçaya, ulemeden aydına, medreseden üniversiteye, cemaatten topluma, şehirden kente geçiş yaparak zihinsel sömürgeleşmenin mağdurları ve madunları oldular. Bu geçişin

failliğini Türkiye'de Kemalizm, Irak-Suriye-Mısır-Lübnan gibi Arap nüfusun yoğun olduğu yerlerde Baasçılık (yeniden doğuş), İran'da 1979 İslâm İnkılabı'na kadar Pehlevicilik yaptı. Hepsinde ortak nokta modern paradigmanın kavramsal ve kurumsal (tüm boyutlarıyla) ithal edilmesi ve toplumun da bu kavram ve kurumlara ikna, (şayet ikna olmuyorsa) icbar edilmesiydi. Bu bağlamda sözünü ettiğimiz ideolojileri, Avrupamerkezci bilgi-düşünce-yorum sistemlerinin taşıyıcıları olmaları münasebetiyle otokolonizasyonun (kendi kendini sömürgeleştirme) rahmi olarak niteleyebiliriz.

Türkiye özelinde Kemalizm'in, otokolonizasyon projesi olarak gördüğü işlevi tüm yönleriyle teşrih masasına yatırmadan kimlik/kişilik sahibi bir toplum olma vasfı kazanamayacağız. Çünkü Kemalizm'i "epistemik referanslarıyla" birlikte konuşmak, aynı zamanda, modern ulus devletin inşasına giden süreci, bu sürecin itikadi-içtimai-iktisadi-siyasi-hukuki boyutlarını konuşmak anlamına gelecektir ki bu durumda maruz kaldığımız şeyin mahiyeti ve keyfiyetine dair sahil bir bilinçlilik hâli inşa edilmiş olacaktır. Burjuva Protestan kültür kodlarıyla teçhiz edilmiş modern paradigmanın, ideolojiler aracılığıyla, İslâm dünyası toplumlarına (ve Batı dışı toplumlara) taşınması esasında ilgili toplumların hayat tarzı ve dünya görüşü üzerinde kalıcı değişiklikler yapmak, hâsılı onları Hristiyan'ca düşünmeye-yaşamaya mecbur ve mahkûm etmek anlamına gelir.

Bu bağlamda tüm ideolojiler gibi Kemalizm de yeni bir din (İslâm) yorumu ihdas ederek, İslâm'ın Protestanlaştırılmasına önayak olmuştur. Laikliğin anayasal güvence altına alınması örneğinde belirginleşen bu Protestan tavrı hâlâ geçerliliğini korumakta, kurumsal (mabet merkezli) ve sınıfsal (tanrı temsilcisi kutsal adamların uhdesindeki) din anlayışına sahip toplumların sosyal gerçekliğinde anlamlı olabilecek bu tutumun (laikliğin), hayatın bütününe müdahil olma iddiasına sahip İslâm için de geçerli kılınmaya çalışılması, patolojik ve şizofrenik bir uzlaşmanın izlerini taşımaktadır. İslâm'ın zaman tasavvurunun (Müslüman saatinin) imhası anlamına gelen takvim değişikliği de bu bağlamdan bağımsız değerlendirmem gerekir.

Türkiye özelinde Kemalizm'in, otokolonizasyon projesi olarak gördüğü işlevi tüm yönleriyle teşrih masasına yatırmadan kimlik/kişilik sahibi bir toplum olma vasfı kazanamayacağız.

Son Nebi'nin (s.) tarihin seyrini değiştiren inkılabi eylemine (hicrete) kayıtsız kalmak, bu eylemin anlamına dair oluşabilecek duyarlılığın önünü kesmek, nübüvveti tarihsel bağlama hapsedip etkisizleştirmek, cemaat/ümmet olma şuurundan uzaklaşmak ve nihayetinde Yahudi-Hıristiyan-Pagan kültürlerle arasına mesafe koyarak iktisadi/içtimai/siyasi/hukuki özgünlüğünü-bağımsızlığını inşa eden müstakil bir topluluk olarak var olma bilincini dumura uğratmak, takvim değişikliğinin sonuçları olarak zikredilebilir. Zaman tasavvuruna vurduğu bu ağır darbeyle Kemalizm, yukarıda zikrettiğimiz Protestanlaştırma eyleminin gönüllü faili olduğunu göstermiştir. Kur'ân alfabetesinin yerine Latin alfabetesini kabul etmek ise tüm bu eylemler içinde en radikal olanıdır. İslâm'ı Arap kültürüyle eşitleyip Türk kültürünün inkişafına mani (hatta sömürgeci) olmakla suçlayan milliyetçi yaklaşımların etkisiyle atılan bu adım, ırkçı-sömürgeci beyaz adamın bilgi-düşünce-eylem biçiminin bir bütün olarak temellük edilmesine yöneliktir. Bu adımın atılmasında Sami dillerin (ki aralarında Arapça da vardır) bilim-düşünce-medeniyet-felsefe üretmeyeceğini iddia eden Fransız filolog Ernest Renan'ın etkisini de yadsımamak gerekir.

TÜRKİYE'NİN İSTİKAMET SORUNU VE MUHAFAZAKÂR KEMALİZM

Türkiye'nin Asya-Avrupa-Afrika ve Ortadoğu'yla yakın teması önemli bir jeopolitik avantaj olmakla birlikte, şayet yön-istikamet sorununu çözmemesi (kim ve nereye ait olduğuna karar vermemesi) durumunda aynı ölçüde dezavantaj da olabilir. Bu coğrafyanın içe kapanmayı-pasifliği-edilgenliği kabul etmeyeceği izahıtan varestedir. Hele ki imparatorluk geçmişi olan bir ülkenin kabuğuna çekilmesi, suya sabuna dokunmaktan imtina etmesi, tarihi-kültürel hafızasına kayıtsız kalması mümkün değildir. Kaldı ki son yarım asırda çok yıkıcı, acı veri-

ci tecrübeler biriktirdik. Kemalizm'in Arap versiyonu Baasçılığa yaslanarak kendi kendini sömürgeleştiren ülkeler (Irak-Suriye-Lübnan örneğinde görülebileceği üzere) bir daha kendine gelemeyecek şekilde parçalandı. Bu parçalanma sürecinde etnik ve mezhebi fay hatlarının belirleyici rol oynadığı söylenebilir. Baasçılık Irak'ta mezhebi olarak Şiileri, etnik olarak ise Kürtleri değersizleştirdiği, onları insan yerine koymadığı, zalimce davrandığı için "millet olma" bilinci inşa edemedi ve nihayetinde emperyalizmin oraya nüfuzunu kolaylaştırdı. Benzer şekilde Suriye'de Nusayri azınlığın elinde canavarlaşan iktidar Sünnileri ve Kürtleri madunlaştırarak büyük bir öfke biriktirdi ve bu öfke onun sonunu hazırladı. Şimdi bu ülkeler fiili olarak paramparça durumda... Her parça diğeriyle kanlı bıçaklı... Aralarına yüksek duvarlar örüyorlar...

Bu kaotik vaziyet her ikisi de imparatorluk hafızası olan (etnik ve mezhebi çeşitliliğe ev sahipliği yapan) Türkiye ve İran'ı endişelendiriyor. Her iki ülke de bünyelerindeki bu farklılıklarla barışık yaşama konusunda kötü bir sicile sahip. Türkiye, Kemalist ideolojinin rehberliğinde Kürtlere, Alevilere ve dindarlara büyük acılar çekti. Gelineen noktada dindarlar muhafazakârlık şemsiyesi altında sisteme dâhil oldu. Kemalist ideolojiyle milliyetçilik, ulus devlet ve Protestan din yorumu ortak paydasında buluşarak siyasi-iktisadi-bürokratik ayrıcalıklar kazandı. Bu yeni durumu ifade sadedinde "muhafazakâr Kemalizm" terkinin kullanabiliriz.

Muhafazakâr Kemalizm, burjuva Protestan kültür kodlarının ilham verdiği ulus-devlet realitesiyle paradigmatik düzlemde bir hesaplaşma-yüzleşme bilinci inşa edemediği için bu realitenin dindarlara, Kürtlere, Alevilere yaşattığı acıların nedenlerini "yapısal olarak" sorgulama konusu yap/a/madı. Dahası siyasi-iktisadi-bürokratik imtiyazlarını kalıcı hâle getirmek için Kemalizm'in (faşizme yatkın) milliyetçiliğini

Kemalizm, bidayetinden beri, Kudüs/Kâbe duyarlılığından rahatsızdır. Bu rahatsızlığın toplumsal bir tabana sahip olduğunu da Gazze direnişi sayesinde yakinen müşahede etmiş olduk. Demek ki otokolonizasyon projesi olarak Kemalizm, belli ölçülerde amacına ulaşmıştır.

temel referanslarından biri hâline getirerek sözünü ettiğimiz acıları âdeta görmezden gelmeyi tercih etti. Üstüne bir de son on yılda savaş-kıtlık-yokluk yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlara karşı, küresel ölçekte artan faşizm temayülüyle eşanlı olarak, tahfif ve istiskal söylemi/eylemi eklendi. Öyle ki bu söylem politik arenada dengeleri değiştirecek boyutlara ulaştı. Böylece yüzleşme-hesaplaşma beklentisi rafa kalkmış oldu. Bu şartlar altında Türkiye'nin kendisini emperyalist nüfuz açtığını, Irak ve Suriye'de yaşananlardan gereken dersi almadığını söylemek mümkündür. Ortadoğu'da Baasçılık nasıl ki Mısır'ın-Irak'ın-Suriye'nin-Lübnan'ın başına bela olduysa, bu ülkeleri Avrupa-Amerika-Rusya-Çin konsorsiyumlarının serbest pazarı hâline getirdiyse, halklarını edilgin-pasif-yoksul-gözü dışarıda bir konuma mahkûm ettiyse, Kemalizm de aynısını bu ülkede yapmıştır ve şimdilerde muhafazakâr görünüm altında daha sinsî bir şekilde yapmaya devam etmektedir.

Hiçbir milliyetçiliğin ve ulus devletin antiemperyalist olmayacağını bilmek gerekiyor. Nitekim Finlandiya ve İsveç'in NATO üyeliği için yapılan TBMM oylamasında, neredeyse hiçbir konuda uzlaşmayan ve her vesileyle birbirini tahfif, tahkir ve istiskal eden partiler -ki aralarında milliyetçiliği serlevha edinmiş olanı da var- ortak tavır takınarak "evet" oyu kullandılar. NATO'nun, başkomutanı ABD olan emperyalist-kolonyalist bir örgüt olduğunu, üye olduğumuz 1952'den bugüne Türkiye'nin askeri-siyasi-iktisadi-akademik hayatında belirleyici ve tayin edici etkiye sahip olduğu, 27 Mayıs 1960'tan 15 Temmuz 2016'ya kadar bütün darbelerde bir şekilde rol aldığı, Ortadoğu'da İsrail'in güvenli-

ğini tehdit eden tüm unsurları bertaraf etmek için sorumluluk üstlendiği, Sovyetler dağıldıktan sonra "paradigma dışı" varoluş mücadelesi veren İslâmî hareketleri etkisizleştirmeyi vazife edindiği bilinmesine rağmen, Türkiye'nin hâlâ NATO içinde kalmaya devam etmesi ulus devletlerin antiemperyalist ol/a/mayacağıının delili olarak okunabilir.

Hâlihazırda Gazze'de devam eden soykırma karşı, Türkiye de dâhil, halkı Müslüman beldelerin yönetimleri tarafından sergilenen kayıtsızlık/duyarsızlık/etkisizlik/acizlik ulus devlet paradigmasından bağımsız düşünülemez. Türkiye özelinde Kemalizm, bidayetinden beri, Kudüs/Kâbe duyarlılığından rahatsızdır. Bu rahatsızlığın toplumsal bir tabana sahip olduğunu da Gazze direnişi sayesinde yakinen müşahede etmiş olduk. Demek ki otokolonizasyon projesi olarak Kemalizm, belli ölçülerde amacına ulaşmıştır. Çünkü yukarıda da dikkat çekmeye çalıştığım üzere ulus devlet, burjuva Protestan kültür kodlarından ilham alan bir siyasal modeldir. Tabiatı gereği "beyaz adamın" dünya görüşü ve hayat tarzını yansıtır. Tanrı buyruğunun egemen olmadığı sınırları belli bir mekânda homojen bir toplum yaratmak ister. Bilgiyi, ulusal çıkarları için istismar eder. Tarihi çarpıtır. Kendisine olabildiğince eski bir köken bulmak için yapar bunu... Tarihte ne kadar geriye giderse o kadar muteber olacağını zanneder. Din bir kültür bileşenidir onun için. Toplumu bir arada tutmaya yarayan çimento misali... Ulus devlet için üniversite modern mabettir. Ürettiği bilgi tartışılmazdır. Bilim adamları/kadınları bu mabedin ulularıdır. İlahî vahiy bilgisi ve nübüvvet pratiği referans kabul edilmez. Tarihsel-sezgisel bir bağlama hapsedilir ve kişi vicdanına mahkûm edilir. Din, ulusal birliğin temini haricinde muteber değildir. Ulusun manevî varlığına sunduğu katkı kâfidir.

Türkiye'nin bir tercih yapması gerekiyor. Ya kapitalist/neoliberal düzenin lojistik merkezi ve transit geçiş güzergâhı ya NATO özelinde ete kemiğe bürünen emperyalizmin-kolonyalizmin Ortadoğu/İslâm dünyası üzerindeki emellerine aracılık yapan pasif-edilgin-pısırsık bir aparat ya da asli hüviyetine avdet ederek -ki o hüviyet İslâm'dır- kimlik/kişilik sahibi olarak onurlu haysiyetli bir duruşun mümessili olacak.

GAZZE VE AVRUPA FELSEFESİNİN AHLAKİ İFLASI

HAMİD DABASHI

Rusya ve Çin tarafından tamamen desteklenen, silahlandırılan ve diplomatik açıdan muhafaza edilen İran, Suriye, Lübnan ya da Türkiye'nin Tel Aviv'i üç ay boyunca gece gündüz demeden bombaladığını düşünün...¹ Dahası on binlerce İsrailiyi katlettiğini, bir o kadarını da sakatladığını, milyonlarcasını evsiz barksız bıraktığını ve şehri, tıpkı bugünkü Gazze gibi yaşanmaz bir moloz yığınuna çevirdiğini de...

Özellikle birkaç saniyelğine şunu hayal edin: İran ve müttefikleri, azami sivil kaybına yol açmak için kasıtlı olarak Tel Aviv'in en kalabalık bölgelerini, hastaneleri, sinagogları, okulları, üniversiteleri, kütüphaneleri -ya da aslında kalabalık olan herhangi bir yeri- hedef alıyor. Dünyaya ise İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ve savaş kabinesini yakalamak için aradıklarını söyleyebilirler. Kendinize, bu muhayyel senaryonun gerçekleşmesinden sonraki 24 saat içinde özellikle ABD, İngiltere, AB, Kanada, Avustralya ve Almanya'nın ne yapacağını sorun.

Şimdi gerçekliğe dönün... 7 Ekim'den itibaren (ve bu tarihten önceki on yıllar boyunca) Tel Aviv'in Batılı müttefiklerinin yalnızca İsrail'in

1 İletişimsel eylem kuramı ve kamusal tartışmalarıyla meşhur Alman filozof Jürgen Habermas'ın da aralarında bulunduğu akademisyenler Kasım ayında yayımladıkları "Dayanışma İlkeleri" bildirisinde, "İsrail ve Almanya'daki Yahudilerle dayanışmanın anlaşılması" gerektiğini savunmuş ve "HAMAS'ın saldırısı, genel olarak Yahudi yaşamını ortadan kaldırma niyetinin açıklandığı bir katliamdır" demişlerdi. New York'taki Columbia Üniversitesi İran Çalışmaları ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü profesörlerinden, *İki Yanılsamanın Sonu: Batı'dan Sonra İslam* (çev. Defne Çobanoğlu, The Kitap, İstanbul, 2023) başta olmak üzere çok sayıda kitabın müellifi Hamid Dabashi, *Middle East Eye* için yazdığı makalede Batılı düşünürlerin genel olarak "kendileri dışındaki tavrının" ahlaki boyutunu sert bir şekilde eleştirdi. [çev.]



Jürgen Habermas

Filistin halkına yaptıklarına şahit olmakla kalmayıp, aynı zamanda onlara askeri teçhizat, bombalar, mühimmat ve diplomatik destek sağladıklarını ve Amerikan medyasının Filistinlilerin katledilmesi ve soykırıma uğraması için ideolojik gerekçeler ürettiklerini düşünün.

BATI'NIN FELSEFİ EVRENİ

Şunu hemen kaydedelim ki bahsi geçen muhayyel senaryo mevcut dünya düzenince bir gün bile müsamaha görmeyecektir. ABD, Avrupa, Avustralya ve Kanada'nın askeri haydutluğu tümüyle İsrail'in arkasındayken, tıpkı Filistinliler gibi dünyanın biz çaresiz insanları da hesaba katılmıyoruz. Bu sadece siyasi bir gerçeklik değil; aynı zamanda kendisine "Batı" adını veren yapının ahlaki muhayyilesi ve felsefi evreniyle de ilgilidir.

Avrupa'nın ahlaki tahayyül alanının dışında kalan bizler, onların felsefi evreninde yokuz. Araplar, İranlılar ve Müslümanlar ya da Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki insanlar Avrupalı filozoflar için, fethedilmesi ve susturulması gereken metafizik bir tehdit olmanın dışında hiçbir ontolojik gerçekliğe sahip değiliz.

Şayet Jürgen Habermas'ın ahlaki tahayyülünde Filistinliler gibi insanlara zerre kadar yer yoksa onun tüm felsefi projesinin, Avrupalı kabile izleyicilerinin ötesinde, insanlığın geri kalanıyla herhangi bir şekilde ilişkili olduğunu düşünmek için herhangi bir sebebimiz var mı?

Immanuel Kant ve George Wilhelm, Friedrich Hegel ile başlayıp Emmanuel Levinas² ve Slavoj Žižek ile devam eden süreçte bizler, şarkiyatçıların şifresini çözmekle görevlendirildiği tuhaflıklar, şeyler, bilinebilir nesnelere. Hâl böyleyken on binlerimizin İsrail ya da ABD ve onun Avrupalı müttefiklerince katledilmesi Avrupalı filozofların kafasında en ufak bir duraksamaya yol açmıyor.

Eğer bundan şüpheniz varsa, İsrail'in Filistinlileri katletmesini destekleyen, hayret verici derecede yüzüstü, acımasız bir bayağılık sergileyen önde gelen Avrupalı filozof Jürgen Habermas'a ve birkaç meslektaşına dönüp bir bakın. Problem, artık 94 yaşındaki Habermas hakkında bir insan olarak ne düşüneceğimiz değil. Asıl soru bir sosyal bilimci, filozof ve eleştirel teoriye mensup bir düşünür olarak onun hakkında ne düşünebileceğimizdir. Onun ne düşündüğü artık dünya için önemli mi, şayet önemliyse?

Dünya, bir diğer büyük Alman filozof Martin Heidegger hakkında, Nazizm'le olan tehlikeli bağları sebebiyle benzer sorular soruyor. Bana göre artık Habermas'ın şiddetli Siyonizm'i ve onun tüm felsefi projesinin önemli neticeleri hakkında ne düşünebileceğimizle ilgili bu tür sorular sormalıyız.

2 Yahudi teolojisi içinde derin kökleri olan ırkçı üstünlük duygusundan etmiş meşhur filozofu Emmanuel Levinas da kurtulamamıştı. Ötekine karşı bütün etik anlayışını savunan Levinas Sabra ve Şatilla katliamlarına maruz bırakılan Filistinliler karşısında ise akıl almaz bir lakaytlık sergilemişti. Bk. *Tezkire* dergisi, 2000, sayı: 20. [çev.]

Şayet Habermas'ın ahlaki tahayyülünde Filistinliler gibi insanlara zerre kadar yer yoksa onun tüm felsefi projesinin, Avrupalı kabile izleyicilerinin ötesinde, insanlığın geri kalanıyla herhangi bir şekilde ilişkili olduğunu düşünmek için bir sebebimiz var mı?

İranlı seçkin sosyolog Asef Bayat, Habermas'a yazdığı açık mektupta,³ Gazze'deki durum söz konusu olduğunda Habermas'ın "kendi fikirleriyle çelişkiye düştüğünü" telaffuz etti. Kusura bakmasın ama onunla farklı görüşte olduğumu belirtmek isterim. Habermas'ın Filistinlilerin hayatlarını hiçe saymasının onun Siyonizm'iyle tamamen tutarlı olduğuna inanıyorum. İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın açıkça ifade ettiği gibi, Avrupalı olmayanların tamamen insan olmadığı veya "insan hayvan"⁴ olduğu yönündeki dünya görüşüyle tamamen tutarlıdır.

Habermas'ın Siyonizm'i, Filistinlilerin hayatlarını hiçe sayarak Heidegger'in Nazizm'ine katılmıştır. Filistinlilere yönelik bu mutlak saygısızlık, Alman ve Avrupalı felsefi tahayyülünde derinlere kök salmıştır. Müşterek kanaat, holokost suçundan dolayı Almanların İsrail'e karşı sağlam bir bağlılık geliştirdikleridir.

Ancak dünyanın geri kalanına göre, Güney Afrika'nın Uluslararası Adalet Divanı'na sunduğu muhteşem belgenin de ispatladığı gibi, Almanya'nın Nazi döneminde işledikleri cürümlerle Siyonistlerin şimdi yaptıkları arasında tam bir tutarlılık var.

Habermas'ın tutumunun, Alman devletinin Filistinlilere yönelik Siyonist katliamına ortak olma politikasıyla uyumluluk arz ettiğine inanıyorum. Bu aynı zamanda Araplara ve Müslümanlara karşı eşit derecede ırkçı, İslâmofobik ve yabancı düşmanı nefretleri ve Filistin topraklarındaki işgalci İsrail yerleşimcilerinin soykırım eylemlerine verdikleri toptan destekle "Alman solu" diye anılan cenahla da muvafıktır.

3 Asef Bayat'ın Habermas'a hitaben kaleme aldığı açık mektup için bk. <https://newlinesmag.com/argument/juergen-habermas-contradicts-his-own-ideas-when-it-comes-to-gaza/> [çev.]

4 Haham Ovadya Yosef ise "Yahudi olmayanlar hayvan hükmünde" diyerek bir Yahudi yorumunun aslında tipik bir ifadesini ortaya koydu. [çev.]



Uluslararası Adalet Divanı'nda "Gazze'deki Filistin halkına soykırım yaptığı" gerekçesiyle İsrail'e açılan dava

İsrail'in son yüzyılda (sadece son 100 günde değil) Filistinlileri katletmesine seyirci kalan Almanya'nın bugün yaşadığı şeyin Yahudi Soykırımı suçluluğu değil de soykırım nostaljisi olduğunu düşünysek mazur görülmeliyiz.

AHLAKİ ÇÖKÜNTÜ

Avrupalı filozofların dünya anlayışlarına sürekli olarak yöneltilen Avrupa merkezilik suçlaması, yalnızca onların düşüncelerindeki epistemik bir kusura dayanmıyor. Bu, ahlaki çöküntünün tutarlı bir işaretidir. Geçmişte birçok kez, Avrupa felsefi düşüncesinin ve onun bugünkü en ünlü temsilcilerinin kalbindeki tedavi edilemez ırkçılığa dikkat çektim.

Bu ahlaki çöküntü sadece siyasi bir hata ya da ideolojik bir kör nokta değildir. Bu, onların tedavi edilemeyecek şekilde kabileci olmaya devam eden felsefi hayal güçlerinin derinliklerine yazılmıştır. Dünya, Avrupa etno-felsefesinin sahte uykusundan uyandı. Bugün bu kurtuluşu Filistinliler gibi halkların acılarına borçluyuz.

Burada, Martinikli büyük şair Aimé Césaire'in ünlü sözünü hatırlatmak gerekiyor: "Evet, Hitler ve Hitlerciliğin attığı adımları klinik olarak, ayrıntılı olarak incelemek ve 20. yüzyılın çok seçkin, çok hümanist, çok Hıristiyan burjuvalarına, farkında olmadan içinde açıklamak faydalı olacaktır. Bit Hitler'in olduğunu, Hitler'in onun içinde yaşadığını, Hitler'i şeytan gördüğünü, ona sövüyorsa tutarsız davrandığını ortaya çıkarmak yararlı olacaktır. Onların Hitler'i affedemediği şey, suçun kendisi değil, insana karşı işlenen suç, insanın aşağılanması değil, beyaz adama karşı işlenen suç, beyaz adamın aşağılanması ve o zamana kadar sadece [Arap, Hint ve Afrika halklarına] mahsus olan sömürgeci usulleri Avrupa'ya uygulamasıdır.

Bugün Filistin, Césaire'in bu pasajda bahsettiği sömürgeci zulümlerin bir uzantısıdır. Habermas, Filistinlilerin katledilmesini onaylamasının, atalarının Namibya'da Herero ve Namaqua soykırımı sırasında yaptıklarıyla tamamen tutarlı olduğu konusunda cahil görünüyor. Meşhur devekuşu gibi, Alman filozoflar da kafalarını Avrupa hayallerinin içine sokmuşlar ve dünyanın kendilerini görmediğini sanıyorlar.

Sonuçta benim görüşüme göre Habermas şaşırtıcı ya da çelişkili hiçbir şey söylemedi ya da yapmadı; bunun tam tersi oldu. Kendisi evrensel bir duruşu yalandan benimsemiş olan felsefi kökeninin iflah olmaz kabileciliğiyle tamamen tutarlı davranmıştır.

Dünya artık bu sahte evrensellik duygusundan kurtuldu. Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde VY Mudimbe, Arjantin'de Walter Mignolo veya Enrique Dussel ya da Japonya'da Kojin Karatani gibi filozofların evrensellik konusunda Habermas ve benzerlerinden çok daha meşru iddiaları var.

Kanaatimce Habermas'ın Filistin'e ilişkin açıklamasının ahlaki iflasi, Avrupa felsefesi ile dünyanın geri kalanı arasındaki sömürgeci ilişkide bir dönüm noktasına işaret ediyor. Dünya, Avrupa etno-felsefesinin sahte uykusundan uyandı. Bugün, bu kurtuluşu, uzun süreli tarihî kahramanlıkları ve fedakârlıkları sonunda "Batı medeniyetinin" temelindeki çıplak barbarlığı ortadan kaldıran Filistinliler gibi halkların küresel acılarına borçluyuz.

Kaynak: <https://www.middleeasteye.net/opinion/war-gaza-european-philosophy-ethically-bankrupt-exposed>

Çeviren: Ekrem Buğra ÖZDEMİR

İSRAİL GAZZE SAVAŞINDA NEDEN BAĞLAMI VE TARİHİ SİLMEK İSTİYOR?

ILAN PAPPÉ



24 Ekim'de Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres'in bir açıklaması İsrail tarafından sert bir tepkiyle karşılandı. BM Genel Sekreteri BM Güvenlik Konseyine hitabı esnasında, HAMAS'ın 7 Ekim'de gerçekleştirdiği saldırıyı sert bir biçimde kınarken aynı zamanda dünyaya bu olayın dış olay ve etkilerden bağımsız bir şekilde gerçekleşmediğini hatırlatmak istediğini dile getirdi. Guterres, 56 yıldır süregelen işgalin o gün yaşanan trajediden ayrı düşünülemeyeceğini ifade etti.

İsrail hükümeti bu açıklamayı kınamakta gecikmedi. İsraili yetkililer, HAMAS'ı desteklediğini ve HAMAS tarafından gerçekleştirilen bu saldırıyı meşrulaştırdığını öne sürerek Guterres'in istifasını talep ettiler. İsrail medyası da diğer şeylerin yanı sıra BM Genel Sekreterinin "hayret verici bir biçimde ahlaki bir iflas sergilediğini" ileri sürerek bu kervana katıldı.

TARİHİ BAĞLAMIN ÖNEMİ

Bu tepki, yeni bir tür antisemitizm iddiasının bundan böyle gündemde olabileceğini akla

getiriyor. İsrail, 7 Ekim tarihine kadar, antisemitizm tanımının İsrail'e yönelik eleştirileri ve Siyonizm'in ahlaki temellerinin sorgulanmasını kapsayacak biçimde genişletilmesi için büyük bir uğraş vermişti. Olup bitenleri tarihî bir bağlama oturtmak da artık bir antisemitizm iddiasına yol açabilir.

Bu olayların tarihî bağlamından koparılması, İsrail'in ve Batı'daki hükümetlerin, etik, diplomatik ya da stratejik kaygılarla geçmişte kaçındıkları politikaları günümüzde sürdürülebilmelerine olanak tanıyor.

Nitekim 7 Ekim saldırısı, İsrail tarafından Gazze şeridinde sürdürdüğü soykırım politikası için bir bahane olarak kullanılıyor. Aynı zamanda bu durum, ABD'nin Ortadoğu'daki varlığını yeniden sağlayabilmesi için de bir bahane teşkil ediyor. Diğer yandan bu saldırı, yeni bir "teröre karşı savaş" adına demokratik özgürlükleri ihlal etmek ve kısıtlamak için bazı Avrupa ülkelerine bir bahane sağlıyor.

Ancak İsrail-Filistin arasında olup bitenlere dair göz ardı edilemeyecek birtakım tarihî bağlamlar mevcut. Daha geniş tarihî bağlam, Batı'daki Evanjelist Hıristiyanlığın "Yahudilerin dönüşü" fikrini dinî bir bin yıllık zorunluluğa dönüştürdüğü ve ölümlerin dirilişi, Mesih'in dönüşü ve zamanın sonuna götürececek adımların bir parçası olarak Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasını savunduğu 19. yüzyılın ortalarına kadar uzanır.

Teoloji, 19. yüzyılın sonlarına doğru ve Birinci Dünya Savaşı'na zemin hazırlayan yıllarda, iki sebepten ötürü bir politika hâline geldi.

İlk olarak, bu durum, Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamak ve imparatorluk topraklarının bir kısmını Britanya İmparatorluğu'na dahil etmek isteyenlerin çıkarına hizmet etti. İkinci olarak, İngiltere'ye istenmeyen bir Yahudi göç dalgasına yol açan Orta ve Doğu Avrupa'daki antisemitizm sorununa karşı bir panzehir olarak Siyonizm fikri karşısında büyülenen İngiliz aristokrasisi içinde, ki bu sınıf hem Hıristiyanları hem de Yahudileri içermekteydi, bir yankı uyandırdı.

Bu iki çıkarın birleşimi, Britanya hükûmetini 1917 yılında ünlü -ya da "kötü şöhretli"- Balfour Deklarasyonu'nu ilan etmeye sevk etti.

Yahudiliği "milliyetçilik" olarak yeniden tanımlayan Yahudi düşünürler ve aktivistler, bu tanımın, Yahudilerin "Yahudi ulusunun yeniden doğuşu" için arzu edilen Filistin topraklarına doğru yönelmeleriyle, Yahudi topluluklarını Avrupa'daki varoluş tehlikesinden koruyacağını umut ediyorlardı.

YERLEŞİMCİ SÖMÜRGEÇİLİK PROJESİ VE FİLİSTİN'DE ETNİK TEMİZLİK

Bu süreçte, kültürel ve entelektüel Siyonist proje, hâlihazırda yerli bir nüfusun orada yaşamakta olduğu gerçeğini göz ardı ederek tarihî Filistin'i Yahudileştirmeyi amaçlayan yerleşimci bir sömürgecilik projesine dönüştü.

Buna karşılık, o dönemde hayli kırsal bir hayat tarzına sahip olup modernleşmenin ve ulusal kimlik inşasının henüz erken aşamasında olan Filistin toplumu, kendi sömürgecilik karşıtı hareketini üretti. Bu hareketin Siyonist sömürgecilik projesine karşı ilk önemli hamlesi 1929

7 Ekim saldırısı, İsrail tarafından Gazze şeridinde sürdürdüğü soykırım politikası için bir bahane olarak kullanılıyor. Aynı zamanda bu durum, ABD'nin Ortadoğu'daki varlığını yeniden sağlayabilmesi için de bir bahane teşkil ediyor.

yılındaki Burak Ayaklanması oldu ve o zamandan beri bu karşıt hareket hiç durmadı.

Mevcut krizle ilgili bir diğer tarihî bağlam, 1948 yılında Filistin'de gerçekleşen ve Filistinlilerin Gazze Şeridi'ne zorla sürülmesini içeren etnik temizlik. 7 Ekim'de saldırıya uğrayan İsrail yerleşimlerinin bazıları esasen Filistin köylerinin yıkıntıları üzerine kurulmuştu. Bunun sonucunda yerlerinden edilen bu Filistinliler, evlerini kaybederek mülteci konumuna düşen 750 bin Filistinlinin bir bölümünü oluşturuyordu.

Bu etnik temizlik kayıtlara düştü ancak dünya tarafından kınanmadı. Sonuçta İsrail, tarihî Filistin'de mümkün olduğunca az sayıda Filistinli bırakarak bölgenin kontrolünü tamamen ele geçirmenin bir yolu olarak etnik temizliğe başvurmaya devam etti. Söz konusu etnik temizliklere 1967 savaşı sırasında ve sonrasında 300 bin Filistinlinin, o zamandan beri ise Batı Şeria, Kudüs ve Gazze Şeridi'nden 600 binden fazla kişinin sınır dışı edilmesi de dâhildi.

ÇİTLEME VE TECRİT

İsrail'in Batı Şeria'yı ve Gazze'yi işgali için de tarihî bir bağlam söz konusu: Geçtiğimiz 50 yıl boyunca işgal güçleri bu bölgelerdeki Filistinlilere sürekli toplu cezalar uyguladı; onları İsraili yerleşimciler ve güvenlik güçleri tarafından uygulanan bitmek bilmez tacizlere maruz bıraktı ve yüz binlerce Filistinliyi hapse attı.

Mevcut kökten dinci mesihçi İsrail hükûmetinin Kasım 2022'de seçilmesinden bu yana, bütün bu sert politikalar benzeri görülmemiş seviyelere ulaştı. İşgal altındaki Batı Şeria'da öldürülen, yaralanan ve tutuklanan Filistinlilerin sayısı hızla arttı. Üstelik İsrail hükûmetinin Kudüs'teki Hıristiyan ve Müslüman kutsal mekânlarına yönelik politikaları daha da saldırgan bir hâle geldi.



Son olarak, nüfusun neredeyse yarısını çocukların oluşturduğu Gazze’de 16 yıldır devam eden kuşatmanın da bir tarihî bağlamı var. Birleşmiş Milletler, Gazze’nin 2020 yılı itibarıyla artık insan yaşamı için uygun olmayan bir yer hâline geleceği konusunda daha 2018 yılında bir uyarıda bulunmuştu.

Bu kuşatmanın, İsrail’in tek tarafı olarak bölgeden çekilmesinin ardından HAMAS’ın kazandığı demokratik seçimlere cevap olarak uygulandığını hatırlamak önemli. Oslo Antlaşması sonrasında Gazze Şeridi’nin dikenli tellerle çevrelendiği ve işgal altındaki Batı Şeria ve Doğu Kudüs ile bağlantısının kesildiği 1990’lı yıllara geri dönmek ise daha da büyük bir önem arz ediyor.

Gazze’nin etrafına çit çekilerek tecrit edilmesi ve Batı Şeria’nın gittikçe daha da fazla Yahudileştirilmesi, İsraililerin gözünde Oslo Antlaşması’nın barışa giden gerçek bir yol değil, Filistin’i başka yollarla işgal etme anlamına geldiğinin açık bir göstergesiydi.

İsrail artık Gazze’ye yapılan giriş ve çıkışları kontrol ediyor, bölgeye giren yiyecekleri bile denetleyerek zaman zaman belirli bir kalori miktarıyla sınırlandırıyordu. HAMAS’ın bu yıpratıcı kuşatmaya tepkisi, İsrail’deki sivil bölgelere roket fırlatmak oldu.

İsrail hükümeti, hem Nekbe’nin hem de Gazze’de iki milyon Filistinliye uygulanan insanlık dışı ve barbarca kuşatmanın bağlamıyla tarihî Filistin’in diğer bölgelerindeki Filistinlilere uygulanan baskıyı göz ardı ederek HAMAS’ın saldırılarının -Nazizm’in yeni bir şekli olarak tezahür eden- Yahudileri öldürmeye yönelik bir ideolojiden kaynaklandığını iddia etti.

HAMAS, birçok yönden, Filistinlilere yönelik bu politikaların intikamını almayı veya bunlara karşılık vermeyi vaat eden tek Filistinli gruptu. Ancak HAMAS’ın bu karşılığı, en azından Gazze Şeridi’nde HAMAS’ın sonunu getirebilir ve aynı zamanda Filistin halkına daha da fazla baskı yapılması için bir bahane oluşturabilir.

Bu saldırı hiçbir şekilde kabul edilemez ancak bu durum saldırının açıklanamayacağı veya bir bağlama oturtulamayacağı anlamına gelmiyor. Her ne kadar korkunç olsa da kötü haber şu ki, iki tarafın da ödediği devasa insani bedellere rağmen bu oyunun kurallarını değiştirebilecek bir olay değil.

İsrail, siyasi DNA’sını etkilemeye ve ideolojik doğasını belirlemeye devam edecek olan yerleşimci-sömürgeci bir hareket tarafından kurulmuş bir devlet olarak kalmaya devam edecek. Bu da İsrail’in kendini Ortadoğu’daki tek demokrasi olarak tanımlamasına rağmen gerçekte sadece Yahudi vatandaşları için bir demokrasi olarak kalacağı anlamına geliyor.

İsrail’in içinde Yahudiye devleti diyebileceğimiz devlet -İsrail’in daha teokratik ve ırkçı olmasını arzu eden yerleşimci devlet- ile mevcut durumunu korumak isteyen İsrail arasındaki 7 Ekim’e kadar İsrail’i meşgul etmiş olan iç mücadele yeniden alevlenecek. Aslında bunun işaretleri şimdiden görülmeye başladı.

Gazze’deki durum ne şekilde gelişirse gelişsin, İsrail, bir dizi insan hakları örgütünün de beyan ettiği gibi, bir apartheid devleti olmaya devam edecek. Filistinliler yok olmayacak ve sivil halkların onların yanında yer alması, hükümetlerin İsrail’e arka çıkması ve bu durumun direnişe istisnai bir bağlıklık sağlamasıyla kurtuluş mücadelelerine devam edecekler.

Çözüm yolu ise aynı kalacak: İsrail’de nehirden denize kadar herkese eşit haklar getiren ve Filistinli mültecilerin geri dönüşüne izin veren bir rejim değişikliği. Aksi takdirde bu katliam döngüsü asla sona ermeyecek.

Kaynak:
<https://www.aljazeera.com/opinions/2023/11/5/why-israel-wants-to-erase-context-and-history-in-the-war-on-gaza>

Çeviren: Deniz MERCAN

FİLİSTİN, ENDÜLÜS OLMAYACAK, OLMAMALIDIR!

KAMİL YEŞİL

Müslümanlar için tarihin en acı en trajik olaylarından biri, Endülüs'ün, Haçlı zihniyetinin bakiyesi Hıristiyanların eline geçmesidir. Haçlı zihniyetinin Endülüs'te Müslümanlara yaptığı kıyımın bir benzeri ya yoktur ya çok azdır. Bu vahşet hem insani soykırım hem kültür ve tarih soykırımıydı.

1492'de bugünkü basın yayın organları olmadığı için kıyımın şiddeti görüntü olarak belgeleneemedi. Ancak tarih, bu insan kırımını ve kültürel kıyımı, şahitlerin anlatımları ve itiraflarla günümüze taşımıştır. Onlar da birazını anlatabildiler. Birazını diyoruz çünkü insanlık, o vahşeti bütünüyle anlatabilecek bir dilden de mahrum, onu anlatabilecek bir insan psikolojisinden de.

Tarih bize Endülüs'teki Haçlı zihniyetinin, Yahudilere ve Müslümanlara dinlerini değiştirmeyi zorladığını söylüyor. Din değiştirmek için gelenlere de "Siz güvenilmezsiniz, şu kadar yıllık eski dininizi değiştirip ona ihanet ettiğinize göre bize de ihanet edersiniz!" diyerek önce aşağılıyorlar sonra da katlediyorlar. Kiliselere sığınanlara dokunulmayacak diye ilan ettikleri halde bu sözlere ihanet ediyorlar ve kiliselere gelenleri yakıyorlar. Bize kalmaması için yutmuşsunuzdur, diyerek kılıçları ile kadınların, erkeklerin, çocukların midelerinde mücevher arıyorlar. Kuduz hayvanların, aslanların önlerine atıyorlar çocukları.

1099'daki Haçlı seferinde de "Mescid-i Aksa'ya sığınanlara dokunulmayacak" demişlerdi. Bu sözlere inanan Yahudileri ve Müslümanları kılıçtan geçirdiler. Tarihçilerin kaydettiğine göre Kubbetu's-Sahra'da biriken kanlar diz boyunu aşmıştı ve içeride dolaşanlar çizmelerinden kan boşaltarak yürüyorlardı.

OSMANLI MÜNEVVERLERİ VE ENDÜLÜS

Osmanlı münevverleri tarih tekerrür etmesin, anlayışında oldukları için "yaşanan zulüm ve soykırımı" değil, ondan "çıkarılacak dersleri"



yazmışlardır. Ziya Paşa, Abdülhak Hamid, Muallim Naci, Samipaşazâde Sezai'nin Endülüs konulu eserleri hep bu bağlamda yazılmıştır. Öncelikle Ziya Paşa'nın hakkını teslim etmemiz gerekiyor. Çünkü Endülüs konusunda işaret fişğini atan şairimiz Ziya Paşa'dır. Onun *Endülüs Tarihi* adlı eserinden sonra bir Endülüs duyarlığı yayılmıştır yazar ve şairlere. Ziya Paşa'nın *Endülüs Tarihi*, "İslâm Birliği", "İslâm milleti" ve İslâm'ın hâkim olduğu "vatan" fikrinin meyvesidir. Endülüs, Ziya Paşa için öncelikle bir medeniyet, kültür-imar seviyesi ve iftihar vesilesidir. İkinci olarak Endülüs, Osmanlı'yı çöküşe giden yolda bir uyarı vasıtasıdır. Tanzimat yazar ve şairleri Batı'ya karşı Endülüs kültür ve medeniyeti ile övünür, Osmanlı idaresini de Endülüs'ün yıkılış sebeplerini sıralayarak uyarır.

Bu eserlerde en az değinilen husus, yıkılış sürecinde Osmanlı Devleti'nin Endülüs'e gereken yardımı niçin yapamadığıdır. Çünkü bu soru hem suçluluk duygusu uyandıracaktır hem de ecdadını tenkit etmekle varılacak bir yer yoktur.

Eserlerinde Endülüs'ün yıkılışını öne çıkaran Abdülhak Hâmid, bu mesajı tiyatro türü ile hissettirmeye çalışır. Bu "kızım sana söylüyorum gelinim sen anla!" usulü bir tavidir. Çünkü doğrudan Osmanlı Devleti'nin yöneticilerini özellikle saray ve hanedanı tenkit hem eserin yayımlanmasını zorlaştırırdı hem yazarın hayatı için tehlikeli bir durum doğururdu. Hamid'in

Haçlı ordusu ile bugünkü Siyonist Yahudilerin zulümleri arasında soykırım zihniyeti açısından hiçbir fark yoktur; sadece derece farkı vardır. Siyonist İsrail, sonuç olarak beşikteki bebekleri öldüren Firavun'un zihniyet olarak devamıdır.

tiyatro eserlerinde devlet işleyişinin tenkidini bir metot olarak seçmek Shakespeare'den esindir, ilhamdır. Bu bağlamda Hâmid'in beş tiyatro eseri vardır. Eserler birbirinin devamı gibi kurgulanmıştır. *Nazife yahut Fedâ-yı Hamiyet, Abdullahussağır, Tarık yahut Endülüs Fethi, İbni Musa yahut Zatülcemal, Tezer*. Diğer eserler ise şöyledir: Samipaşazâde Sezai *Seydi Yahya*, Muallim Naci *Musa Ebu El-Gazzan veyahut Hamiyet*; Şemseddin Sâmi'nin *Mezâlim-i Endülüs Sâmi Paşazâde Sezâi Gırnata ve el-Mescidü'l-Câmia: Elhamra*.

Endülüs'ün çöküşü ve elden çıkışını en veciz şekilde Mehmet Âkif anlatır. Oğluna (Endülüs Emevi Devleti Reisi), “Erkekler gibi savaşmadın, şimdi kadınlar gibi ağla” diyen anneyi konuşturur.

ÖNE ÇIKAN İKİ TEMA VE ENDÜLÜS'ÜN İNKIRAZI

Bu eserlerde iki tema öne çıkar. *Birincisi*; Endülüs'ün meydana getirdiği medeniyetin üstünlüğü, bu medeniyetin Batı'ya ve İslâm âlemine kazandırdıkları; *ikincisi*, Endülüs'ün yıkılışına sebep olan hususlardır. Bu ikinci husus, örtülü bir müfredattır. Yazarlar ve şairler, Endülüs'ün yıkılışına sebep olan amilleri Osmanlı Devleti'nin gidişatında gördükleri için, doğrudan söylemek yerine herkesin bildiği bir misal üzerinden anlatmayı tercih etmişlerdir. Böylece canlı misalin daha etkili olacağını düşünmüşlerdir. Onlara göre Endülüs'ü yıkan sebepler şunlardır: Yönetimdeki ehliyet ve liyakatsizlik; hırs ve haset, israf, sefahat, düşmanla işbirliği, ilim adamlarının yetersizliği, dalkavukluk, devlete ihanet, yöneticilerin başına buyruk hareketleri, emir komuta zincirinin bozulması, ittihat fikrinin zayıflaması, tefrikanın çoğalması, milletin yeni karizmatik liderler ve kahramanlar çıkarmaması, ahlakın bozulması, israf, sefahat hayatı, tedbirsiz tevekkül...

Endülüs'ün inkıraza girdiği ilk dönemde; İstanbul'un fethi ile Osmanlı başka bir medeniyeti yükseltmektedir. (Döngüsel tarih). Ancak aynı medeniyet, Endülüs'ün yıkılışında

müdahale edememiş, Müslüman kardeşlerine yeterince yardım gönderememiştir.

Hatırlamanın ve hatırlatmanın tam zamanıdır: Eğer II. Bayezid, Papa'nın esiri Cem Sultan'ın iadesi gibi iç işleriyle, kardeşler arasındaki saltnat mücadelesi ile uğraşmak zorunda kalmasaydı bizzat ordu ile Endülüs'e gidebilecek ve hiç olmazsa Batı'daki İslâm beldesinin bir kısmını Haçlıların elinden kurtarabilecekti. Tarihin kaydettiği Müslüman soykırımını ve kültürel kıyım bu ölçekte olmayacaktı.

O dönemde Osmanlı, Endülüs'e Hızır Bey ve Hayreddin Paşa ile Tunus üzerinden kısmî bir yardımda bulunabilmiştir. Kıyım sonrasında da Yahudilere ve Müslümanlara kucak açmıştır.

Haçlıların Endülüs'te 12 yaşından küçük çocukları alıkoyup onları ayrıca Hıristiyan ettiklerini de biliyoruz. Çocuklarının yanında kalmak isteyen anne ve babaların da Hıristiyan olması ile ortaya çıkan yeni nesle “Morisko” deniyor ki bugün hâlâ bu isimde topluluk grupları vardır İspanya'da.

İslâm, kılıç zoru ile insanları zoraki Müslüman yapmıştır iddiasının altında da Batılıların bu uygulamaları vardır. Kendi yaptıkları baskı ile din değiştirtme eyleminin İslâm'da olduğunu söylemekle, yaptığı zulme kılıf aramaktadır Batı.

FİRAVUN'UN ZİHNİYETİ

Görüyoruz ki Haçlı ordusu ile bugünkü Siyonist Yahudilerin zulümleri arasında soykırım zihniyeti açısından hiçbir fark yoktur; sadece derece farkı vardır. Siyonist terör örgütünün Endülüs Haçlıları gibi zulmü derinleştirememesinin sebebi, dünya şartları, insanlığın, dikkatleri Gazze'ye çevirmesi, medya vs.'dir. Siyonist İsrail, sonuç olarak beşikteki bebekleri öldüren Firavun'un zihniyet olarak devamıdır.

Tekrar başlığa dönerek diyoruz ki tarih, Endülüs'te görülen, Haçlı zihniyetinin Kudüs'te yaptığı soy ve kültürel kıyımın benzerine doğru

yürümektedir. Bu yürüyüşe ancak Müslümanlar engel olabilir, olmalıdır. Filistin, Endülüs olmayacak, olmamalıdır demekle şunları kastediyoruz:

Dünya artık 1492 şartlarında değildir. Biz, Osmanlı Devleti değiliz; fakat Osmanlı bakiyesiyiz. Ecdadımızın Endülüs'e karşı yetersizliğini tekrar edemeyiz. Tarih, Gazze'de ve Filistin genelinde yeniden bir *reconquista* (Endülüs'ün Müslümanlardan temizlenmesi/yeniden fetih) olayı yaşamayacaktır, yaşamamalıdır. Türkiye başta olmak üzere İslâm dünyası buna izin veremeyecektir, veremez. Dolayısıyla Gazze boşaltılamayacaktır, boşaltılamaz.

Eğer İslâm ülkeleri tarihin tekrerrütmesini istemiyorsa, Filistin ve Mescid-i Aksa'yı sahiplenmek hususunda tek yürek, tek güç olmak zorundadır. Demir Kubbe'nin, efsaneleştirildiği gibi aşılmaz olmadığı ortaya çıkmıştır. Daha dün kadar antisemitik etiketi ile korkutulan dünya, artık bu aldatmacaya kanmamakta, antisemitik suçlamasını göze alarak BM'de, uluslararası kuruluşlarda, meydanlarda, devlet dairelerinde, basın yayın organlarında Siyonist İsrail'den Hitler, Nazizm, insanlık düşmanı, terör örgütü olarak bahsetmektedir. Dünya artık 7 Ekim 2023 öncesi dünya değildir. Dünyada bir Yahudi düşmanlığı denemesi de Yahudilerden uzak durmak, Gazze'deki soykırımdan Yahudileri sorumlu tutmak anlayışı vardır ve bu anlayışın bu şekilde yaygınlaşmasının sebebi Netanyahu, onun bakanları, ordusu ve soykırım uygulamalarıdır. Bundan böyle dünyada Yahudi'den, İsrail'den ve İsrail ortaklığı olan mallardan uzak durmak yaygınlaşacaktır.

FİLİSTİN'İN ENDÜLÜS OLMA TEHLİKESİ

Ancak Müslümanlar bu tür sonuçlardan ziyade kendileri ile Mescid-i Aksa, Filistin toprakları ve özgür Filistin ile ilgilenmelidirler. Ancak burada başka bir tehlike söz konusudur: Çünkü Filistin'in Endülüs olma tehlikesi var. Ve bu tehlikeyi meydana getirecek kişiler Siyonist İsrail terör örgütü değildir; Filistin'i bundan sonra ancak Müslüman Filistinliler tehlikeye atabilir.

Yazımızın başında da söylediğimiz gibi artık II. Bayezid devrinde olduğu gibi, kendi iç siyasetimiz ve iktidar alanımızla uğraşırken Filistin'in Endülüs olmasına izin veremeyiz, vermemeliyiz. Buraya bir kez daha yazalım. İslâm dünya-

sının ve özellikle Türkiye'nin, Filistin'in yıkılış sebepleri gibi yazılar yazmasına, programlar yapıp tartışma ortamına girmesine tahammülü yoktur. Filistinli yönetici, mücahit ve halkın; SSCB'nin sonunu getiren Afgan cihadından alacağı dersler var. Hatırlayınız. Afgan mücahitleri, ikinci süper güç olarak nitelenen SSCB'yi yenmiş fakat ırkçılığa, kavmiyetçiliğe, güç yarışına, sen-ben kavgasına yenilmiştir. Bu kendine mağlup olmaktan dolayıdır ki bugün iç barışını sağlamış, bağımsız, Müslüman, kendi insanların reyine ve dayanışmasına dayalı bir Afganistan devleti yoktur; SSCB'yi kovmak bunları sağlamamıştır.

Şu anda Gazze'de şehitliği göze alarak Siyonist Yahudilerle savaşan mücahitler, uzun zaman elde silah; ölmek ile öldürmek arasında ömür geçirdikleri için sivil hayata uyumda zorluklar çıkacaktır. Gücün; özel olarak silahlı gücün sonuç almadaki rolünü bilenler için silahu terk etmek zordur. Düzenli ordusu olmayan Filistin'de yaşanabilecek iç çatışmalardan söz ettiğim anlaşılmıştır. İç çatışmaların güç ve iktidar mücadelesinin Endülüs'te neye mal olduğunu tarihten öğrendiğimize göre aynı delikten iki defa ısırılmamak durumundayız. Müslüman olmak bunu gerektirir.

Bu konuda dünya silah tüccarları dâhil, Siyonist Yahudilerin devreye gireceği muhakkaktır. Ve Müslümanlar ikinci bir Endülüs'e kesinlikle hazır değildir. Gazze zaferinden sonra ikinci bir Yemen'e, ikinci bir Afganistan'a, ikinci bir Sudan'a izin verilemez. Cephede kazandığımız Filistin'i cephe gerisinde siyasi sebeplerle kaybedemeyiz. Filistin, Endülüs olmayacak, olmamalıdır derken bunlardan bahsediyoruz. Filistin'de Siyonist terör örgütünün katlettiği Müslüman yetmiyormuş gibi bir de iç mücadelede can ve mal kaybı veremeyiz. Bu, İslâm dünyasına Yemen'den, Sudan'dan, Afganistan'dan daha ağır gelir.

Tanzimat yazar ve şairlerinin Endülüs'ün yıkılış sebeplerini anlatmak için kaleme sarılmaları gibi, Türk milleti de Filistin'de iktidar mücadelesi, ne idi, hangi badirelerden geçti ve neden, nasıl bu hale geldi, diye bir tartışma içine giremez, böyle bir acıyı tekrar yaşamamayız, ümmet de yaşamamalıdır. Sonuç itibarıyla başlığı tekrar edelim:

Filistin, Endülüs olmamalı, olmayacak!

İRAN'IN STRATEJİK SABRI HAKKINDA

Beşşar NEREŞ

İsrail'in Lübnan, Suriye ve Irak'ta askeri güvenlik kadrolarını ve saha komutanlarını hedef almaya odaklanan operasyonlarına yoğunlaşması sonrası "direniş eksenini" denenen yapının kayıplarını arttı. Bununla birlikte İran'ın ve kendisine bağlı milislerin savaşa hazırlık fikrine, sabah akşam askeri kapasitelerden dem vurmaya, bu eksenin liderlerine uzanan suikastlardan intikam almaya dayalı tüm propagandalarına rağmen görünen o ki stratejik sabır politikası, birbiri ardına gelen darbelerin uygun nitelikli cevaplar vermeksizin-sindirilmesi için İran'da siyaseti belirleyenler açısından baskın tutum olarak kalacak.

İran rejim yetkililerinin stratejik sabırla ilgili sözleri, yine İsrail'in Suriye topraklarını her vurduğunda Suriye rejim yetkililerinin "uygun zamanda ve yerde" karşılık verileceği yönündeki sözlerini ve tehditlerini hatırlatıyor. Yıllar geçmesine ve İsrail'in Suriye topraklarını sürekli hedef almasına rağmen hiçbir cevap görmedik ve İran'ın da aynı yöntemi izlediği görülüyor. Hatta tarihi boyunca İsrail'in yaptığı saldırılar ve suikastların artmasına rağmen İran'ın bu operasyonlara ve suikastlara olağanüstü bir cevabını görmedik. İran'ın cevabı İdlib, Erbil ve Pakistan'ı bombalamak oldu. İran bu bombardımanın Suriye'de direniş eksenine destek grubunun sorumlusu Rıza el-Musevi'nin öldürülmesine cevap olduğunu savundu. Bu saldırılar güç gösterisinden ibaretti ancak yer yanlışti. Suriye rejiminin yöntemi buydu. Rejim, İsrail'in kontrolündeki bölgeleri her hedef aldığı operasyon sonrası ülkenin kuzeyindeki kurtarılmış bölgeleri bombalamaktadır. Dolayısıyla İran'ın cevabını, rejimin, bariz askeri ve güvenlik noktasındaki mühim bir ismi

kaybetmesiyle uyumlu bir intikam eyleminden çok halkının ve destekçilerinin karşısında itibarını koruma girişimi çerçevesine koymak mümkün. İran söylediklerinde ve tehditlerinde samimi olsaydı İdlib, Erbil ve Pakistan yerine doğrudan İsrail hedeflerini bombalardı. Bu saldırılar birinci derecede rejimin kapsamlı savaşa girmekten ve keza fiiliyattan çok propaganda ve vaatlerle dolu tehditlerini ve yükümlülüklerini yerine getirmekten aciz olduğunu aklamak için yapıldı. Dolayısıyla İran'ın ABD ve İsrail'e karşı gerginliği tırmandırma yönündeki tüm açıklamaları lafı güzaf. Zira İran özellikle de şu süreçte İsrail ve ABD'ye karşı cevap veremeyecek ve tansiyonu arttırmayacak kadar zayıf. Doğrudan cevap vermesi veya gerginliği arttırmasının yahut savaşın çitasını Gazze Şeridi dışına genişletmesinin İsrail'den çok kendi ulusal güvenliğine zarar vereceğini biliyor.

Bu yüzden farklı mevsizlerde ve uzak yerlerde birbiri ardına darbeler alması sonrası net ve açık bir İran cevabı göremiyoruz. İran cevap vermemesini her daim sabır stratejisine bağlılığıyla meşrulaştırıyor. Bu stratejiyi, ABD ve İsrail'in belirlediği anlaşmazlık dosyalarında gerginliği arttırmanın sınırları etrafındaki oyunun ve anlayışların kurallarına bağlılık çerçevesine koymak mümkün. Bu da İran rejiminin gerçekçi siyasi tutumlarını, maruz kaldığı suikastlar ve güvenlik darbelerine doğrudan cevap vermekteki ciddiyetsizliğini teyit ediyor. Hâl böyleyken Lübnan, Irak, Yemen ve Suriye'de İran Devrim Muhafızları ile irtibatlı vekillerini sınırlı ve üzerinde çalışılmış gerginliği arttırma oyunu kapsamında çatışmalara girmeye sevk etmektedir. Bu oyun daha çok parmak ısırma oyununa yakın. Bu

rada hem şaşırtıcı hem saçma olan şey ise direniş eksenine çalışan güçlerin hâlâ İran'ın izlediği sabır stratejisinin yararlı olduğuna bel bağlaması. Bu stratejinin, görüldüğü üzere hedefleri, araçları, hazırlık ve sonuçlarına ulaşma süreci belirtilmemiştir.

Son olarak İran'ın hâlihazırda kendisini ilgilendiren, doğrudan veya dolaylı şekilde müdahale ettiği bölgesel güvenlik dosyalarıyla ilişki kurma biçimini değiştirme niyetinde olmadığını söylemek mümkün. Hâkim rejimin sürmesini, bekasını ve güvenliğini muhafaza etme yolundaki güvenlik yaklaşımı, tehditlerin İran derinliklerine girmesini engellemek için savaş düşmanın topraklarına taşımaya ve dış güvenlik kuşağı kurmaya yoğunlaşıyor. Bu yüzden İran, Ortadoğu'da egemen güç hâline gelme çabası içinde kırmızı çizgileri aşmadan uçurumun kenarında yürüyerek fırsatlar üretmek ve kullanmak için bölgesel ve jeopolitik gelişmeleri işleve koyma yolunda esnek ve sabırlı şekilde çalışacak.

Böylelikle İran'ın sabır stratejisi, siyasi iklimin veya düşmanların durumunun değişmesini bekleyerek bahsi geçen hedeflerini gerçekleştirme yolunda uzayacak. İran'ın kendi topraklarında, Suriye, Irak ve Lübnan'da aldığı ağır darbeler karşın sabır stratejisinin yakın zamanda tükenmesine bel bağlayanlar yanılmaktadırlar. İran'ın stratejik sabrı bakidir, devam etmektedir, ömrü uzayacaktır, özellikleri değişmeyecektir, bölgedeki faydacı ve çıkarıcı stratejik oyunlar kapsamında İran'ın taraf olacağı uzun veya kapsamlı bir savaş çıkmayacaktır. İran hâlâ nasıl oynayacağını iyi biliyor, Irak, Suriye, Lübnan ve Yemen'de vekillerini kullanabiliyor ki böylelikle kendi piyonları sınırlı ve iyi çalışılmış bu güvenlik çatışması kapsamı içinde olsun.

(El-Arabi El-Cedid gazetesi, 24 Ocak 2024)

DÜNYA SAVAŞINI ATEŞLEYECEK KURŞUN

Rıfat REŞAD

Nobel edebiyat ödülü sahibi Fransız filozof Albert Camus şöyle diyor: “Savaşın nerede saklı olduğunu ve onu çok aşağılık kılan şeyleri sorgulamayı alışkanlık edindik. Şimdi savaşın kökeni ve eğilimlerinin ruhlarımızda nerede yer edindiğini fark ettik. Savaş yer küre üzerinde veya dışında insanlar olduğu müddetçe devam edecek. İnsan savaşı çeşitlendirebilen, teknolojik ve askeri yenilikleriyle bir yerden diğerine aktarabilen tek varlıktır. Bu yüzden savaş her zaman çıkabilir, uzun süre devam edebilir veya en güçlü tarafın savaşı bitirmesi ve yenilen tarafa iradesini dayatmasıyla birlikte sona erebilir. Savaşlar siyasi, stratejik, coğrafik ve ekonomik sebeplerle çıkabilir. Bazı savaşlar tuhaf görünen ancak gerçek sebepleri gizli olan nedenlerle de çıkabiliyor. 1914 yılında Avusturya Veliahdını Saraybosna’da öldüren kurşun Birinci Dünya Savaşı’nu başlatan kıvılcımdı. Peki, bir kurşunun dünya savaşını ateşlemesi makul mü?”

Evet, bir kurşun 4 yıl süren, imparatorlukların ve büyük ülkelerin girdiği, 17 milyon kişinin ölümüne, 20 milyon kişinin yaralanmasına yol açan, Avrupa ve dünya coğrafyasını değiştiren, Osmanlı, Avusturya-Macaristan ve Alman imparatorluklarını dağıtan, Bolşevik Devrimi’yle Çarlık Rus İmparatorluğu’nun güneşini batıran savaşı ateşlemiştir.

Mevcut şartlar herkesin yanıtını aradığı şu soruyu yöneltiyor: Acaba Gazze savaşı sebebiyle Üçüncü Dünya Savaşı çıkar mı? Teyit edilmiş gerçek şu ki; savaş insanlık var olduğundan beri devam ediyor, insanlık ve savaşa hevesli sömürgeci liderler var oldukça da devam edecek. Bu sömürgeci liderler başka ülkelerin kaynak-

larına göz dikmekte, namlarını ve medeniyetlerini Afrika ve Asya’da işgal ettikleri ve mallarını emdikleri ülkelerin kalıntıları üzerinde inşa ediyorlar.

Modernleşme, devasa bilimsel gelişim ve dünyaların coğrafik yakınlaşmasına rağmen bu kimselerde hegemonya kurma ve kontrol altına alma güdülerini barış ve iş birliği dürtülerinden daha güçlüdür. Güç dışında başka bir dilden anlamazlar. Ayrıca bu ve başka ülkelerde fanatik milliyetçiler savaşı tekrar ateşlemek için her zaman yanan kıvılcımlardır. Peki, Gazze sebebiyle bir dünya savaşı çıkar mı?

Sorunun net bir yanıtı yok. Zira savaşın yayılması, savaşı ateşleyen güçlerin niyetlerine bağlıdır. Hiç kimsenin o vakit Avusturya Veliahdını öldüren kurşunun bu boyutta bir ölüm ve yıkıma yol açacak savaşı ateşleyeceğini tahmin etmesi mümkün değildir. Savaşın ateşi Gazze dışına yayılırsa öncelikle bölgeye yayılacaktır. Bunun işaretleri de Siyonist işgal güçleri ile Hizbullah ve Husiler arasındaki çatışmadır.

İsrail, bölgedeki sömürgeciliğin öncüsü olması hasebiyle kendisini kurtaracak Batı müdahalesini ve desteğini almak amacıyla birçok bölgede savaşı ateşlemek isteyebilir. Siyonist hükümet aynı oluşum içinde kendisini korumayı hedefleyebilir, içeride yargılanmaktan kurtulmak için krizi dışarıda tırmandırabilir. Şayet Arap gücüne karşı zafer elde ederse, coğrafi veya siyasi kazanımlar sağlarsa Batı’nın desteğinin kendisini yargılanmaktan kurtaracağını düşünebilir.

Sorun etraftaki coğrafi bölgelere yönelik savaşlarla sınırlı kalmaz. Dünya hareketi geçer ve tüm büyük güçler nezdinde etkisi olur.



Acaba Rusya ve Çin gibi süper güçler ABD’ye Ortadoğu gibi hayli önemli bir bölgede askeri hegemonyasını sağlamlaştırma fırsatı verir mi? Çin, ABD ve Batı’nın davranışlarını görmezlikten gelir mi ve dikkatleri Tayvan’ın ilhakından başka tarafa çekebilir mi? Tayvan’ı ilhak ederse ABD’nin tepkisi ne olur? Rusya Ukrayna’daki planından geri adım atar mı? Geri adım atmazsa Avrupa’da ateşlenen bu savaşın sonucu ne olur? Çin Tayvan’ı güç kullanarak ilhak ederse ve Rusya da Ukrayna’da benzerini yaparsa ABD görmezlikten gelip dünya sistemini üç kutuplu sisteme dönüştürme fırsatı verir mi?

Savaşlar Carl von Clausewitz’in de dediği gibi siyasi pozisyonları belirlemenin aracıdır. Siyaset başka araçlarla yapılan bir savaştır. Savaşlar bazı güçlerin yükselişine, başka güçlerin ise gerilemesine, coğrafi haritada değişimlere ve tarihin sayfalarının kapatılmasına yol açmalıdır. Tüm bunlar kaçınılmaz bir sonuçtur. Savaşlar oyun ve eğlence için patlak vermez. Üçüncü Dünya Savaşı’nın çıkarılması meselesi büyük devletlerin niyetlerine ve savaşın patlak verdiği tarihî anı ele geçirme niyetlerine bağlıdır. Gazze savaşı daha büyük savaşlara -bölgesel veya dünya- hazırlık için bir laboratuvar veya test alanı olabilir. Bu savaşları ateşleyecek fitili ancak Filistin devletinin kurulması, Filistin halkının haklarının verilmesi üzerindeki bir anlaşma söndürebilir. O vakit dünya savaşı ihtimali ortadan kalkmış olur.

(Mısır *El-Vatan* gazetesi, الوطن Mısırlı yazar, 19 Ocak 2024)

“SON GÜN” İLE “ERTESİ GÜN” ARASINDA GAZZE SAVAŞI

Münir ŞEFİK

Başıktan maksat Gazze Şeridi'ne yönelik Siyonist-Amerikan saldırısının “son günü” ve “ertesi gün” ise son günü takip eden gün veya sonraki günü izleyen sürecin başlangıcı. Birçokları “ertesi güne” yoğunlaştı. Çoğunluğunun hesabına göre “son gün”, direniş liderliğinin bitirilmesi veya Gazze Şeridi'nden çıkarılmaları üzerinde pazarlık yapılması ardından gelecekti. Tıpkı şehit Yaser Arafat'ın 1982 savaşının son gününde Lübnan'dan çıkarıldığı vakit yaşananlar gibi...

Hatırlatmak bağlamında Arafat silahı bırakmayacağıının sembolü olarak elinde kalaşnikofla ekranlara çıkmış ve diğer eliyle zafer işareti yapmıştı. (İngiltere Başbakanı Winston Churchill İkinci Dünya Savaşı'nda İngilizce V harfi şeklindeki bu işaretle ün yapmıştı.)

Tabii ki, 2023/2024 Gazze ve 1982 Lübnan savaşları arasında benzerlik kurmak mümkün değil. Ayrıca liderleri arasında da benzetme de olası değil. Muhammed Dayf (Ebu Halid), Yahya Sinvar ve arkadaşlarının Gazze Şeridi'nden tıpkı Yaser Arafat ve arkadaşlarının Lübnan'dan çıkarılması gibi çıkarılabileceğini düşünenler savaşın son gününün nasıl sona ereceği hususunda çok yanılıyorlar. Şöyle ki kara harekâtı başladığından bu yana hatta sonuna kadar askeri zafer direnişin ve liderlerininindir. 1982 savaşının son gününün sonunu askeri değil, siyasiydi.

Buradan hareketle ertesi güne yoğunlaşmak, kamuoyu üzerinde psikolojik savaş yürütmek isteyenlerin ihtiyaç duydukları bir konuydu. Başlarında da Siyonist ordusunun savaşı kazanma gücünden elini çeken ve Siyonist oluşuma saldırılarla elde edemediğini siyasetle ve arabuluculuklar üzerinden gerçekleştirecek çözümler aramaya başlayan ABD Dışişleri Bakanı geliyor. Bu saldı-

rı sadece kara savaşı düzleminde gerçekleşmemektedir. Aynı zamanda barbar soykırım savaşı, binaların ve hayat damarlarının kapsamlı şekilde yıkımıyla mücadele noktasında destansı bir halk direnişi söz konusudur. Şöyle ki kan ve özellikle de çocukların kanı daha önce yaşanmadığı gibi barbar hava bombardımanına karşı galip gelmektedir. Küresel kamuoyunun hayata geçirdiği bu zafer Siyonist oluşumun, savaş suçlusu, insanlığın ve taşın soykırım suçlusu, ahlaki açıdan nihai olarak çöken proje olarak görülmesini sağladı.

Bu noktada ABD'nin Arap ve İslam dünyasındaki çabalarına kapılar kapatılmalıdır. ABD savaşın ertesi gününün düzenlemelerini hazırlamaya çalışıyor ancak ondan önceki gün yani saldırıların son gününde direniş kazanacak ve halk kazanacaktır. Gazze Şeridi'nin kaderinin belirlenmesi Gazze halkının ve direnişinin elindedir artık.

Sonra hangi mantıkla Blinken “ertesi günün” dosyasını açmaya çalışıyor. Sadece Gazze Şeridi'nin değil, Kudüs, Mescid-i Aksa ve Batı Şeria'da da “son günün” akıbetini belirleme girişimi içinde çocuk katliamının ve saldırıların sürmesinin üzerini örtüyor. Bu esasında açık bir dosya olup, ABD'nin de üzerini örttüğü paralel bir saldırı başlatılmaktadır.

Batı Şeria, Siyonist ordusunun Gazze'de yaşandığı gibi henüz soykırım ve kapsamlı yıkım noktasına ulaşmasa da Gazze saldırılarıyla birlikte yürüttüğü barbarca askeri bir saldırıya maruz kalıyor. Ancak Cenin, Cenin Kampı, Nablus, Tulkerim, Nur Şems, birçok şehir, köy ve kampın maruz kaldığı saldırılar 2002'deki Cenin baskınından bu yana Batı Şeria'nın daha önce yaşamadığı boyutlara vardı.

Gazze için kurulan komplonun Kudüs, Batı Şeria ve hatta 48 toprakları için de kurulduğu gayet açık. Mescid-i Aksa'nın bir yandan uluslararası hukukta kutsal mekânların statüsüne aykırı şekilde maruz kaldığı Siyonist ordunun işgali, baskınları ve ihlalleri, diğer yandan el-Halil şehrindeki İbrahim Camisi'nde yaşandığı gibi ibadet için bölümlere ayrılması planı da cabası.

Buradan hareketle Gazze'de ertesi gün hakkında konuşmak, Mescid-i Aksa, Kudüs ve Batı Şeria'daki kadar bir tehlike oluşturmuyor. Çünkü saldırının son gününde direnişin elde ettikleri ışığında Gazze'de ertesi günün akıbeti bellidir. Batı Şeria, Kudüs ve Mescid-i Aksa açısından ise “ertesi gün” Gazze'ye yönelik saldırının son günü akabinde daha tehlikeli ve önemli olacaktır.

Saldırıların, baskınların, tutuklamaların ve suikastların (infazların) artması açısından Batı Şeria'daki durum, “ertesi gün” ardından direnişin vurmaya, yerleşimci, Kudüs'ün Yahudileştirilmesi ve Mescid-i Aksa baskınları politikalarını sürdürmeyi hedefleyen barbar saldırılarla mücadelede direnişin ve halkın desteklemek için kalabalıkları harekete geçirmeyi gerektirmektedir.

Bununla birlikte Siyonist oluşumun bırakmadığı tehcir politikalarına yoğunlaşmak gerekmektedir. Zira bu politika sömürgeci istilaya ve İngiliz sömürgecinin muzrağı altındaki göçe dayalı oluşum açısından ölüm kalım savaşının bir parçasıydı. Bu yüzden Filistin halkının üçte ikisini kendi topraklarından, evlerinden ve diyarlarından koparma, yüz binlerce ve hatta milyonlarca Yahudi yerleşimciyi onların yerine yerleştirme stratejisini benimsedi. Geçen yüzyılın bugüne kadar ki anlatısı böyledir.

Bizler bugün özellikle de 7 Ekim 2023'teki Aksa Tufanı ve Gazze Şeridi'ne yönelik saldırının püskürtülmesi sonrası Siyonist projenin sonunun başlangıç sürecini yaşıyoruz. Filistin'de, bölgesel ve uluslararası güç dengelerinin

lehte seyretmemesi sebebiyle tersine göç olgusu artmaya başladı. Aynı zamanda Siyonist oluşum 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca askeri, siyasi kavga ve devam eden zulmüyle tartışmasız elde ettiği stratejik askeri üstünlüğünü kaybetti.

21'inci yüzyılın ilk 20 yılı ile birlikte, özellikle de Akso Tufanı ve son yılın olaylarının kaydettiği gelişmeler sonrası Siyonist oluşumun yerleşimcileri, gasp ederek, haksız şekilde ve minimum meşruiyetle geldikleri topraklardan gitme sürecine girdiler. Filistin halkıyla, Arap ve Müslümanlarla nasıl yaşayacaklarını bilmiyorlardı. Tüm Filistinlileri tehcir etmeyi, tüm Filistin'i gasp etmeyi hedefleyen yerleşimci işgalci Siyonist projenin yapısı gereği Filistinlilerle işgalci, ırkçı ve soykırım savaşını amaçlayan bir ilişki istediler. Bu yüzden geleceklelerini ya biz Filistinlilerin gitmesi ya da kendilerinin gitmesi üzerine kurdular. Oysa kökleri kendi topraklarında olanlar, adaletin sahipleri ve arkalarında büyük bir millet bulunanlar gidemez ve sınır dışı edilemez.

(arabi21.com, Filistinli yazar, 17 Ocak 2024)

WASHINGTON İLE TAHRAN ARASINDA KIZILDENİZ'İN GÜVENLİĞİ

Beşir EL-BEKR

İsrail'in Gazze'ye yönelik savaşı Yemen'deki Husilere karşı ABD ve İngiltere'nin başını çektiği bir başka savaş doğuruyor. Durum, Husilerin Kızıldeniz'deki gemilere yönelik saldırılarına verilen yanıtın daha geniş bir çekişmeye evrileceği uyarısı veriyor.

ABD-İngiltere bombardımanlarının iyi etüt edilmiş görünse de tansiyonun artması ve çatışma sahasının Arap Körfezi, Suriye, Irak ve Lübnan'ın bölgelerine doğru genişlemesi uzak ihtimal değil. İster İran doğrudan çekişmeye müdahale etsin ister vekâlet savaşını sürdürsün askeri operasyonların hedeflerinden biri de Husilerin ana destekçisi olması hasebiyle Tahran'a caydırıcı bir mesaj göndermekti. ABD Başkanı Joe Biden, İran'a yönelik özel Amerikan mesajından bahsetmişti. Bunu saldırıların durması için İngiltere Dışişleri Bakanı David Cameron ve İranlı mevkidaşı Hüseyin Emir Abdullahiyan arasındaki telefon görüşmesi izledi.

İran'ın ABD ve İngiltere'nin Kızıldeniz'deki mesajları karşısında geri adım atmadığına dair birçok gösterge ortaya çıktı. Hatta Tahran kendi çıkarını, Washington'u, Amerikan başkanlık seçimleri kampanyasına hazırlanan Biden yönetimi açısından oldukça hassas şartlarda çekişmenin içine daha fazla girdirmekte ve çekişmenin coğrafik kapsamını genişletmekte görüyor. Washington'un bu konudaki en önemli zayıflık noktası, geçen aralık ayında Husilerin İsrail'in Elat limanına yönelen gemilere yaptığı saldırıları engelleyecek "Refah Muhafız Operasyonu" adı altında uluslararası bir güç oluşturup Kızıldeniz güvenliğine uluslararası boyut kazandırmakta başarısız kalmasıdır.

Fransa, İspanya ve İtalya'nın güçten çekilmesi ve Kızıldeniz'e kıyısı bulunan Arap ülkelerinin bu güce katılmamasıyla birlikte bu savaşta ABD'nin yanında saf tutmak açıkça reddedilmiş oldu. Katılmamalarının temel sebebi ise Washington'un Kızıldeniz'deki deniz ticareti trafiğinin güvenliği için değil, İsrail'i korumak için bu koalisyonu oluşturmasıydı. Avrupa ülkeleri bu özel misyonun bölge ülkeleriyle ortaklaşa, Avrupa Birliği'ndeki yetkili organların

belirlediği bir çalışma kapsamı, araçları ve kendi hedeflerinin olması gerektiğini vurguladılar.

Kızıldeniz'in güvenliği savaşı, ABD ile İran arasında açık hâle geldi. Tahran müttefiki Husiler üzerinden Kızıldeniz'deki Amerikan varlığının meşru olmadığını ifade ediyor. Ocak ayının başında Tahran en önemli savaş gemilerinden birini stratejik Babu'l-Mendeb Boğazı'ndan geçirecek buradaki varlığını güçlendirdi. Bu gemi bölgede bulunan İran filosuna eklenmiş oldu ve 2009'dan beri sayıları arttı.

Burada dikkat çekici husus, başka ortak Arap sorunlarında olduğu gibi Arap paydaşlarının olmamasıdır. Mısır ve Suudi Arabistan'ın İsrail'in deniz çıkarlarını korumayı üstlenen uluslararası güce katılmaması iyi bir gelişme ancak Kızıldeniz'in güvenliği gibi hayati bir meselede rol almamaları -özellikle de bu hayat damarıyla birinci derecede ilgili iki devletken- birçok soru işareti oluşturuyor. Çekilmeleri, Arap güvenlik sorunundan vazgeçmeleri ve başta ABD ve İran olmak üzere çekişme sahasını yabancı güçlere bırakmaları demektir.

Kahire ve Riyad'ın sorunu üstlenme, Arap çıkarları ve uluslararası yükümlülüklerine uygun şekilde yönetme imkânları var ancak kendilerini bu sorundan uzak tutmakta ısrar ediyorlar. Mısır ve Suudi Arabistan'ın tutumları ancak son 10 yıl zarfında Arap güvenliğine ilginin azalması bağlamında okunabilir. Bu da Arap Birliği gibi müşterek Arap çalışma kurumlarının ihmali ve Arap dayanışma meselesini hesaplardan çıkarmaları şeklinde açıklanabilir. Bu durum da Arap sorunlarına yabancı müdahale imkanlarının artmasına yol açmaktadır.

Mevcut çekişmenin sonucu ne olursa olsun bu bölgenin güvenliği Arap ülkelerinin elinden çıkmaya başladı. Ekonomik kayba ilave olarak Arap ülkeleri egemenlik haklarından ödün veriyorlar ve su güvenlikleri Husilerle çatışma bitse bile bölgeyi asla terk etmeyecek yabancı güçlerin eline geçiyor.

(El-Arabi El-Cedid gazetesi, )

19 Ocak 2024)

EL-CEZİRE MUHABİRİ VAIL DAHDUH GAZZE'NİN İKONU OLDU

Muhammed KERİŞAN

Vail Dahduh, bir hikâye ve efsane!" İsrail Parlamentosu Knesset'teki Arap milletvekili Ahmed et-Tayyibi, İsraili milletvekillerine hitaben "Niçin Dahduh'u hedef alıyorsunuz?" diye haykırırken böyle diyordu. İnsansız hava aracı Dahduh'un El-Cezire televizyonunda gazeteci oğlu Hamza'yı ve arkadaşı Mustafa Süreyya'yı aynı araçta hedef olarak öldürmüştü.

Birkaç hafta önce eşini, küçük oğlunu, altı yaşındaki kızını ve bebek torununu sığındıkları evi bombalayarak öldürdükten sonra oğlu Hamza'yı da öldürdüler. Saldırıdan birkaç hafta önce de İsrail İHA'sı Dahduh'u ve kameraman arkadaşı Samir Ebu Dakka'yı hedef almış, saldırıda Dahduh yaralanırken arkadaşı şehit olmuştu.

Bu milletvekilleri parlamentolarının kürsüsünden Tayyibi'nin öfkeli sözlerine yanıt veremezler. Zira Tayyibi, kendilerine olayın doğrudan hedef almak ve önceden planlı olduğunu söylüyordu. Bu doğru çünkü Filistinli lider Salih el-Aruri'ye Lübnan'ın başkenti Beyrut'un güneyindeki Dahiye bölgesinde belirli bir dairede, katta ve binada suikast düzenlemek için İHA gönderenlerin bir aracın bombalanmasının ve içindekilerin yakılmasının sıradan bir olay olduğunu iddia etmeleri mümkün değil. Bu yüzden her zamanki gibi yalanlar uydurmaya başvurdular.

Tayyibi "Niçin Dahduh'u hedef alıyorsunuz?" diye sorarken Al Jazeera kanalında da bir rapor yayınlanmış ve raporun yazarı Mecdi Abdulhadi "İsrail Dahduh'tan ne istiyor?" diye sormuştu. Sanki "Netanyahu Dahduh'tan ne istiyor?" demek istiyordu Mecdi. Her iki sorunun cevabı ise aynı:

Onlar bir efsaneyi öldürmek, tüm dünyanın nazarında Dahduh'un temsil ettiği ve bütün bir halkın trajedisini dindiren ikonu yıkmak istiyorlar.

Başlangıçta aile bireylerine suikast yaparak sert kanlı bir uyarıda bulundular kendisine. Allah ona sabretme gücü verdi ve "Bizden çocuklarımızla intikam alıyorlar!" dedi. Tüm dünyayı saran meşhur Arapça ifade "Maaleş!" (Sorun değil!) cümlesini kurdu. Acı kendisini dağladı, sonra eşine ve ciğerlerine dua ederek Gazze'de yaşananları aktarmak için görevinin başına geçti. Acaba şimdi ne yapacaklardı? Bizzat öldürmeye çalıştılar ve sadece elinden yaralanırken kameraman arkadaşı ilk yardım ekibinin ulaşmasının engellenmesiyle kan kaybından ölüme terk edildi. Dahduh eli sarılı şekilde devam ederek yayına döndü. Şimdi ne yapacaklardı? Haydi, ona yeniden bir acı tattıralım dediler ve Vail'in "benim bir parçam değil, bütünü, kendim ve ruhum" dediği oğlu Hamza'yı katlettiler.

Vail anka kuşu gibi yeniden döndü. Derin bir nefes alarak başladığı bir videosunda kendisine duyulan büyük sempatiyi "Bu yolda devam etmesi için kendisine yardımcı olan ve güçlendiren bir şeref madalyası" olarak gördü. Bununla birlikte "Acı çok büyük, ağrı daha büyük, bedel ise çok çok çok ağır!" ancak "Bu bizi yolumuzda yürümekten alıkoyamaz (...) bir an bile tereddüt etmeyeceğiz ve hayatta kaldığımız, bu görevi yerine getirmeye kadir olduğumuz sürece bir an bile durmayacağız. (...) Bu, tüm uluslararası ve insani sözleşmelerin garanti ettiği kutsal soylu insani bir mesajdır!" diyerek ailesinden

kaybettiklerini "Onlar bu yola devam etmem için çok fedakârlık ettiler ve sahip olduklarının en iyisini verdiler. Bu yüzden asgari düzeyde sadık olmalı ve devam etmeliyim!" ifadelerini kullandı.

Basın tarihi enine boyuna, doğusundan batısına böyle bir fedakârlık görmedi. Vail'in yaşadıklarından daha hafif bireysel fedakârlıklar verdi gazeteciler. Hayatını kaybedenler cömert ve adil Rabbe gittiler, yakınlarını kaybetmenin ve kahrolmanın acılarından oluşmuş bir dağ taşıyan konumda olmadılar. Hatta eski Tunuslu bakanlardan biri ülkedeki en yüksek dağ olan Şeanbi Dağı'nın adının Vail Dahduh Dağı olarak değiştirilmesini önerdi.

Keza tarih Vail Dahduh'ta yaşadığı gibi bir başka gazetecinin isminin dünyanın dört yanındaki devlet başkanları, başbakanlar ve büyükelçilerce bizzat zikredildiğini görmedi. Gerçi özellikle bazı Amerikalı yetkililerin Dahduh'dan bahsetmesi "katilin, öldürdüğü kişinin cenazesine katılması" gibi bir şeydir. Zira bu İsrail vahşeti ve bu sınırsız ölüm, Amerikan silahı ve Batılı ülkelerin çoğunluğuyla birlikte sağladığı siyasi kılıf olmaksızın süremezdi. Bu ülkelerin artık bugünden sonra insan hakları ve uluslararası hukuktan bahsetmek için ağızlarını açma hakları yoktur. Ayrıca hepimizin gördüğü tüm bu ikiye yüzlülükten sonra bu dünyada hiçbir devlete ders de veremezler.

Peki, tüm bu açıklamaların en azından Vail için bir tür koruma sağlaması mümkün mü? İsrail kesinlikle güven vermese bile bunu temenni ederiz. Ama asıl acı, gazeteciler arasında uluslararası dayanışmanın yokluğudur. Bununla birlikte Gazze'den ayrılan meslektaşların sayısı başka bir çatışmada benzeri görülmemiş orandadır. Bu da Gazze'nin, birçok hayal kırıklıkları arasında bir başka acı veren hayal kırıklığıdır.

(Kudsularabi gazetesi, القدس
Tunuslu yazar, 10 Ocak 2024)

Arap dünyası medyasından derleyerek ORTADOĞU'dan sayfasını hazırlayan ve tercüme eden Halil Çelik.

SEZAI KARAKOÇ VE EKONOMİK STRÜKTÜRÜ ANLAMAK

TEMEL HAZIROĞLU

Dijital ortamda yayını sürdürülen Perspektif'e, Sezai Karakoç üzerine yapılan bir soruşturmaya katılan eleştirmen Orhan Koçak şöyle bir ifade kullanmış: "Bir düşünce insanı olarak Sezai Karakoç'a ilgi duymayı başaramadım. Ekonomi politik okumuş biri olarak da *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü* gibi bir metni ciddiye almam çok zordu,"¹

Kendisini sol ve ateist kimliğiyle sunan sayın yazar, keşke Türkiye'de klasik Batıcı sol anlayışın tipik bir yansıması olan, kendi dışını yok saymak tutumunun etkisinde kalmadan daha sağlıklı bir okumada bulunsaydı. Yazarın ilgi duymadıklarına tabii ki bir şey diyemeyiz, ancak en azından ilgi duyup anlamakta zorlandıklarına ilişkin az da olsa bir değerlendirme yapsaydı bu doğrultuda biz de en azından böyle bir değerlendirme üzerinden fikir ve kritiklerimizi yapsaydık. Ama olsun biz yine de Sezai Karakoç ve onun Diriliş düşüncesinin temel dinamiklerinden biri olan ekonomi boyutunu değerlendirmeye çalışacağız.

KARAKOÇ DÜŞÜNCESİNDE İKTİSAT

Sezai Karakoç, halkın bağrından çıkmış bir Anadolu evladı olarak bin bir çileyle ördüğü zengin fikriyat kozası olan "Diriliş düşüncesi" görmezlikten gelinmeyecek düzeyde son asrın

1 <https://www.perspektif.online/sezai-karakocun-dusunce-ve-siir-evreni-1/>



Sezai Karakoç

en üst düşünce akımlarından biridir. O, bağımsız bir entelektüel olarak hiçbir zaman mevcut sisteme, küresel kapitalizme yaslanmamış, kendi millet ve medeniyet çerçevesinde hem İslâm âlemine hem de insanlığa arı duru fikir demetleri sunmuştur. Sadece şekilde ve görünüşte değil özü itibarıyla de büyük sermayeye karşı çıkmış, mülkiyet konusunda kapitalizm ve sosyalizmden ayrı, ayrık ve son derece özgün bir noktada durmuştur. Her zaman gösterdiği ve yaşadığı şahsiyetli, onurlu ve sade tutum ve davranışlar, onu sadece itibarlı bir yere yükseltmekle kalmamış aynı zamanda çağın incelik, nezaket ve estetik temsilcisi konumuna taşımıştır. Hiçbir zaman, kendini savunmakta acizlik gösterip kendi meşruluğu için aydın kapatması yapan sermayeyle ilişkiye girmemiş, gerçek an-

Kendisini sol ve ateist kimliğiyle sunan sayın yazar, keşke Türkiye’de klasik Batıcı sol anlayışın tipik bir yansıması olan, kendi dışını yok saymak tutumunun etkisinde kalmadan daha sağlıklı bir okumada bulunsaydı.

lamda hür ve bağımsız aydın konumunu sürekli korumuştur. Hatta onlara rağmen insanlığın önüne alternatifler koymaya çalışmıştır. O, riyakârlığın ve ikiyüzlü sahtekârlığın kol gezdiği bir dünyada ilkeli ve tutarlı olmak açısından son derece nadir rastlanan örnek şahsiyetlerden biri olarak tezahür etmiştir. Hep kendi olmuş, kendisi kalmış, söyledikleri ve durduğu yer itibariyle özgünlüğünü devamlı korumuştur. Tarihte ender görülen bu şahsiyet her türlü takdirin üstündedir.

Bu meyanda Diriliş düşüncesini tam manasıyla anlayabilmek için kendi iç dinamiklerine yakından bakmakta fayda var. Zira onun ne gibi bir hareketi ateşleyebileceğini ve neleri değiştirebileceğini, bugün ve muhtemel gelecekte ne gibi imkânlar barındırdığını ve bunlardan nasıl istifade edilebileceğini ancak böyle daha net görebiliriz. Bu çerçevede Diriliş düşüncesini canlı, hareketli, enerjik ve etkin yapan on tane temel dinamikten bahsetmek mümkündür: Medeniyet, tarih, sosyolojik, yenilenme, zamanın sürekliliği, özgünlük, büyük millet ve birlik, umut, siyaset, ekonomi ile şiir, edebiyat ve sanat boyutları.

Bilge düşünür Sezai Karakoç, şairliğin ötesine geçmiş, düşüncede büyük atılımlar yapmıştır. Bu atılımlardan biri de ekonomik strüktür olarak tanımladığı iktisat anlayışıdır. Düşüncelerini 1960’larda önce *Diriliş* dergisinde yazmış, gene aynı yıllarda yayımlanan *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*² (1987) adlı eserleriyle ortaya koyup kalıcı hâle getirmiştir.

Diriliş düşüncesinin ekonomik boyutunu anlamak için öncelikle Sezai Karakoç ve İslâm iktisadının içyapısı meselesine yakından bakmakta fayda var. Zira Karakoç, İslâm toplumunun temellerinden biri olarak ekonomik yapıyı

görür ve bunu ekonomik “strüktür” olarak ileri sürer. Strüktür, Fransızca “yapı” sözcüğünden alınma olup daha çok mimaride olmakla birlikte mühendislik gibi çok daha geniş alanlarda kullanılmaktadır. Genel itibarıyla anlamı bir şeyin yapısı, taşıyıcı sistemi demektir. Dikmek, ayağa kaldırmak ve inşa etmek anlamlarına da gelen bu kavram derin ve kuşatıcı içyapı olarak görülebilir. O dönemin şartları düşünüldüğünde Karakoç, toplumsal yapının derin içyapılarından biri olarak ekonomiyi görür ve onu bu isimle zikrederek nasıl bir altyapı düşündüğünü ve ne denli köklü bir değişimden yana olduğunu da açığa vurmuş olur.

Karakoç, altmış sayfalık o küçücük kitabıyla İslâm ekonomisi alanında yayımlanmış yüzlerce kitabın üzerinde ve ötesinde bir etki yaratmış ve tam bir zihinsel sıçrayış oluşturmuştur. Ortaya koyduğu genel ilkeler ile İslâm dışı sistemlerden farklı (özgün), bir cephesinin öbür cepheleri ile bir ve bütünlüklü (bütünlük), hayatı ebediliğe göre ayarlama, her çağda uygulanabilecek bir dinamizm taşıma, mutlak mülkiyet anlayışını devre dışı bırakma ve eşyayı ilahi yolda ilerletmek için bir vasıtaya, imkâna dönüştürme vb. iktisada yeni anlamlar yüklemiş, yeni pence-reler açmış ve bu alandaki tasavvurumuzu geliştirip zenginleştirmiştir.

İslâm’ın getirdiği iktisadi perspektif, Medine’de İslâm devletinin kuruluşundan başlayarak bugüne kadar gelmiş İslâm toplumuna uygulanmış, iktisadi olaylar akıntısı içine yerleşerek belli başlı bir iktisadi strüktür doğurmuştur, diyor Karakoç; o bilge, derin ve ufuk dolu yaklaşımıyla daha işin başında fikriyat boyutunda kendine hashğın altını çizmiştir. Bu noktada İslâm’ı kendi iç dinamikleriyle kavramak için bilinmelidir ki; “İslâm toplumunda kendine mahsus bir iktisadi içyapı oluşmuştur. Bunun ana çizgileri yakalanıp, İslâm toplumunun iktisadi yapısının orijinalliği kabul edilmedikçe, bu ülkeler

² Sezai Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1987.

ekonomisi üzerine yapılan incelemeler aldatıcı analogiler olmaktan öteye geçemez ve verilen hükümler, tamamen izafi olarak, başarıda ve ideal sistem olmakta batı sistemlerini temel alan peşin hükümlere dayalı bir karşılaştırmalar kaosu olur.”³

İslâm, Batı medeniyetinden ayrı bir medeniyet olarak ele alınmadıkça gerçeğine varılamayacak bir realitedir, diyen Karakoç, devamla, batı sınırlamaları ve muhtevalarıyla İslâm realitesinin üzerinde yapılacak soyutlamalar, İslâm’ı değil, ancak BATI doktrinlerinin İslâm’ı nasıl gördüğünü ve gösterdiğini tespitte yarar, der ve ardından körleşen gözlere uyarıcı işaretler göndermekten geri durmaz. Karakoç’a göre İslâm, tüm dinamik, imkân ve prensipleriyle ışık saçarak ortada durmakta ve insanlığı çağırılmaktadır. Ancak egemenler bu gerçeğe kulaklarını tıkamakta ısrar etmekte ve aydınlıktan kaçmak için bahane aramaktadırlar. “Ahlak ve dinle ekonominin ilgisini henüz tam bir ölçüye bağlayamamış olan ve birçok önemli buhranlarının ve kapitalizm-komünizm ikilisinin kaynağı bu noktada bulunan batının gözü önünde İslâm prensipleri kurtarıcı birer semboller hâlinde durmaktadır da gurur, bunu görmeye engel olmaktadır... İslâm’ın teklif ettiği ve toplumun da gerçekleştirdiği, ayrılmadıkça mutlu olunan, kopuldukça ve uzaklaştıkça sefaletle düşülen, iktisat sistemi, otantik anlamıyla ne kapitalist ne de sosyalist bir sistem, doğrudan doğruya, “İslâm iktisat sistemi” adının verilmesi gerekli *sui generis* (kendine özgü) bir sistemdir. Sistemler arasında birtakım benzerlik bulunması, birbirlerine irca için yeter bir sebep olamaz. Bunun gibi, bugüne kadar İslâm’ı kapitalizme ve sosyalizme irca çalışmaları iflas etmiştir.”⁴

Karakoç her ne kadar ekonomik yapı (strüktür) kavramını kullansa da aslında kastettiği daha önce altını çizdiğimiz iktisat kavramının derin ve felsefi anlamıdır. Nitekim o İslâm iktisadı anlayışını net bir şekilde üç temel prensip üzerinden şekillendirir:

1. İslâm’ın her cephesinde olduğu gibi iktisat görüşünün aranmasında da birinci prensip, onun İslâm dışı sistemlerden farklılığını kabul etmek.

3 Sezai Karakoç, *age.*, s. 8.

4 Sezai Karakoç, *age.*, s. 12.

2. İkinci prensip de İslâm’ın bu cephesinin öbür cephelerinden, yani, inanç, ibadet, ahlak, hukuk, sosyal hayat ve genel dünya görüşü cephelerinden ayrı ve bağımsız ele alınamayacağı, daha doğrusu onlar göz önünde tutulmadan söz konusu olamayacağı prensibi.

3. Göz önünde tutulması gerekli üçüncü prensip de İslâm ülkelerinin bugünkü durum ve sistemlerine bakılıp İslâm’ın iktisat sisteminin bulunamayacağı, öte yandan, İslâm prensiplerinden çıkacak bir sistemin bugünkü yapıda hâlâ bazı faydalı etkilerinin bulunmadığının hemen söylenemeyeceği ilkeleridir.⁵

Üstelik Karakoç, bu yaklaşımını ebedilik üzerinden çok daha açık olarak saflaştırır: İslâm, yaşadığımız hayatı ebediliğe göre ayarlar. Ekonomi, bu hayatın çerçevesini doğrudan doğruya aşma durumunda değildir. Ancak, ebediliğe aday olan insanın çalışmasında, dünyayı yorumlamasında ve kullanmasında önemli bir yeri olmak bakımından, dolaylı olarak ebedilik problemiyle ilişir. Bunun için İslâm, bazı Marksist veya kapitalist ekonomistlerin sandığı gibi sadece ekonomik bir doktrin olmadığı gibi birçoğunun da gördüğü gibi sadece bir inanış da değildir. Bir ekonomi anlayışı, tutumu ve çerçevesi de olan bir dünya görüşü, yaşayış ve medeniyet tarzıdır.

Karakoç bu yaklaşımını, İslâm iktisadının diğer sistemlerden farklarını da belirterek rafine bir şekilde ortaya koyar: İslâm’ın ekonomik anlayışında ne Marksist altyapı teorisi ne de liberallerin *homo economicus* modelleri geçerlidir. Toplum olaylarının altyapısını ekonomi teşkil etmez ve insan da sadece bir *homo economicus* olamaz. Bu iki aksiyom da realiteden oldukça uzaklaşan bir soyutlamayla elde edilmişlerdir.

KAPİTALİZM İLE SOSYALİZMİN AÇMAZLARI

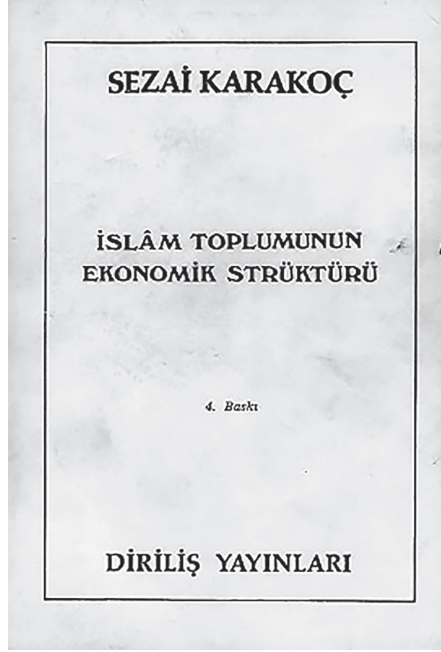
Karakoç, kapitalizm ile sosyalizmin açmazlarını, oluşturdukları toplumsal gerilimlerin nasıl bir çatışma ve kaoslara neden olduğunu işaretler ve İslâm iktisadının ilkelerinin her zaman ve her koşulda nasıl bir tohum gibi içsel dinamikler taşıdığı ve çözümler barındırdığının altını çizer: “İslâm ne kapitalizm ne komünizm gibi donmuş, katı, kısa bir dönem uygulanıp sonra

5 Sezai Karakoç, *age.*, s. 13-14.

terk için savaşılacak, insan ve toplum enerjisini yutan, emen, akıtan ve kurutan bir yapı teklif etmiş ne de liberalizm ve sosyalizm gibi tamamen havada kalan, aldatıcı, oyalayıcı birkaç prensibi söylemekle yetinmiştir. O, her çağda ve her türlü gelişmelerden sonra da uygulanabilecek prensipler, doktrin, sistem ve yapı getirmiştir. Prensipler, ağacı içinde bulunduran tohum gibi İslâm ekonomi doktrinlerini, sistemlerini ve yapılarını içinde bulundurmaktadır.”⁶

Müslüman, mülk edinişinde ve ona tasarruf edilişinde, daima, asıl mülk sahibini hatırlar ve hatırlamak zorundadır diyen Karakoç, İslâm’da mutlak mülkiyet hakkı olmadığını açıkça beyan eder. İnsana tanınan normal mülkiyet hakkının usul ve esaslarla sınırlandırıldığını kaydeder: “Demek ki, İslâm toplumunda, ne komünizmdeki gibi, tek kişiyi, mülkiyet hakkına ehil ve layık görmemek, yani insana güvensizlik vardır; ne de kapitalizmdeki gibi insana Allah’ı unutturan mutlak mülkiyet hakkı tanınmıştır. İslâm, insana bir mülkiyet hakkı tanımıştır ama bu hakkın üzerinde, Allah’ın hakkı birinci sırada gelmektedir. Mülkiyet hakkı, kullanma usul, sınır ve gayesiyle birlikte tanınmıştır.”⁷

İslâm, üzerine dinin uhrevi damgasını vurduktan sonra kişinin mülkiyet hakkını tanımıştır. Müslüman elinin altında bulunan mülkü herkesten daha çok Allah’ın buyrukları yönünde idare etmek ve kullanmak durumundadır. “O mülkü, kendisi için değil, Allah için elinde tutar. O, mülkü Allah yolunda ne kadar iyi kullanabilir ve yönetirse, Yaratıcı’nın o kadar çok memnun olacağını bildiği için o mülke sahip olmak ister. Yani Müslüman için mal, ilahi yolda ilerlemek için bir vasıta, bir imkân, bir malze-



medir. Eşyanın verdiği hazdan çok, o eşyayla birlikte gelen ödevleri tam yerine getirerek elde edilecek ebedi hayat sevinci için bu malların sorumluluğunu üzerine almaya razı, hatta istekli olur.”⁸

Bir toplumun ilerlemesinin ve gelişmesinin dinamolarından biri de ekonomik boyuttur. Nitekim Karakoç bu gerçeği ideal sahibi olmak üzerinden açıkça ortaya koyar: “İslâm toplumunun ideası, İslâm idealinin genişlemesi ve yayılmasıdır. Ekonomik ilerleyiş de bu ideaya bağlıdır ve onun içindir.

İstihlakten (tüketimden) artan, doğrudan doğruya ihtiyaç malları üretimine yatırılamayacaksa, bu yönde, yani İslâm idealinin gerçekleşmesi ve dünya yüzeyine daha çok yayılması yönünde yatırılacaktır.”⁹

Karakoç, bir toplumun siyasi bağımsızlığı gibi ekonomik bağımsızlığı da önemlidir ve bu gerçekten hareketle bütün İslâm ülkeleri arasında geniş boyutlu ve derin bir ilişki kurmanın, güçlü bir dayanışma yaşamının önemini altını çizer ve her ülkenin kendi imkanlarıyla bu iş birliğinde aktif rol oynaması gerektiğini söyler: “İslâm ülkeleri arasında her alanda olduğu gibi ekonomik alanda da tam bir iş birliği, hatta bir iş bölümü olacaktır. Her ülke, ekonominin bir alanında, kendi fiziki imkânlarına en uygun ve en elverişli, o ülkeyi tam istihdam sınırına en yaklaştıracak alanda uzmanlaşacaktır.”¹⁰ Böylelikle büyük ve güçlü bir İslâm dünyasının temelleri atılacak ve bu birlikteliğin kendi iç dinamikleriyle var olup geleceğe taşınmasının yolu döşenecektir.

Karakoç, son derece manidar ve o ölçüde düşündürücü bir hiyerarşi disiplini kurarak hem mül-

6 Sezai Karakoç, *age.*, s. 20.

7 Sezai Karakoç, *age.*, s. 34.

8 Sezai Karakoç, *age.*, s. 38.

9 Sezai Karakoç, *age.*, s. 52.

10 Sezai Karakoç, *age.*, s. 60.

kiyetin anlam temellerini yerli yerine oturtur hem de sınırları belli ve üç katmanlı bir sahiplik kavrayışıyla insanlığın ufkunu açar: “İslâm’da ise aynı malın üzerinde üç katlı bir mülkiyet vardır. Kişinin, cemiyetin, Allah’ın. Her şeyden önce mal Allah’ındır, sonra cemiyetindir, sonra kişininindir. Kişinin arzusunu cemiyet kaideleri, cemiyetin arzularını da ilahi kaideler sınırlar.”¹¹ Bir malı, kişi, gerekiyorsa Tanrı yolunda, cemiyet uğrunda harcamaya mecburdur. Müslüman, kendi malında, Allah’ın, cemiyetin ve öbür insanların hakkını yerine getirdikten sonra dilediği gibi tasarrufta serbesttir. İslâm’da mal insanın elinde iyiliğin gerçekleşme vasıtalarından biridir.

ÇÖZÜM; YENİ DEVRİM

Modern dünya bugün kendisini materyalizmin iki yüzü olan kapitalist ve sosyalist sistemler olarak açığa çıkarmaktadır. İnsan tabiatına aykırı olan bu sistemler aynı hayat ve kâinat telakkisi üzerine kurulu olup aynı felsefeye yaslanarak hareket etmekte, insanlığı ve dünyayı fitne, fesat ve teröre boğmaktadırlar. Küresel emperyalist kapitalist sistem olarak konsolide olan bu sistemlerin ortak özelliği, bütün otoriter ve sermayedar sistemler gibi insanı ve insanlığı sevmemeleri, onlara bir köle, bir nesne gözüyle bakmaları ve bütün insanlar için yaratılmış olan dünyayı kendi mülklerine kapatma arzularıdır. Karakoç, İslâm’da mülkiyet anlayışının diğer sistemlerden çok farklı olduğunu belirtir. Şöyle der: “Kapitalizmde toplum insana feda edilmiştir, komünizm de ise insan topluma feda edilmiştir. İslâm, mülkiyet üzerindeki mutlaklığı Allah’a ait görür ve insan onu emanet bilinciyle kullanır. Mülk kendi silsilesi içinde sırasıyla önce Allah’ın, sonra toplumun ve nihayetinde insanındır.”

Yaşadığımız asrın en büyük düşünürlerinden biri olan Sezai Karakoç, büyük bir emekle geliştirdiği Diriliş düşüncesi ve derin bir inkılapçı ruhla ördüğü iktisat anlayışı ile tarihteki onurlu yerini almıştır. O bütün düşüncesinin merkezine İslâm düşüncesini koymuş ve oradan hareketle büyük bir medeniyet tasavvuru geliştirmiş

11 Sezai Karakoç, *age.*, s. 83.

İslâm’ın ekonomik anlayışında ne Marksist altyapı teorisi ne de liberallerin *homo economicus* modelleri geçerlidir. Toplum olaylarının altyapısını ekonomi teşkil etmez ve insan da sadece bir *homo economicus* olamaz.

ve tarihi sosyolojik eksende köklere bağlı bir yenilenme anlayışı ortaya çıkarmıştır. “Devrim yok, diriliş var!” diyerek kendisini sahte devrimci olanlardan ayırtmış ve özgün üslubuyla yeni bir devrim kavrayışı geliştirmiş ve onu ayırt edici özellikleriyle deklare etmiştir.

Karakoç’un tüm düşüncelerinin asli özelliği olarak ortaya çıkan bu “yeni devrim” anlayışı onun ekonomik bakışını da beslemiş, derinleştirmiş ve genişletmiştir. Bu konuyu onun gerçek devrimci boyutunu ortaya koyan kendi cümleleriyle bağlayalım:

“Çok radikal bir değişime ihtiyaç vardır şüphesiz İslâm ülkelerinde. İsterseniz bunun adına devrim deyiniz, isterseniz daha doğru bir adlandırma ile Diriliş deyiniz. Diriliş, batılılaşmaya paydos deyiştir. Diriliş, içe doğru radikal bir değişimdir. Daha sonra da bu değişimin dışa yansımaları olacaktır. Diriliş, dev ve cüceler ülkesi kuran Batı ütopyalarına set çeken bir öze dönüş değişimidir.

Gelen diriliş erleri, çağın alnına “Devrim yok, Diriliş var” sloganını yazacaktır. Ya da “Gerçek Devrim Diriliştir” sloganını. Ya da devrimi bugünkü anlamında kullanan bir deyiş içinde: “Devrimin ötesi var: Diriliş,” sloganı.”

“Yeni Devrim

Bir devrim gerekli. Ülkemiz için ve tüm dünya için.

Bir düşünce devrimi.

Bir ahlak devrimi.

Bir ruh devrimi.

Kansız, ihtilalsiz, alışılmış anlamda devrimsiz bir devrim.”

ŞERİATİ MARKSİST Mİ?

KÜRŞAD ATALAR

Düşünce meseleleriyle derinlemesine uğraşanların galiba şöyle bir makûs talihi var: kimliklerine dair bir soru sorulduğunda fikir birliğine varmak genellikle mümkün olmuyor! Tartışılan şahıs filozof vs. olup bir de sembolik dil kullanıyorsa sorunun cevabını bulmak daha da zorlaşıyor. Düşünce tarihi içerisinde bu türden isimlerle çokça karşılaşırız. Mesela Gazali iyi örneklerden biridir. O, kimine göre bir kelimacı, kimine göre bir fakih, kimine göre bir filozof, kimine göre de bir sufidir. Gazali bunlardan sadece birisi midir yoksa aynı anda hepsi midir? Tartışmacılar soruya cevap ararken bir türlü mutabakata varamazlar. Çağımızın önemli düşünürlerinden biri olan Ali Şeriati de böylesi bir makûs talihe duçar olmuş gibi görünüyor. Soru onun için sorulduğunda da kimisi “Şii’dir” diyor, kimisi “Sünnî”, kimisi “akademisyendir” diyor, kimisi de “ideolog”. Peki, bu durum neyi gösteriyor? İnsanoğlunun tarih boyunca “ihtilaf eden” bir canlı türü olduğunu mu yoksa temelde bir “bilme” sorunuyla karşı karşıya kaldığımızı mı? Bence ikincisi. Nedenini şöyle izah etmeye çalışayım: ihtilaf denilen şeyin büyük çoğunluğu yeterince araştırmamak ve eksik bilgiyle bir kanaate ulaşmaktan kaynaklanır. Bu hususu Ali Şeriati örneği üzerinden de test edebiliriz.

DÜŞÜNENİN GELİŞİM SEYRİ VE FİKRİ DÖNÜŞÜM

Bilindiği gibi, Şeriati hakkındaki popüler tartışmalardan biri onun “Marksist” (veya “sosyalist”) olup olmadığı üzerinedir.¹ Kimileri, çeşitli kitaplarına ve konferanslarına referans vererek onun

1 Bir diğeri onun “sufî” olup olmadığı üzerinedir.

“Marksist” diye nitelendirilebileceğini iddia ederken, kimileri de yine aynı kaynakları delil göstererek bu görüşe şiddetle karşı çıkar. İki zıt iddianın aynı anda doğru olması mümkün olmadığına göre, taraflardan birinin hata ettiği açıktır. İyi ama hangisi? Ben kanaatimi hemen söyleyeyim: kanımca hatayı Şeriati’yi “Marksist” olarak niteleyenler yapıyorlar! Çünkü yetersiz bilgiyle aceleci hüküm veriyorlar. Evet, bu iddianın sahipleri de bazı kaynakları delil gösteriyorlar ama biliyoruz ki referans vermenin de “dereceleri” vardır. Örneğin, tartışılan şahsın “en merkezi” eserlerini okumamışsanız veya hayat hikâyesini iyi bilmiyorsanız, yaptığınız yorumun isabet derecesi kaçınılmaz olarak düşük olur. Başka bir deyişle, “Kimdir?” sorusuna cevap aranıyorsa “tam tanıma” şartının karşılanması gerekir. Burada da ideal düzey şudur: mezkûr şahsın bütün eserleri okunmalı ve tabii ki bunlar doğru değerlendirilmelidir.

Bunun dışında konuyla ilgili sıklıkla yapılan bir diğer yanlış da düşüncenin gelişim seyrinin dikate alınmamasıdır. Malum olduğu üzere, her insanın düşünceleri zamanla gelişir ve olgunlaşır. Genellikle de fikrî yapının şekillendiği yıllar, ömrün orta ve ileri dönemleridir. Hatta bazı düşünürlerin yaşadığı büyük fikrî dönüşümler, vefat tarihlerinden birkaç yıl öncesine rastlar. O yüzden düşünürler söz konusu olduğunda “Kimdir?” sorusuna cevap ararken bu hususun da göz önünde bulundurulması gerekir. Bilinen bir örneği hatırlatayım: İslâmcı camianın önde gelen isimlerinden Seyyid Kutub, kendi ifadeyle, 40 yaşına kadar “cahiliye hayatı yaşamıştır.” Dolayısıyla, bu yaşa kadar yazmış olduklarına istinaden “Kutub kimdir?” sorusuna cevap aramak, açıktır ki, bizi istenen sonuca götürme-

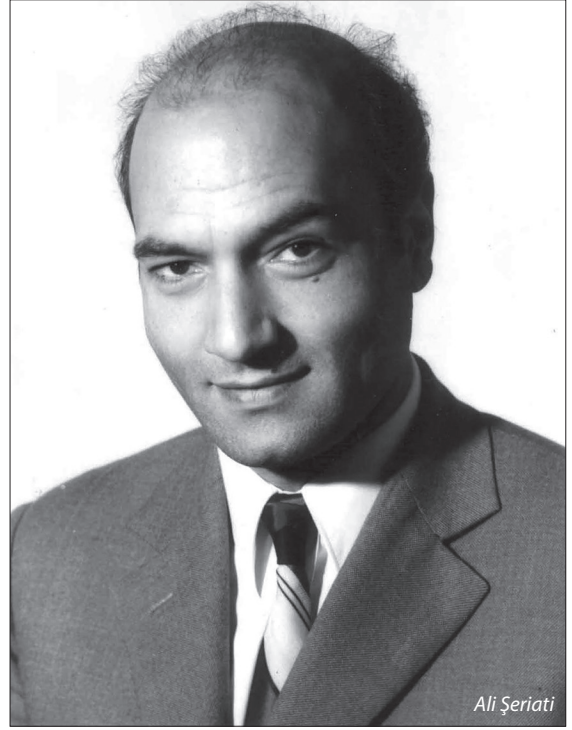
yecektir. Belki hayat hikâyesi incelenirken bu bilginin bir değeri olabilir, ama 40 yaşına kadar yazdıkları, “Kutub’un fikrî yapısı nedir?” sorusunun cevabı aranırken referans olarak kabul edilemez. Hakeza Kutub’un İslâmcı harekete intisap ettiği yıllarda yazdığı *İslâm’da Sosyal Adalet* kitabında da “sosyalist” tınılar vardır, ama bu kitabı referans göstererek de sağlıklı bir Kutub değerlendirmesi yapılamaz. Çünkü o yıllarda Kutub’un İslâmcılığı henüz yenidir. Tabiri caizse Kutub’u Kutub yapan kitap, ömrünün son döneminde yazdığı *Yoldaki İşaretler*’dir. Nihai olarak bu kitaba referans vermeyen hiçbir yorumun “Kutub kimdir?” sorusuna doğru cevabı içerdiği söylenemez. Görebildiğim kadarıyla, “Şeriatî kimdir?” sorusuna verilen cevaplarda da bu iki faktörün değişen oranlarda rolü bulunuyor.² Yapılan yanlış yorumların çoğu eksik bilgidir, bir kısmı da Şeriatî’nin düşünsel gelişim seyrinin gözetilmemesinden kaynaklanıyor. Nitekim bu türden değerlendirmelerde, gençlik döneminde kullandığı dilin zamanla dönüşüme uğrayıp uğramadığına bakılmıyor, aksine sadece birkaç tekil materyal üzerinden soruya cevap aranıyor. Böyle olunca da, tabiatıyla, eksik veya yanlış değerlendirmeler ortaya çıkıyor.

ŞERİATİ KİMDİR?

Eksik bilgiyle ve kronolojiye dikkat edilmeden yazılan makale ve kitaplara dair birçok örnek verebilirim, ama bu kısa kritik yazısı özelinde *Umran*’ın 352. sayısında yayımlanan “Müslüman Marksist: *Dine Karşı Din*’de İslâmî Modernlik”³ başlıklı çeviri makaleye dikkat-

2 Şeriatî’nin “üslubu”nun yeterince anlaşılmasını da bir başka etken olarak zikredebiliriz. O, yaşadığı dönemin şartları gereği, bir “dil” tartışmasına odaklanmamış, daha ziyade meramının doğru anlaşılmasına çalışmıştır. Bu yüzden, başka ideolojilere ait olup da “günlük kullanım”da yeri bulunan birçok kelimeyi fikriyatının anlaşılması adına kullanabilmiştir (*Kendini Devrimci Yetiştirmek*, Fecr Yayınları, çev. Ejder Okumuş, 2012, s. 132). Örneğin liberalizmin merkezi kavramı “özgürlük” de bunlardan biridir. O, bu terimi daha çok “kurtuluş” anlamında kullanırken, birçokları, buradan Şeriatî’nin liberalizmi benimsediği sonucunu çıkarabilmektedirler. Dolayısıyla Şeriatî’nin fikriyatını iyi anlayabilmek için, onun “üslub”unu da iyi bilmek gerekmektedir.

3 Yazının orijinali “Musulman-e Marksisti: The Islamic Modernism of Ali Shariati in *Religion vs Religion*” başlığıyla, *Ali Shariati and the Future of Social Theory: Religion, Revolution, and the Role of the Intellectual* (Brill, 2017, s. 271-276)’da yayımlanmıştır. Aynı kitapta



Ali Şeriatî

lerinizi çekmek isterim. Müellif Bedir Musa Seyf, yazısında özetle, Şeriatî’nin “Şiiliğin ve Marksizm’in ideallerini temel alan bir İslâmî modernliği savunduğunu” iddia ediyor ve yazının başlığından da anlaşılacağı üzere Şeriatî’yi “Marksist” diye nitelemenin mümkün olduğunu savunuyor. İçeriğine bakıldığında, tek kitap üzerinden “Kimdir?” sorusuna cevap arama çabasının tipik örneklerinden birini temsil ettiği söylenebilecek makalede, Şeriatî’nin sadece *Dine Karşı Din* kitabı baz alınarak bir değerlendirme yapılıyor ve ikincil kaynak olarak da yalnızca üç kitaba referans veriliyor.⁴

Makalede savunulan görüşler özetle şöyle: Şeriatî “gerçek sosyalizmin Şiilik, Şiiliğinse gerçek sosyalizm olduğunu” savunan bir sosyolog, samimi bir mümin ve bir hatiptir; Marksizm ve dinin “birbiriyle bağlantılı öğeler” olduğuna inanır; “modernist”tir ama Muhammed Abduduh veya Seyyid Ahmed Han’dan farklı olarak sosyalizmin İslâm’la “uyumluluk gösterdiği-

benim de bir makalem yer almaktadır. Bk. “We and Shariati”, s. 250-270.

4 Bunlar Edvand Abrahamian’ın *A History of Iran* (1982), Charles Kurzman’ın *Modernist Islam, 1840-1940: A Sourcebook* (2002) ve Peter Riddell’in *Islam and the Malay-Indonesian World: Transmission and Responses* (2001) adlı kitaplarıdır.

ni” düşünür; Şiiliğin İslâm’ın doğru yorumu olduğuna inanır ve geleneksel din anlayışını da eleştirir. *Dine Karşı Din* kitabında Şiiliğe yapılan toplam 8 göndermede, eyleme çağrı yapan ve sınıflı toplumu reddeden Marksizm’le “uyum” söz konusudur... Yazar Seyf, yazısının sonunda “Marksizm ve Şiilikten oluşan bu harman, Şeriatî’nin sadece *Dine Karşı Din*’de değil diğer birçok eserinde karşımıza çıkar.” şeklinde bir cümle kuruyor ama bu eserlere referans vermiyor ve “Kimdir?” sorusuna cevap kabinden şunları söylüyor: “Şeriatî, genelde İslâm âleminde, özelde İran’da statükonun alaşağı edilmesi çağrısı yapan özel bir İslâmî modernlik tarzı geliştirmek amacıyla, Marksizm’e ve Şiiliğe ait anlayışları ustalıkla kaynaştırmıştır... Sonuçta Şeriatî *Le Meilleur Combat* (En İyi Mücadele) isimli eserin yazarı Ammar Uzigan’ı övmüş, hatta onu “Müslüman Marksist” diye nitelemiştir. Başkasına layık gördüğü bu adlandırmayı kendisi de hak etmektedir, zira o, ömrü boyunca Şiiliği Marksist prensiplerle tekrar canlandırmak, harekete geçirmek için uğraşmıştır... Öğrencilerinin ‘doktor’ diye andığı Şeriatî, kendi İslâmî modernizm anlayışını teşkil eden Şii ve Marksist değerlere tüm kalbiyle bağlı oluşuyla diğer ilk dönem Müslüman entelektüellerinden ayrışır. 1979 İran İslâm Devrimi’nin arkasında Ayetullah Humeyni’nin yanı sıra Şeriatî’nin ve ondaki İslâmî modernizm anlayışının verdiği ilham vardır.”

Şeriatî “modernist” olarak nitelendirilebilir mi, Marksist sıfatını kendisine “layık görür” mü, hatta Marksist ilkelere “tüm kalbiyle” bağlı mı, hiç sanmıyorum. Elbette ki bu konular tartışılabilir ama bu türden genelleyci ifadeler kullanılacağı zaman, iddia sahibinin, en azından mümkün olduğunca çok “delil” toplaması gerekir. Seyf makalesinde bence bunu yapamıyor, çünkü delil olarak gösterdiği cümlelerin çoğu ikincil kaynaklarda savunulan görüşlerden ibaret. Yazardan beklenen, böylesi “büyük” bir iddiada bulunurken, ilk elden kaynaklara başvurması ve okuru ikna edecek derecede referans göstermesidir. Fakat müellifimiz bu hususun önemini yeterince farkına varamamış olmalı ki, yazısında kendi tezini destekleyecek yeterli düzeyde gönderiye yer veremediği gibi, (onun “sufî” veya “İslâmcı” vs. olduğu yönündeki) karşıt tezlere yönelik bir eleştiride de bulunmuyor. Malum

olduğu üzere, bir iddiayı ikna edici düzeyde ispatlayabilmek için, birtakım deliller sunmanın yanında, karşıt tezlerin çürütülmesinin de önemi vardır. Üstelik bizzat Şeriatî’nin kendi yazılarında savunulan tezi iptal edecek deliller gösteriliyorsa, bu daha da bir gereklilik halini alır!

Malum olduğu üzere, bendeniz Şeriatî’nin son tahlilde “Şii Müslüman” veya “İslâmcı” olarak nitelendirilebileceğini düşünenlerdenim. Bu fikrimi daha önce çeşitli makale ve kitaplarımda dile getirdiğim gibi *Sembol Şahsiyetler* adlı kitabımda da müstakil bir bahis altında yineledim. Bu değini yazısı vesilesiyle de fikrimi bir kez daha ifade etmem gerekecek olursa, şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Şeriatî’ye yönelik “Marksist” veya “sosyalist” nitelemesi doğru değildir. Evet, Şeriatî, çeşitli yazılarında veya konferanslarında⁵ okurda bu izlenimi bırakacak birtakım ifadeler kullanmaktadır ama bunlardan yola çıkarak onun “Marksist” veya “sosyalist” olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü bu tür bir değerlendirme “kimlik” meselesiyle ilgilidir ve konu “kimlik” olduğunda, onun kendisi için kullandığı ifadeler ya “Şii’yim” ya da “Müslümanım” olmaktadır!⁶ Üstelik bu hususta son derece de hassastır da.

Nitekim kendisinin “Sünnî” olduğuna dair iddiaya cevap verirken, “beyanuma inanmıyorsanız, bari şu dediğime itibar edin” mealinde bir cümle kullanarak, Hüseyniye-i İrşâd’ta verdiği derslerin büyük bir bölümünün “Şiilik” ve “Gerçek İslâm” konularında olmasını delil olarak göstermektedir.⁷ Doğrudur, zaman zaman “ben Üçüncü Dünyahyım” veya “ben Doğuluyum” tarzı cümleler de kurmaktadır⁸ ama dikkat edilirse bunlar “kimlik”le çelişen hususlar değildir,

5 Bk. *Kendini Devrimci Yetiştirmek*, Fecr Yayınları, çev. Ejder Okumuş, 2012, 4. Baskı, s. 124-125) ve *İslâm ve Sımsal Yapı* (Fecr Yayınları, çev. Doğan Özlük, 2012, 3. Baskı, s. 86-87).

6 Burada şu hususa değinmek de yararlı olabilir: Şeriatî, “Muhammedi Sünnilik” ile olumlu bir içerikle kullandığı “Alevi Şiasî” kavramını birbirinin eşanlamlı olarak görür ve Afgani, Abduh, İkbâl, Kutup, vb. isimleri bu sıfat altına yerleştirir. Bk. *İslâmîlim-III*, s. 292-293; *Aşına Yüzlerle*, Fecr Yayınları, çev. Davut Duman, 2010, 2. Baskı, s. 17; *Biz ve İkbâl*, s. 43, vd.

7 *Ali Şiasî, Safevî Şiasî*, Fecr Yayınları, çev. Hicabi Kırılancı, 2011, 2. Baskı, s. 55-56.

8 *Biz ve İkbâl*, Fecr Yayınları, çev. Derya Örs, 2010, 2. Baskı, s. 42, 112.

kimliğin alt-unsurlarıdır. Şeriatı, her hangi bir ideoloji veya öğretilerde kimliğiyle çelişen bir boyut gördüğünde, o ideoloji veya öğretiyi açıkça ve delillerini de göstererek eleştirmiştir. Bunların en meşhurları da çağdaş dönem düşüncelelerinden Marksizm ve varoluşçuluktur.

VAROLUŞÇULUK VE MARX ÇÖZÜMLEMELERİNİN ANLAMI

Yazıları dikkatli okunduğunda, onun ne bir Marksizm savunusu yaptığı ne de bir varoluşçu olduğu kolaylıkla görülür. Belki varoluşçuluk için (o da daha çok Heidegger varoluşçuluğudur) sempatik bazı ifadeler kullanır⁹ ama kimlik izharı bağlamında kendisi için “ben varoluşçuyum” şeklinde herhangi bir nitelemede bulunmaz. Marx’ın, tarihsel materyalizmi değil tarihsel determinizmi savunduğunu iddia eder, Batı tarihindeki toplumsal gelişmeleri doğru okuma yönünde bazı artıları olduğunu vs. kabul eder ama birçok kitabında Doğu toplumlarını analiz etme, ed-din olan İslâm’ı doğru tanıma vs. noktasında başarısız olduğunu da söyler. Özellikle de Üçüncü Dünya’nın “sömürülmesi” olgusunu çözümlemede Marx’ı yetersiz (hatta başarısız) bulur. İlgili her kitabında Marx’ın, “kapitalizmin kendini yeniden üretmesi” olgusunu fark edemediğini, bu yüzden de “altyapı” meselesini yanlış yorumladığını söyler.¹⁰ Kişisel değerlendirmeye gelince de “orijinal üretimde bulunma” kriteri bakımından Marx’ı örneğin bir Freud’tan daha geride görür.¹¹ Zaman zaman “gazetecilik” tecrübesine hatırlatmada bulunarak dolaylı yoldan onu eleştirir ve kendisinden önceki kimi sosyalistlerden (Proudhon, Saint Simon vb.) etkilendiğini de söyler.

Şeriatı’ye göre Marx’ın 3 dönemi vardır: gençlik, olgunluk ve ihtiyarlık. Şeriatı, bunların üçüne yönelik de eleştirilerde bulunur ama “Marx’ı iyi tanımak istiyorsanız, olgunluk dönemine bakmalısınız” der. Ona göre, Marx gençlik döneminde Feuerbach ve Hegel’in etkisi altındadır; olgunluk döneminde diyalektik determinizmi benimsemiş bir toplumbilimcidir, yaşlılık dö-

neminde ise ideolojinin avamileşmesi olgusuna kurban olmuş bir ekonomisttir. Lenin ve Stalin dönemindeki uygulama ise, Marx’ın toplumbilimciliğiyle uyumsuzdur. Şeriatı’nın Marx’ın olgunluk dönemindeki genel yaklaşımına veya “praxis” kavramına getirdiği yoruma sempatik baktığı söylenebilir, ama bunun Şeriatı’nın kimliğiyle çelişen bir yönü yoktur. Çünkü Şeriatı’nın kendisi de toplum çözümlemesi yaparken bir “diyalektik” ve “praxis”e değer verir. Şeriatı’nın genel düşünce yapısı içerisinde “amel” kavramının önemi büyüktür. Birçok eserinde “düşünce “kavramına özel önem atfettiği görülürken, bir yandan da (bağlamına göre) eylemliliği “dinî bilince sahip olma”nın bir kriteri olarak görür.¹² O yüzden, bir sosyolog olarak Marksizm (veya Varoluşçuluk) çözümlemesi yaptığı yerlerde kullandığı bazı ifadeleri öne çıkararak, Şeriatı’nın “Marksist” (veya varoluşçu vs.) olduğunu iddia etmek doğru olmaz.

Bilakis hakkaniyetli bir değerlendirme yapılabilsen, onun “hikmet müminin yitik malıdır, nerede bulursa alır” hadisi doğrultusunda hareket eden bir “hakikat aşığı” olduğu söylenmelidir.¹³ O, hakikat alanının en zorlu konularıyla uğraşmış çözüm bulmaya çalışmış “aydın” ve “âlim” bir şahsiyettir. O yüzden, başka ideoloji ve öğretilere karşı önyargılı değildir; daha doğru bir ifadeyle söyleyecek olursak “eleştireceği görüşü en ince ayrıntısına kadar tanımak” gayesiyle önceden iyice araştırmış, ardından da “Şii” veya “Müslüman” kimliğiyle o görüşü eleştirmiştir.

Şeriatı’nın bu bağlamda yürüttüğü çalışmalarda hedeflediği şey, “tam tanıma”dır.¹⁴ O, bugün pek çoklarının yaptığı gibi, eksik bilgiyle kanaat sahibi olma yanlısına düşmemiş bir kişidir. Bu husustaki tavrı, Gazali’ninkiyle aynıdır. Her ikisi de “tam tanımadan eleştiri yapma” kriterine sadık kalmışlardır. Gazali Yunan düşüncesini, Şeriatı de Batı düşüncesini “iyi bildiğine” kanaat getirdikten sonra eleştirmiştir ki, doğru tavır budur. Batılı ideoloji ve öğret-

9 *İslâmbilim-III*, Fecr Yayınları, çev. Hicabi Kırlangıç, 2011, 1. Baskı, s. 223.

10 *Age*, s.152-153; 188-189; *Öze Dönüş*, Fecr Yayınları, çev. Ejder Okumuş, 2013, 4. Baskı, s. 24, 72-73; *İslâmbilim-II*, s. 74-75, 134-135, vd.

11 *Medeniyet Tarihi-II*, Fecr Yayınları, çev. Ejder Okumuş, 2013, 2. Baskı, s. 156-157.

12 *Kendini Devrimci Yetiştirmek*, s.132-145; *Biz ve İktidar*, s. 152; *İslâmbilim-III*, s. 220-221.

13 *Çöle İniş (Hubut-Kevir)*, Fecr Yayınları, çev. Hicabi Kırlangıç & Derya Örs, 2012, 2. Baskı, s. 70-71; *Dinler Tarihi-II*, çev. Ejder Okumuş, 2012, 2. Baskı, s. 136-137.

14 *Öze Dönüş*, s. 220; *İslâmbilim-II*, çev. Ejder Okumuş, s.110-111; *Biz ve İktidar*, s. 101; *Medeniyet Tarihi-II*, s. 12-14.

Gazali Yunan düşüncesini, Şeriatî de Batı düşüncesini “iyi bildiğine” kanaat getirdikten sonra eleştirmiştir ki, doğru tavır budur. Batılı ideoloji ve öğretiler hususunda Şeriatî'nin kitaplarında bolca malzeme bulunmasının sebebi budur.

ler hususunda Şeriatî'nin kitaplarında bolca malzeme bulunmasının sebebi budur. Şeriatî'ye İran'da “öğretmen” denilmesi boşuna değildir. O, devrimden önce İran halkına (Batı'yı tanıma konusunda) gerçekten de “öğretmenlik yapmıştır”. Marksizm veya varoluşçuluğun popüler olduğu bir dönemde İran halkını “gerçek İslâm”a (onun deyimiyle “Ali Şiiliğine”) davet etmiş ve bu noktada hayli etkili de olmuştur. Bu yönüyle bakılacak olursa Şeriatî'yi, İran'da “düşüncede devrim”i gerçekleştiren kişi olarak nitelemek mümkündür.

Size Şeriatî'nin, son tahlilde, “ıslah” ve “tecdid” çabası gösteren bir “İslâmcı” olarak nitelendirilebileceğine dair pek çok kanıt sunabilirim. Kimi vesilelerle daha önce ifade ettiğim gibi, hâlihazırda Şeriatî okumalarım devam ediyor ve bunlar bittikten sonra nasipse, *Biz ve Şeriatî* başlıklı müstakil bir kitap da yazmak istiyorum. Amacım “düşüncenin okullaşması” kavramı çerçevesinde Şeriatî düşüncesini kritize etmek. Bu bağlamda büyük çoğunluğunu zaten okumuş olduğum kitaplarını yeniden ve notlar olarak okumaya devam ediyorum. Bu notlar içerisinde Şeriatî'nin “kim olduğuna” dair de hayli materyal bulunuyor. Bunların bir kısmı bile buraya alıntılanmış olsa, yazının hacminin küçük bir risale boyutuna ulaşacağını rahatlıkla söyleyebilirim! Bu bahisle ilgili söyleyeceğim nihai sözleri, yazmayı düşündüğüm kitaba bırakarak, bu yazı vesilesiyle, “Şeriatî kimdir?” sorusuna bizzat Şeriatî'nin ağzından verilmiş en iyi cevaplardan biri olduğunu düşündüğüm birkaç pasajı dikkatlerinize sunmak istiyorum. Şeriatî bu pasajlarda “tam tanıma” meselesinin önemi- ne işaret ediyor ve kendi kimliğine dair de net ifadeler kullanıyor. Alıntılacağım bölümler Şeriatî'nin *İslâmbilim* başlığıyla verdiği 27 konferansın sonuncusudur ve 10 Kasım 1972 yılında verilmiştir.

TANIMA MESELESİ

İlk pasaj şöyle: “Arz etmek istediğim konu şu: Dersin adı İslâmbilimdir. Dinler tarihinden söz etmişsem ve çeşitli dinlere değinmişsem bunun nedeni İslâm'ın bugün ilmî olarak ortaya konulmasının imkânsızlığıdır. Ancak zihinde dünyanın büyük küçük dinleri hakkında ve insanlık tarihinde dinin gelişim tarihi hakkında birtakım bilgiler olursa İslâm'ın da ilmî şekilde ele alınması sağlanmış olur. Yine bilinçli bir aydının kafasında İslâm'ın insani, fikrî, ahlaki ve toplumsal değerleri *ancak çağdaş ideolojiler tanınursa, maddî, dini, irfani, ilmî ve ilmî olmayan ekoller bilinirse*¹⁵ böyle bir ortamda ilmî olarak anlaşılabilir. Ancak bu şekilde İslâm'ı kendi kafasında ilahi bir ideoloji olarak ele alarak ilmî bir değerlendirmeye tabi tutabilir.”¹⁶ Pasajda yanlış anlamaya sebep olacak müphem bir ifade var mı? Yok. Peki, burada Şeriatî, niçin Marksizm'in de aralarında olduğu diğer ideoloji ve ekollerini tanınamamız gerektiğini söylüyor? Şundan dolayı: “İslâm'ı ilahi bir ideoloji olarak ele alıp ilmî değerlendirmeye tabi tutmak için.” Buna siz Mehmet Âkif'in deyimiyle: “İslâm'ı asrın idrakine söyletmek için” diyebilirsiniz.

Demek ki neymiş? Diğer düşünce ve ekollerini incelemek gerektiğini söyleyen Şeriatî'nin amacı “faydasız ilimle uğraşmak” vs. değil, İslâm'ı çağın insanının aklına ve vicdanına hitap edecek şekilde anlatmakmış. Yani “tecdid”! Bunları ben söylemiyorum, Şeriatî söylüyor! Bakınız hemen aşağıdaki paragrafta Şeriatî bu konuda neler diyor: “Eğer dini kesinlikle bir kulluk ve inanç olarak -ki her halükârda tarih, eğitim ve kültür bakımından miras almışızdır- kabul edersek böylesi araştırmalara, böylesi fikrî ve ilmî irdelemelere ihtiyacımız yoktur. Öyle ki bazıları, İslâm'ı bir mekânda¹⁷ başka dinlerin ya da İslâm dışı veya din dışı ideolojilerin öğretilmesi gerekmez diye inanmışlardır. Fakat aydın insan İslâm'ı fikrî, ilmî, ilahî ve mantıkî bir öğreti olarak tanımak, kavramak ve bir inancı görevimiz olduğu üzere araştırarak inceleyerek -taklit ederek değil- seçmek isterse başka dinleri

15 İtalikler bana ait (KA).

16 *İslâmbilim-III*, 1. Baskı, s. 219.

17 Cümlelerin akışına bakılırsa, ifadenin aslı “İslâmî bir mekânda” şeklinde olmalıdır. Burada tercüme veya dizgi hatası var gibi görünüyor.

*ve hatta din dışı ve karşıtı öğretileri*¹⁸ ilmî olarak tanımak zorundadır. Ancak böylelikle İslâm'ı bilinçli olarak seçmiş olacaktır. Aslında insanın mantığı, insanın aklı sadece karşılaştırma yoluyla ve aynı şekilde tezat ve benzerliklere bakarak bir konunun çerçevesini ve değerini kavrayabilir.”¹⁹

Tanuma gereğinin, dinî gerekçesinin yanı sıra mantıksal gerekçesini de bu şekilde ortaya koyan Şeriatî, daha sonra, Hz. Ali'nin tarih boyunca iyi tanınmadığını, çoğunlukla yaşadığı dönemin sahabeleriyle kıyaslanarak eksik bir Ali portresi ortaya konulduğunu ifade ederek özellikle de Şii dünyasına sitemde bulunuyor ve Hz. Ali örneği üzerinden, bir kez daha “tanuma” ihtiyacına vurguda bulunuyor: “Bilakis Ali ancak onu yedinci yüzyıl Medine'sinden çıkarıp o çağdaki birkaç sahabeyle karşılaştırmaktan vazgeçerek insanlık tarihi içerisinde insanlığın kafa yordduğu en büyük şahsiyetlerin yanına oturtulup değerlendirildiğinde onun gerçek faziletlerini anlamış oluruz.”²⁰ Bu yüzden İslâm'ı tanımak için, öncelikle dünyada ideoloji olarak, ilim ve felsefe olarak gündemde olan fikrî ve itikadî konuları ele almamız ve İslâm'ı tanımak için böyle bir giriş yapmamız kaçınılmazdır. Ardından da İslâm'ı çağımız düşüncesinin zirvesinde gündeme getirmeliyiz. Yoksa yerel ve geleneksel çerçevede, miras aldığımız şekliyle İslâm'ı ortaya koymak bir şey ifade etmez. Ancak bu şekilde yeni nesil ve günümüzün bilinçli aydını İslâm'la donanıp silahlanabilirler.”²¹

Alıntılanmış olduğum bu pasajlar, sanırım Şeriatî'nin, “tanuma meselesi”nin çözümünü “ıslah” çabasının bir gereği olarak gördüğünü yeterince ortaya koyuyor. Ama Şeriatî yetinmiyor ve âdeti olduğu üzere, ele aldığı konuyu bütün boyutlarıyla ortaya koymak adına, bu kez “çağdaş dönemde Müslümanlar niçin bu meselenin önemini idrak edemediler?” sorusuna cevap arıyor ve meşhur tarihçi Arnold Toynbee'nin medeniyetler tarihi incelemeleri bağlamında yapmış olduğu analizden yola çıkarak, sorunun bir tür aşağılık kompleksine kapılmış olmaktan kaynaklandığını söylüyor. Bu analize göre, bir düşünce yaşlanıp eskiyince

savunma pozisyonuna geçer ve etraftan kendisine yönelen saldırılara cevap verebilmek adına, suçu kendinde aramak yerine başkalarını suçlamaya yönelir. Bu noktada hakikat arayışı biter ve düşünce donuklaşır. Burada yapılan, Şeriatî'nin deyimiyle: “kendi eksikliğini başkasının boynuna atarak gizlemeye çalışmaktır.”²² Bu sorunun çözümü için yapılması gereken ise bellidir: (başka pek çok eserindeki sözlerinin yanı sıra yukarıdaki pasajların da açıkça gösterdiği gibi) İslâm'ı ve Batı'yı iyi bilmektir. Ama Şeriatî bu kez “tanuma meselesi”nin başka bir boyutuna daha değiniyor ve bu kez “eksik tanuma”nın neden olabileceği sorunlara dikkat çekerek şunları söylüyor: “Böylelikle, İslâm'ı çağımızın düşünce düzeyinde gündeme getirmek için, dünyanın en temel ideolojik akımlarıyla dakik, bilimsel ve bilinçli bir tanışıklığımızın olması kaçınılmazdır. Elbette insan yüzeysel olarak ve ikinci elden yeni ilimler hakkında, egzistansiyalizm, sosyalizm, Marksizm vs. hakkında ufak tefek bilgiler edinebilir ve bunları tanıdığını, öğrendiğini düşünebilir. Fakat bunun bir değeri yoktur. Çünkü ben *bir Müslüman olarak* böyle eksik, temelsiz ve delilsiz bilgilerle ilmî, fikrî ve ideolojik cephede yer aldığımda elimin boş olduğunu o zaman anlarım, uzman ve bilgili bir kesim karşısında kendimi güçsüz hissedirim. *Dinin savunucusu olarak*²³ oldukça mahkûm ve mustazaf bir savunucusu olarak tanınırım ve savunduğum şeye zarar veririm.”²⁴

İSLÂMÎ ELEŞTİRİ LİYAKATI

Bu açık ifadelerden sonra, sanırım siz de artık konunun yeterince vuzuha kavuştuğunu kabul edersiniz! Ama Şeriatî bu, durmuyor ve bu kez konunun bir diğer boyutuna dikkat çekip: “fikrî tartışmada savunma pozisyonundan çıkıp saldırı pozisyonu almalıyız” mealinde cümleler sarf ediyor. Şu cümleler de onun: “Bu yüzden bu çağda ve dünyanın bu güçlü ideolojik cephelelerinde İslâm'ı savunmak ve hatta fikrî cephelerde *İslâmî saldırı liyakatini kazanacak düşünce ve bilinçle donanmak için*”²⁵ en temel ideolojileri metin üzerinden ve bilimsel ve dayanaklı olarak incelemek zorundayız.”²⁶ Ardından da tıpkı

18 İtalikler bana ait (KA).

19 *Agy.*

20 Cümle düşüklüğü tercüme metinden kaynaklanıyor.

21 *Age*, s. 220.

22 *Age*, s. 221.

23 İtalikler bana ait (KA)

24 *Agy.*

25 İtalikler bana ait (KA)

26 *Agy.*

“Yunan filozoflarının yazdığı kitapları, onların yazarlarından daha iyi anladığıma kanaat getirdikten sonra *Tehâfüt*’ü yazdım.” diyen Gazali gibi konuşarak (âdeta bendenizin de rakip ideolojiyi mağlup etmek için “düşüncenin okullasma” kavramı çerçevesinde dile getirdiğim “yetkinlik” kriterine göndermede bulunurcasına) şu cümleleri kuruyor: “Böylece bu ideolojilerin taraftarı olduklarını iddia edenler bile bizim bu ideolojileri bilinçli olarak tanıdığımızı ve hatta *kendi ekollerini tanımada kendilerinden daha güçlü olduğumuzu*²⁷ ve yargılarımızın kendilerinin en dakik kaynaklarına ve metinlerine dayanılarak yapıldığını itiraf etmek durumunda kalacaklardır. Bu şekilde tanındıktan sonra onu kendi ideolojilerinden sonra bizim sözumüzü -İslâm’dır tabii- kabul etmeye ikna edebiliriz. Fakat bir Marksistin karşısında ağızımızı açar açmaz o bizim ‘ikinci el’ olduğumuz ve onun ideolojisini tali ve avama özgü meselelerden tanıdığımızı anlarsa, sonrasında İslâm’ı savunmak için konuşmaya başladığımızda bizim İslâmî metinleri tanıyışımız tam ve doğru olsa bile, rakibin ve muhalifin fikrini etki altında bırakma etkimiz zayıflayacaktır.”²⁸

Görüldüğü gibi, bu son pasaj, Şeriatî’nin “tam tanıma” ile neyi amaçladığı, bu amaca ulaşmak için nelerin yapılması gerektiği vb. hususundaki görüşlerini net bir şekilde yansıttığı gibi, Şeriatî’nin “kimliği” konusunda da net bir kanaate ulaşmayı mümkün kılan açık ifadeleri de içeriyor. Şeriatî burada Marksizm’i “rakip” ve “muhalif” bir akım olarak niteliyor ki, sadece bu pasajı delil göstererek dahi Şeriatî’nin “Marksist” veya “sosyalist” olmadığına dair bir kanaate ulaşılabilir. Ama biz, aklında hâlâ soru işaretleri kalanlar olabileceğini düşünerek, daha kesin ve net bir pasajı dikkatlerinize sunmak suretiyle Şeriatî’nin mezkûr sıfatla isimlendirilemeyeceğini, çünkü bu son pasajda bizzat kendisinin “kim olduğunu” (veya “kim olmadığını”) söylemiş olduğunu göstermiş olalım. Pasaj şöyle:

“...Sizin hissettığınız gibi, siz *hiçbir zaman*²⁹ kendimi egzistansiyalist, metafizisyen, Marksist, sosyalist, materyalist, idealist ve arif olarak

tanıttığımı, bunları kendime yakışır bir sıfat olarak benimsediğimi duymamışsınızdır. Çünkü gerçekten bunların hiçbirinden değilim ve bu kalıplardan hiçbirinin içinde kalmak istemiyorum. Bu kalıplardan birini kabul ettiğimde kendimi ölmüş gördüm ve ben diri kalmak istiyorum (bu söylediğimi bir iç konuşması şeklinde değil, bir düşünce tarzı olarak söylüyorum). Fakat bugün dünyada söz konusu olan bu ideolojilerden hangisi seni düşünmeye (inanmaya değil), araştırmaya zorladı, hangi ideolojiden daha çok etkilendin ve hangi düşünür üzerinde daha ciddi durursun, diye soracak olursanız, egzistansiyalizm diye cevap verirdim. Birinci sırada Heidegger egzistansiyalizmi, ikinci sırada Gabriel Marcel ve Jaspers’inki ve üçüncü sırada Nietzsche’nin egzistansiyalizmi (kendisini tam anlamıyla egzistansiyalist olarak adlandırmamasak da fikrî temellerinin birçoğu nedeniyle egzistansiyalist diye kabul edebiliriz), daha sonraki sıralarda da Kierkegaard’ın ve Sartre’in egzistansiyalizmi gelmektedir.”³⁰

Evet, kendi tanıklığıyla da sabit olduğu üzere, Şeriatî ne Marksisttir ne sosyalist ne de varoluşçu vs. O, çağdaş dönemde Afgani ve İkbâl çizgisini sürdüren,³¹ İslâm’ı çağın insanının idrakine sunmaya çalışan, bunun için dönemin hâkim ideolojileri ve öğretilerinin iyi bilinmesini elzem gören, tecdid ve ıslahı hedeflemiş sorumlu bir aydın, sorun çözen bir âlim, Doğulu, Üçüncü Dünyalı Müslüman bir mütefekkindir.³² “Şeriatî kimdir?” sorusuna bunun dışında verilecek cevaplar ya yanlış ya da eksik olacaktır.

30 *Age*, s. 223.

31 Şeriatî’nin *Biz ve İkbâl* kitabına bakınız.

32 Son olarak, belki hâlâ kuşkusu olanların ikna olmasına yardımcı olur diye, bir de Şeriatî’yi en iyi tanıyan kişilerin başında gelen eşi Puran hanımın konuyla ilgili sözlerine müracaat edelim. Adem Özköse’nin 2008 yılında kendisiyle yaptığı röportajda Puran Şeriatî, Şeriatî’nin Marksist/sosyalist olup olmadığı sorusuna cevap verirken şunları söylüyor: “Ali Şeriatî İslâmî dünya görüşüne mensup bir insandı. Şeriatî’nin çağrısı gerçek İslâm’adır. Eşim İslâm’ın kendine ait bir orijini olduğunu düşünüyordu. Ali Şeriatî sol anlayıştan asla esinlenmemiştir. Fakat Ali Şeriatî’nin insanlara anlattığı gerçek İslâm, Marksist fikirlere sahip olan kişiler tarafından da ilgiyle izlendi.” (“Ahmedinecad’ı Sevmiyorum!”, Puran Şeriatî ile Röportaj: Adem Özköse, *Gerçek Hayat*, 22-28 Şubat 2008, s. 8). Başka söze hacet var mı?!

27 İtalikler bana ait (KA)

28 *Agy*.

29 İtalikler bana ait (KA)

TEVHİDİ GÖRÜŞ, DÜZEN VE AKSA

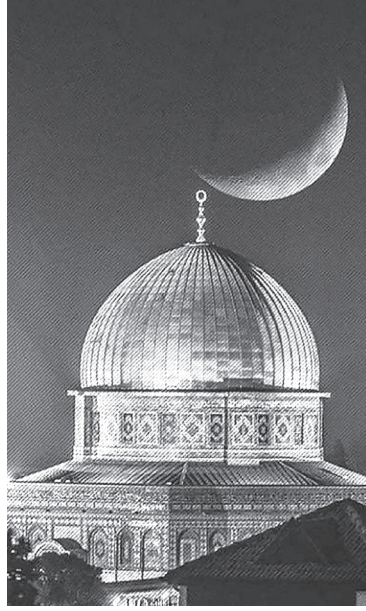
ALİ AKGÜN

Bugün İslâm ümmeti ekseriyetle Batı medeniyeti karşısında bir “ezilmişlik” duygusu içindedir. Bu noktada başlıca iki tavır görülür. Bir grup bu ezilmişlik veya yenilmişlik hâlinin büyümeyle aşılabileceğini düşünür. Büyümenin de Batılı değerlerin gösterdiği yoldan gerçekleşeceği benimsenmiştir. Böylece bir yandan sanayileşmeye ve liberal ekonomiye önem verirken, bir yandan da milliyetçilik üzerinde dururlar. Bir grup ise tevhidi bir hayat tasavvuruna inanmayı temel kabul eder. Bu anlayışı savunanlar için de dünyamızdaki yükselme hamlelerine devam etmek gereklidir. Ama ekonomik yapı için başvurulacak kurumsal ve teknik vasıtaların seçimi, sermayenin nasıl yönetileceği, hangi konulara öncelik verileceği gibi hususlar, tevhidi dünya görüşünün prensipleri çerçevesinde şekillenmelidir. Bu anlayışta devlet ve toplum İslâmî prensiplere göre tanzim edilir. Dünyaya bakış ve bilgiye yaklaşımda tevhidi görüşün üstünlüğünü izah etmeye çalışalım.

TEVHİDİ DÜŞÜNCE

Kur’an’da Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Andolsun biz her ümmete, Allah’a kulluk edin, tağuttan kaçının” diye peygamber gönderdik.” (Nahl, 16/36)



“Bilin ki Allah kendisine şerik koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine affeder.” (Nisâ, 4/48)

Ayetler, insanın yaratılış amacının yalnızca Allah’a kulluk etmek olduğunu açıkça belirtir. Kulluk ve ibadet edilmeye layık olan sadece O’dur. Tarihsel olarak da bütün insanlık âlemi bu durumdan haberdar edilmiştir. Şirk yani Allah’a ortak koşma dışındaki tüm günahların affedileceği sözü ise, tevhidin Allah’ın en büyük ve en önemli emri olduğunun ispatıdır.

Hadis-i şeriflere bakalım:

“Bir Yahudi pazarda ‘Musa’yı insanlar üzerine seçkin kılan Allah’a yemin olsun ki’ diye ye-

min ettiğinde orada bulunan bir sahabe onun yüzüne bir yumruk indirdi. Yahudi Resûlullah’a (s.a.v.) gelip şikâyetçi oldu. Hz. Peygamber sahabeye ona neden vurduğunu sorunca o da: ‘Musa’yı senden üstün tuttu’ deyince Resûlullah: ‘Peygamberleri birbirleriyle yarıştırmayın’ diye cevap verdi.”

“Bir defasında Hz. Ömer’in elinde Tevrat sayfaları gören Resûlullah bundan dolayı ona kızmış; ‘Ey Ömer vallahi Musa da aramızda olsaydı bana uymaktan başka bir şey yapmazdı.’ buyurmuştur.

Hadislerde Resûlullah’ın şahısla ilgili bir hususa tevazu ve müsamaha ile yaklaştığını görüyoruz. Oysa din söz konusu olunca Hz. Peygamber kesin bir iman, vakar ve seçilmişlik duygusuyla konuyu değerlendirmiş ve İslâm’ın üstünlüğünü dile getirmiştir.

Yasa koyucu Allah Teâlâ bize hayat yollarımızı göstermiştir. O’nun sözleri şüphesiz bütünüyle gerçek ve yerli yerindedir. Tüm insani değerler ilahi iradeye tabi olmakla anlam ve varlık kazanır. Müslüman için O’nun aşkınlık ve yüceliği her şeyden üstündür. Allah nihai gerçeklik ve gayedir. O varlık kademelerinin varıp dayandığı sondur. Dünyadaki var oluş bir sebepler zincirine muhtaçtır. Bu durum bizatihi ilk ve sona kavuşuncaya kadar devam eder.

İşte Allah evvel ve ahirdir.¹ O, sonsuz boşlukları kapatan imanımızın sahibidir.

Epistemoloji, felsefenin, bilgiyi tanımlayan, onun kaynağını, kategorilerini ve geçerlilik şartlarını araştıran dalıdır. Batılı bilgi teorisi vahyî bilgiye dayalı doğruluk ve gerçeklik anlayışını formüle etmeyi başaramamıştır. Batılı bilgi görüşünde kutsalın anlamı kaybolmuştur. Vahiy her şeyi bilen Allah'tan iletilen bir bilgidir. Bu bilgi deneysel yöntemle elde edilen ve yalnızca akla dayanan bir bilgi değil fakat "aklına isabetle ve dirayetle kullananlara" hitap eden bir bilgidir.

İsmail Raci Faruki bilgiyi Batılı hüviyetinden kurtarmak ve İslâmî bir bilgi görüşüne ulaşmak ister: "İlim herhangi bir anlama gelecekte o insanın ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan doğadaki varlık ve güçlerden faydalanmaya yönelik bir görüşle birlikte doğan ya da yaratılışın ve onun yasa veya modellerinin araştırılmasıdır."² Bütün Müslümanlar her gün insanlığın yararına kullanılacak bilgiye olan umutlarını "Rabbim bize faydalı ilim ver!" duasıyla dile getirirler. Bir başka dua ile de Allah'tan onları yararsız bilgidenden sakındırmasını isterler: "Faydası olmayan ilimden sana sığınırım." Müslümanlar faydalı olmayan bilgiyi ne isterler ne de ona saygı duyarlar. Eğer duaların işaret ettiği şeyi görürsek,

- 1 "O ilktir (kendisinden önce hiçbir varlık yoktur), sondur (her şey yok olurken O kalacaktır), zahirdir (delilleriyle varlığı gün gibi açıktır), batındır (zatının hakikati gizlidir), o her şeyi bilendir." (57/3).
- 2 İsmail R. Faruki, "Batı Bilimi karşısında Müslümanların Tavrı", *İslam Bilimi Tartışmaları*, haz. ve çev. Mustafa Armağan, İnsan Yayınları, İstanbul 1990, s. 79.

bugün bilimsel araştırmaların bir işe yaramak zorunda olduğunu söylememiz gerekir. Bir ilmin mutlak şekilde faydasız olduğu tespit edilirse bu durumda ondan sakınmamız gerekir.

Faruki'nin "Bilginin İslâmîleştirilmesi" programının temel ilkesi tevhitir. İslâmî yaklaşımın belki de en ayırıcı karakteristiği onun hakikatin teklifi ilkesine sahip oluşudur. Bu ilke hakikati Allah'ın sıfatlarının tecellisi olarak, O'ndan ayırlamaz olarak görür ve Allah nasıl bir ise hakikatin de öyle bir olduğunu kabul eder. Gerçeklik var oluşunu yalnızca yaratıcısı ve nihai nedeni olan Allah'a borçlu olmakla kalmamakta; aynı zamanda anlam ve değerini de gayesi ve nihai hedefi olan ilahi iradedden almaktadır.

Tevhit inancı bütün boyutlarıyla İslâm düzenini kuşatır, bütün alanları kendi etkisi altına alır. Allah birdir, ortağı ve benzeri yoktur. Dünya ve insanın yaratılışı ve geleceği hususunda Allah'ın iradesi -hayatın varlığı, unsurları ve şekli itibarıyla- tek bir. Beşeriyetin kaynağı ve hedefi birdir. Bütün peygamberlerin getirdikleri dinlerin özü birdir. İslâm tek millettir. Toplumların inanç, ibadet ve hareketleri aynı noktada birleşir. İnsanlar dünya ve ahirette tek bir amaca yöneltilmişlerdir ki bu da Allah'ın rızasıdır.

Yahudilik kavmiyetçilik sınırları içinde donuklaşmıştır. İnsanlığı Allah'ın indirdiği vahiy aracılığıyla insani birliğe çağırmanın hiçbir zaman düşünemeyiz. Hristiyanlık'ta ise tevhit ile putperestlik birbirine karışmıştır. Sonuçta din olarak özelliklerini ve safiyetini kaybetmiştir. Yalnızca İslâm tevhit düşüncesini ve onun diğer gereklerini

korumuştur. "İslâm düşüncesi yeryüzündeki diğer tüm itikadi ve felsefi düşünce sistemlerinden saf tevhit akidesi ile ayrılır."³ Tevhit inancı günlük yaşantının çeşitli boyutlarına dair toplumsal düzenlemeleri belirler. İslâmî düşünce sistemine göre tevhit inancının cihanda el atmadığı hiçbir alan yoktur. Âlemde tek etkin kuvvet, Allah'ın birliğinde tecelli eden kuvvettir. Şu varlık dünyasında tevhidin gözetimi haricinde tek bir zerre dahi kımuldayamaz.

"İslâm devletinin toprağı yani vatanı tüm yeryüzüdür, hatta uzayda yolculuk çok uzak bir kavram olmadığına göre tüm evrendir diyebiliriz. Yeryüzünün belli bir kısmı doğrudan İslâm devletinin yönetimi altındayken geri kalanı henüz dâhil edilmemiş olabilir, ancak İslâm devleti buna rağmen varlığını sürdürmeye ve faaliyet göstermeye devam eder. İslâm'ın toprakları genişlemekte, halkı ve 'vatandaşları' da çoğalmaktadır. Çünkü İslâm'ın amacı tüm insanlığı bünyesine katmaktır; bu hedeften vazgeçmediği sürece dünya nüfusunun yalnızca bir kısmına sahip olmasının bir önemi yoktur."⁴

İslâm devleti anayasasını, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra oluşturulan Medine Vesikası'ndan alır. Bu antlaşmanın özü tarihteki tüm İslâm devletleri için belirleyici olmuştur. Bu antlaşmaya göre kökenlerine bakılmaksızın Müslümanların hepsi bir ümmet sayılacak yani İslâmî hukuka tabi olan bir bütün oluşturacak-

- 3 Seyyid Kutub, *İslam Düşüncesi 1*, çev. H. Fehmi Ulus, Beka Yayınları, İstanbul 2018, s. 307.
- 4 İsmail Raci Faruki, *Niçin İslam*, çev. Yasemin Savur, Mahya Yayınları, İstanbul, 2015, s. 91.

lardır. Ümmet tam bir özgürlük içinde vahye göre yaşayan ya da en azından yaşamaya çalışan bir toplumdur.

Tevhit Müslümanların hayatının her yönünü kuşatır ve medeniyetlerinin her ürününde, bilinçlerinin her köşesinde hâkimdir. “Batılı modern Hıristiyanlar insanın içindeki tanrıya odaklanırken, Müslümanlar aşkın olan Allah’a...”⁵

DÜNYA DÜZENİ

ABD İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir düzen kurdu. Bu görünürde iki kutuplu bir dünyaydı. ABD’nin başını çektiği liberal, kapitalist, demokratik Batı ve karşısında SSCB’nin belirleyici olduğu ittifakları oluşturan ülkeler. Gerçekte ise hâkim olan ABD’nin liderliğindeki sistemdi. BM, IMF, Dünya Bankası ve NATO gibi örgütler aslında ABD’nin kurduğu dünya düzeninin araçlarıdır. Amaç ABD’nin tespit ettiği hedefleri gerçekleştirmektir. Örneğin BM’nin İsrail’in kuruluşunda (BM 1947’de Filistin topraklarının taksimini ve 1948’de İsrail devletinin ilanını sağlamıştır.) oynadığı rol böyledir. ABD bu kuruluşlar dışında başka yöntemlerle de diğer ülkeleri kontrol etmektedir. Mesela “askerî yardım” yoluyla başta Müslüman ülkeler olmak üzere devletleri silahlı kuvvetleri üzerinden denetim altında tutmaktadır. Yine bir örnek verirsek Pakistan bu şekildedir. Pakistan Taliban’ı denetlemekte, Taliban Afganistan’daki el-Kaide gibi örgütleri kontrol etmekte ve ABD de Pakistan üzerinden hepsini yönlendirmektedir. Afganistan savaşında ve sonrasında bu durum açıkça gözlenmiştir.

5 İsmail R. Faruki, *age.*, s. 103.

İngiltere’nin, sömürgeciliği döneminde uyguladığı İslâm dünyasını daha küçük devletlere bölme yöntemini ABD de sürdürmüştür. Buna bir de ek yapmıştır; İslâm âlemini Sünni ve Şii kamplara bölmüştür. 1979 İran devrimiyle başlayan ve birçok başka girişimlerle (Körfez Savaşı, Irak işgali ve en son “Arap Baharı” süreci) devam eden; neticede sürekli İran ve Şii kampın kuvvetlendiği ve Sünni Arap ülkelerinin güç kaybettiği yeni Ortadoğu planı. ABD 11 Eylül’den sonra hiçbir makul ve gerçek neden olmadan, yalanlara sığınıp, Batılı müttefikleriyle birlikte Irak’ı işgal ederek kendi kurduğu düzeni ortadan kaldırmıştır. Böylece normlar, ilkeler ve demokratik insan haklarının onlar için bir anlamı olmadığını, önemli olan hususun ABD ve Batı’nın menfaatleri olduğunu göstermişlerdir.

AKSA TUFANI VE SONUÇ

Aksa Tufanı ABD ve İsrail’in dayattığı köle düzenini reddeden özgürleştirici bir çağrıdır. İslâm medeniyetinin bugün yeniden inşası için iktidar şarttır. İktidar için tek yol cihattır. Aksa Tufanı cihadı İslâm ümmetine muhteşem bir imkân sunmuştur. HAMAS işgalci Siyonist devlete karşı gerçekleştirdiği benzeri olmayan bu hareketle İslâm ümmetine bir yeniden diriliş ve şer düzenine karşı bir direniş imkânı ortaya koymuştur. İnsanlığın ve ümmetin var oluşuna dair bir hamledir bu. İslâm ümmetinin HAMAS mücahitlerinin başlattığı hareketle ilgili alacağı tavır tüm geleceğimizi belirleyecektir. Saldırıların 105. günü itibarıyla İsrail tarafından Gazze’de öldürülen Müslüman sayısı 25 bin, yaralı sayısı 63 bin ve yerinden edilen

insan sayısı yaklaşık 2 milyondur. Rakamların çoğunu kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Ayrıca Yahudiler kalles yöntemlerle HAMAS önderlerini şehit etmekte ve zulüm sürmektedir.

İsrail’in gerçekleştirdiği soykırımın ve mücahitlerin direnişinin hangi sonuçlara neden olabileceğine bakalım:

Birinci durumda Müslümanlar zafere ulaşır, Filistin’de İslâm’ı esas alan devlet kurulur. Ayet-i kerimede buyrulduğu gibi “Allah’ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır.” (2/249) Şehitler ümmetin gurur sebebi olur. Kudüs ve Mescid-i Aksa tevhidin rengine boyanır. İslâm medeniyetinin şafağı başlar.

İkincisinde ABD’nin baskısıyla İsrail saldırılarını durdurur ve Gazze’den çekilir, HAMAS da ümmetin ilgisizliği ve acizliğine bakıp, katliamların durması için ateşkesi kabul eder. ABD planladığı şekilde iş birlikçi bir liderlik altında Batı Şeria’daki Filistin yönetimini güçlendirir. Sınırlı bir Filistin devletinin kuruluşu ilan edilir. İslâm ümmeti bir hiç olur, Tih çölünde şaşkın şaşkın dolaşmayı sürdürür.

Üçüncü muhtemel netice de HAMAS şanlı direnişine devam eder. ABD ve Batı’nın desteklediği işgalci Siyonist devlet katliamlarını sürdürür. 8-10 bin olduğu ifade edilen mücahitlerin hepsi şehadete kavuşur. Meleklerin imrendiği bu insanlara yardım etmeyip doğrudan veya dolaylı Yahudilerin safında yer alan ülkeler Allah’ın gazabına uğrar. Yokluk çölünden çıkmak başka bir zamana ve gelecek nesillere kalır.

Ayşe Şasa ve Yeşilçam Günlüğü

AŞKIN YILDIZ

“Okyanusunu arayan bir damlaydı, ona ulaşmak için nehirleri, denizleri dolaşması gerekiyordu.”

Ayşe Şasa deyince önümüze birkaç pencere birden açılmaktadır. Sinema, psikoloji, din, ruh ve rüya... İnsanı her yönüyle kavrayan ve onu hem iç hem de dış âlemden var eden bu önemli kavramlar Ayşe Şasa dediğimizde doğal olarak önümüze gelmektedir. Doğup büyüdüğü ev, çocukluğu, sinemayla ilk tanışması, fikir hayatına yön verenler, yaşadığı sancılı hastalık dönemi ve sinemayla yeniden tanışması... Öyle görünüyor ki *arayış* kelimesiyle özetlenebilecek olan Şasa'nın tecrübe ettiği fikrî ve zihnî mücadele, *adayış* kelimesiyle doğrudan sinema anlayışına yansımış ve özellikle hayatının son evresine kadar ona yön veren ruhi-manevi tekamülüyet, sinema bilincini oluşturmuştur. Bu sinema bilinci, 90'lı yıllarda *Dergâh* dergisinde denemeler şeklinde kendisini göstermiş, sonrasında 1993 yılında bir kitap çalışması olarak yayınlanmıştır. Özellikle Türk sinemasını kimliği, kökleri ve öz değerleriyle buluşturmaya çalışan ona biçimsel ve içeriksel olarak yeni bir varoluş alanı açmaya çalışan bu düşünceler; kendisinden sonra birçok sinema sanatçısını, yazarını

ve düşünürünü etkilemiştir. Bu yazı öncelikle Ayşe Şasa'yı tanımaya sonrasında özellikle *Yeşilçam Günlüğü* kitabı üzerinden yazarın Türk sineması üzerine düşüncelerini anlamaya çalışacaktır.

HAYAT İÇİNDE HAYAT, FİLM İÇİNDE FİLM: AYŞE ŞASA

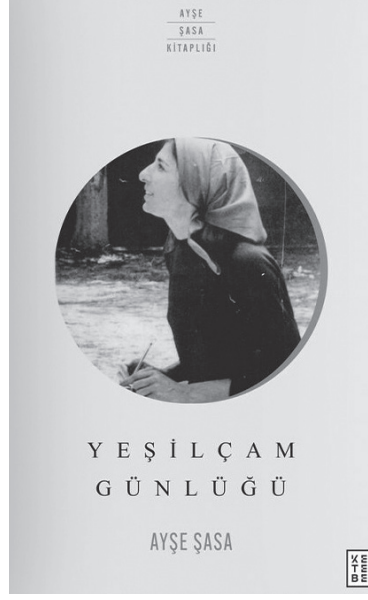
Ayşe Şasa'nın hayatı süreç içinde dönüşüme uğramış ve hayatın içinden yeni bir hayat çıkarmayı başarmıştır. Aynı şekilde bu durum sinemasına yansımış ve ikinci hayatıyla birlikte ikinci bir sinema anlayışı ortaya çıkmıştır. Fizikten metafiziğe, maddeden ruha, somuttan soyuta, görünenden görünmeyene olan bu yolculuk arayış kelimesiyle özetlenebilir. Ancak arayış denildiğinde akla, kervan yolda dizilir misali bilinmeyen, farkında olunmayan bir arayış gelmemelidir. Bu arayış eksik parçanın farkında olan, neyi aradığını bilen birinin arayışıdır.

1941 yılında varlıklı bir ailenin kızı olarak dünyaya gelen Şasa'nın doğduğu evle, ailesiyle ve sahip olduğu maddi zenginliğiyle pek barışık olmayan bir çocukluk evresi vardır. O yıllarda modernleşme ve batı hedefleri doğrultusunda şekillendirilmeye çalışılan toplum-

sal ve kültürel yaşam anlayışı, Şasa'nın evine Avrupa'dan gelen Yahudi, Katolik ve Protestan mürebbiyelerin baskıcı eğitimi olarak yansıyacaktır. Kızlarının bir Batılı gibi yaşamasını isteyen aile onu baskıcı ve zorba bir eğitim disiplinine, gayrimüslim mürebbiyelerin eline teslim etmiştir. Şasa, çocukluk yıllarını bu bakıcıların yönlendirmeleri altında tamamen İslâm değerlerinden uzak bir şekilde, kilise ziyaretleri ve farklı dinlere ait geleneksel günlerin gölgesinde geçirmiştir. Çocukluğunun ikinci kısmında on iki yaşında Arnavutköy Kız Koleji'ne yatılı olarak okula başlar ve burada çok erken yaşlarda Camus, Sartre gibi yazarları okur. Bu şekilde bakıldığında Şasa'nın çocukluk ve ilk gençlik çağlarının kendi öz değerlerinden uzak bir şekilde farklı din, kültür ve felsefe yolculuklarıyla geçtiği görülecektir. Sonraki yıllarda Marksist bir anlayışa sahip genç bir insan olarak sinemayla tanışacak ve sinema dünyasını bu bilinç üzere inşa etmeye başlayacaktır.

Sinemayla ilk tanışması on sekiz yaşında olur. Aslında Türk sineması Şasa'nın yetiştiği ortamda küçük burjuva tarafından hor görülen, basit bir uğraşıdır ve o, bu durumun bilincinde olarak âdeta üstenci, Batı yanlısı ailesine, yetişti-

ği eve ve tüm şımarık zengin imkânlarına karşı bir tür isyan hareketi olarak sinema dünyasına adım atmıştır. Babasının spor, müzik, bale ve resim eğitimleri, mürebbiyelerinin batı terbiyesi tedrisi ve annesinin oyun yazarlığı üzerine geliştirdiği tüm entelektüel donanım, şimdi onların hiç istemediği bir dünyaya hizmet etmek üzeredir. Bu tavır, Ayşe Şasa'nın sinemayla şekillenecek ömrünün ilk adımıdır. Bu dönemde yönetmen Halit Refiğ'le yolu kesişir ve senaryo çalışmalarında bulunur, setle tanışır. Kemal Tahir'le birlikte Doğu ve Batı üzerine Marksist pencerenin dışında bir bakış açısı keşfeder ve bu ülkenin kendi geleneksel ve kültürel kökenlerine dair bir farkındalığa erişir. Daha sonra 1967 yılında evleneceği yönetmen Atif Yılmaz'ın çalışmalarında yer alır ve birçok filmin senaryosuna bu dönemde imza atar. Sadri Alışık, Cüneyt Arkın, Yılmaz Güney, Fatma Girik, Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Ediz Hun ve Kadir İnanır gibi Yeşilçam sinemasının en ünlü isimleri Şasa'nın senaryolarına hayat verirler. *Ah Güzel İstanbul* (1966), *Balathı Arif* (1967), *Yedi Kocalı Hüzmüz* (1971) ve *Battal Gazi Destanı* gibi meşhur filmler senaryosunu yazdığı onlarca film den bazılarısıdır. Atif Yılmaz, Memduh Ün, Halit Refiğ ve Yusuf Kurçenli gibi isimler yine Şasa'nın o yıllarda birlikte çalıştığı ve Türk sineması dendiğinde akla ilk gelen yönetmenlerdir. Özellikle 60'lı ve 70'li yıllar Şasa'nın Türk sinemasının doğrudan içinde olduğu üretken ve aktif yıllardır. Türk sinemasının o dönemki anlayışıyla Yeşilçam kalıplarıyla üretilen senaryolar ve yapı-



lan set asistanlıkları Şasa için sinema zanaatını öğrenmek adına oldukça verimli olmuştur. Bu şekilde bir filmin nasıl üretileceğini defalarca deneyimlemiştir. Buna rağmen arayışı bitmeyecektir, çünkü belli ki çocukluğunda "ben çok yalnızım bu notu bulan beni bulsun" diyerek şişeye koyup denize bıraktığı notu henüz bulan olmamıştır. Şasa'nın varoluş ve fikir çilesiyle büyüdüğü yalnızlığı, onu sinemada da yeni bir arayışa götürmektedir. Bu arayış, Kemal Tahir'in "maskaralık yaptığın sürece seni alkışlarlar, ciddi bir şey yaptığındaysa kimse suratına bakmaz" dediği öğüt üzere gerçekleşmektedir aslında. Çocukluğundaki bir başınsalığı şimdi fikri, manevi bir yalnızlığa doğru evriliyordu. Bu yalnızlık şizofreniyle daha da büyür ve yıllarca sürece sancılı, buhranlı, çileli bir hastalık süreci başlar. Bu dönem Şasa'nın ikinci hayatına geçiş yapacağı bir sınır çizgisi gibidir.

Yeni hayatının en belirgin özelliği, Muhyiddin İbn-i Arabi'nin

Füsûsu'l-Hikem kitabından yola çıkarak edindiği tasavvuf olmuştur. Artık Şasa, varlık ve fikir mücadelesini yeni bir kimliğe dönüştürerek tamamlamıştır. Hakikat ve hikmet arayışı yaşamının her sahasına yansıdığı gibi doğrudan sinema anlayışına da yansımıştır. Sinemadaki tecrübe, birikim ve ilgi; yaşadığı manevi dönüşümle birleşecek ve Şasa'yı yıllar sonra çok daha temel ve asli bir alanda düşünmeye sevk edecektir. Şasa, bundan sonra sinemaya ontolojik olarak yaklaşmış, sinema sanatını geleneksel, mahalli ve özgün bir anlatıma kavuşturmanın çarelerini aramıştır. Artık o, sinemanın zanaat ve sanat arasındaki ayrımını ortaya koyan, sanatsal içerik ve biçimi üzerine düşünen, Türk sinemasını bu toprakların kendi inanç ve değerleriyle tanıttırmaya çabala-yan, sinemasal üslupta derinlik, şiirsellik ve maneviyat arayan, kısacası derdi olan bir sinema düşünürüdür. Bu düşünsel ve manevi dönüşüm Şasa'nın sinemaya ikinci kez merhaba deyişi ve sinemayla ikinci ve belki de daha doğru bir tanışmasıdır.

Şasa, sinemanın hikmetini, hakikat bağıyla ilişkilendirmekte, geleneksel dinî ve kültürel yaşamın, doğrudan sinemanın içeriğini ve biçimini oluşturacağı bir sinemasal var oluştan bahsetmektedir. Sinema, çıkış olarak Batı menşeli olabilir ancak bu durum bizim sinemamızı Batı tarzında yapmak zorunda olduğumuz anlamına gelmemektedir. Türk sinemasının kendi kimliğine, özüne kavuşmasının ve yabancı unsurlardan arınmasının vakti gelmiştir. Şasa, Türk sineması ve kimlik üzerine geliştirdiği düşünceleri

âdeta kuramsal bir tartışmaya dönüştürmüş ve kendisi gibi düşünen kültür, sanat ve sinema dünyasından yazar, akademisyen, öğrenci ve sinemasever herkesi fikir ve gönül dünyasında ağırlayarak kolektif bir bilinç oluşturmuştur. İhsan Kabil, Sadık Yalsızuçanlar, İsmet Özel, Enver Gülşen, Cihan Aktaş, Mesut Uçakan ve daha nice isimler onunla cem olmuş, *sinema ve hakikat* başlığının altını doldurmaya çalışmışlardır. Şüphesiz bu, ülkemizde sinemaya dini temelli bir pencereden ilk kez bakma girişimi değildir ancak tasavvuf temelli bir *irfan sineması* ya da *rüya sineması* denilebilecek bu yaklaşım daha önceki *beyaz sinema*, *millî sinema* ve *dinî film furyalarından* çok daha kapsamlı ve metodolojik bir yaklaşım sunmaktadır. Öyle ki bu yeni bakış sadece Türk sinemasına değil genel olarak dünya sinemasına yeni bir gözle yaklaşmayı öğretmektedir. Mistik ve ruhani bir boyut aşıl原因 bu yaklaşımla sinema eseri, izleyicisine aşkın bir hissiyat dünyası vadetmekte ve seyircisini fenomenolojik bir evrene sokmaktadır. Artık sinema perdesi, izleyicisini koltuğundan alıp ilahi bir katmana taşıma iddiasındadır. Böylesi bir sinema deneyimi, doğrudan yakalanabilecek bir deneyim değildir. Ciddi bir tefekkür, birikim ve deneyim süreci gerekmektedir. Şasa böylesi bir kavrayışa belki de tüm hayatını adayarak ulaşabilmiştir. Sinema üzerine getirdiği tüm fikirleri, *Dergâh* dergisinde yayımladığı günlüklerinde tartışmaya açmış ve ilgisine duyurmuştur. Daha sonra bu günlükler bir kitapta toplanmış ve *Yeşilçam Günlüğü* adıyla basılmıştır. Otuzuncu

yılı geride bırakan bu çalışma günümüz sineması için birçok yönden önemini korumaktadır.

YEŞİLÇAM GÜNLÜĞÜ VE YENİDEN SİNEMA

Şasa ve sinema ilişkisine baktığımızda Şasa'nın hayatı boyunca yaşadığı değişim ve dönüşümün doğrudan sinemasıyla eş zamanlı olarak yaşandığı görülecektir. Şasa, fikrî ve manevi olarak değiştikçe, büyüdükçe; sinema anlayışı da değişmiş, büyümüş ve âdeta yücelmiştir. *Yeşilçam Günlüğü* adlı kitap çalışması yıllar süren bu değişimin ve birikimin özeti gibidir. Okuyucusunu temel kavramlar, kuramcılar ve yazarlara yönlendiren bir başlangıç kitabı gibi durmaktadır. Sadece sinema değil, dizi, reklam ve medya dünyasına ve bunların izleyicilerle olan ilişkisine de değindiği genel bir iletişim kitabı olarak görülebilir. Günlükler diye adlandırılan yazılar, akademik yazı değil, diğer taraftan makale ya da deneme türünde de doğrudan kategorilendirilemezler. Okuyanı içtenliğiyle ve samimiyetiyle saran bu yazılar, onları bir yandan ciddi meseleler üzerinde düşündürmeye çalışırken diğer taraftan da yazarın dilinden gelen bir sekinet havasını okuyucuya yansıtmaktadır. Hiç üstten konuşmayan, bilmişlik yapmayan, okuyucuyu küçümsemeyen; aksine dost işi bir mektup gibi okunan bir sohbet kitabı olarak *Yeşilçam Günlüğü* sinemamızda birçok soruna çareler arayan bir çalışma olarak ortaya çıkmıştır. 90'lı yıllarda Türk sineması pazar, piyasa, nitelik, içerik, gişe gibi sorunlarla boğuşurken, özellikle yabancı majör şirketlerin sinema salonlarındaki baskın gücü kar-

sısında yok denecek kadar az film üretmekteydi. Böylesi bir dönemde birilerinin çıkıp Türk sineması adına bu sorunlara karşı farkındalık oluşturmaya çalışması, problemlerin neler olduğunu tek tek izah etmesi ve bu konuları seyirci, üniversite ve devlet erkânı düzeyinde bir tartışmaya açması çok önemli bir çabadır. Şasa'nın hacim olarak küçük ancak içerik olarak büyük olan bu çalışmasına biraz yakından bakmakta fayda vardır.

Kitap boyunca Dostoyevski, Orhan Pamuk, Kemal Tahir, Halit Refiğ, Ömer Lütfü Akad, Metin Erksan, Atıf Yılmaz, Reha Erdem, Eisenstein, Kurosawa, Tarkovsky ve daha birçok yazar ve yönetmen ismi yazılara referans olmaktadır. Bu durum okuyucuya kitabın konusu için geniş bir perspektif, iyi bir izlenim ve yol haritası sunmaktadır. Daha en başta "Sinemamızın Kimliği" başlığıyla konuya, lafı hiç dolandırmadan sinemamızın özgünlüğünün mahalli gelenekten geçtiğini ve bunu reddeden resmî ideolojinin, baskıcı batı yanlısı tutumunun temelde yanlış bir yol olduğunu açıkça belirterek başlar. Japon ve Rus sinemasının kendi geleneklerine bağlı kalarak sinemalarını geliştirdiği için Batı ya da Amerikan sinemasının hegemonyasına girmediğini ve kendi dilini oluşturabildiğini bu minvalde Tarkovsky ve Kurosawa isimleriyle örnekler. Şasa sinemanın bir tekniği olduğunu ve bunun doğrudan Batı'dan geldiğinin farkında olarak meseleye farklı bir perspektiften bakar. O'na göre sinema tekniğinin temeli toplumsal kültürdür. "Her toplum ya da uygarlık sinema

teknikinin çekirdeğini -sinematografisini- toplumsal kültürünün işlevlerine uygun olarak kurmak zorundadır. Bu durum özellikle bizim gibi çok özgün bir uygarlık zeminine sahip ülkelerde böyle olmalıdır.” der ve sinemadaki yerli potansiyelin kuramsal bir nitelik kazanmasının gerekliliği üzerinde ısrarla durur.

Şasa, doğduğu ev ile dışardaki dünyanın karşıtlığından bildiği kültürel şizofreniyi Dariush Shayegan’ın *Yaralı Bilinç* kitabına referansla *kimlik bunalımı* sorunsalı olarak ifade eder. Buradan yola çıkarak batı dışı toplumlara Batı paradigmasının giydirilmeye çalışıldığında ortaya çıkan çarpıklığın sinema özelinde yaşandığını belirtir. Bu durumda ortada Batı’yı çağdaşlaşmanın tek yolu olarak gören resmî ideoloji ve geleneği savunan öteki Türkiye vardır ve öteki Türkiye’nin böylesi bir çarpıklığa uğratılması en temel problemdir.

Bugün *Yeşilçam Günlüğü* nostaljik bir kitap gibi görülmemeli ve bu şekilde okunmamalıdır. Şurası bir gerçektir ki, Şasa’nın üzerinde durduğu sinemamızın, kimliği, yerel estetiği, kuramsal varlığı, Amerikan ve Batı sineması karşısındaki durumu, biçim ve içerik üretme sorunu, gelenek ve toplumsal değerlerle ilişkisi gibi sorun-sallar günümüzde farklı boyutlarıyla devam etmektedir. Bugün 90’lı yıllara göre iyi gibi görünen bazı gelişmeler yaşanmaktadır. Örneğin sinemadaki filmler gişede yabancı filmleri geçebilmekte, televizyon dizilerimiz farklı ülkelerde gösterilmekte ve çokça rağbet görmek-

te, konusu Osmanlı, Selçuklu gibi doğrudan tarihimizle ilgili yapımlar üretilmekte ancak bu durum maalesef kitabın konusu olan sinema, kimlik ve yerellik gibi sorunların çözüldüğü anlamına gelmemektedir. Kitapla günümüz arasında otuz yıl geçmiş ve bu geçen zamanda küresel-kapitalist sistem boşluk bırakmayacak şekilde her köşeye yayılmış ve buna bağlı olarak sosyal, kültürel ve manevi kavrayışlar değişmiştir. Bireylerin, toplumların ve yaşayışların birbirine benzediği günümüzde sorun aslında daha da büyümüştür. *Yeşilçam Günlüğü*, *Yeşilçam*’la ilgili değildir, hatta doğrudan sinemayla da ilgili değildir. Her şeyden önce bu toprakların kültürel mirası ve onun sanata yansıtılıp topluma sunulmasıyla ilgilidir. Bu sanatlardan birisi de sinemadır ve sinemanın dilini, estetiğini, biçimini ve içeriğini; geleneksel, dini ve kültürel değerlerle kurmanın bizim için kaçınılmaz bir reçete olduğunu ifade etmektedir. Sinemayı zanaat olarak öğrenen yönetmenlerin, sinemaya ticari olarak yaklaşan yapımcıların bir tür cahil cesaretiyle ürettikleri filmlerin ne kadar zararlı sonuçlar doğuracağını ifade etmek o yıllarda olduğu gibi bugün de geçerliliğini korumaktadır. Bunun zararları bugün televizyon dizilerinde ve konusu her ne kadar bize ait olsa da Amerikan yapımlarından ayırt edilemeyen filmlerimizle ortadadır. Belki de yeni bir otuz yıl için daha kötü bir durum bizi beklemektedir. Şasa’nın reçetesi zanaatsal başarıya sanatsal başarıyı eklemekten geçmektedir. Sanatsal başarı da içinde ruhaniyet, bilgelik, maneviyat, felsefi, edebi, ahlaki

perspektif ve derin düşünce barındırmaktadır. Şasa, sadece yeni icat edilmiş bir kameraya sahip olduğu için, yeni alınmış bir oyuncakla oynar gibi film çekmenin sinemadan çok deb-debeli, hareketli bir fotoroman çıkaracağını söylerken, bu işin sadece zanaat değil sanatsal ve estetik bakışla gerçekleştirilebileceğini vurgulamaktadır.

Bugün, *Yeşilçam Günlüğü* ikinci kez yazılmalıdır ve bunun için bulunur mu bilinmez ama bir Ayşe Şasa daha gereklidir. Artık seyir kültürü değişmiş durumdadır. 90’lı yıllarda olmayan internet, tablet, akıllı telefon, sosyal medya ve dijital sinema platformları günümüzde daha hızlı film üretimi ve tüketimini sağlamaktadır. Dijital platformlarla çerez tüketir gibi tüketilen onlarca bölümlük dizi görünümünde olan uzun filmlerle sinema anlayışı her anlamda bir kez daha değiştirilmiştir. Film afişleri çoktan dijitalleşmiş, ekranlar küçülmüş, sürekli ve hızlı üretim, benzer yapımlara izleyiciyi mahkûm etmiş durumdadır. Afişlerden film gösterimine kadar olan süreçte eğer konuşulan ya da yazılan dil olmasa, filmin Amerikan mı yoksa yerli yapım mı olduğu ayırt edilemeyeceği bir noktaya gelinmiştir! Böylesi bir ortamda sinemanın yerelliğinden bahsetmek 90’lara göre bir anlamda daha da zor görünmektedir. Ancak yine de bu durum yapılacak bir şeyin kalmadığı anlamına gelmemektedir. Şasa’nın başlattığı sinemamızın gelenekle belirlenmiş olan kuramsal varlığı sorununun gündeme alınmasına olan ihtiyaç bugün geçmişe göre daha acil ve önceliklidir.

Vefatının 30. Yılında Tarık Buğra'yı Düzyazılarıyla Hatırlamak

HALİM SEZER

Türk edebiyatının en samimi yazarlarından birisi kabul edilen Tarık Buğra, 2 Eylül 1918'de Konya Akşehir'de dünyaya geldi, 26 Şubat 1994'te İstanbul'da hayatını kaybetti. İçinde bulunduğunuz yıl onun vefatının 30'uncu yılı ama aynı zamanda, iki eserinin yayımlanışının 60'ıncı yılı; bunlar *Küçük Ağa* ve *Gençlik Türküsü*. Bilindiği üzere Buğra, İstiklal Harbi'ni ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sorunlarını konu alan *siyasi roman* geleneğimizin Halide Edip, Kemal Tahir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi yazarlarıyla birlikte önde gelen yazarlarından biri... Dahası çeşitli edebî türlerde yazdıklarıyla dikkat çeken bir yönü var. Hikâye, tiyatro, deneme, gezi yazısı, söyleşi ve eleştiri gibi farklı edebî türlerde birçok kitabı bulunan Buğra'nın yalnızca düzyazılarını okumak bile Türkiye'de süreklilik kazanan tartışmaları kavramaya katkı sunacaktır.

Hakkında yapılan inceleme ve araştırmalar Tarık Buğra'nın hem eserlerini (*yaratıcı benlik*) hem de hayatını (*toplumsal benlik*) birbiriyle yer yer kesişen, dolayısıyla birbirini bütünleyen "metinler" şeklinde gözlemleyip, çözümleyip, yorumlamak

gerektiğini hatırlatır.¹ Edebiyat dünyasına "taşranın ruhunu" kendine özgü bir duyuşla anlatan "Oğlumuz"² adlı hikâyesiyle adım atan Buğra, birbiri ardına yayımladığı eserleriyle geniş bir okuyucu kitlesi edinmiş, farklı çevrelerin ilgiyle takip ettiği bir yazar vasfı kazanmıştır. Herhâlde bunun bir sebebi yazı hayatının, kültürün insanları daha iyi insan yaptığına, sorunların çözümlerinin edebiyatta bulunabileceğine veya sanatın hayatın kusurları, adaletsizlikleri karşısında teselli verdiğine inanılan dönemlerde geçmesidir.³ Tabii ki şu da söylenmeli-

dir: Buğra, "bir yazarın kendi zamanında büyük bir okuyucu kitlesine sahip olmasının ötesinde her nesilde, hiç olmazsa küçük bir okur kitlesinin kendisini anlayabilmesini"⁴ değerli bulan bir inançla yazmıştır.

Tarık Buğra, kurmaca metnelerinin yanı sıra fikir yazılarında da çeşitli konular, bilhassa kültür üzerine ortaya koyduğu görüşleri ile Türk düşünce hayatında kalıcı izler bırakmıştır. Buğra, böylesi yazılarında bir sanatçının dünyaya objektif bakabilmesinin öneminin altını sıklıkla çizme gereği duymuştur. Şu bir hakikat: Kültürü, çalışmalarını, hazırlığı onu belli bir dünya görüşüne, belli bir yorumlamaya hazırlamıştır. Bir mülakatında söyledikleri az evvelki çıkarımımızı pekiştirir: "Okuyucuyla ilgilenmiyorum. Ben söyleyeceğim sözü söylüyorum. Ben, düşündüğümü, tasavvur ettiğimi yazmak istiyorum. Bu bir rastlantıyla geniş kitleleri ilgilendirir veya ilgilendirmez, umurumda değil. Önce kendim karar veririm. Anlatmaya değer mi, bu söyleyeceklerim bir yarar getiriyor mu insan için, insan ilişkileri için. Ve ta-

1 Mehmet Tekin, *Tarık Buğra İtaatsiz Bir Taşralının Entelektüel Portresi*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2018.

2 Tarık Buğra, Mehmet Kaplan'ın talebiyle İstanbul Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin çıkardığı *Zeytin Dalı* dergisi için yazdığı "Kekik Kokusu" adlı hikâyesinin Kaplan tarafından beğenilmemesi üzerine, bir saat içinde "Oğlum" adlı yeni bir hikâye kaleme alır. Bu hikâyeyi, *Cumhuriyet* gazetesinin tertiplelediği Yunus Nadi Hikâye Yarışması'na gönderen Buğra'nın hikâyesi ikincilik derecesi alır. Hikâye, dergide "Oğlumuz" adıyla 18 Şubat 1948'de yayımlanır. Beşir Ayvazoğlu, *Tarık Buğra (Güneş Rengi Bir Yığın Yaprak)*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 1997, s. 45-47.

3 Gregory Jusdanis, *Kurgu Hedef Tahtasında Edebiyatın Savunusu*, çev. Çiçek Öztekin, İletişim Yayınları, 2024, s. 9.

4 T. S. Eliot, *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 194.

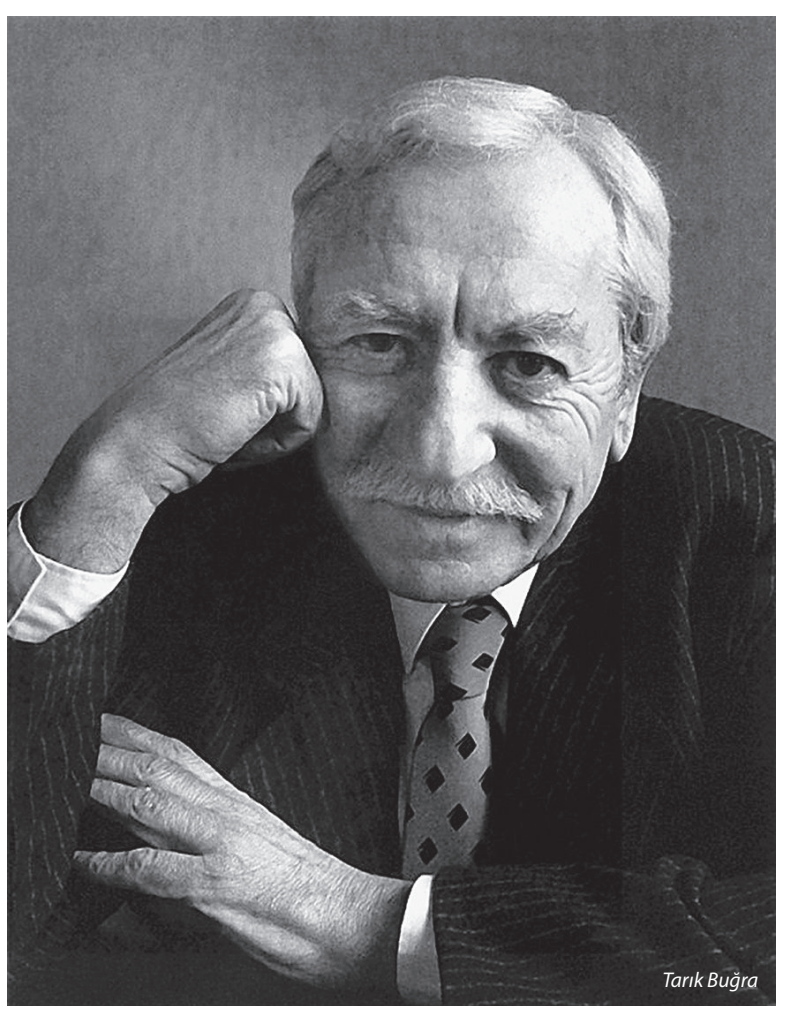
biatıyla önlenemez bir şekilde toplum için bir yarar getiriyor mu? Buna 'evet' diyebilecek cesareti bulursam işe girişiyorum. Artık ondan sonrası okuyucunun bileceği şeydir.”⁵

YAKIN TARİHE ROMANLARLA BAKMAK

“Milliyetçi cephe” içinde kendine kıymetli bir yer edindiği konusunda neredeyse herkesin hemfikir olduğu Tarık Buğra üzerine yapılan değerlendirmelerin çok çeşitli ve çelişkili olduğunu unutmamak lazım. Mesela *Küçük Ağa* ile *Firavun İmanı* romanları üzerine 1970’lerde *Düşünce*, 1990’larda *Kayıtlar*’da çıkan polemikler ve yorumlar hatırlanabilir. Bununla beraber Buğra’nın yazdıklarında okurlara kendisini duyuran bir içtenlik, bu ülkenin ve insanının çeşitli yönlerini teşrih eden bir boyut öne çıkar. Bu ise onun kendi dünyasını kurarak sanatını insan üzerine inşaıyla açıklanır. Hakikaten Buğra, konuya açıklık getirmeyen, uzlaşma, susturma, sırt sıvazlama, pohpohlamalarla meseleyi geçiştirmeye çalışan alelade köşe yazarı tavrından uzaktır. Anlamak ve hüküm vermek için okumaya başladığı günlerden itibaren sanıları, açmazları ve klişeleri sorgulamıştır. Bunu, onun *İstiklal Harbi*’nden çok partili yıllara uzanan gelişmeleri “bir tarih şuuru ve sosyal düzen idraki” zaviyesinden yorumlayan birkaç romanında çok net bir biçimde görmek mümkün.

Tarık Buğra bir konuşmasında “Ben edebiyatçıyım, hikâye, roman, oyun, senaryo yazarım.”

5 Mehmet Taşdiken, “Tarık Buğra ile Mülakat”, *Pınar*, 1973, sayı: 14, s. 14.



Tarık Buğra

diyor ve şöyle devam ediyor: “On yedinci yaşımdan itibaren edebiyat için yaşadım. Olaylara, insanlara, topluma hep edebiyat açısından baktım.”⁶ Yakın tarihe de edebiyat çerçevesinden bakan Buğra *Küçük Ağa* (1964) romanında *İstiklal Harbi* yıllarında, siyasi karar ve tartışma merkezlerinin çepesinde, Kuvvacı/Millici denilen, ama ne oldukları, neyi temsil ettikleri pek bilinmeyen birilerinin açtığı savaşa katılıp katılmamanın vebalini tartarak bir karar verme durumundaki insanları anlatır. Roman, asırlardır sadece halifenin, padişahın açtığı sancağın altında cihad edileceği bilgi ve inancıyla yaşayan insanların, halife-padişah çağrısının yokluğunda ve işgal haberleri yayılırken yaşadıkları ikilemlerin, açmaz ve iç çalkan-

6 Tarık Buğra, *Politika Dışı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 146.

tıların, kendileri ve kaderlerine sahip çıkma hakkında yeniden düşünmek zorunda kalışlarının hikâyesidir. Destanlar yazılmadığını belki de yazılamayacağını⁷ bilen Buğra, *Küçük Ağa* romanıyla bir destan yazmak niyetinde değildir, “bunun tam aksine bir roman, romanlardan bir roman” yazmıştır.⁸ Güncelliğini hep koruyan bir meseleyi yorumlayan eser, *İttihatçıların* ve *Kuvvacıların* değil, inanç ve gelenek mirasıyla baş başa, ilk kez kendisi ve kendi adına geleceği için karar vermeye çalışan bir ahalinin kahramanlığını öne çıkarır.

Bunu izleyen *Firavun İmanı* (1976) romanındaysa Tarık Buğra, *İstiklal Harbi* ve *Cumhuriyet*’in kuruluşu sorun-

7 Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2021, s. 13.

8 Tarık Buğra, “Önsöz”, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 5.

Tarık Buğra'yı vefatının 30'uncu yıl dönümünde düşünce yazılarından oluşan, 1964'te yayımlanmasına rağmen günümüze de hitap ettiğini düşündüğümüz *Gençlik Türküsü* adlı kitabıyla hatırlamak gayet yerinde olacaktır.

salını bu kez Sakarya Savaşı arifesi ve hemen ertesi dönem çerçevesinde işler. Kahramanları yine sıradan halk veya dönemin ikinci, üçüncü plandaki kişilerini temsil eden tiplerdir. Roman Mustafa Kemal'in liderliği etrafında şekillenen Cumhuriyet'in kurucu kadrosu ve onun iradesine karşı, bizzat Kuvayı Milliye hareketi içinde şekillenen millî-muhafazakâr hoşnutsuzluk, tepki ve muhalefetin gün yüzüne çıkışını konu edinir. Bu tepkinin ve muhalefetin sonraki yıllarda, 1960'lardan itibaren Mustafa Kemal'i ve onunla özdeş görülen inkılapları, kanuni birtakım kısıtlamaların yanında askerî ve sivil bürokrasiyle onun çeperindeki sermayedarlardan dolayı doğrudan karşısına alamadığı açıktır. Hâl böyle olunca Soğuk Savaş sürecinde komünizm/sosyalizm tartışmaları içine yerleştirilmiş yaklaşımlarla bunun açığa vurulduğu bir siyasi söylem öne çıkmıştır.

Tarık Buğra'nın 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasındaki yazılarında ısrarlı bir şekilde "reçete kolaycılığına" dayanan Atatürkçülük, devrimcilik, sosyalizm ve Türkiye'nin selametini sosyalizmde gören yazarların, gazetecilerin, siyasetçilerin eleştirisini yapması, dahası gezi yazılarını içeren *Gagaringrad-Moskova Notları* (1962) da aynı çabanın bir parçasıdır. Dolayı-

sıyla *Firavun İmanı* romanında millî-muhafazakâr tepki ve muhalefetin 1920'lerin Sovyet yanlısı ve komünist sınıflı tiplerine yönelik ve onların üzerinden ifade edilmesi, Cumhuriyet'in daha sonraki yıllarını haber verdiği gibi 1960'lardan sonra Buğra'nın gazete yazılarının da zeminini anlamayı mümkün kılacak bir boyuta sahiptir.

Tarık Buğra yakın tarihte doğruyu, güzeli, başarıyı sanatın sağlam ölçüleri ile arayıp bulma çabasını sürdürdüğü *Dönemeçte* (1980) romanında Türkiye'nin tek parti hâkimiyetindeki Cumhuriyet'ten çok partili rejime, demokrasiye geçiş aşamasını, Cumhuriyet döneminin kavşaklarını ele alan romanlarındaki gibi, yine Anadolu taşrasından, oraya özgü insanların dünyasından yorumlar. Ancak bu defa, daha önce mağduriyet hâllerinde, hırpalanan, bastırılan yanları ile tiplendirilen bu insanların, Demokrat Parti'nin (DP) harekete geçirdiği bireysel kâr, kazanç, girişim, hürs ve etkileriyle sarıp sarmalanmış portreleri ön plandadır. Buğra, bu eserinde hem bu ortamın demokrasinin değerleri ve amaçları ile muhataralı ilişkisini sorgular hem de bu muhit ve insan ilişkileri bağlamında bir aşk hikâyesini anlatır.

Edebiyatı, bir kafa çabası, aleladeyi aşmak ve insanın sırla-

rını yakalamak olarak gören Tarık Buğra, *Yağmur Beklerken* (1981) romanında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminin ilk safhasının noktalanmasını, başka bir ifadeyle on yıllık Cumhuriyet devrinin bir bilançosunu çıkarmayı denemektedir. Yazar, Serbest Fırka teşebbüsü ekseninde 1929 büyük ekonomik buhranı ve buna eşlik eden ağır kuraklık tehlikesi, Şeyh Sait ve ilk Dersim isyanlarının bastırılması, Takrir-i Sükûn kanunlarıyla her tür muhalefetin ezilip, dağıtılması, Atatürk inkılaplarının yürürlüğe girmesi gibi gelişmelerin Anadolu taşrasındaki sonuç ve yansımalarını konu edinir. Buğra, 1946-50'de DP'yi zafere taşıyacak hareketin ipuçlarını, bu hareketin odağındaki sağ/muhafazakâr zihniyetin devlet, demokrasi, parti gibi kavramlara yüklediği anlamın sosyopolitiğini, psikolojisini *Yağmur Beklerken* eserinin gerçekçi, canlı taşra tipleri ve diyalogları içerisinde gayet ustaca sunar. Bu hâliyle roman, sadece Serbest Fırka teşebbüsünün akim kalması öncesinde Anadolu'nun değil, darbeler öncesindeki Türkiye'nin muhafazakâr perspektiften görünümü olarak da ele alınabilir.

Kuşkusuz bunlara tek parti dönemi Türkiye'sini anlatan *Siyah Kehribar*'ı, 1970'li yılların siyasi karabasına dönüşen ortamını tasvir eden *Gençliğim Eyvah* romanı eklenmelidir. Bu romanlar Buğra açısından edebiyat üzerinde durmanın ülkenin kaderi ile ilgilenmekle aynı anlama geldiğini daha iyi kavramanın yolunu açacaktır.

GÜNDELİĞİ DOĞRULTAN KOMİSYONCULUKTAN UZAK

Girişte de belirttiğimiz üzere Tarık Buğra, sadece bu romanlarıyla çeşitli gazete ve dergilerde yazdığı fıkra, deneme ve makaleleriyle yaşadığı dönemdeki meselelere dair fikirlerini ortaya koyan, teklifler getiren yönüyle de adından söz ettirmeyi başarmıştır. Buğra'yı 1964'te yayımlanmasına rağmen günümüze de hitap eden kısımları bulunan *Gençlik Türküsü* adlı kitabıyla hatırlamak gayet yerinde olacaktır. Hiç şüphesiz bu durum Buğra'nın her zaman inandığı gerçeği ifade etmek, bunu en estetik bir biçimde ortaya koymak çabasından vazgeçmeyişiyle açıklanabilir.⁹ Buğra'nın çeşitli çetrefil meseleler üzerine görüşlerini dile getirdiği düşünce eserlerinden biri olan *Gençlik Türküsü* Türkiye'deki siyasi çekişmelerin, gelgitlerin ve "okuryazar gururunu sömürmenin" zirveye çıkmaya başladığı yıllardan kesitler sunar. Kitaptan birkaç pasaj aktarmak meselelerin değişen, değişmeyen boyutlarını görmeyi sağlayacaktır. Odak noktasını siyasi meselelerin oluşturduğu, gündeliği doğrultan komisyonculuktan uzak eserden şu kısımları okuyalım:

"Türkiye'de bir eğitim sistemi yoktur. (...) Bizim eğitim davamız, içinde bulunduğumuz hükümetin karakter ve iktidarındaki hükümetlerle halledilemez, çünkü ortada bir eğitim anlayışı yok, sadece ürkek ve telifçi temayüller var."¹⁰

9 Mustafa Miyasoğlu, "Tarık Buğra'nın Dünyası Sanatının Rüyası", *Umran*, 2006, sayı: 139, s. 84.

10 Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, s.

"Türkiye'yi kemirilmekten kurtarmak isteyenler her şeyden önce manevi ve fikrî değerleri ön plana alan bir eğitim seferberliğine girişmeli, sonra da bu topraklar üstünde yaşayan bütün insanları dürüstlüğe, iyiliğe, namuskârlığa mahkûm edecek bir hukuk düzeni kurmaya bakmalılar."¹¹

"Müslümanlar susturulacak, hatta sindirilecek, bu sonuca varmak için dinsizlik alabildiğine istismar edilecek, vicdanlar ilericilik diye, Atatürkçülük diye baskı altında tutulacak, sonra da bu iblis farfarasının adı laiklik olacak!"¹²

"Bir şehir her gün çöküyor ve biz elimiz kolumuz bağlı bu çöküşü seyrediyoruz. Bu çöken şehir İstanbul'dur. (...) İstanbul her gün bir parça çöküyor.(...) İstanbul'un çöküşü iki yönden ilerliyor: İstanbul'un bedeni de, ruhu da çöküyor."¹³

"Atatürk için konuşanların, yazarların çoğunda Atatürk'e zıt bir mistisizm var: Atatürk silinip gidiyor ve ortaya bir 'mit', bir efsane çıkıyor onları dinlerken; sanki Türkiye ve Türklük ondan ibaret ve 1881-1938 ile sınırlı."¹⁴

Aynı zamanda Türkiye'deki siyasî hayatın bir panoramasını sunan bu pasajları okuyunca, Sevinç Çokum'un haklı olarak Tarık Buğra'nın, yazdıkları,

116.

11 Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, s. 150.

12 Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, s. 153.

13 Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, s. 178.

14 Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, s. 182.

düşünceleri ve tefekkürüyle Türkiye'nin önünde bir yazar olduğunu ve bunu vaktiyle sorun anlayamadığını fakat sağın ne kadar anladığını tartışmak gerektiği şeklindeki düşüncelerini hatırlamamak mümkün mü? Çokum'un şu tespiti Buğra'nın *Gençlik Türküsü*'nde bir araya getirilen yazılarını kavramak için esaslı bir çerçeve sunar: "Onun romancılığı, hikâyeciliği hatta gazeteciliği kabullenemediği bir şeyin içten dışa aktarılmasıydı, bir yürek boğuntusu gibi yokluğu derinden yaşama tezahürü... Bir şeyi derinden yaşamak, derinlemesine duymak..."¹⁵

İlk olarak Milliyetçiler Derneği Neşriyatı arasında okurlarla buluşan *Gençlik Türküsü* adlı eserin yayımlandığı dönem gençlerin kendi şahsiyetlerini inkâr edencesine tuhaf eylemler sergiledikleri yıllardır. Nitekim Tarık Buğra, kitaba adını veren ilk yazıda gençliğin kendisine verilen armağanı, "hazırlop sloganların peşinde, meyhaneye tartışmalarında, sokak kavgalarında, sürü hareketlerinde" yakıp küle döndürmesini hazin bulduğunu açıkça yazar. Eseri şekillendiren temel düşünce kişileşme uğruna açılan büyük savaş olduğundan, gençliğin eline ipe sapa gelmez birer döviz tutuşturup onları 'Türk Gençliği' diye meydana salanlar eleştiriye tabi tutulur. Müslümanlığı yıpratmaya çalıştığı için dini "yobazlık", "gericilik" kelimeleriyle anlayabileceğini sanan zümreleri hicveden Buğra, 27 Mayıs, "ordu", devrimcilik, ile-

15 Sevinç Çokum, "Zor Dönemelerin İnsanı Tarık Buğra", *Kültür Dünyamız*, 1998, sayı: 10, s. 48.

ricilik, Atatürkçülük üzerinden koparılan fırtınaya karşı koyar: “Ne şaşılacak şeydir ki, bir Atatürk lafı bir ilericilik, bir 27 Mayısçılık lafı milletin yarından çoğunun düşman ilan edilmesine mazeret oldu. Bu arada şu gericilik, şu kuyruk kelimelelerinin hangi lügatten, gümrüğü ödenmemiş olarak ithal edildiğini araştırarak bir tek sorumlu çıkmadı, ama bu cephe kurucu kelimelerden faydalanmaya çalışan bir sürü politikacı çıktı.”¹⁶

Sosyolog Mümtaz Turhan, esere yazdığı önsözün ilk satırlarında anlaşmazlıklar ve ayrılıklarla şekillenen dönemin hâletiruhiyesini ortaya koyma gereği duymaktadır. Ona göre memleket, siyaset arenasında birbiriyle çarpışan menfaat gruplarının bir harp sahnesine dönmüştür.¹⁷ Turhan, günlük olayların üstünde daha geniş meseleleri tahlil eden fıkraları değerlendiren önsözün devamında sözü metinlerin yazarı Tarık Buğra'ya getirir. Memleket sevgisini sanat kudreti ile birleştirebilen nadir isimlerden biri konumuna yerleştirdiği Buğra'yı bütün hususiyet ve meziyetleriyle anlatamadığını belirterek şu yargıya ulaşır: “Bilhassa bugün Türkiye'deki yazı hayatını gözden geçirdiğimiz zaman, sanatkâr Tarık Buğra'nın fıkralarının hakiki kıymetini daha iyi anlayabiliriz. (...) Hakikatte o, eğer bugün zamanımızın en orijinal, en kudretli ve çelebi Türk hikâyecisi ve fıkra yazarı diye alkışlanmıyor, hakkında her gün yeni bir

methiye çıkmuyorsa bu onun başka bir cepheye mensup olmamasındandır.”¹⁸

Tarık Buğra, sosyalizm odaklı eleştirilerinin yanında memleketin kültür, düşünce, sanat ve edebiyat sahasına dair düşüncelerini de okurlarıyla paylaşır. Tiyatro, felsefe ve edebiyat birikimini yansıtan göndermeler yaparak görüşlerini perçinler. “Çın çın öten, balon gibi yusuvarlak ve allı pullu cümlelerle” çoğaltılıp yayılan klişelerle hesaplaşır. Rey piyasasından, şöret kaygısından uzak biri olarak şöyle der: “Kadın yoktur, kadınlar vardır, nasıl bir genç diğer bir gence, bir öğretmen başka bir öğretmene, şu işçi de öteki işçiye benzemez!”¹⁹

Tarık Buğra, vicdan ve kafa olgunluğuyla dilin devrimciler tarafından çoraklaştırılmasından sistemden yoksun eğitim denemelerine, laiklik masalından tarihî hadiseler, anayasa-dan âdeta “bir Muharrem ayına çevrilen 10 Kasım'lara”²⁰ kadar birçok meseleye fıkra türünün elverdiği ölçüde temas eder. Bunlar arasında Mehmet Âkif üzerine yazdıklarının ayrı bir değeri vardır. Bir defa konuya vakıftır; Âkif'le ilgili tartışmaların tarihini, o zamanki durumunu ve bunlarla ilgili bütün görüşleri, anlayışları bilmekte, süzgeçten geçirmektedir. Zevki ve sezgileri güçlüdür; dürüst ve cesurdur. Buğra, “büyük bir vatanperver, kuvvetli bir şair ve dört başı mamur bir medeniyetçi” olarak gördüğü Âkif'in,

Türkiye'de beyinsiz bir cephe tarafından daha sağlığında unutturulmaya çalışıldığını hatırlatır. O yıllarda radyo, basın, kültür ve sosyal değerler sorumluluğunu taşıyan elitler, yapılan anma toplantılarına kayıtsız kalmıştır. Âkif'in, uzun zaman sadece aile kitaplarında, hafızalarda ve kalplerde yaşamasını bununla bağlantılı şekilde açıklar. Ayrıntılara karşı özenli, bilge, eleştirel ama aynı zamanda muhabbet dolu bakışı okurun Âkif'e dair yeni bir perspektif geliştirmesine yardımcı olacaktır kanaatindeyim. Buğra, onun portresini şu paragrafla çizmeye çalışır: “Âkif medenî ve medeniyetçi idi. Daima müspet ilmin propagandasını yapmış, cehalete ve geriliğe karşı bir savaşçı gibi karşı çıkmıştı. Batı'dan almamız gerekenleri ve nasıl almamız gerektiğini anlatmış, yobazlığa, softalığa karşı savaşmıştı. Dürüsttü, samimi idi, inançları için her şeyi göze alırdı, çalışmayı takdis eder, tembelliği yererdi, azmi aşılarda, ümitsizliği hicvederdi.”²¹

Yazdıklarının değerini bilen ve bu konuda kendine güvenen Tarık Buğra'nın fıkralarının bir kısmını bir araya getiren erken tarihli *Gençlik Türküsü* kitabı, daha önce Buğra'yı sadece romanlarından bilen okurları, “düşünce yazıları da yazmış bir romancı” ile değil, her cümlesiyile başlı başına bir düzyazı ustasıyla buluşturur. Aynı zamanda Buğra'nın yazdıklarıyla ilk kez karşılaşacak okurların Tarık Buğra edebiyatının büyük “giriş kapısını” aralamalarına bir imkân sağlar.

16 Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, s. 93.

17 Mümtaz Turhan, “Önsöz”, Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, s. 9.

18 Mümtaz Turhan, “Önsöz”, s. 11.

19 Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, s. 173.

20 Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, s. 182.

21 Tarık Buğra, *Gençlik Türküsü*, s. 164.

Kurşun Geçirmez Düşler ya da Kurşunlardan Uzak Düşler

GÜLŞEN ÖZER

Gazzeli Mona'nın çizdiği resimden esinlenen ve Gazze'de İsrail zulmüne maruz kalan çocuklar tarafından yapılan resimlerin Abdullah Aytekin tarafından uzun yıllar boyunca toplanması, zorlu şartlar altında muhafaza edilerek Gazze dışarısına çıkarılması ile bu resimler Türkiye'de sergilenmeye hazır hâle getirildi. "Kurşun Geçirmez Düşler Gazzeli Çocuk Ressamlar" ismi verilen, Taksim Meydanı'nda 1350 metrekareden oluşan sergi dışarıdan da görülebilecek ekranlar ile Gazze'deki drama dikkat çekiyor.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı himayesinde gerçekleşen serginin açılışı Cumhurbaşkanının eşi Emine Erdoğan ve İletişim Başkanı Fahrettin Altun tarafından gerçekleştirildi. Gazze hem dünyada hem de Türkiye'de vicdan sahibi herkesin gündeminde olan, sıradan vatandaşın da devletin en üst kademesinin de dertlendiği bir mesele. Hemen hemen herkes elindeki imkânlar ile İsrail zulmüne kahrediyor. Bu, İsrail'i destekleyen firmaların ürünlerini boykot etmekle ya da sosyal medyada konunun yakıcılığı ve aciliyetini sürekli hatırlatan mesajları paylaşmakla, gösteriler, seminerler konserler düzenlemek gibi farklı etkinliklerle yapıyor. Hepsinin ana hedefi zulmü durdurmak. "Kurşun Geçirmez Düşler" resim sergisi de aynı amaca hizmet ediyor. Sana-



"Kurşun Geçirmez Düşler Gazzeli Çocuk Ressamlar" sergisi açılışında Emine Erdoğan ve Fahrettin Altun

tın az ile çok şey anlatabilme ve etki gücü ile meseleyi duymayanlara duyurmak, görmeyenlere göstermek ve akılları donduran vahşeti hissettirebilmek hedeflenmiş.

VAR OLMAYA DAİR İZLER BIRAKMA ÇİZGİLERİ

Serginin tohumu olarak adlandırabileceğimiz resmin sahibi Mona'nın annesi, o henüz altı yaşında iken annesi İsrail saldırısı sonucu şehit oluyor. Mona'nın ailesinden de 26 kişi gözlerinin önünde şehit oluyor. 'Dökme Kurşun Operasyonu' 2008 yılında havadan ve karadan yapılan saldırılar sonucu 1500'e yakın kişinin şehit olduğu katliamın adı. Mona, bu anları renklerle resmediyor. Acıyı çocuk masumiyetinden tarif etmenin zulme dikkat çekmede önemli olduğunu düşünen gazeteci Abdullah Aytekin, bombardımanın yoğun olduğu günlerde Gazze'de bulunuyor ve o

şartlar altında farklı zamanlarda çocukların resim yapmasına imkân sağlayan çalışmalar yapıyor ve çocukların resimlerini toplayarak 266 eseri muhafaza ediyor. Bu çabanın, her an öldürülme trajedisi ile düşünüldüğünde ne denli kıymetli olduğu anlaşılabilir. Resimler Gazze dışına ancak tünellerden kaçak bir şekilde çıkarılabiliyor. Aytekin, bir söyleşide resimleri pimaş boruları içinde saklayarak sınırdan geçirdiğinden de bahsediyor. Bebekleri katleden İsrail'in çocukların resimlerine de hınç duyacağını, tahammül edemeyeceğini tahmin etmek zor değil. Bu durumu her şeyin normal, insani olduğu bir dünyada ihtimaller arasına koymazdık, koyamamız da gerekirdi. Artık akla, insanlığa uygun olanın, sınırların çoktan tarumar olduğu bir dünyada ve İsrail lobisinin gücünün yettiği her yerde kendi aleyhine hiçbir şeye tahammül edemediğini görüyoruz. Bombalar altında

ve ölümlere şahit ola ola çizilen resimler, var olmaya dair izler bırakma çizgileri bir yanıyla. O şartlar altında ortaya çıkan resimlere ağlayan anneler, yıkılan binalar, tanklar, yaralılar yansı-
mış. Bu yönüyle düşlerin kurşunlandığını, çocuksu düşlerin yoksunluğundan kestirebiliriz. Çocuk resim analizi kitaplarında güneş, tüten bacalar, renkler çocuğun hâletiruhiyesini anlama sembolleri olarak izah edilir. Bu resimlerde ise çocuklar hissiyatlarını artı bilgiye ihtiyaç hissettirmeyecek şekilde açık seçik göstermişler.

İsrail'in 2008'deki katliamına karşı çıkmak için İstanbul'da düzenlenen Filistin'de Barış İçin Kadınlar Toplantısı'nda Emine Erdoğan üzüntüsünü samimi olarak dile getirmiş ve çocukların masum insanların orantısız bir biçimde bombalara maruz bırakılmasına itiraz ettiği konuşmasına gözyaşları da eşlik etmişti. Bu toplantıyı Gazze'de izleyen Gazzeli sanatçı Maysa Yusuf, Emine Erdoğan'ın portresini çizmişti. İşte bu resim "Sayın Hanımefendi, gözyaşlarınız bize ulaştı" notuyla sergide yer aldı ve açılıшта kendisine takdim edildi. Maysa Yusuf, Gazze'de Şati Kampı'nda doğmuş, El Aksa Üniversitesi'nde resim eğitimi almıştır. Ağırıklı olarak kolaj tekniğini kullanan Yusuf'un hediye edilen eseri de aynı teknikle yapılmıştır.

KATLIAMIN DEHŞETİ

Sergi savaşa tanık olan, bomba sesleri ile uyanan çocukların travmalarını, duygu dünyalarını anlatıyor ama bugün İsrail zulmü tüm dünyayı aynı acı ile travmatize etmiş durumda. Dolayısıyla sergi hepimizin içindeki acıyı karşıdan görmeyi de

sağlıyor. Sergi, katliamın dehşetini çok boyutlu hissettirmeye yönelik kurgulanmış. Savaşın yıkılan binaların molozları ve etrafa dağılan eşyalar... Moloz yığınları arasındaki çocuk eşyaları, sağlık ve eğitimin yıkılma uğradığını anlatan eşyalar. Sergide sanatsal anlamda çoklu bir anlatım dili ile karşı karşıya kalıyor ziyaretçiler. Sergi, daha ilk anda ses, renk ve tezyin edilmiş biçimi ile bambaşka bir atmosfere alıyor. Resimler dijital uyarlamalarla ve asılları ile sunulmuş. Resimleri yapanların bilgileri bazılarının artık hayatta olmadığı notuyla yer aldığı için not resmin kendisinden daha fazla sarsıcı. Dijital uyarlamalarla resimlere katılan hareket anlatım gücünü yükseltmiş ancak sergi alanında sembolik anlatım ziyaretçiye bırakılan alan olmuş. Kırmızı renk ile oluşturulan zemin, esere dikkat çekmekle beraber kanla kaplanmış olduğumuzu çağırıştırıyor. Sergi içinde yine kırmızı tüyler olması ama arasında bulunan beyaz kuş figürleri özgürlük ve umut kapısının tastamam kapanmadığını ima ediyor.

Gazze denince hepimizin boğazına düğümlenen, dünyaya bambaşka dilde anlatılan bir ders var. Âdeta cennet bahçesinde koşuşturup cıvıldaşırken yanlış bir kapıdan dünyanın Gazze'sine düşmüş, sonra bu berbat oyunda yanarak tekrar ait oldukları yere uçup gidiyorlar gözlerimizin önünde. Kalbimiz bu kanlı oyuna dayanamıyor, sadece 'ölümün hayattan daha merhametli olduğuna' inancımız teselli oluyor. Şahit olduğumuz her sahne, bizi artık olduğumuz hâlden bambaşka bir hâle dönüştürüyor ve artık ruhlarımız asla iyileşemeyecek yaralarla kaplanıyor.

Filistin'de çocuklar hep vurulur, hep üşür, hep aç bırakılır, hep korkutulur. Onlar hiç çocuk olamazlar. Düşmana taş atarken oyun oynayamaz ve aslında hiç düşünmezken dünyanın yükü omuzlarına bırakılmıştır. Her söyledikleri insanlık dersi verir, gülümsemeleri büyük bir teslimiyetin resmi gibidir. Filistin'de çocuk olmak, babasının yedeğinde vurulmaktır. Bu yüzden Filistinli çocukların ellerinin değdiği bir sergide hüzünlenmeden adım atmak ya da sanatsal tatlar aramak mümkün değil.

Çocukların ölümlerinde gülerken tüm insanlığa ders veren duruşlarını, konuşmalarını unutmak mümkün değil. Gazzeli çocuk ressamı sergisi tam da acıdan uyuşmuş hâlimizi de neden böyle hissettiğimizi de anlatan bir çalışma. Düşlerin kurşun geçirmemesi için bir çaba sarf etmemiz gereken zamanlarda, çocukların resimleri ile acının boyutlarını göstermek, bu acıların tekrar yaşanmaması için bir ses olabilir. Serginin uluslararası kamuoyuna da seslenen yönü düşünüldüğünde, Filistin'de yaşanan insanlık dramı sanata aktararak tüm insanlığın önüne konuyor. TRT World ve Anadolu Ajansı aracılığı ile dünya kamuoyuna taşınan resimler İsrail zulmünü gözler önüne seren kültürel veriler arasında yer alacaktır.

Tüm dünyanın gözü önünde çocukların öldürüldüğü, güzel günlere dair umutların zayıfladığı bugünlerde kâbusların karanlığında asılı kalmak aslında bir yandan düşlerin de kurşunlandığı anlamına geliyor. Ancak sergi başlığını bir temenni kabul edersek Gazze'ye düşlerin kurşunlanmadığı günlerin bir an önce gelmesidir umudumuz.

Kamil Yeşil'in Düşünce ve Edebiyat Yolculuğu

ÖMER KANTARCI

Dünyaya gelmek bir saldırıya uğramaktır” der İsmet Özel. Yaşamak bu saldırılarla mücadele etmeyi doğurur. Mücadele yoksa doğum madden veya manen ölümle sonuçlanabilir, hayat akim kalabilir. Modern zamanların insanları olarak imkânların zenginliği kadar saldırıların çokluğu ile de karşı karşıyayız. İnsanın ve imanın olduğu her yerde ümit vardır, her imkân bir imtihandır. Zorluklar aşılabilir, onurlu ve hakça bir yaşam sürdürülebilir. Bu, biraz da hepimizin sorumluluklarını yerine getirmesiyle¹, başta kulluk vazifemiz olmak üzere insani, İslâmî ve toplumsal değerlerle barışık olmamızla mümkündür.

Şairlerin ve yazarların saldırıya cevabı yazdıkları ve yaşadıklarıdır, diyebiliriz. Düşünce dünyamızın teşekkül etmesinde hayat tecrübemiz, beslediğimiz kaynaklar ve ülkemizin aktüel tarihinin belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Hikâye ve denemeleriyle tanıdığımız Kamil Yeşil'in yakın zamanda yayımlanan *Mektuplarla Düşünce ve Edebiyat Yolculuğum* adlı eseri de yazımızın başında söz ettiğimiz o mücadele hakkında bize evsafli bilgiler veriyor. Yazarlık sürecinde kendisine durak, destek ve vasıta olan mektupları ve onlara verdiği cevapları yayımlayarak düşünce ve edebiyat dünyasının nasıl oluştuğunu, ayrıca dönemin tartışılan edebî, fikrî, siyasi ve dinî konularını kitapta görmek mümkün.

1 Şairin bir başka sözü; “Nöbette uyuyan askerın kuşuna dizildiği bir Türkiye’de yaşamak istiyorum.”

YAZI MECRALARI VE MEKTUPLAR

Kamil Yeşil'i *Milli Gazete* yazarlığı yaptığı dönemde, İbrahim Tenekeci'nin hazırladığı düşünce sayfasındaki yazılarıyla tanıdım. Edebiyat, kültür, eğitim ve aktüel konularla beslediği yazılarını hikâyelerinden önce okuduğumu söyleyebilirim. Kamil Yeşil erken yaşlarda lisede okuduğu dönemden başlayarak çalışmalarını başta *Milli Gazete* kültür sanat sayfası olmak üzere *Ribat*, *Aylık Dergi* ve *Mavera*'da yayımlamaya başlar. 1990'lı yıllardan itibaren birçok edebiyat dergisinde deneme, araştırma yazıları ve hikâyeleri ile görünür. Hikâyeleri; *Dergâh*, *Ayane*, *Kırklar*, *Derkenar*, *İtibar*, *Türk Edebiyatı*, *Kaşgar*, *Hece*, *Karabatak*, *Olağan Hikâye* gibi dergilerde²; makale ve incelemeleri ise *İlim ve Sanat*, *Bilgi ve Hikmet*, *Tarih ve Düşünce*, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* ve *İslâmîyat*'ta yayımlandı. *Milli Gazete* dışında *Yeni Söz* ve *Star Açık Görüş*'te de yazan Kamil Yeşil *Muhit* dergisinde hikâye, *Umran* dergisinde aktüel konulara dair denemeler yayımlamaya devam etmektedir.

Liselerde edebiyat öğretmenliği başta olmak üzere Millî Eğitim Bakanlığının çeşitli kademelelerinde görevler yaptı. Son yirmi yılda Türk Dili ve Edebiyatı dersinin müfredatının yeniden

2 Yazarın farklı edebiyat çevrelerinde görünmesi bilinçli bir tercih olup farklı okuyucu kitlelerine ulaşmak istemesiyle açıklanabilir. Kamil Yeşil, *Mektuplarla Düşünce ve Edebiyat Yolculuğum*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2023, s. 237.



hazırlanmasına katkı sunan hocalarımızdan biri olduğunu da söylemeliyiz. Lisede okuduğum 2000'lerin başında edebiyat kitabımızdaki metinleri (okuma parçası, hikâye, deneme, fıkra) dikkatlice okurdum. Resmî filtreden geçen ve belli bir ideolojik görüşe hapsolmuş yazar ve şairlerin dışında farklı isimlere rastlamak pek mümkün değildi. 2007'den itibaren uygulamaya konulan müfredatla birlikte daha derli toplu, kapsayıcı bir edebiyat programı sunulduğunu ve bugüne değin yapılan düzenlemelerle müfredat meselesinde epey yol alındığını belirtmemiz gerekiyor.³

Kamil Yeşil kitabında toplamda 46 kişi, kurum, dergi ve yayınevinden kendisine gelen mektuplara yer vermiş. Mektuplarla birlikte bahsedilen konuların öncesi ve sonrası hakkında da okuyucuya açıklama yaparak özel olan meseleler genel bir hüviyete kavuşuyor. Ele alınan konuların çeşitliliği ülkemiz tarihini farklı açıdan okumamızı kolaylaştırıyor. Eser kültürel meseleler, yazma süreçleri, ede-

3 Bu konular için bk. Kamil Yeşil, “Edebiyat Derslerinden Ne Bekliyoruz?”, *ZKS Kültür Sanat Yıllığı 2022*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2022, s. 128.

biyat dergileri, yazarlar-şairler-kitaplar, siyasi meseleler, İslâmî hareket, tarikat ve cemaatler gibi zengin bir muhtevaya sahip.

Mektuplaşmanın hakikate ulaşmaya, yazma sürecinin teşekkülü ve tekâmülüne, dert sahibi insanların hasbihal/istişare etmesine aracılık ettiğini, bir mektep işlevi gördüğünü söyleyebiliriz. Kitabın yazılma nedenini yazar en başta şöyle açıklıyor: “Sonuç itibarıyla istikametimizi belirleme, kendimizi yetiştirme sürecinde takip ettiğimiz okuduğumuz, tartıştığımız, yazar, şair, yayınevi ve akademisyen çevrelerden gelen bu mektuplar bir yönü ile özel mektup olsa da gizli kalmasına razı olmadığım metinler oldu. Bir vefa borcunu ödemem gerekiyordu. Bize kimlerin emeği geçti, bilinsin istedim. Üzüntüm mektup geleneğinin büyük yara aldığıdır.”⁴

YAZARIN DÜNYASI VE ELEŞTİREL YORUMLAR

Yara alan bu mektuplaşma geleneği aslında zamanında birçok edebiyat muhibbi için bir düşünce mektebi işlevi görmüştü. Emek, samimiyet, vefa, gayret ile beslenen fikir cephesindeki var olma mücadelesinin mektuplarla inşa edildiğine şahit oluyoruz. Mektuplar aynı zamanda bize geçmişe birikim, tecrübe ve eleştirel olarak da bakmamıza imkân sağlıyor.

Kitabın girişinde kendime dair isimli bölümde yazar doğduğu köyden, çocukluğundan başlayarak köyünü (Eskiçine köyü, Aydın), anılarını, okuma ve yazma süreçlerini, eğitim hayatını, düşünce dünyasının nasıl oluştuğunu ayrıntılı bir şekilde anlatıyor. 1960’lı yılların sonunda okula başlaması, kitap ve şiir merakı,

4 Kâmil Yeşil, *Mektuplarla Düşünce ve Edebiyat Yolculuğum*, s. 10.

imam hatip yılları, sağ-sol çatışmaları arasında var olma mücadelesi, ülkü ocağı, MTTB, gazete ve dergilerde yazılarının yayımlanmaya başlaması... Yazar hatırat olarak da okunabilecek bu kitabında son 60 yılın (1963-2023) kendi zaviyesinden fotoğrafını çekerek okuyucuya özelden genelle bir değerlendirme, analiz etme imkânı sunuyor. Eserde anlatılanları okuduğumuzda birçoğumuzun müşterek isme, olaylara, kitap ve dergilere rastlayacağımızı tahmin etmek zor değil.

Kitapta mektupla iletişim kurulan kişiler arasında Asım Gültekin’den Hekimoğlu İsmail’e, Fikret Başkaya’dan Hasan Mezarıcı’ya, D. Mehmet Doğan’dan Necdet Subaşı’ya kadar geniş bir yelpaze var. En çok mektuplaşılan kişilerin başında sırasıyla Mustafa Kutlu, Şerif Benekçi, Yaşar Kaplan ve Müştehir Karakaya geliyor. Mustafa Kutlu’nun birçok yazara olduğu gibi Kamil Bey’e de yazma serüveninin başında itibaren eleştiri ve katkılarıyla destek olduğu görülüyor. 1989-99 yılları arasında yazılan on iki mektupta ayrıca dergi ve kitapların geniş kitlelere ulaşması, dağıtım ve abonelik işlemleri de konuşulmuş.

Eserde yazarın yazılarıyla zülfü yâre dokunduğunu, kalemmini bazı üstatlara karşı cesurca kullandığını da görüyoruz. Düşünce geleneğinin devam etmesi, fikir hareketlerinin belli bir seviyeye gelmesi için yapıcı eleştiriler önemli. Aristo’ya isnat edilen bir söz vardır, “hocamı (Platon) severim ama hakikati hocamda daha çok severim”. Bu sözden hareketle kitapta merhum kalem üstatları Nuri Pakdil ve Rasim Özdenören hakkında vefa ve şükran cümleleri olduğu gibi eleştirel yorumlar da var. Pakdil’in son yıllarında “korunması gerektiği hâlde” sosyalleştirmesi, görünürlüğü önem verdiği-

ni, fotoğraf çektiren, salonlarda alkışlanan hatta alkış isteyen bir insana dönüşmesini eleştirmesinde pek de haksız sayılmaz.⁵ Çünkü Pakdil usta politika ve geçici gündeme hapsedilmeyecek, tüketime indirgenmeyecek kadar farklı bir çizgiye, duruşa sahipti. Vefatından sonra rahmet ve hürmetle andığı yazar hakkında iki eleştiri yazısı da kaleme almış; biri onun Kudüs şairi olarak anılmasıyla diğeri ise “Ne mutlu Müslümanın diyene!” sözü üzerine idi. Yeşil’e göre Pakdil’in Kudüs’ü sevmesi, hakkında yazılar yazması onu Kudüs şairi yapmaz, çünkü kendisi şair değildir.⁶ “Ne mutlu Müslümanın diyene!” sözü de Kemalizm’in “Ne mutlu Türküm diyene!” sözünü, onun gerisindeki ideolojiyi çağrıştırdığı için bu sözü de yerinde bulmamış. Yazar neticede tüm bu değerlendirmelerin sonunda Pakdil’i eserleri ve tavrıyla rahmetle anmayı da ihmal etmiyor.

Rasim Özdenören’i ilk başta tercüme ve düşünce kitaplarıyla tanıdığını sonradan hikâye kitaplarını okuduğunu belirten Kamil Yeşil, Özdenören’le kitapları ve hikâyeleri hakkında görüşmelerini, hakkında Dergâhta yayımladığı yazısını, başka yazarlarla usta hikâyecinin irtibatlarını, *Hecce*’ye genel yayın yönetmeni olmasından sonraki süreci detaylı bir şekilde anlatıyor. Kişisel olarak güler yüzlü olması, insana sıcak davranması, konuşmayı sevmesinin yanında kendi öykü

5 Konuyla ilgili önemli bir değerlendirmeyi Hüseyin Akın köşesinde kaleme almıştı. “Pakdil Ustayı Rahat Bırakalım”, *Milli Gazete*, 29 Nisan 2015.

6 Aliya İzzetbegoviç için söylenen *Bilge Kral* ifadesi de benzer bir şekilde eleştiriye hak ediyor. Çünkü o kral değildi, halkını ve değerlerini savunan hikmet ehli bir yönetici/düşünürdü. Bu konularda Ümit Aktaş’ın önemli ve haklı eleştirilerini dikkate almak gerekir.

ve düşünceleri eleştirilince araya bir soğukluğun, mesafenin girdiğinden söz ediyor. Bir düşünürün elbette bir safı olacaktır ama gazete yazılarında aktüel politika diline teslim olmasını doğru bulmadığını söylüyor ki bu konuda pek de haksız sayılmaz. Özdenören de Nuri Pakdil gibi düşünce dünyamızın, edebiyatın köşe taşlarından biriydi. Değerlendirmenin sonundaki cümleler yazıyı özetler gibi: “[Rasim Özdenören] hâzâ Müslümandır. İtikadı sahih. Ameli sahih. Ahlakı Müslümanlıktan neşe ediyor. Kusurları kulluğu ile ilgili, hepimiz gibi. Küfre düşün, Müslümana dost.”

UNUTULUP GİTMESİN DİYE

Kamil Yeşil edebiyat yolculuğuna devam ederken bazı netameli konularda fikir yakınlığı hissettiği başka mahalleden kişilerle de mektuplaşmış. Bunlardan biri Fikret Başkaya’dır. Başkaya’nun en meşhur kitabı *Paradigmanın İflası*’ndaki sistem ve resmî ideoloji eleştirilerini kaynakları bakımından kuvvetli ve yerinde bulan⁷ Yeşil, yazara kitabın daha geniş kitlelerce okunması ve tartışılması gerektiğini bildiren bir mektup kaleme almış. Başkaya da ona bir müddet sonra cevap yazacaktır.

Burada ilginç olan şu ki Kamil Yeşil’in kitap hakkındaki yorumu yıllar sonra değişecektir. Eserin Kemalizm’i tahkim ettiğini, Kemalist duyarlılığı canlandırdığını, son dönemde birçok solcu ve liberalin resmî ideolojiye yakın konumlandığından yola çıkarak şöyle bir genellemeye gidecektir; “(...) Türkiye’de Marksist yoktur. Türkiye’nin Marksistleri dâhil; liberal sol, sosyalist sol hepsi aslında Kemalist’tir.” Şüphesiz her genelleme gibi bu cümleler de tartışmaya açık, çünkü solcular arasında da sistem eleştirisi yapan ve resmî ideolojiye mesafeli duranlar var. Fakat bazı çevrelerin hiç olmadığı ölçüde Kemalist duyarlılığı canlandırdığı da açıktır. Belki Yeşil’in genellemesini kısmen gözden geçirmeye yol açabilecek göstergelerden biri Başkaya ile *Başka Bir Uygarlık İçin Manifesto* kitabı vesilesiyle Kemalizm’i köpürten bir kitap ekinde yapılan mülahakattir.⁸ Burada yazarın tüm eserleri tek tek sayılmış fakat *Paradigmanın İflası* yer almamıştı. Muhtemelen bunun altında yatan sebep eserin Kemalizm sorgulamasıydı. Öte yandan tıpkı *Paradigmanın İflası* gibi 1980 sonrasındaki Kemalizm eleştirilerini kuvvetlendiren Mete Tunçay’ın *Türkiye’de Tek Parti Yönetiminin Kurulması* (1981) eseri başta olmak üzere pek çok çalışmanın son zamanlarda “post-post Kemalizm” tartışmaları bağlamında yerden yere vurulduğunu görüyoruz.⁹ Buna öteden beri Kemalistlerin hemen hemen aynı lakırdılarda tekrarladıkları Kemal Tahir eleştirilerini de ekleyebiliriz. Buralarda Tahir’in Osmanlıcılık, İslâmcılık propagandası yaptığı, Osmanlı çağına özlem duyduğu, köy enstitülerini faşist gördüğü gibi konular öne çıkarılır.¹⁰

7 Bu bölümde yazar İslâmî camiada ciddi bir sistem, Kemalizm eleştirisi yoksunluğundan da şikâyet etmektedir. Kişilerle, CHP ile özdeşleşmiş dönemsel uygulamaları tekrar eden ve hep aynı kaynaktan (Rıza Nur’un Hatıraları) beslenen sistem eleştirileri ile haklı olarak bir yere varılamayacağına belirtiyor.

8 *Cumhuriyet Kitap*, 12 Mayıs 2016, sayı: 1369.

9 İlker Aytürk, “Erken Cumhuriyet’te Modernleşme, Laiklik ve Milliyetçilik: Mete Tunçay’ın Tek-Parti’sinin Kırk Yıl Gecikmiş Bir Eleştirisi”, *Post-Post-Kemalizm*, der. İlker Aytürk-Berk Esen, İletişim Yayınları, İstanbul, 2022, s. 193-242.

10 Bu konuda tipik bir örnek olarak Oktay Akbal’ın yazdıkları için bk. Oktay Akbal-Hilmi Yavuz, *Sanki*

Kamil Yeşil mektuplara yer verirken aralarda kendi hayatı ve Türkiye’nin gerçekleri konusunda değerlendirmelerde bulunuyor. Bunlardan biri de üniversiteye intisap etme meselesi. 1980’li-90’lı yıllarda kazanan değil kazandırılan isimlerin üniversiteye alındığını, Fetullahçı yapılanmanın o yıllarda kıyımaya başladığını, yazarın kitabında bizzat şahit olduğu olaylardan anlıyoruz. Bugün kısmen azalsa da hâlen üniversiteye görevli alınmada tam olarak liyakat seviyesine gelebildiğimizi söyleyemeyiz. Belki de eğitim meselesinde mesafe kat edemeyişimizin temelinde bu ciddiyet ve ehliyet noksanlığı yatmaktadır.

Kamil Yeşil *Mektuplarla Düşünce ve Edebiyat Yolculuğum* kitabında yeni, farklı bir yol denedi. Kalemle buluşma sürecinde kendi üzerinde emeği geçenleri rahmet, saygı ve vefa duygusuyla yâd etmiş oldu. Mektupla yazıştığı dostları, dergi ve kurumları bir arada topladı, özelden genele, hayat ve düşünce dünyası arasında bir bağlantı kurmaya çalıştı. Eserde, yazışmalarda ismi geçen eşhasın genel biyografilerine katkı sağlayacak bilgilerin olduğunu da söylemeliyiz. Son yarım asrın fikir, edebiyat ve siyasi olaylarını mektuplar vasıtasıyla tahlil etme ve farklı bir pencereden bakma imkânı doğdu. Bundan yola çıkarak kitabın son kısmında Kamil Bey haklı olarak bir temennide bulunuyor. Yazdığı eserin; yazar, şair, akademisyen ve yayıncıların ellerindeki buna benzer mektupların unutulup gitmemesi için yayımlamaları, tarihe not düşmeleri konusunda cesaretlendirici olmasını temenni ediyor.

Her Şey Daha Dün Gibi, Everest Yayınları, İstanbul, 2021, s. 82-83.

Vefatının 100. Yılında Ali Emîrî Efendi

MEVLÜDE ACARTÜRK

Daha ziyade topladığı kitaplarla haklı bir şöhre kavuşan son devir kitap meraklılarından, Millet Kütüphanesi'nin kurucusu Ali Emîrî Efendi, vefatının 100. yılında büyük bir minnetle yâd edildi. Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde ve İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen etkinlikler onun unutulmadığının ve unutulmayacağını en önemli göstergeydi. Bu çerçevede Türk dilinin ve kültürünün en önemli eserlerinden Kaşgarlı Mahmud'un kaleme aldığı *Dîvânu Lugâti't-Türk*'ün yazılışının 950. yılında bir sergi açıldı. Çünkü hayatını kitaplara vakfeden Ali Emîrî Efendi, "Bu kitap değil, Türkistan ülkesidir. Türkistan değil, bütün cihan ülkesidir!" dediği *Dîvânu Lugâti't-Türk*'ü rastlantıyla 1915 yılında ilim âleminde kazandırmıştı.

MÜSTESNA ESERİN BULUNMASI

İstanbul'a ne zaman ve nasıl getirildiği belli olmayan *Dîvânu Lugâti't-Türk*'ün bulunmasının muhtasar hikâyesi şöyledir: Ali Emîrî Efendi, sık sık uğradığı Sahaflar Çarşısı'ndaki Burhan Bey'in dükkânına uğrar. Niyeti koleksiyonuna katacağı yeni kitaplar bulmaktır. Dükkân sahibine sorar: "Yeni bir kitap var mı?" Burhan Bey, "Bir kitap var

fakat fiyatı biraz el yakacak gibi. Eseri belki iyi fiyata satın alıyordum diye Maarif Nâzırı Emrullah Efendi'ye götürdüm. Bilim kuruluna havale etti. 'Araştıralım akıbetini bildiririz!' dedi. Sonra gittim 10 lira teklif ettiler. Ben de 'Kitap benim değil, sahibi 30 liradan aşağıya vermiyor!' dedim. Bunun üzerine şöyle dediler: 'Al kitabı götür, biz 30 liraya bir kitap değil, bir kütüphane satın alırız!' Bakın şayet işinize yarıyorsa alın!"

Elinde tuttuğu kitabın sayfalarını çevirdikçe eserin büyüyle âdeta kendinden geçen Ali Emîrî Efendi, bir hazine keşfettiğinin farkındaydı, sahaf fiyatı yükseltmesin diye heyecanını bastırmaya çalışıyordu. İsteksiz gibi davranarak "Dağınık bir kitap, noksan mı tamam mı anlaşılıyor, noksansa hiçbir işe yaramaz. Bununla beraber ne de olsa eserdir. Madem Maarif Nâzırı 10 lira teklif etti, ben beş lira fazla veriyorum. On beş liraya olursa alalım, kütüphanemde bulunsun!" der. Sahafın cevabı ise şöyledir: "Mümkün değil efendim, arz ettiğim gibi sahibi otuz lira istiyor. Bu fiyata alırsanız ne âlâ, değilse kitabı yarın sahibine iade edeceğim!" Bunun üzerine Ali Emîrî Efendi sordu: "Sahibi kimdir?" Sahaf "Yaşlıca bir hanım. Eski

nâzırlardan birinin yakını. Paşa bu kitabı hediye ederken 'Sana kıymetli bir kitap veriyorum. Bunu iyi muhafaza et. Sıkıntıya düşersen sahaflara götürür satarsın. Ama altın para 30 liradan aşağıya verme!' diye tembihlemiş. Alırsanız muhtaç bir kadına yardım edersiniz." demiş. Eseri satın almak için can atan Ali Emîrî Efendi demiş ki: "Şimdi işin rengi değişti. Muhtaç bir hanıma yardım etmek vazifemizdir. İstedğiniz fiyata satın aldım."

Ne var ki Ali Emîrî Efendi'nin cebinde ancak 15 lira vardır. Sahafa, "Şunu al, kalanını yarın getireyim!" dese olmazdı. Parayı tamamlamak için eve gidecek olsa bu da tehlikeliydi, çünkü eserin başka taliplisi çıkabilirdi. Çaresiz dükkânda oturup, ona borç para verecek bir ahabını göndermesi ve kendisini kaptan mahrum bırakmaması için Allah'a yalvarmaya başladı. Birkaç dakika sonra dükkânın önünden bir dostunun geçtiğini fark etti. Bu kişi Darülfünun eski edebiyat muallimi Faik Reşat Bey'den başkası değildi. Hemen dostunu dükkâna çağırarak "Allah gönderdi seni, yanında varsa bana 20 lira borç versene!" dedi. Dostu cebindeki tüm parası 10 lirayı ona uzattı, geri kalanını tamamlamak için

evinin yolunu tuttu. Sonra getirdiği parayı Ali Emîrî Efendi'ye verdi. O da 30 lirayı sayarak sahafa takdim etti, üç lira da bahşiş ekledi.

Ali Emîrî Efendi, toplamda 33 liraya mal olan, 11. yüzyılda kaleme alınan bu nadide kitabı koleksiyonuna katmanın sevinçle uçarak sahaftan ayrıldı. Hakikaten eski kitapların dünyasına kolay girilebileceğini sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Hele kütüphaneci olmayı amaçlıyorsanız ip üstünde koşmaya hazır olmalısınız. Nadide Kitaplar Müzayedesî'nin münadisi Ziyaver Şencan ne kadar haklıdır: "Bütün kitap bulma hikâyeleri, Ali Emîrî'nin Kaşgarlı Mahmud'u bulmasından daha heyecanlı değildir. Biz bibliyofiller, Ali Emîrî'nin paltosundan çıktık. Her kitapsever, onun kitap tutkusundan bir şekilde nasiplenmiştir!"

Talat Paşa'nın ısrarıyla 1917'de yayımlanan Kaşgarlı Mahmud'un eserine dünya çapında bir ilgi ve alaka oluşmuş, bilhassa Türkoloji bilimi açısından büyük yankılar uyandırmıştır. Şüphesiz onun, kültür hayatımıza yaptığı en önemli hizmet budur, denilebilir. Bütün ilim çevrelerince tanınan, bulunduğu yıldan bu yana üzerinde pek çok çalışma yapılan eser, aslında Türkçe-Arapça bir sözlüktür. Araplara Türkçeyi, Türk dillerini, kültürlerini ve edebiyatlarını tanıtmak gayesiyle kaleme alınmıştır. Eser ilk Türk sözlüğü olması bakımından gerek Türkler için gerekse Türk dili üzerinde çalışan yabancı araştırmacılar için büyük önem taşımaktadır. Türkçenin önemini ortaya çıkarmak ve Araplara Türkçe öğretmek ama-



cıyla yazılan eser aynı zamanda içinde taşıdığı örneklerle ve bilgilerle lügat olma boyutunu aşmış, Türklerin çeşitli boyları, yerleşim yerleri, inançları ve ananeleriyle ilgili bilgilerle Türklerin hayat felsefesini de ortaya koymuştur.

SERGİ VE SEMPOZYUM

Kütüphanedeki sergide Ali Emîrî Efendi'nin kendi yazdığı, istinsah ettiği ve neşrettiği eserlerle, kendisinin çıkardığı *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası*, *Târih ve Edebiyat ve Âmid-i Sevdâ* mecmuaları yer aldı. Ali Emîrî Efendi şairdi ama aynı zamanda bir tarihçi ve edebiyatçıydı. Serginin baş tarafında onun üç divanının bulunması anlamlıydı. Çünkü klasik şiirimizin son temsilcilerinden biri olmasına rağmen şairliği hep ikinci planda kalan Ali Emîrî Efendi hatıralarında şöyle demiştir: "Ben bu divanları eğer ömrüm olursa bir külliyyat hâlinde yayınlamak isterim." Ne var ki ömrü vefa etmedi; bu arzu, uzun süren çalışmanın ardından Türkiye Yazma Eserler

Kurumu Başkanlığı tarafından gerçekleştirildi. Açılan sergi, 31 Ocak tarihine kadar ziyaretçilerini ağırladı.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kurul Salonu'nda gerçekleşen sempozyumda ise Ali Emîrî Efendi'nin hayatı ve edebiyata katkıları tüm yönleriyle ele alındı. Alanlarında uzmanlaşmış birçok kültür, bilim ve sanat adamı modernleşme tarihimizin en çalkantılı ikliminde doğmuş, büyümüş ve yaşamış Ali Emîrî Efendi'nin yaptıklarıyla hatırlanmasının, klasik medeniyet tasavvurunun anlaşılması için önemli bir adım olduğunun altını çizdi.

Sempozyumda konuşan Beşir Ayvazoğlu, Ali Emîrî'nin kültür tarihimizin en önemli isimlerinden biri olduğunu kaydetti. Sonra geniş bir parantez açarak şunları dile getirdi: "Bibliyofil olduğu için normal şartlarda kaybolacak binlerce eseri, hem de bütün kazancını buna atfederek bunların arasında Türk dii ve kültürü açısından çok önemli olan *Divânu Lugâti't-Türk* gibi çok önemli bir eseri keşfederek, topladığı kitapları milletine armağan etmiştir. Ali Emîrî, büyük bir kültür adamıdır. Dolayısıyla asla unutulmaması gereken ve her daim hatırlanması gereken büyük bir âlimdir."

Millet Yazma Eser Kütüphanesi Müdürü Melek Gençboyacı, Ali Emîrî'nin çocukluğundan beri kitap okumaya ve toplamaya başladığını belirterek şunları söyledi: "Ali Emîrî Efendi kendini kitaplara, kitaplarını da milletine vakfetmiş sıra dışı bir kişiliğe sahipti. Çalışma hayatı

memuriyette geçmiş. Osmanlı coğrafyasında gittiği her yerden kitap toplamış. Sahibi satmadığı ya da satın alamadığı eserleri istinsah etmiş. Osmanlı coğrafyasında her bölgede dolaşıp kitaba ulaşmış bir kişiliğe sahip. Edebiyatçı, şair ve usta bir münekkittir. Esas onun en büyük yanı Millet Kütüphanesi'ni kurmasıdır. Ömrü boyunca topladığı kitaplardan oluşan bu değerli kütüphaneyi kurmuştur. Bütün ısrarlara rağmen kütüphaneye kendi isminin verilmesini istememiştir. 'Ben bu kitapları milletim için topladım, milletime armağan ediyorum. Onun için kütüphanemin ismi Ali Emîri değil, Millet Kütüphanesi olacak!' demiştir."

ALİ EMİRİ EFENDİ'NİN HAYATI

Nevi şahsına münhasır bir karakter olan Ali Emîri Efendi'nin hayat hikâyesi çeşitli dönemlerde, farklı eserlerde ele alınmıştır. Kendisi hakkında akademik çalışmalar yapılmış ve yine faaliyetleri hakkında çeşitli deneme ve makaleler yazılmıştır. Ali Emîri Efendi, 1857'de Diyarbakır'da orta hâlli bir ailede dünyaya geldi. Seyyid Mehmed Şerif Efendi'nin oğludur. Öğrenim hayatı Diyarbakır Sülûkiye Medresesi'nde başladı. Bu dönemden itibaren okumaya ve kitaplara öylesine düşküncü ki arkadaşları koşup oynarken, o başka dünyalardaydı. Amcası Fethullah Efendi'den Farsça öğrendikten sonra, dayılarının Mardin sancağı tahrirat ve rûsûmat müdürü buldukları sırada oraya gitti. Buradaki medreselerde tahsilini sürdürerek Arapça ve Farsça becerisini arttırdı. Diyarbakır'a 1878'de gelen Abidin Paşa'nın yanında

müsevvid¹ olarak görev yaptı, onun maiyetinde Harput, Sivas ve Selanik'te bulundu.

Bilgi ve kültürle yoğrulmuş Ali Emîri Efendi, Balkanlar, Anadolu ve Arabistan başta olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun dört bir yanında görev üstlendi. Adana, Elazığ, Kırşehir, İskodra, Yanya, Halep ve Yemen gibi birçok şehirde âşâr müdürlüğü, defterdarlık, müfettişlik gibi vazifeler ifa etti, İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra 1908 yılında kendi arzusuyla emekliye ayrıldı. Emekliliğinde Millî Tettebbûlar Encümeni, Tasnî-i Vesâik-i Târihiyye Encümeni reisliği ile Târih-i Osmânî Encümeni azalığı görevlerini üstlendi. Otuz yıl boyunca Osmanlı Devleti'nin çeşitli eyaletlerinde bulunan Ali Emîri Efendi, özenle seçilmiş kitapları toplayarak büyük bir kitap koleksiyonunu devlete bağışladı. Feyzullah Efendi Medresesi'nde Millet Kütüphanesi'ni kurarak ömrünün sonuna kadar kütüphanenin idaresini üstlendi. Ayrıca biyografi ve tezkire türünde birçok eser yazdı; bazı eski eserleri de "Nevâdir-i Eslâf" adı altında haşiyelerle yeniden neşretti. Ali Emîri Efendi'nin başlıca eserleri arasında Osmanlı padişahlarının şiirlerini toplayan *Cevâhir'ül-Mülûk*, Diyarbakırlı şairler ve ediplere tahsis ettiği *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, *Mardin Mülûk-i Artukıyye Târihi ve Kitâbeleri ve Sâir Vesâik-i Mühimme*, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkıyyesi* ve *Mir'âtü'l-Fevâid* sayılabilir.

¹ Müsvedde yapan, ilk nüshaları yazan, temize çekilecek olan yazıyı yazan.

Ömrü hayatını kitaplara adanmış Ali Emîri Efendi, kitap tutkusunun başlangıcını şöyle anlatır: "Bende kitap merakı dokuz yaşında ortaya çıkmıştır. Diyarbakır'da bundan beş-altı yüz sene evvel bir milyon ciltlik bir kütüphane bulunduğunu babam ve akrabalarım bana hikâye ederlerdi. Çocukluk bu ya, en azından on beş-yirmi bin kitaplık bir kütüphane meydana getirebilirim diyerek dokuz yaşımdan şimdiye kadar elim ne kadar para geçerse kitap almaya harcadım. Tam altmış senedir ne gecem gece, ne gündüzüm gündüzdür. Ömrüm kâmilen bu merak arkasında koşmuştur."

Ali Emîri Efendi, kendi emeğinin mahsulü olmak üzere, topladığı 16 bin ciltlik eserden meydana getirdiği Millet Kütüphanesi müdürüyken 1924 yılında hayata gözlerini yumdu. Onun vefatına müteakip birçok meşhur edebiyatçı duygularını ve düşüncelerini yazmıştır. Yahya Kemal'in "Ali Emîri'ye Gazel" adlı şiiri onu en iyi anlatan eserlerdendir.

Netice itibarıyla Ali Emîri Efendi'yi önemli kılan, kitabı hayatının tam merkezine yerleştirmesiydi. Kitap toplamaktan çok okumayı düstur edinmesinden dolayı onun kitap sevgisini "bibliyofil" olarak tanımlamak mümkün. Dışından, tırnağından arttırdıklarıyla, diyar diyar gezerek, birçok zorluğa göğüs gererek kültür hayatımıza çok değerli katkılarda bulundu. Hayatına, yazdıklarına, koleksiyonuna eğildikçe gerçekten memleketine hizmet etme tasisına düşmüş büyük bir kitap dostuyla karşılaşırız.